

โรอิงยา: คนไร้รัฐในรัฐต่างแดน

โดย

นายศิววงศ์ สุขทวี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สาขาวิชามานุษยวิทยา
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โรฮิงยา: คนไร้รัฐในรัฐต่างแดน

โดย

นายศิววงศ์ สุขทวี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชามานุษยวิทยา

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ROHINGYA: STATELESS PERSON IN FOREIGN COUNTRY

BY

MR. SIWAWONG SOOKTAWEE

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ART PROGRAM IN ANTHROPOLOGY

FACULTY OF SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์

ของ

นายศิววงศ์ สุขทวี

เรื่อง

โรฮิงยา: คนไร้รัฐในรัฐต่างแดน

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา

เมื่อ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.ประเสริฐ แรงค์กล้า)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ อุณโณ)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังข์มณี)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ อุณโณ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	โรฮิงยา: คนไร้รัฐในรัฐต่างแดน
ชื่อผู้เขียน	นายศิววงศ์ สุขทวี
ชื่อปริญญา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ อุณโณ
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

ชาวโรฮิงยาเป็นรับรู้โดยทั่วไปว่าเป็นคนไร้รัฐภายในประเทศเมียนมา พวกเขาอพยพหลบหนีจากประเทศเมียนมาเข้ามาในประเทศไทยอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยใช้เส้นทางทางบกต่อเนื่องมาจนประมาณปี พ.ศ.2549 ที่เริ่มต้นการอพยพหลบเข้ามาตามชายฝั่งทะเลอันดามันผ่านประเทศไทยเพื่อข้ามชายแดนเข้าไปในประเทศมาเลเซีย

งานศึกษา *โรฮิงยา:ชีวิตคนไร้รัฐในรัฐต่างแดน* ขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนไร้รัฐชาวโรฮิงยากับรัฐสมัยใหม่ภายนอกบ้านเกิด และความสามารถของพวกเขาในแสวงหาที่หนีภัยความรุนแรง โดยศึกษาคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดระนอง พังงาและสงขลา ระหว่างปี พ.ศ.2556-2558 โดยมีข้อสันนิษฐานว่าการเป็นคนไร้รัฐและไม่ได้มีสถานะเป็นพลเมืองของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศบ้านเกิดได้ผลักดันให้ต้องอพยพหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยและยังต้องเผชิญกับความรุนแรงโดยไม่ได้รับปกป้องคุ้มครองต่อเนื่อง แต่การศึกษาขึ้นนี้พบว่าคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยเผชิญกับอำนาจที่หลากหลายนอกเหนือไปจากอำนาจรัฐสมัยใหม่ที่ยังคงผูกขาดอำนาจการให้สถานะความเป็นพลเมืองของรัฐ ทั้งอำนาจของหน่วยงานและกฎหมายที่แตกต่างภายในรัฐของไทย อำนาจของกลุ่มองค์กรนอกกฎหมาย องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรศาสนาภายนอกรัฐที่ต่างพยายามให้การปกป้องคุ้มครองคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในสถานะใหม่ที่แตกต่างออกไป ท่ามกลางความหลากหลายของอำนาจเหล่านี้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาก็แสดงให้เห็นถึงความสามารถของตนในการเลือกที่จะใช้ต่อรองกับอำนาจ หรือสร้างปฏิบัติการขึ้นมาด้วยตนเองภายในประเทศไทย ฉะนั้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของรัฐสมัยใหม่กับชีวิตไม่สามารถแยกออกจากความสัมพันธ์กับอำนาจอื่นๆ ภายในสังคมการเมืองสมัยใหม่ในปัจจุบัน

ได้ รัฐสมัยใหม่จึงต้องแข่งขัน ต่อรอง ร่วมมือกับอำนาจอื่นๆ ที่หลากหลายภายในกระบวนการการ
สร้างสถานะการเป็นคนไร้รัฐเหนือชีวิตของผู้คนอย่างต่อเนื่องและยังไม่สิ้นสุด

คำสำคัญ: โรฮิงยา, คนไร้รัฐ, องค์กรอำนาจสูงสุดที่หลากหลาย, ผู้ลี้ภัย, อิสลาม

Thesis Title	ROHINGYA: STATELESS PERSON IN FOREIGN COUNTRY
Author	Mr. Siwawong Sooktawee
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Anthropology Faculty of Sociology and Anthropology Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Anusorn Unno, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

Rohingyas in Myanmar are generally known as stateless people and many of them fled Myanmar for Thailand illegally. In 2006, more Rohingyas made their way to Thailand through the Andaman seacoast before heading to Malaysia as their final destination.

This study is aimed to examine the relationship between stateless Rohingyas, with a focus on those living in Ranong, Phang-nga and Songkhla of Thailand in 2013-2015, and the modern states especially Thailand. It is grounded on the assumption that “being stateless people” and not having Thai citizenship lead Rohingyas in Thailand to encounter violence and being denied of state protection. On the one hand, the study found that there is not only sovereign power of the Thai state but also that of others especially law enforcement officers and illegal networks that utilized citizenship to curtail Rohingyas’ political life. On the other hand, however, the study found that there are also other kinds of sovereign power including international organizations, non-governmental organizations and religious organizations that in various ways work to provide Rohingyas with help, support and protection. As such, the study maintains that the sovereign Thai state needs to negotiate and collaborate with other kinds of sovereign power in dealing with stateless Rohingyas who in turn

negotiate with the Thai state and make use of these other sovereign powers to survive in Thailand.

Keywords: Rohingya, Stateless People, Sovereignties, Refugee, Islam

กิตติกรรมประกาศ

เด็กชายผิวคล้ำยีนบนชายหาดแห่งหนึ่งในจังหวัดพังงา เขายืนมองผืนน้ำกว้างไกล บรรจบกับท้องฟ้า เขาถ่ายรูปมันไว้ เขาเอารูปมาโชว์แล้วบอกว่าคิดถึงบ้าน

ผู้เขียนอยากขอบคุณเด็กชายคนนั้น พร้อมกับชาวโรฮิงยาอีกหลายร้อยหลายพันคนที่เดินทางเข้ามาในประเทศ โดยเฉพาะตั้งแต่ปี 2556 ชีวิตที่ไร้รัฐของพวกเขาแสดงให้เห็นความเป็นมนุษย์ที่มีทั้งความหวังและความพยายามในการมีชีวิตที่ดีเมื่อต้องเผชิญกับความสิ้นหวังครั้งแล้วครั้งเล่า ความกล้าหาญของพวกเขาที่จะก้าวข้ามพรมแดนไปข้างหน้าพร้อมกับการละทิ้งบางอย่างในชีวิตไว้ที่บ้านเกิด และเป็นความบังเอิญที่ทำให้พวกเขาปรากฏขึ้นมาในชีวิตของผมที่ต่อมาก็ได้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จในที่สุด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นหนึ่งในหลายบันทึกเรื่องราวชีวิตของพวกเขาในช่วงเวลาหนึ่งจากสายตาของผู้เขียนที่พยายามทำอย่างเป็นระบบ

และขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่าน ภายในคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ที่ได้แนะนำ ช่วยเหลือในระหว่างการเรียนรู้และการทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอาจารย์อนุสรณ์ อุณโณ อาจารย์ผู้สอนและที่ปรึกษา อาจารย์ประเสริฐ แรงค์กล้า ประธานกรรมการสอบที่ได้ให้คำแนะนำต่อเนื่องทั้งในการสอบและการแก้ไขหลังการสอบ อาจารย์ยุกติ มุกดาวิจิตร อาจารย์สายพิณ ศุภุทธมงคล อาจารย์พิเชษฐ สายพันธ์ ที่ได้ส่งสอน แนะนำ ถามไถ่ถึงความคืบหน้าอย่างสม่ำเสมอ และอาจารย์จักรกริช สังขมณี ที่ได้เปิดความเป็นไปได้ใหม่ ให้คำแนะนำอย่างตรงไปตรงมา

รวมถึงพี่วิชัย แสงดาวฉาย, พี่ศรินทร์ นิกานันท์ และคุณศิริภัทร จุ้ยเปี่ยม รวมถึงเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ที่คอยติดตามความคืบหน้า ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำตลอดช่วงเวลา 4 ปีเต็มที่ผ่านมา

ผู้เขียนขอบคุณ โรอยทราย วงศ์สุบรรณ และอดิสร เกิดมงคล เพื่อนร่วมงานที่คอยแนะนำ สนับสนุน ช่วยเหลือ ทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างในระหว่างการทำงานแต่ก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้เขียนได้ทำงานและทำวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ไปพร้อมๆ กัน รวมถึงอาจารย์อิสมาแอณ หมัดอะด้า อาจารย์ซากี พิทักษ์คุณพล และพี่น้องมุสลิมในจังหวัดสงขลา กรุงเทพฯ ที่ได้แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลที่อยู่บนพื้นฐานความศรัทธาในอิสลาม

พ่อ แม่และภรรยา ที่แม้จะเป็นคนสุดท้ายที่ผู้เขียนจะขอบคุณ แต่เป็นการขอบคุณสำหรับบุคคลที่คอยยืนอยู่เคียงข้างในวันที่ไม่สามารถพูดคุยกับใครๆ ได้ ในวันที่ต้องการความช่วยเหลือ การสนับสนุนในการมีชีวิตอยู่ในแต่ละวัน รวมถึงเด็กหญิงมะตูม สุขทวี ที่คอยมากวนอยู่

ตลอดเวลา แต่ก็ทำให้ชีวิตผ่านช่วงเวลาที่ผ่านมาอย่างไม่เครียดมากนัก และขอขอบคุณผู้คนที่มากมายที่ไม่ได้เอ่ยชื่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และตอนท้ายของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ ไม่ได้นำไปสู่ข้อเสนอเพิ่มเติม เพียงแต่ยังคงเปิดกว้างสำหรับคนอื่นๆ ที่สนใจจะบันทึกเรื่องราวชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในแง่มุมอื่นๆ ที่จะทำให้เรารู้จักพวกเขาได้มากขึ้น

ชีวิตคือการเดินทาง มันจึงไม่ได้มีบทสรุปแต่จะสิ้นสุดไปพร้อมกับชีวิต

นายศิววงศ์ สุขทวี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญภาพ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	4
1.3 คำถามในการศึกษา	4
1.4 ขอบเขตและวิธีการศึกษา	4
1.4.1 สนามของการศึกษา	4
1.4.2 วิธีการศึกษา	10
1.5 ตำแหน่งสถานะและจุดยืนของผู้เขียน	12
1.6 ระยะเวลาการศึกษา	14
1.7 กรอบการวิเคราะห์	15
1.8 การทบทวนแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	15
1.8.1 อำนาจอธิปไตย การสร้างสภาวะยกเว้นและชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	16
1.8.2 องค์อำนาจเหนือชีวิตที่หลากหลายภายในรัฐ	18
1.8.3 การใช้อำนาจอย่างยืดหยุ่นและความหลากหลายของภายในรัฐสมัยใหม่	20
1.8.4 สรุปแนวคิดและกรอบการศึกษา	23
1.9 โครงสร้างวิทยานิพนธ์	25

บทที่ 2 ประวัติศาสตร์คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาผู้อพยพผิดกฎหมายในอาระกัน	27
2.1 ความเป็นมาของคำและผู้ที่เรียกตนเองว่า “โรฮิงญา”	28
2.1.1 ความเป็นมาของคำว่า “โรฮิงญา”	28
2.1.2 ความเป็นมาของชาวโรฮิงญาในอาระกัน	33
2.1.3 การเคลื่อนย้ายและการสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนในอาระกัน	36
2.2 การสูญเสียความเป็นพลเมืองของชาวโรฮิงญาและความรุนแรงที่เกิดขึ้น	46
2.2.1 ชาตินิยมพม่าพุทธภายใต้รัฐสมัยใหม่เมียนมา	46
2.2.2 การพรากความเป็นพลเมืองจากชาวโรฮิงญาของรัฐบาลทหาร	49
2.2.3 ความรุนแรงที่ต้องเผชิญจากการปราศจากสถานะพลเมืองของรัฐ	51
2.2.4 ชีวิตและการเดินทางผู้อพยพชาวโรฮิงญา	54
2.3 สรุป	60
บทที่ 3 จากเมียนมาถึงประเทศไทย	61
3.1 การเดินทางของชาวโรฮิงญา ผู้หลบหนีเข้าเมืองทางทะเล	62
3.1.1 เป้าหมายของการเดินทาง	64
3.1.2 การเดินทางเข้ามาในประเทศไทย	65
3.2 การป้องกันและการจัดการคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายของรัฐบาลไทย	68
3.2.1 การจับกุม กักขัง ภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522	68
3.2.2 ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ พ.ศ.2555	79
3.3 ชีวิตภายใต้ขบวนการนอกรัฐ การนำพาและการค้ามนุษย์	82
3.3.1 ขบวนการนำพา การเดินทางของคนไร้รัฐข้ามชาติ	83
3.3.2 คนไร้รัฐ ความรุนแรงและขบวนการค้ามนุษย์	86
3.4 สรุป	95
บทที่ 4 คนไร้รัฐชาวโรฮิงญา สถานะที่หลากหลายภายในประเทศไทย	97
4.1 บ้านพักเด็กและครอบครัว การปกป้องดูแลเด็ก ผู้หญิงและผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์	98

4.1.1 การปราบปรามขบวนการค้ำมนุษย์ของฝ่ายปกครองในอำเภอตะกั่วป่า	101
4.1.2 การช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเพื่อการค้ำมนุษย์ ของ ตม.6	103
4.1.3 ชีวิตในบ้านพักเด็กและครอบครัว	107
4.1.4 การกลายเป็นเหยื่อของขบวนการค้ำมนุษย์	117
4.1.5 ชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัยและชีวิตที่ได้รับการดูแลตามสิทธิมนุษยชน	120
4.2 ชีวิตภายในชุมชนมุสลิม ชีวิตที่ถูกกำหนดโดยพระเจ้า	130
4.2.1 บทบาทของจุฬาราชมนตรี และองค์กรมุสลิมในประเทศไทย	130
4.2.2 ความช่วยเหลือจากชุมชนมุสลิม	133
4.2.3 อัลเลาะห์ การกำกับควบคุมศีลธรรมภายในของชาวมุสลิม	138
4.2.4 กลุ่มชาวโรฮิงยาและการกำกับภายในอิสลาม	140
4.2.5 ชีวิตในโลกหน้า	141
4.3 สรุป	142
บทที่ 5 การต่อรอง และการสร้างทางเลือกของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทย	144
5.1 จากคนไร้รัฐสู่การได้สถานะกฎหมายหรือผ่อนผันในประเทศไทย	144
5.1.1 การขึ้นทะเบียนเป็นเป็น “คนไร้ทะเบียนราษฎร”	145
5.1.2 การผ่อนผันในฐานะแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา	148
5.2 ความพยายามเป็นพลเมืองที่ดีของคนไร้รัฐ	151
5.3 ชีวิตในห้วงกัก การต่อรองภายใต้การควบคุมกักขัง	156
5.4 สรุป	159
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	161
6.1 การถูกทำให้ไร้รัฐและการดำรงอยู่ภายในรัฐของชาวโรฮิงยา	162
6.2 สรุป	170
รายการอ้างอิง	172
ประวัติผู้เขียน	181

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 เส้นทางการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา ระหว่างปี พ.ศ.2555-2558	63

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในเดือนพฤษภาคม 2558 ผู้ชาย ผู้หญิง และเด็กชาวโรฮิงยา¹ บนเรือประมงที่บรรทุกมาอย่างแออัดเผชิญกับความสิ้นหวัง เมื่อพวกเขาถูกผลักดันจากกองทัพเรือและเจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำของหลายประเทศในอาเซียนที่พยายามป้องกันไม่ให้เข้ามาในเขตน่านน้ำของตนเอง เรือประมงและชาวโรฮิงยาที่ถูกผลักให้ลอยเคว้งคว้างอยู่กลางทะเลเป็นเวลานานเริ่มขาดแคลนน้ำ อาหาร หลายคนเริ่มมีอาการเจ็บป่วยและเสียชีวิตระหว่างที่อยู่บนเรือ ภาพของชาวโรฮิงยาบนเรือประมงที่ร้องขอความช่วยเหลือและพยายามมีชีวิตรอดถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนไปทั่วโลกที่ต่อมาได้กลายเป็นวิกฤติการณ์ด้านมนุษยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งใหญ่อีกครั้งในที่สุด

ชาวโรฮิงยาบนเรือเหล่านี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในดินแดนอาระกัน บริเวณชายฝั่งตะวันออกของทะเลเบงกอล ปัจจุบันคือรัฐยะไข่ รัฐชายแดนตะวันตกของประเทศเมียนมา ชาวโรฮิงยาเหล่านี้นับถือศาสนาอิสลาม นิกายซุนนีย์ สายฮะนะฟี และใช้ภาษาของตัวเองที่เรียกกันว่า “โรฮิงยา” ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาเบงกาลีตะวันออก เช่นเดียวกับวัฒนธรรมการแต่งกาย และอื่นๆ ที่มีความร่วมกันกับชาวเบงกาลีในประเทศบังคลาเทศในปัจจุบัน (Yegar, 1972) แต่ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาไม่เคยยอมรับการกล่าวอ้างให้เป็นชาวเบงกาลีจากประเทศบังคลาเทศและยืนยันการเป็นชาวโรฮิงยาในอาระกันของตนอย่างชัดเจนจนถึงปัจจุบัน การยืนยันอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ นำไปสู่การเผชิญหน้ากับความพยายามสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ของเมียนมาที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นพม่าที่นับถือศาสนาพุทธ กฎหมายว่าด้วยความเป็นพลเมืองฉบับปี พ.ศ. 2525 ได้กำหนดเงื่อนไขของความเป็นพลเมืองว่าจะต้องอยู่อาศัยมาก่อนปี พ.ศ. 2367 ปีแรกของสงครามระหว่างราชสำนักพม่ากับอังกฤษที่ทำให้พม่าต้องสูญเสียดินแดนชายฝั่งตะวันตก ซึ่งรวมถึงอาระกันด้วยให้กับอังกฤษ การใช้กำลังตรวจสอบเอกสารความเป็นพลเมืองของชาวโรฮิงยาด้วยความรุนแรงทำให้ชาวโรฮิงยาจำนวนมากสูญเสียเอกสารแสดงสถานะของตนและถูกทำให้กลายเป็นผู้อพยพจากบังคลาเทศในบ้านเกิดของตนเอง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องนำไปสู่การอพยพของชาวโรฮิงยาเข้า

¹ ผู้เขียนใช้ “โรฮิงยา” โดยเป็นการแปลมาจาก “Rohingya” ในภาษาอังกฤษ โดยไม่ได้มีการเทียบเสียงแต่อย่างใด และมาจากการยืนยันที่จะให้ใช้คำดังกล่าวจากชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่ถูกผู้เขียนสัมภาษณ์

ไปในประเทศบังคลาเทศ ในปี พ.ศ.2521 กว่า 200,000 คน และปี พ.ศ.2535 อีกกว่า 250,000 คน จากปฏิบัติการทางทหารที่ชื่อว่า “Pyi Thanya” ขณะที่ชาวโรฮิงญาที่ยังคงอยู่ภายในรัฐยะไข่ก็ถูกควบคุมจากนโยบายของรัฐบาลเมียนมาและรัฐยะไข่มากขึ้น

ระหว่างปี พ.ศ.2555 ชาวโรฮิงญาปะทะกับกลุ่มชาตินิยมชาวยะไข่ทำร้ายจนเสียชีวิตบนรถโดยสารประจำทาง หลังจากมีข่าวลือถึงหญิงชาวยะไข่ถูกข่มขืนโดยชาวโรฮิงญา ความรุนแรงได้ขยายไปในหลายพื้นที่ของรัฐยะไข่ และในประเทศเมียนมา เช่น ในเขตมณฑลทะเลย์ เจ้าหน้าที่ความมั่นคงของเมียนมาไม่ได้มีความพยายามมากพอที่หยุดความรุนแรงก่อนที่จะเกิดการใช้ความรุนแรงที่มุ่งโจมตี และทำร้ายชาวโรฮิงญาของกลุ่มชาตินิยมยะไข่ ทำให้คนกว่า 125,000 คน กลายเป็นผู้พลัดถิ่นภายในรัฐยะไข่ ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮิงญา และคาดว่ามีการอพยพออกจากประเทศเมียนมาอีกกว่า 15,000 คน โดยเฉพาะในเดือนตุลาคมถึงธันวาคม พ.ศ.2555 ที่มีเรือออกจากชายฝั่งเมียนมาและบังคลาเทศจำนวน 49 ลำ คาดว่ามีผู้อพยพประมาณ 5,000 คน (Smith, 2013) และในระหว่างปี พ.ศ.2557-2558 เพิ่มขึ้นมากกว่า 80,000 คน (Spindle, 2015)

การอพยพโดยใช้เส้นทางทะเลของชาวโรฮิงญาจึงกลายเป็นทางเลือกที่เหลืออยู่ จากการถูกจำกัดการเดินทางจากการไม่ได้มีสถานะเป็นพลเมืองภายในรัฐยะไข่ของรัฐบาลเมียนมาเมื่อรัฐบาลบังคลาเทศปฏิเสธไม่ให้ข้ามเข้าไปในประเทศ และเพิ่มความเข้มงวดในการป้องกันชายแดนของตนและพยายามผลักดันกลับออกจากประเทศทันทีที่จับกุมได้ เส้นทางที่เหลือ คือการเดินทางออกทะเลจากบริเวณชายแดนเมียนมา-บังคลาเทศเข้าสู่ทะเลเบงกอลทะเลอันดามันก่อนที่จะขึ้นฝั่งของประเทศไทย เรืออพยพของพวกเขาถูกผลักดันให้ลอยคว้างอยู่กลางทะเลอันดามันนอกชายฝั่งของหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาจำนวนหนึ่งที่สามารถหลบหนีเข้ามาประเทศได้ก็กลายเป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายในประเทศ รอการผลักดัน หลายคนกลายเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์และจบชีวิตลงในระหว่างการเดินทาง ปัจจุบันมีชาวโรฮิงญาอยู่ในประเทศไทยประมาณ 20,000 คน (Kiragu, Rosi, & Morris, 2011) กระจายอยู่ทั่วประเทศทั้งในชุมชนมุสลิมที่แม่สอด ระนอง สงขลา พวกเขายังไม่มีสัญชาติและเป็นพลเมืองของรัฐใดๆ ในปัจจุบันหลายคนยังคงเป็นแรงงานผิดกฎหมายที่ถูกปฏิเสธสัญชาติจากประเทศต้นทาง ขณะที่อีกเกือบ 1,000 คน ยังถูกควบคุมกักขังอยู่ภายในด่านตรวจคนเข้าเมืองในจังหวัดสงขลา พังงา ระนองและอื่นๆ อย่างไม่มีกำหนด ไม่สามารถผลักดันกลับประเทศต้นทางของพวกเขาได้อย่างปลอดภัยในปัจจุบัน เป็นชีวิตที่ไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐเช่นเดียวกับชีวิตที่เปลือยเปล่า (Agamben, 2005)

ชีวิตเปลือยเปล่าในความหมายที่เป็นชีวิตที่รัฐสมัยสร้างขึ้นมาด้วยการจำแนก และสร้างสถานะทางการกฎหมายให้เป็นคนอื่น นอกเหนือไปจากการเป็นพลเมืองของตนที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากความรุนแรง เป็นชีวิตที่ความตายไม่ได้มีความหมายและไม่มีใครต้องรับผิดชอบ

แต่อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวชีวิตของชาวฮิวในค่ายกักกันของนาซีเยอรมันระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รวมถึงชีวิตนักโทษในเรือนจำทหารกวนตานาโมของสหรัฐอเมริกาในระหว่างสงครามต่อต้านการก่อการร้าย การมีสถานะเป็นคนไร้บ้านเกิดของชาวโรฮิงยาเสมือนกับการมีชีวิตเหมือนอยู่ค่ายกักกันในบ้านเกิด และต้องเผชิญกับความรุนแรงทั้งภายในรัฐบ้านเกิดและรัฐต่างแดน

อย่างไรก็ดี การไม่ได้เป็นพลเมืองของรัฐในโลกสมัยใหม่ไม่ได้ทำให้คนไร้รัฐต้องเผชิญกับความรุนแรง โดยไม่ได้รับปกป้องคุ้มครองจากรัฐเสมอไป คนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยเริ่มเข้าถึงการปกป้องคุ้มครองจากรัฐด้วยสถานะอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการเป็นพลเมือง ขณะเดียวกันความสามารถของชีวิตคนไร้รัฐก็ไม่ได้ทำให้ชาวโรฮิงยาเป็นเพียงวัตถุที่ถูกกระทำจากอำนาจ แต่เพียงอย่างเดียว คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมาได้แสดงความสามารถในการดิ้นรนท่ามกลางการใช้อำนาจของรัฐชาติสมัยใหม่ ภายในประเทศไทยแม้พวกเขาจะอยู่อาศัยอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ก็สามารถเข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินอยู่ในประเทศไทย และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นมาภายในสังคมไทย เพื่อเข้าถึงสถานะทางกฎหมายหรือสิทธิอยู่อาศัยชั่วคราวในประเทศไทย กลุ่มของชาวโรฮิงยาที่เข้ามาหลังปี พ.ศ.2556 ที่ลักลอบเข้ามาตามชายฝั่งทะเลอันดามันเข้ามาในประเทศไทย บางส่วนที่ถูกจับในฐานะเป็นต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง และบางส่วนถูกคัดแยกให้เป็นผู้เสียหายอยู่ในสถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก็พยายามเล็ดลอดการควบคุมของรัฐ เพื่อหาทางหลบหนีออกไปในที่สุดท่ามกลางสถานะที่แตกต่างและหลากหลาย การดำรงอยู่ของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาภายในประเทศไทย หรือบางส่วนของที่สามารถข้ามเข้าไปในประเทศมาเลเซียได้ในที่สุดก็แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแสวงหาและสร้างทางรอดให้กับชีวิตที่ไม่ได้เป็นพลเมืองของรัฐสมัยใหม่ใดๆ ในปัจจุบัน

เพราะฉะนั้นชีวิตคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยจึงมีความน่าสนใจในการศึกษากระบวนการใช้อำนาจของรัฐสมัยใหม่ต่อคนไร้รัฐ ผ่านกฎหมาย ความรุนแรง และปฏิบัติการอื่นๆ ต่อคนไร้รัฐภายนอกประเทศบ้านเกิด และอำนาจอื่นๆ ที่อยู่ภายนอกรัฐ รวมถึงความสามารถของชีวิตในการสร้างทางเลือกและปฏิบัติการทางสังคมอื่นๆ ของคนไร้รัฐภายนอกรัฐบ้านเกิดที่ทำให้คนไร้รัฐเหล่านี้ยังคงสามารถมีชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางการอำนาจของรัฐสมัยใหม่ที่พยายามกีดกันคนที่ไม่มียุติพลเมืองของรัฐสมัยใหม่เช่นชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาภายในประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการที่รัฐชาติสมัยใหม่ทำให้ชาวโรฮิงญาเป็นคนไร้รัฐผ่านกฎหมายและปฏิบัติการ รวมถึงความรุนแรงที่ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญจากการไม่ได้มีฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการการใช้อำนาจที่หลากหลายทั้งของรัฐสมัยใหม่และอื่นๆ ในการป้องกัน ควบคุม ปกป้องดูแลคนไร้รัฐที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายชาวโรฮิงญาภายในประเทศไทย
- 3) เพื่อศึกษากระบวนการเลือกใช้ ต่อรองและสร้างสถานะใหม่ของคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายภายในประเทศไทย

1.3 คำถามในการศึกษา

- 1) กระบวนการของรัฐชาติสมัยใหม่ที่ทำให้ชาวโรฮิงญาเป็นคนไร้รัฐผ่านกฎหมายและปฏิบัติการ รวมถึงความรุนแรงที่ต้องเผชิญจากการไม่ได้มีฐานะพลเมืองของรัฐมีลักษณะอย่างไร
- 2) กระบวนการการใช้อำนาจที่หลากหลายทั้งของรัฐสมัยใหม่และอื่นๆ ในการป้องกัน ควบคุม ปกป้องดูแลคนไร้รัฐที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายชาวโรฮิงญาภายในประเทศไทยมีลักษณะอย่างไร
- 3) กระบวนการเลือกใช้ ต่อรองและสร้างสถานะใหม่ของคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายภายในประเทศไทยมีลักษณะอย่างไร

1.4 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

1.4.1 สนามของการศึกษา

งานศึกษาชิ้นนี้มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะกลุ่มของชาวโรฮิงญาจำนวนประมาณ 16-18 คน เป็นชาวโรฮิงญาทั้งเข้ามาอยู่อาศัยก่อนและหลังปี พ.ศ.2555 ในพื้นที่จังหวัดพังงา สงขลา และระนอง ที่เป็นจังหวัดในเส้นทางการหลบหนี การถูกนำพาเข้ามาในประเทศไทย โดยกลุ่มชาวโรฮิงญาที่เข้ามาก่อนปี พ.ศ.2555 เป็นชาวโรฮิงญาที่อาสาสมัครทำหน้าที่เป็นล่าม เป็นแหล่งข่าว และคอยความช่วยเหลืออื่นๆ แก่กลุ่มชาวโรฮิงญาที่เข้ามาในประเทศไทยภายหลัง ชาวโรฮิงยากลุ่มนี้เข้ามาในประเทศไทยอย่างน้อยที่สุดคือ 10 ปี มากที่สุดถึง 30 ปี ส่วนใหญ่สามารถที่จะสื่อสารได้ด้วยภาษาไทย

ในระดับเบื้องต้น ด้วยคำง่าย ๆ พวกเขาได้รับสถานะทางกฎหมายของไทยที่หลากหลาย บางคนเป็นบุคคลที่ถือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร บางคนเป็นแรงงานต่างด้าวที่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในประเทศเป็นการชั่วคราว หรือแม้แต่เป็นแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ชาวโรฮิงยา กลุ่มนี้จะเป็นผู้ช่วยผู้เขียนในการเข้าถึงกลุ่มของชาวโรฮิงยากลุ่มที่สองที่เข้ามาในประเทศภายหลังปี พ.ศ.2555 จำนวนประมาณ 12-14 คน ชาวโรฮิงยาในกลุ่มที่สองมีทั้งที่ถูกพบและจับกุมได้ในพื้นที่จังหวัดระนอง และพังงา ซึ่งเป็นพื้นที่ขึ้นฝั่งหรือรอเพื่อขึ้นฝั่ง และจังหวัดสงขลาที่เป็นจุดรอเพื่อนำพาข้ามแดนไปประเทศมาเลเซีย รวมถึงถูกพบและจับกุมระหว่างการถูกนำพา/หลบหนีเข้ามาจากจังหวัดพังงา ระนองและมุ่งหน้าไปจังหวัดสงขลา ระหว่างปี พ.ศ.2556-2557 ชาวโรฮิงยากลุ่มนี้จึงมีทั้งกลุ่มที่ยังอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานรัฐ และที่หลบหนีออกมาอยู่ภายนอก

สนามของผู้เขียนไม่ได้จำกัดอยู่ในชุมชนที่มีที่ตั้งถาวรหรือมีอาณาบริเวณที่ชัดเจน อย่างเช่น ชุมชน หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัดหรืออาณาบริเวณการปกครองของหน่วยอำนาจรัฐชาติในปัจจุบัน แต่เป็นสนามที่มีเคลื่อนย้ายติดตามผู้คนที่เดินทางข้ามพื้นที่ และพรมแดนทางกายภาพของรัฐสมัยใหม่ ผู้คนที่มาพร้อมกับจินตนาการที่แตกต่างไปจากจินตนาการของรัฐชาติต่างๆ จินตนาการที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ปฏิบัติการภายในสนามของความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามพรมแดนทางกายภาพ ที่ยังเชื่อมร้อยความเป็นคน เป็นชุมชน เป็นท้องถิ่นจากบ้านเกิดของตนข้ามภูมิภาคและพรมแดนของรัฐชาติ กลายเป็นความสัมพันธ์ระดับโลกที่จินตนาการกลายเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ จินตนาการเหล่านี้ไม่ได้หลุดลอยหรือตัดขาดจากบ้านเกิดของพวกเขา แต่ได้มาบรรจบอยู่ในปัจจุบัน ด้วยการตัดข้าม ลอดผ่าน ทิ่มแทง “ชายแดนของอำนาจอธิปไตย ดินแดนและความชอบธรรมตามแบบฉบับของรัฐชาติ” พร้อมกับพยายามสร้างความเป็นท้องถิ่นภายในจินตนาการของตนขึ้นมาซ้อนทับที่แตกต่างและไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับภายในท้องถิ่นที่พวกเขาดำรงอยู่ จินตนาการของผู้อพยพเคลื่อนย้ายที่ขยายตัวออกมาได้ทำลายเอกภาพ ความเป็นระเบียบและกฎหมายแห่งรัฐชาติในปัจจุบัน การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวโรฮิงยาได้ขยายสนามของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ข้ามพ้นอาณาบริเวณ พรมแดนทางกายภาพของชุมชนท้องถิ่น สังคมและรัฐชาติ

Appadurai (1996) เสนอกรอบการศึกษากลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายในโลกปัจจุบัน โดยเน้นไปที่จินตนาการของคนเคลื่อนย้ายที่ไม่ได้อยู่ภายในพื้นที่เฉพาะเท่านั้น แต่ได้ขยายออกไปพ้นสุดขอบฟ้า เชื่อมโยงบ้านเกิดกับพื้นที่ในปัจจุบัน หรือพื้นที่ปัจจุบันที่พวกเขาดำรงอยู่กับดินแดนใหม่ที่พวกเขาไฝฝืน จินตนาการที่ได้กลายเป็นปฏิบัติการทางสังคม (Imagination as social practice) ผลักดันให้พวกเขาออกเดินทาง และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในมโนทัศน์ของพวกเขา (Ethnoscape) ที่เป็นภูมิทัศน์ของผู้คนที่เคลื่อนย้ายติดตัวมาและเชื่อมโยงบ้านเกิดกับดินแดนที่ไกล

โพ้นเหล่านั้น ข้ามพรมแดนและอยู่เหนือการควบคุมของรัฐบาลในปัจจุบัน จินตนาการของคนเคลื่อนย้ายเหล่านี้ได้สร้างสนามของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายในอาณาบริเวณที่รัฐบาลในปัจจุบันที่พยายามควบคุม สนามความสัมพันธ์ของคนเคลื่อนย้ายได้ข้ามผ่าน ลอดข้าม หรือแม้แต่ทะลุผ่านพรมแดนของรัฐบาลหรือหน่วยทางกายภาพใดๆ ในปัจจุบัน

กรอบทัศน์ (-scape) เป็นแนวคิดที่ Appadurai เสนอในการทำความเข้าใจจินตนาการของผู้คนที่เคลื่อนย้ายเหล่านี้อย่างสิ้นไหลและด้วยรูปแบบ ลักษณะที่หลากหลาย กรอบทัศน์เหล่านี้คือมุมมองที่ถูกสร้างขึ้น และดัดแปลงเป็นรูปร่างเฉพาะในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ ภาษา สถานการณ์ทางการเมืองจากผู้มีอิทธิพลต่างๆ ทั้งรัฐชาติ ชุมชนข้ามชาติ กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มเคลื่อนไหวที่อยู่ภายในรัฐชาติ กลุ่มศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงกลุ่มบุคคลที่เผชิญหน้าในชีวิตประจำวัน ชีวิตที่มีความสามารถจึงเป็นศูนย์รวมของมุมมองที่หลากหลายทั้งที่ถูกชักจูงขึ้นให้ทำตามจากประสบการณ์และสภาพที่ปรากฏอยู่ภายนอกชีวิตของตนเอง

ชาติพันธุ์ทัศน์ (Ethnoscape) เป็นกรอบทัศน์ของผู้คนที่ดำรงอยู่ในโลกที่เคลื่อนย้ายที่เราอาศัยอยู่ในปัจจุบัน นักท่องเที่ยว ผู้อพยพลี้ภัย แรงงานต่างด้าว และอื่นๆ ชาติพันธุ์ทัศน์ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของโครงข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่รายล้อมรอบชีวิตในพื้นที่นั้น แต่เสนอให้มองโครงข่ายความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับกับจินตนาการที่เกินขอบฟ้าและความผันในการเดินทางของชีวิตที่ทำให้ชาติพันธุ์ทัศน์ขยายตัวเองออกไปถึงดินแดนที่ไกลโพ้นที่เป็นความผันในการเดินทางของชีวิตในอนาคตหรือดินแดนบ้านเกิดที่ตนเองได้จากมาแล้ว

ชาติพันธุ์ทัศน์ภายในจินตนาการของผู้คนที่เคลื่อนย้ายได้สร้างปฏิบัติการทางสังคมที่หลากหลายและอยู่เหนือการควบคุมของรัฐ ความหลากหลายของปฏิบัติการที่ผู้คนที่เคลื่อนย้ายได้สร้างสรรค์ขึ้นทั้งภายในกระบวนการ เทคนิควิธีการของรัฐ ทำทลายเอกภาพของชาติที่เป็นเป้าหมายของรัฐ และภายนอกที่เป็นจินตนาการของคนเคลื่อนย้ายได้ขยายออกไปไกลถึงดินแดนในฝันหรือบ้านเกิดที่ตนจากมาได้ทำให้สนามของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายในอาณาบริเวณที่รัฐบาลในปัจจุบันที่พยายามควบคุม สนามความสัมพันธ์ของคนเคลื่อนย้ายได้ข้ามผ่าน ลอดข้าม หรือแม้แต่ทะลุผ่านพรมแดนของรัฐบาลหรือหน่วยทางกายภาพใดๆ ในปัจจุบัน

ผู้เขียนเห็นว่า การใช้กรอบชาติพันธุ์ทัศน์สอดคล้องกับลักษณะสนามการศึกษาที่ไม่ได้มีลักษณะของการอยู่ภายในพื้นที่ทางกายภาพที่จะช่วยสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่เดินทางเคลื่อนย้ายมาจากบ้านเกิดในประเทศเมียนมาข้ามเข้ามาในประเทศไทย ขณะที่บางส่วนได้เดินทางต่อไปถึงประเทศที่สาม พวกเขากระจายกันอยู่ในแทบทุกภูมิภาคภายในประเทศไทย รวมถึงประเทศอื่นๆ ด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นมี

ลักษณะของการข้ามพรมแดนทางกายภาพ และไม่ได้ถูกจำกัดด้วยพรมแดนรัฐชาติ หรือเขตการปกครองภายในรัฐชาติในปัจจุบันใดๆ

พื้นที่การศึกษาชิ้นนี้จึงอยู่ใน 3 พื้นที่ในการเดินทางเคลื่อนย้ายของชาวโรฮิงยา โดยประกอบด้วย

1. พื้นที่ภายในการควบคุมของขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ที่เริ่มตั้งแต่การออกจากบ้านเกิดในประเทศเมียนมา ระหว่างการเดินทางจากทางเรือ ถูกนำพาขึ้นฝั่งในพื้นที่จังหวัดระนอง และพังงาเพื่อเดินทางต่อไปจนถึงค่ายพักในบริเวณชายแดนไทยมาเลเซียในจังหวัดสงขลา

2. บ้านพักเด็กและครอบครัว จังหวัดชายฝั่งอันดามัน ที่ได้ขยายการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายผ่านหน่วยงานอื่นๆ ตั้งแต่ในพื้นที่ที่ชาวโรฮิงยาถูกนำขึ้นฝั่ง ถูกนำพาข้ามชายแดนมาเลเซียและจนกระทั่งเข้ามาอยู่ภายใต้การคุ้มครองภายในบ้านพักเด็กและครอบครัว รวมถึงห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดสงขลา

3. ชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลาที่มีความหลากหลายตั้งแต่สถาบันทางศาสนาที่เป็นทางการ กลุ่มองค์กรของชาวมุสลิมและชาวมุสลิมที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านที่แสดงบทบาทการให้ความช่วยเหลือไปพร้อมกับการดำเนินการของรัฐ

กลุ่มชาวโรฮิงยาในการศึกษาชิ้นนี้จะแยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นชาวโรฮิงยาที่เข้ามาภายในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ.2555 มีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มชาวโรฮิงยาที่เข้ามาใหม่หลังปี พ.ศ.2555 ทั้งนอกกฎหมายและในกฎหมายของรัฐชาติสมัยใหม่ การเข้าไปอยู่ในขบวนการค้ามนุษย์/นำพาข้ามแดน เป็นล่าม เป็นสายข่าว เป็นคนนำทางให้เจ้าหน้าที่รัฐ เข้าร่วมกับกลุ่ม องค์กรมุสลิม องค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ ในการให้ที่พักพิงและความช่วยเหลืออื่นๆ พวกเขาใช้ชีวิตอยู่อย่างปกติเช่นชาวมุสลิมทั่วไป ชายโรตี รับจ้างยกยาง รับจ้างทั่วไปอยู่ในพื้นที่ แต่มีความสัมพันธ์ที่ขยายออกไปนอกเขตจังหวัดสงขลาที่ครอบคลุมตั้งแต่ชายแดนไทยเมียนมา ดินแดนบ้านเกิดจนถึงชายแดนไทยมาเลเซียประเทศที่ญาติพี่น้องของพวกเขาอาศัยอยู่ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 4 คน คือ

1. อับดุลเม็ยะ (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยาอายุประมาณ 45 ปี เข้ามาในประเทศไทยมากกว่า 30 ปี อาสาสมัครมาช่วยเป็นล่ามและอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พังงา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549

2. อิสมาแอนหม่อง (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 20 ปี เข้ามาในประเทศไทยด้วยหนังสือเดินทางประเทศเมียนมาเพื่อมาทำงานในปี 2549 ปัจจุบันอยู่ในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

3. นายอัปเดตมูร์ (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 55 ปี เข้ามาในประเทศไทย มากกว่า 30 ปี ในปี พ.ศ.2557 ได้ออกติดตามและหาทางช่วยเหลือหลานชายจนมาถึงจังหวัดสงขลา ปัจจุบันอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดระนอง

4. อาหมัด (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยาอายุประมาณ 60 ปี ชายโรตืออยู่ในหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เขาเป็นคนแรกๆ ที่พบชาวโรฮิงยาหลบหนีออกมาจากค่ายในป่า และได้รับความช่วยเหลือจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านให้มัสยิดคอยดูแลในเบื้องต้น

กลุ่มที่สองเป็นชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศไทยหลัง พ.ศ.2555 ทั้งที่อยู่ภายในสถานะที่ควบคุมของรัฐ และอยู่ภายนอกโดยความช่วยเหลือชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา จำนวน 13 คน ชาวโรฮิงยากลุ่มนี้แม้จะมีสถานะทางกฎหมาย แต่ก็ทั้งการเป็นผู้กระทำความผิดหลบหนีเข้าเมือง เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และอื่นๆ แต่ก็ยังไม่มีสิทธิในการอยู่อาศัยในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย

1. ฮามิสซุสเซน (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 25 ปี หลบหนีออกมาจากเมียนมาเข้ามาในประเทศไทยประมาณต้นปี พ.ศ.2556 เขาถูกจับ กักขัง ผลักดันและตกไปอยู่ในขบวนการนำพาค้ามนุษย์จนกระทั่งหนีออกมาและได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนมุสลิมในพื้นที่

2. คอยัส (ชื่อสมมติ) อายุประมาณ 19 ปี มาจากเมืองบูชิตอง รัฐยะไข่ มีญาติห่างๆ อยู่ในมาเลเซีย ส่วนพ่อกับแม่ยังอยู่ที่บูชิตอง หนีออกมาพบชุมชนชาวมุสลิมในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556

3. ฮารูนรามิน (ชื่อสมมติ) อายุ 21 ปี จากเมืองบูชิตองเหมือนกัน แต่ไม่มีทั้งญาติและครอบครัวทั้งในมาเลเซียและในพม่า หนีออกมาพบชุมชนชาวมุสลิมในเดือนธันวาคม พ.ศ.2556

4. จามาลหมัด (ชื่อสมมติ) เป็นเด็กชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 16 ปี ถูกพบและได้รับความช่วยเหลือในเดือนมกราคม 2557 รถที่บรรทุกเขาประสบอุบัติเหตุคว่ำบนทางหลวงระหว่างทางมุ่งหน้าไปชายแดนมาเลเซียในพื้นที่ของอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จามาลหมัดได้รับบาดเจ็บจึงถูกส่งไปโรงพยาบาลหาดใหญ่

5. โมฮัมหมัดยาซิน (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยาอายุประมาณ 30 ปี เขาถูกพบใกล้ชายแดนอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ภายหลังที่เจ้าหน้าที่ได้ทำลายค่ายพักของขบวนการในเดือนมกราคม 2557 เขาได้รับการช่วยเหลือและอยู่ภายในชุมชนชาวมุสลิมจนถึงปัจจุบัน

6. มุฮัมหมัดนุร์ (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยาอายุประมาณ 30 ปี ได้รับความช่วยเหลือเมื่อเดือนมีนาคม 2557 หลังจากที่ถูกข่มขู่ ลุงของเขาซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เข้าขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่

7. หมัดอามีน (ชื่อสมมติ) เป็นเด็กชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 15-16 ปี หลบหนีออกมาจากค่ายพักพิงชั่วคราวของรัฐบาลเมียนมา เขาหนีออกมาค่ายของขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ ประมาณกลางปี พ.ศ.2557 ได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนมุสลิม และต่อมาเขาถูกส่งตัวให้กับทางบ้านพักเด็กและครอบครัวดูแลต่อ

8. โมฮัมหมัดราฟิค (ชื่อสมมติ) เป็นชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 30 ปี ถูกจับพร้อมชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ อีก 20 คน ในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ประมาณเดือนกรกฎาคม 2557 มีความสามารถในการพูดทั้งภาษาพม่า ไทย และมาลาญ ที่ทำให้เขาได้รับการปฏิบัติในฐานะเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจภายในห้องขัง

9. ชูร์ราคมาน (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 25 ปี ได้รับความช่วยเหลือในเดือนตุลาคม 2557 หลังจากที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่า ได้จับกุมขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยา เขาถูกส่งตัวให้กับสถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

10. นูไรบี (ชื่อสมมติ) เป็นหญิงชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 25 ปี ได้รับความช่วยเหลือในเดือนตุลาคม 2557 เดินทางมาในกลุ่มเดียวกับชูร์ราคมาน ต่อมาเขาถูกส่งตัวให้กับทางบ้านพักเด็กและครอบครัวดูแลต่อ

11. ราเบียโนสุรี (ชื่อสมมติ) เป็นหญิงชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 30 ปี ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หลังจากที่รถของขบวนการที่บรรทุกมาถูกจับในพื้นที่อำเภอหัวไทร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อเดือนมกราคม 2558 ต่อมาได้ถูกส่งตัวให้กับทางบ้านพักเด็กและครอบครัวดูแลต่อ

12. ชูร์ฟอรัม (ชื่อสมมติ) เป็นชายชาวโรฮิงยา อายุประมาณ 30 ปี ถูกพบภายหลังจากการเข้าจับกุมและทลายค่ายของขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยา เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2558 ในสภาพที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เขาถูกพบโดยชาวมุสลิมในพื้นที่แล้วได้ส่งต่อไปยังโรงพยาบาลในจังหวัดสงขลา

13. มุฮัมหมัดอาลี (ชื่อสมมติ) เด็กชายชาวโรฮิงยาอายุประมาณ 11-12 ปี ที่กำลังเดินทางไปหาบิดาของตนที่มาเลเซีย แต่ถูกจับและถูกควบคุมดูแลอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัว

1.4.2 วิธีการศึกษา

ผู้เขียนจะใช้การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ และสำรวจงานศึกษา วิจัย รายงานของกลุ่มองค์กรและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังกล่าว และการศึกษาในภาคสนามที่จะประกอบด้วย การสังเกตทั่วไปในภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งกลุ่มชาวโรฮิงยา เจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน อาสาสมัครของกลุ่มองค์กรทางศาสนา และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ.2557 ถึงปี พ.ศ.2558 โดยมีรายละเอียดวิธีการศึกษาดังนี้

1) การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนจะใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ

ประเด็นแรกคือ อัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวมุสลิมในอดีต ดินแดนอาระกันและชายฝั่งทะเลเบงกอล ที่เป็นการสำรวจเอกสารจำพวกบันทึกประวัติการเดินทางของชาวตะวันตก บันทึกของชาวอาระกันพุทธและมุสลิม รวมถึงชาวเบงกาลี หนังสือและงานวิจัยอื่นๆ ในปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่สอง คือการที่ชาวโรฮิงยาถูกทำให้สูญเสียสัญชาติและสถานะพลเมืองของตนที่นำไปสู่ความรุนแรงอื่นๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศเมียนมา โดยจะสำรวจงานศึกษาทางด้านรัฐธรรมนูญ กฎหมายและหนังสือสั่งการภายในหน่วยงานและเจ้าหน้าที่รัฐของเมียนมา บันทึกและแถลงการณ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวทั้งชาวอาระกันพุทธและมุสลิม รายงานสถานการณ์และจดหมายข้อเรียกร้องขององค์กรระหว่างประเทศ รายงานข่าวสถานการณ์ของสื่อสารมวลชน และหนังสือ งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นสุดท้าย การป้องกันและจัดการการหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยของชาวโรฮิงยา ซึ่งจะประกอบด้วยนโยบายของรัฐ กฎหมายและแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายงานสถานการณ์และจดหมายข้อเรียกร้องขององค์กรระหว่างประเทศ รายงานข่าวสถานการณ์ของสื่อสารมวลชน บันทึกการสอบข้อเท็จจริงและสถานการณ์ขององค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งนอกประเทศและในประเทศ

2.) การสัมภาษณ์ในภาคสนาม

ผู้เขียนกำหนดกลุ่มสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่แรกเป็นชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ.2555 อยู่อาศัยทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมุสลิมในพื้นที่ของจังหวัดสงขลา พังงาและระนอง ที่เป็นจังหวัดในเส้นทางการหลบหนี/นำพาเข้ามาในประเทศไทย ที่สามารถพูดไทยได้ ประกอบอาชีพขายโรตี่ รับจ้างยกยางและ

ทั่วไปในชุมชน และยังช่วยทำหน้าที่เป็นล่ามทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน เป็นสายที่คอยให้ข้อมูลและความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่ จำนวนประมาณ 4 คน โดยมีเค้าโครงคำถามเป็นประวัติส่วนตัว ชีวิตก่อนการเดินทางเข้ามาในประเทศ การอยู่อาศัยและสถานะทางกฎหมาย ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรมุสลิมภายใต้การทำงานภายในประเทศไทย และการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานกับหน่วยงานกับชาวโรฮิงยาในประเทศไทย

กลุ่มที่สองเป็นชาวโรฮิงยาที่หลบหนีหรือถูกนำพาเข้ามาในประเทศไทยหลังปี พ.ศ. 2555 จำนวน 8 คน ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานรัฐทั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองในจังหวัดระนอง พังงา และสงขลา บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดระนอง พังงา และสงขลา รวมถึงสถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จังหวัดระนองและสงขลา ตามสถานะและเงื่อนไขของแต่ละคน ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้เขียนชาวโรฮิงยาในกลุ่มที่สองบางส่วนได้หลบหนีออกมาอยู่ภายนอกสถานที่ควบคุมของรัฐ ขณะที่บางส่วนยังคงอยู่ภายใต้หน่วยงานของรัฐ แต่เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีสถานะของการเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองและอยู่ในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย บางส่วนหลบซ่อนเพื่อรอข้ามชายแดนไปยังประเทศเพื่อนบ้านทำให้อาจไม่ได้รับการยินยอมในการสัมภาษณ์หรือไม่ยินยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล

การสัมภาษณ์ชาวโรฮิงยากลุ่มที่สองนี้จะเน้นไปที่การเดินทางเข้ามาในประเทศไทย และเหตุผลในการเดินทาง ความยากลำบากและความรุนแรงที่เจอในระหว่างการเดินทาง การถูกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในระหว่างการถูกควบคุม และการหลบหนีหรือการเดินทางในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ทนายความ อาสาสมัครในกลุ่มองค์กรมุสลิมและชาวบ้านในพื้นที่ชายแดนที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮิงยา ในประเด็นการให้ความช่วยเหลือ เหตุผลและการตัดสินใจในการให้ความช่วยเหลือ ลักษณะและแนวทางในการทำงานให้ความช่วยเหลือ ความกังวล ข้อจำกัดต่างๆ ซึ่งจะนำมาประกอบงานศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐ

3) การสังเกตการณ์ในภาคสนาม

ผู้เขียนจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าไปให้ความช่วยเหลือโดยตรง หรือติดตามหน่วยงาน องค์กรอื่นๆ เข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มชาวโรฮิงยาที่เข้ามาใหม่ตั้งแต่การถูกพบจับกุม การถูกส่งตัวไปควบคุมทั้งภายในและภายนอกสถานที่ควบคุมของรัฐ การไปส่งข้าวและน้ำ การเตรียมพยานระหว่างการดำเนินการทางกฎหมาย การไปเยี่ยมเยียนเพื่อนร่วมงานที่เป็นชาวโรฮิงยาในแต่ละครั้ง รวมถึงการเยี่ยมเยียนหรือเข้าร่วมการประชุม ประเมินสถานการณ์และความต้องการความ

ช่วยเหลือของชาวโรฮิงกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรศาสนา องค์กรเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศที่ทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มศึกษาได้ง่ายขึ้น

แต่ผู้เขียนก็ยังคงมีข้อจำกัดต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภาษาในการพูดคุย สื่อสาร การช่วยแปลภาษาของอาสาสมัครชาวโรฮิงยา สถานะของผู้เขียนที่เข้าไปในแต่ละครั้ง กฎระเบียบของรัฐในสถานที่ควบคุมแต่ละแห่ง แนวทางปฏิบัติงานขององค์กรเอกชนไทยและต่างประเทศ ที่ทำให้ผู้เขียนไม่สามารถเข้าถึง หรือไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลรายละเอียดบางประการได้ รวมถึงความคลาดเคลื่อนจากการแปลของล่ามที่มาช่วยและชาวโรฮิงยาที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

นอกจากนี้ชื่อบุคคล และสถานที่ภายในงานศึกษาชิ้นนี้จะเป็นชื่อสมมติ รวมถึงสถานที่ ชื่อหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ข้อมูลในการศึกษาชิ้นนี้ได้รับการอนุญาตให้เผยแพร่ต่อสาธารณะแล้วทั้งผ่านสื่อมวลชนหรือการประชุมสัมมนา รวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของชาวโรฮิงยาที่ยังคงไม่มีสถานะทางกฎหมายในการอยู่อาศัยในประเทศไทย และผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ภายในการศึกษาชิ้นนี้ ทั้งนี้ในระหว่างการติดและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในประเด็นการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐมีการฟ้องร้องสำนักข่าวภูเก็ตวานโดยกองทัพเรือดำเนินคดีในความผิดฐานหมิ่นประมาท และคดีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ หลังเผยแพร่รายงานของสำนักข่าวรอยเตอร์ที่อ้างว่า กองกำลังทางเรือของไทยได้รับผลประโยชน์จากการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยา แม้ศาลจังหวัดภูเก็ตจะพิจารณายกฟ้องในคดีนี้ แต่ก็ไม่ได้นำไปสู่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด ฉะนั้นในการศึกษาประเด็นดังกล่าวนี้ผู้เขียนจะพยายามจำกัดอยู่ในการศึกษาทางเอกสารเท่านั้น จากข้อจำกัดในกลุ่มคนและพื้นที่ในการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษาที่ไม่ได้มีความต่อเนื่อง รวมทั้งความสัมพันธ์ของผู้เขียนกับกลุ่มคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลากหลาย ทำให้งานศึกษาชิ้นนี้เป็นเพียงภาพสะท้อนต่อปรากฏการณ์ที่ผู้เขียน พบเห็นในช่วงเวลาหนึ่ง ภายใต้สถานการณ์ที่จำกัดที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนไร้รัฐชาวโรฮิงยากลุ่มหนึ่งเท่านั้น ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในเชิงกฎหมาย นโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลข้อค้นภายในการศึกษาชิ้นนี้ ดังนั้นงานศึกษาชิ้นนี้จึงเป็นพยายามในการทำความเข้าใจชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะช่วงเวลาและในพื้นที่หนึ่งเท่านั้น ไม่ได้มีฐานะเป็นตัวแทนของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาทั้งหมดในประเทศไทย

1.5 ตำแหน่งสถานะและจุดยืนของผู้เขียน

ผู้เขียนทำงานให้องค์กรให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมจากต่างประเทศแห่งหนึ่ง ที่ให้ความช่วยเหลือผู้พลัดถิ่นในประเทศไทย และการเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานให้กับเครือข่าย

องค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (Migrant Working Group) ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลประเด็นผู้อพยพย้ายถิ่นชาวโรฮิงยาทำให้ผู้เขียนสามารถเข้าร่วมกิจกรรม การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือภายในหน่วยงานรัฐภายในกรอบของระเบียบกฎหมาย และหลักสิทธิมนุษยชนที่ทำให้การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน ที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่และช่วงเวลาหนึ่งที่ผู้เขียนเข้าไปสังเกตเท่านั้น แต่ผู้เขียนก็มีข้อจำกัดและเงื่อนไขการทำงานที่ไม่อนุญาตให้เปิดเผยชื่อองค์กรอย่างเด็ดขาดด้วยเหตุผลว่าการทำงานในประเด็นที่เกี่ยวกับชาวโรฮิงยาในประเทศไทยในระหว่างปี พ.ศ.2556-2558 อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรที่มีโครงการในประเทศเมียนมา ซึ่งกำลังเป็นประเทศที่ได้รับเงินทุนในการพัฒนาประเทศจากประเทศพัฒนาแล้วเป็นจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งตรงข้ามกับประเทศไทยทำให้ผู้เขียนต้องใช้สถานะอื่นๆ ภายใต้งานและเหตุการณ์เฉพาะนั้น และนอกจากนี้ องค์กรเอกชนในประเทศไทยและองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประชากรที่มาจากต่างประเทศในประเทศไทยก็มีกลุ่มเป้าหมายเป็นแรงงานจากประเทศเมียนมาและปฏิเสธที่จะร่วมกิจกรรมกับองค์กรฯ หากองค์กรจะทำงานให้ความช่วยเหลือผู้อพยพชาวโรฮิงยา ซึ่งผู้เขียนประสบด้วยตนเอง เมื่อได้เข้าไปสังเกตการณ์จับกุมชาวโรฮิงยาประมาณ 40 คน ในจังหวัดพังงาในระหว่างกำลังสำรวจข้อมูลการรวมตัวของกลุ่มแรงงานต่างด้าวจากเมียนมาในพื้นที่จังหวัดพังงา ผู้เขียนพร้อมไปกับเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนในจังหวัดพังงากลุ่มหนึ่งได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือในเบื้องต้น พร้อมกับติดตามการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อชาวโรฮิงยาที่ถูกนำตัวมาควบคุมไว้ที่สถานีตำรวจอำเภอตะกั่วป่าที่ทำให้เห็นปัญหาในการดูแลชาวโรฮิงยาในเบื้องต้น ทั้งอาหารและการสื่อสารที่นำไปสู่ปัญหาในการจัดทำประวัติ การสืบสวนและการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในพื้นที่รวมถึงท่าทีของแกนนำกลุ่มแรงงานพม่าบางส่วนที่เข้ามาต่อว่าเจ้าหน้าที่ขององค์กรสมาชิกในพื้นที่ที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือในเย็นวันนั้น ซึ่งส่งผลให้ผู้เขียนมีความสนใจในการศึกษาการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของชาวโรฮิงและการเลือกใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีในงานศึกษาชิ้นนี้ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับรัฐชาติสมัยใหม่เป็นหลัก

ขณะเดียวกันในฐานะของการเป็นส่วนหนึ่งของอาสาสมัครชาวไทยมุสลิมกลับแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดและความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ จึงทำให้ผู้เขียนตระหนักถึงความไว้วางใจ โดยไม่ได้ถูกจำกัดจากการเป็นพลเมืองของรัฐหรือไม่ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือที่อยู่ภายใต้ระเบียบกฎหมายปกติหรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อผู้เขียนต้องเข้าไปหาผู้หลบหนีชาวโรฮิงยาที่อยู่ในชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ผู้เขียนมักจะถูกมอบหมายให้นำคัมภีร์อัลกุรอาน เสื้อผ้าสำหรับการทำละหมาด และอาหารแห้งเข้าไปให้ในแต่ละครั้งที่ต้องเข้าไปในชุมชน เนื่องจากมีรถและงบประมาณในการเดินทาง แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้พักอยู่ในชุมชนมุสลิมด้วยเหตุผลความไม่พร้อม

ผู้เขียนมีโอกาสไปช่วยกลุ่มของชาวมุสลิมในการดูแลผู้ต้องกักในช่วงถือศีลอดที่การให้ความช่วยเหลือขององค์กรมุสลิมในประเทศจะสำคัญเป็นพิเศษ ทั้งการเตรียมอาหารที่เหมาะสมกับช่วงเวลา ตั้งแต่การเตรียมถือศีลอด ระหว่างการถือศีลอด และภายหลังการเลิกที่ศีลอด ในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ผู้เขียนสามารถเข้าไปสังเกตสุขภาพความเป็นอยู่ของชาวโรฮิงยาภายในห้องกักของอาคารควบคุมในด้านตรวจคนเข้าเมือง รวมถึงได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองในระหว่างการปฏิบัติงาน

รวมถึงการเข้าถึงกลุ่มชาวโรฮิงยาในประเทศไทยด้วยเช่นกัน ผู้เขียนตระหนักว่าการทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรของชาวมุสลิม ทำให้ผู้เขียนได้รับความไว้วางใจจากชาวโรฮิงยามากขึ้น ผู้เขียนยังได้ประโยชน์จากบทบาตดังกล่าวที่ทำให้รู้จักชาวโรฮิงยาที่อยู่อาศัยในไทยมานานและมีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นครั้งคราวอย่างต่อเนื่องระหว่างปี 2556-2558 ขณะที่ได้ติดตามเพื่อนร่วมงานชาวโรฮิงยาที่ไปเยี่ยมเยือนชาวโรฮิงยาที่เพิ่งหลบหนีเข้ามาภายหลัง เป็นการเยี่ยมเยือนสอบถามสุขภาพความเป็นอยู่ภายในสถานที่ควบคุมดูแลต่างๆ และต่อมาได้ประสานงานอำนวยความสะดวกให้กับชาวโรฮิงยาเข้าถึงนักกฎหมาย และทนายความในระหว่างการค้าเนนการตามกระบวนการกฎหมายของรัฐ ผู้เขียนได้มีโอกาสในการสังเกตกระบวนการสัมภาษณ์ผู้อพยพชาวโรฮิงยาที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ทำให้ตระหนักถึงลำบากของพวกเขาระหว่างการตกเป็นเหยื่อจากการค้ามนุษย์

กระนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับชาวโรฮิงยาก็ไม่ได้หยุดนิ่งเมื่อความคาดหวังของชาวโรฮิงยามีมากกว่าความช่วยเหลือเฉพาะหน้าและกระบวนการทางกฎหมาย เมื่อชาวโรฮิงยาหลายคนขอร้องให้ผู้เขียนช่วยหางานให้ทำ หากทางช่วยเหลือให้พวกเขาสามารถหลบหนีออกไปนอกการควบคุม หรือติดต่อกับญาติพี่น้องที่อยู่ในต่างประเทศซึ่งเกินกรอบหน้าที่และขอบเขตของกฎหมายที่ผู้เขียนไม่สามารถช่วยได้ การปฏิเสธของผู้เขียนถูกมองเป็นส่วนหนึ่งของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่ควบคุมพวกเขาให้อยู่ในความสงบ ซึ่งทำให้ยากต่อการเข้าถึงข้อมูล หรือข้อมูลที่ได้มานั้นมีความแตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไป

1.6 ระยะเวลาการศึกษา

ผู้เขียนเริ่มใช้เวลาในต้นปี 2557 ในการทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เริ่มจากองค์กรเอกชน องค์กรสิทธิมนุษยชนที่สนใจในประเด็นผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยา กลุ่มองค์กรของชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดพังงา กลุ่มของชาวโรฮิงยาในพื้นที่จังหวัดระนอง พังงาและสงขลาในปลายปี 2557

ปี 2558 ผู้เขียนได้รับอนุญาตให้เข้าไปเยี่ยมถึงบ้านพักเฉพาะกิจที่ให้การดูแลชาวโรฮิงยาในอำเภอหาดใหญ่แห่งหนึ่ง และในชุมชนใกล้เคียงแดนไทยมาเลเซียแห่งหนึ่ง ในจังหวัดสงขลา พร้อมกับการเก็บข้อมูลทั่วไปในสถานที่การควบคุมดูแลของรัฐในพื้นที่จังหวัดสงขลา และติดต่อกับชาวโรฮิงยาที่อยู่นอกพื้นที่จังหวัดสงขลาเพิ่มเติม และเริ่มการเก็บข้อมูลอย่างเข้มข้นในกลางปี

ผู้เขียนใช้เวลาประมาณ 3 เดือนแรกของปี 2559 ในการเรียบเรียงข้อมูลจากสนามและศึกษาเอกสารเพิ่มเติมในประเด็นสร้างอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ และสถานะทางกฎหมายของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมา บังคลาเทศและมาเลเซีย และในสามเดือนสุดท้ายจะเป็นการลงไปสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลภาคสนามกับชาวโรฮิงยาในพื้นที่จังหวัดสงขลาเพิ่มเติมอีกครั้งก่อนที่เรียบเรียง วิเคราะห์ผลการศึกษา

1.7 กรอบการวิเคราะห์

ผู้เขียนเสนอกรอบการวิเคราะห์สถานะคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาถูกสร้างขึ้น โดยการใช้อำนาจของรัฐบาลเมียนมาผ่านนโยบายบังคับแบบพม่าของรัฐบาลทหารนายพลเน วิน กฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ.2517 กฎหมายความเป็นพลเมือง ฉบับปี พ.ศ.2525 แนวปฏิบัติและการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับรัฐบาลของเมียนมาใน ส่วนกลาง และรัฐบาลท้องถิ่นของรัฐยะไข่ การเป็นคนไร้รัฐผลักดันให้ต้องเดินทางหนีออกจากบ้านเกิดและไม่ได้รับการปกป้องจากกฎหมายและเจ้าหน้าที่ของรัฐในประเทศนอกบ้านเกิด (Agamben, 2005) ในประเทศไทยคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้รับการปฏิบัติในฐานะต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง แต่การบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและควบคุมคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาของไทยก็เผชิญกับข้อจำกัดในการปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของรัฐ ทั้งจากภายในรัฐ เช่น ความสามารถในการควบคุมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามกฎหมาย การใช้อำนาจตามกฎหมายสมัยใหม่ที่มุ่งปกป้องคุ้มครองประชากรกลุ่มเฉพาะในฐานะผู้หญิง เด็ก ผู้หลบหนีเข้าเมือง ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แรงงานข้ามชาติ ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน (Ong, 2003) และอำนาจอื่นๆ ภายนอกที่อาศัยความสามารถในการใช้ความรุนแรงโดยไม่ต้องรับผิดชอบภายในพื้นที่ชายแดนควบคุมชีวิต (Hansen & Stepputat, 2009) หรืออำนาจที่มาจากศีลธรรมสมัยใหม่ขององค์กรศาสนา องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรสิทธิมนุษยชน (Ong, 2003) ภายในประเทศไทย

ความหลากหลายของอำนาจภายในประเทศไทยเหล่านี้ ทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยเผชิญกับรัฐที่ไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายในการป้องกันและควบคุมคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้อย่างสิ้นเชิงและยังได้เปิดพื้นที่ให้สามารถเลือกต่อรองกับเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจในนามของรัฐและสร้างสรรค์ปฏิบัติการทางสังคมเพื่ออยู่อาศัยภายในประเทศไทย หรือเดินทางข้ามชายแดนต่อไป

1.8 การทบทวนแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาชีวิตของผู้พลีภัย หรือคนไร้รัฐ เป็นการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของรัฐกับชีวิต โดยเฉพาะแนวคิดของอัมเบนที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจอธิปไตยของรัฐผูกขาดการสร้างสภาวะยกเว้นทากฎหมายและสร้างชีวิตที่เปลือยเปล่าขึ้นมา ซึ่งทำให้เรากลับมามองเห็นโครงสร้างของความรุนแรงที่ชีวิตต้องเผชิญจากอำนาจรัฐในปัจจุบัน และการโต้แย้งและพัฒนาแนวคิดในการทำความเข้าใจในชีวิตกับอำนาจเพิ่มเติมต่อมา

1.8.1 อำนาจอธิปไตย การสร้างสภาวะยกเว้นและชีวิตที่เปลือยเปล่า

ผู้พลีภัยได้กลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในการศึกษาในฐานะชีวิตที่สูญเสียความสัมพันธ์กับรัฐสมัยใหม่ สูญเสียความเป็นพลเมืองของตน กลายเป็นคนไร้รัฐ ปราศจากสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองกฎหมาย หรือรัฐใดๆ เหลือเพียงชีวิตมนุษยธรรมดา (Arendt, 1943 อ้างถึง Agamben, 1998) ชีวิตที่ปราศจากสิทธิมาจากการสูญเสียสถานการเป็นพลเมืองของรัฐ กลายเป็นคนไร้รัฐชั่วคราว เมื่อผู้พลีภัยเดินทางกลับไปสู่รัฐบ้านเกิดของตน หรือรัฐอื่นที่ให้สถานะการเป็นพลเมืองให้กับผู้พลีภัยซึ่งก็ทำให้สถานการณ์เป็นคนไร้รัฐก็สิ้นสุดลง ขณะที่บางกลุ่มคนที่ถูกรัฐบ้านเกิดของตนเพิกถอนสถานการณ์เป็นพลเมืองกลายเป็นไร้รัฐในรัฐบ้านเกิดโดยที่ยังไม่ได้ขอพลีภัยก็ตาม การเป็นผู้พลีภัยจึงไม่จำเป็นที่จะต้องกลายเป็นคนไร้รัฐ แต่คนไร้รัฐนั้นมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้พลีภัยด้วยความพยายามที่แสวงหาการปกป้องคุ้มครองในรัฐอื่นๆ ที่ไม่ใช่บ้านเกิดของตน การเป็นคนไร้รัฐแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของชีวิตที่ถูกทอดทิ้งจากการปกป้องคุ้มครองภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐที่แตกต่างไปจากพลเมืองของรัฐสมัยใหม่ได้สร้างขึ้นภายใต้อำนาจอธิปไตยของตน (Agamben, 1998)

ความสัมพันธ์ที่มาบรรจบกันระหว่างชีวิตที่ถูกทำให้อยู่ภายในหรือภายนอกระเบียบกฎหมายคืออำนาจอธิปไตยที่ซ่อนอยู่ภายในระเบียบสังคมการเมืองสมัยใหม่ อำนาจอธิปไตย ที่หมายถึง “อำนาจที่ซึ่งผูกขาดการตัดสินใจในสภาวะยกเว้น หรือ State of Exception” (Schmitt, อ้างถึง Agamben, 1998, p. 11) การแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจในสภาวะยกเว้น คือการใช้อำนาจที่อยู่นอกเหนือการบัญญัติขึ้นเป็นตัวบทกฎหมาย แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่อำนาจอธิปไตยสูงสุดเป็นทั้งผู้สร้างขึ้นมาและเป็นผู้มีเอกสิทธิ์ในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย อำนาจอธิปไตยจึงดำรงอยู่ทั้งภายในและภายนอกกฎหมาย และไม่ได้ปรากฏขึ้นในตัวบทกฎหมายแต่แสดงให้เห็นบนร่างกายและชีวิตของผู้คน การประกาศใช้คำสั่งทางทหารของประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2001 และ การประกาศหยุดใช้รัฐธรรมนูญไวร์มาร์ของอิตเลอร์ภายหลังที่ยึดอำนาจการปกครอง

อ๊กัมเบนเห็นว่า ปรัชญาการจำแนกชีวิตออกเป็น Zoe ชีวิตในธรรมชาติกับ Bios ชีวิตทางการเมืองของอริสโตเติลในสมัยกรีกโบราณก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการการกีดกันในสภาวะยกเว้น ชีวิตในธรรมชาติ หรือ Zoe ที่หมายถึงชีวิตทั่วไป คน สัตว์ และเทพเจ้าที่ไม่ได้อยู่ภายในชุมชนการเมืองใดๆ กับชีวิตภายในชุมชนการเมือง หรือ Bios ซึ่งเป็นชีวิตที่ดี การจำแนกและแยกแยะชีวิตเหล่านี้เป็นการกีดกันที่ดำรงอยู่ภายใน หรือ Inclusive Exclusion (Agamben, 1998, p. 8) เป็นการจำแนกแยกแยะชีวิตเป็นภายใน/ภายนอกสังคมการเมือง และการสร้างชีวิตในธรรมชาติเข้าสู่ชีวิตทางการเมืองเป็นการตัดสินใจที่เกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน การเมืองที่สนใจในชีวิตจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกสมัยใหม่เท่านั้น

การสร้างชีวิตที่จำแนกเป็นชีวิตที่อยู่ภายในและภายนอกที่เป็นพื้นฐานของสังคมการเมืองตะวันตกนั้น ชีวิตที่ถูกจำแนกให้อยู่ภายนอกของระเบียบกฎหมายแต่ในขณะเดียวกันชีวิตภายนอกเหล่านั้น ยังคงอยู่ภายในอำนาจอธิปไตยอยู่แต่เป็นไปในลักษณะของการกีดกันที่รวมอยู่ภายใน ชีวิตที่ถูกจำแนกให้อยู่ภายนอก/ภายในได้ถูกหลอมรวมเข้ามาภายในมากขึ้น จนการกีดกันภายนอกเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบภายในสังคมการเมือง ทำให้ชีวิตที่ถูกกีดกันภายนอก/ภายในเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่ไม่สามารถแยกแยะได้ (Zone of indistinction) ที่ทำให้ทุกคนกลายเป็นชีวิตที่เปลือยเปล่า หรือ Barelife ในโลกสมัยใหม่ การเมืองของชีวิต (Biopolitic) เกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับอำนาจสูงสุดภายในชุมชนการเมืองนั้นๆ ที่มีหน้าที่พื้นฐานคือการสร้างชีวิตที่เปลือยเปล่า หรือ Barelife ขึ้นมา

ชีวิตที่เปลือยเปล่าไม่ใช่ชีวิตในธรรมชาติ หรือชีวิตในเมืองในความหมายของกรีกโบราณ แต่เป็นชีวิตที่เคยปรากฏขึ้นในกฎหมายของโรมันที่เรียกว่า Homo sacer หรือ Sacred man ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายโรมันว่าเป็น ชีวิตที่สามารถถูกทำให้ตายและความตายไม่ได้เป็นการบูชา (ใน Agamben, 1998, หน้า 8) ที่เป็นชีวิตที่รัฐไม่ต้องการแต่ก็ได้บัญญัติไว้ในระบบกฎหมายของตนในลักษณะของการกีดกันออกไป นอกการคุ้มครองของกฎหมายแต่ก็ดำรงอยู่ภายในระบบกฎหมาย และการกีดกันในสภาวะยกเว้นเช่นนี้ ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายที่ได้สร้างชีวิตที่เปลือยเปล่าขึ้นมาในพื้นที่ปัจจุบันเมื่อรัฐชาติสมัยใหม่ได้สร้างชีวิตที่ตนต้องการให้มีสถานะเป็นพลเมืองของตน ขณะที่คนที่ต้องไม่ต้องการจะถูกแยกแยะและซ่อนไว้จากชุมชนการเมืองอื่นๆ

อ๊กัมเบนได้ยกตัวอย่างพื้นที่ที่มีสถานะยกเว้นถูกสร้างขึ้นภายในระบบกฎหมายอย่างเช่น ค่ายกักกันของนาซีเยอรมันที่เป็นตัวแบบซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสามารถของรัฐชาติ (Nation-State) ที่ยังทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยสามารถทำอะไรได้บ้างกับชีวิตที่เปลือยเปล่าของผู้คนที่อยู่ภายในค่ายกักกันแรงงานของนาซีเยอรมัน นอกเหนือไปจากชีวิต เช่น แรงงานข้ามชาติไร้เอกสาร

ชีวิตนักโทษในเรือจำกวนตานาโม ผู้อพยพลี้ภัย ผู้ป่วยไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ที่ต่างเป็นตัวอย่างของชีวิตที่ถูกทำให้เปลือยเปล่าในปัจจุบัน ที่การกีดกันชีวิตให้อยู่ภายนอกได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบกฎหมายปกติภายใน มีความเป็นสถาบันภายในสังคม ที่ทำให้ชีวิตเปลือยเปล่าในโลกสมัยใหม่แตกต่างไปชีวิตของพลเมืองที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ

ชีวิตที่เปลือยเปล่าเหล่านี้เป็นชีวิตที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในสภาวะยกเว้นถึง 2 ระดับ คือ การถูกกระทำด้วยความรุนแรงโดยตรง และความรุนแรงนั้นไม่ได้เป็นทั้งความผิดที่ถูกห้าม หรือไม่ได้จำแนกว่าเป็นไปเพื่อการบูชาอันดีหรือพิธีกรรม ความศักดิ์สิทธิ์ใดๆ การจำแนกชีวิตเป็นชีวิตที่ได้ถูกดึงเข้ามาอยู่ในภายในระเบียบสังคมการเมืองและชีวิตที่กีดกันอยู่ภายนอกด้วยการสร้างสภาวะยกเว้นขึ้นมา ซึ่งก็รวมชีวิตที่อยู่ในภาวะการยกเว้นในลักษณะที่เป็น การกีดกันที่หลอมรวมไว้ภายใน (inclusive exclusion) ซึ่งกลายเป็นพื้นฐานของสังคมการเมืองตะวันตกในปัจจุบัน ขณะที่ พลเมืองของรัฐ หรือ Citizen ได้กลายเป็นรูปแบบชีวิตทางการเมืองที่อำนาจอธิปไตยของรัฐได้สร้างขึ้นภายในระเบียบสังคมการเมือง ซึ่งต่อมาพลเมืองได้กลายเป็นผู้ทรงอำนาจอธิปไตยของรัฐ

การมีชีวิตที่ดีภายในชุมชนการเมือง ได้กลายเป็นเป้าหมายของการเมืองสมัยใหม่ที่รัฐจะมอบให้พร้อมกับฐานะการเป็นพลเมืองของรัฐอันเป็นหน้าที่พื้นฐานประการหนึ่งของอำนาจอธิปไตย และถูกผูกขาดโดยรัฐสมัยใหม่ และต่อมาได้ทำให้พลเมืองมีอีกฐานะ คือการเป็นสมาชิกของอำนาจสูงสุด (Member of the Sovereign) อันมีสิทธิตามพลเมือง (Civil Rights) และได้รับการปกป้องจากรัฐชาติ การถูกขับออกจากความเป็นพลเมืองจึงกลายเป็นการลงโทษ และทำให้คนที่ไม่ได้เป็นพลเมืองกลายเป็น "คนนอก" เป็นชีวิตที่ไม่ได้มีชีวิตอยู่ในระบบการเมืองสมัยใหม่ แต่ปรากฏการณ์ผู้อพยพลี้ภัย (Refugee) ภายในระบบการเมืองของรัฐชาติในปัจจุบันที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในทวีปยุโรปตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ได้สร้างรอยแยกขึ้นในพื้นฐานของระบบรัฐชาติกับความเป็นพลเมือง เมื่อชีวิตที่เปลือยเปล่าปราศจากซึ่งสิทธิของพลเมืองและการคุ้มครองปกป้องจากรัฐชาติ ได้กล่าวอ้างถึงสิทธิของตนนอกพื้นที่ระบบรัฐชาติ ผู้อพยพลี้ภัย จึงเป็นมนุษย์ผู้ทรงสิทธิตามธรรมชาติ (Rights of man) อย่างแท้จริง และทำให้เป็นการยากที่จะจำแนก หรือสร้างนิยามทางการเมืองขึ้นมาใหม่

1.8.2 องค์อำนาจเหนือชีวิตที่หลากหลายภายในรัฐ

การกลับมาให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยของรัฐในฐานะของผู้ถือสิทธิในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย ในสภาวะยกเว้นของ Agamben ที่เป็นพื้นฐานภายในระเบียบกฎหมายของชุมชนทางการเมืองในโลกตะวันตก ถูกนำมาใช้ศึกษาอำนาจอธิปไตยภายในรัฐชาติที่อยู่ภายนอกวัฒนธรรมการเมืองตะวันตกมากขึ้น การให้นิยามชีวิตที่ถูกอำนาจอธิปไตยทอดทิ้งให้อยู่ภายนอกชุมชนการเมือง

ให้เป็นเพียงชีวิตที่เปลือยเปล่าของอัมเบน ไม่ได้ทำให้เห็นเพียงอำนาจอธิปไตยที่ยังปรากฏให้เห็นบนชีวิตของผู้คน แต่ก็ยังเผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับอำนาจอธิปไตยในอีกด้านที่ไม่ใช่เพียงอำนาจในการตัดสินใจสุดท้ายในสภาวะยกเว้น แต่เป็นความสามารถในการการใช้ความรุนแรง

Hansen & Stepputat (2006) เห็นว่าแนวคิดอำนาจอธิปไตยของ Agamben นั้นสามารถช่วยให้ทำความเข้าใจลักษณะของอำนาจอธิปไตยในรัฐชาติอดีตอาณานิคมได้มากกว่ากรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์ ที่มีพื้นฐานมาจากรัฐชาติตะวันตกที่กำเนิดขึ้นจากสนธิสัญญาเวสฟาเลีย หรือแนวคิดทางกฎหมายอื่นๆ อำนาจอธิปไตยในรัฐชาติอดีตอาณานิคมเหล่านี้ไม่ได้มีลักษณะของการลดทอนรูปแบบ (Deformed) หรือยังไม่เสร็จสมบูรณ์ (Incomplete) แต่มีลักษณะที่แยกเป็นส่วนๆ และใช้ความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอของ Hansen & Stepputat ในการทำความเข้าใจอำนาจอธิปไตยในรัฐชาติอดีตอาณานิคมที่มีลักษณะสำคัญใน 2 ประการคือ องค์อำนาจอธิปไตยเหล่านี้แม้จะพยายามแสดงออกถึงความสามารถของตนแต่กลับไร้ประสิทธิภาพในการปกครองดินแดนและผู้คนของตน การใช้อำนาจจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของการใช้ความรุนแรง การใช้ความรุนแรงที่ตกทอดมาจากรัฐที่อยู่ภายใต้ระบอบอาณานิคมมาสู่รัฐหลังอาณานิคม (postcolonial) ทำให้อำนาจอธิปไตยของรัฐสมัยใหม่อดีตอาณานิคมเหล่านี้จึงอยู่บนพื้นฐานของความสามารถในการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตได้โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อใคร ซึ่ง Hansen & Stepputat (2006) เสนอกรอบการทำความเข้าใจอำนาจสูงสุดที่ปรากฏขึ้นเหนือชีวิต หรือเป็นอำนาจสูงสุดเหนือชีวิต (De facto sovereign) ใหม่ว่าเป็น *“สิทธิอำนาจที่จะฆ่า ลงโทษ กำกับควบคุมชีวิตผู้อื่นได้โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อ”*

นอกเหนือไปจากการอาศัยความสามารถในการใช้ความรุนแรงแล้ว อำนาจอธิปไตยในรัฐชาติอดีตอาณานิคมยังมีลักษณะแยกย่อยเป็นส่วนที่เกิดจากประวัติศาสตร์ การกำเนิดรัฐชาติที่แตกต่างกันไปรัฐชาติในตะวันตก อำนาจอธิปไตยที่แยกย่อยในรัฐชาติอดีตอาณานิคมเกิดขึ้นจากการดินแดนเหล่านั้นได้ถูกสำรวจและครอบครองหลังจากกลุ่มคนพื้นเมืองยอมจำนนต่ออำนาจของรัฐชาติยุโรป การก่อตัวของรัฐอาณานิคมจึงผสมผสานทั้งการเผชิญหน้าด้วยกำลัง และการร่วมมือและแบ่งปันอำนาจภายในรัฐอาณานิคมที่เกิดขึ้น รูปแบบการปกครองที่ผสมผสานระหว่างของการบริหารงานรัฐสมัยใหม่กับการปกครองดั้งเดิมของคนพื้นเมือง การสร้างสถานะทางกฎหมายที่แตกต่างระหว่างคนของรัฐเจ้าของอาณานิคมกับคนพื้นเมืองที่ไม่ได้มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองของรัฐ ถูกกีดกันทางเชื้อชาติที่ปลูกฝังลงในตัวบทกฎหมาย ทางเศรษฐกิจ และสิทธิต่างๆ

ขณะเดียวกันที่ความสามารถของรัฐอาณานิคมก็ไม่สามารถปกครองได้ทั่วถึง มีการมอบอำนาจให้กับผู้ปกครองท้องถิ่นที่ยินยอมต่อการมีอำนาจเหนือกว่าของรัฐอาณานิคมให้ใช้อำนาจ

ในนามของรัฐอาณานิคมในการดูแลคนในพื้นที่ของตน เช่น การสถาปนาระบบการบริหารที่แตกต่างในอินเดีย สำหรับคนที่ไม่ใช่ชาวอินเดียกับคนอินเดีย หรือในพม่าที่การอนุญาตให้เจ้าฟ้าไทยใหญ่ในพม่ามีอำนาจปกครองแยกออกจากรัฐบาลอาณานิคมในพม่า หรือโดยหัวหน้าเผ่า ผู้นำชุมชน หรืออื่นๆ ที่ได้รับอำนาจไม่เป็นทางการ (Indirect rule) ในการใช้อำนาจและความรุนแรงในนามของรัฐอาณานิคมและต่อเนื่องมาจนกระทั่งภายหลังการได้รับเอกราช ฉะนั้นอำนาจอธิปไตยของรัฐเหล่านี้จึงไม่ได้มีความต่อเนื่อง เพราะบางและถูกแข่งขันทำลายผู้ทรงอำนาจอื่นๆ ในท้องถิ่น และไม่ได้ผูกขาดอยู่กับรัฐสมัยใหม่อีกต่อไป อำนาจสูงสุดในรัฐหลังอาณานิคมเหล่านี้แตกสลายและดำรงอยู่ในกลุ่มที่หลากหลายภายในรัฐ แข่งขันและไม่ได้เป็นเอกภาพ องค์อำนาจสูงสุดเหนือชีวิตที่หลากหลาย (Sovereign bodies) เหล่านี้กระทำการทั้งในในนามของรัฐ ชาติ ชุมชน นักเลงหรือผู้นำท้องถิ่นที่สถาปนาตนเองขึ้นมา ผู้คนที่เคลื่อนย้าย และอื่นๆ

1.8.3 การใช้อำนาจอย่างยืดหยุ่นและความหลากหลายของภายในรัฐสมัยใหม่

การกลับมาให้ความสนใจ และสร้างความเข้าใจอำนาจอธิปไตยของรัฐของ Agamben ได้ทำให้แนวคิดที่มองว่าเป็นอำนาจอธิปไตยเพียงสิ่งที่อยู่ในประวัติศาสตร์ และกำลังสูญหายไปในโลกสมัยใหม่กลับมาได้รับความสนใจ การนิยามอำนาจอธิปไตยที่เปลี่ยนจากกฎหมายและระเบียบการเมืองได้ทำให้อำนาจอธิปไตยเคลื่อนตัวออกจากรัฐมาเป็นอำนาจที่เป็นผู้ตัดสินใจสุดท้ายเหนือชีวิตผู้คน อำนาจอธิปไตยที่เคยมีความเด็ดขาดสมบูรณ์ในตัวเองมาเป็นอำนาจที่ไม่ได้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความหลากหลาย เพราะบาง ไม่ได้มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียวและในรัฐชาตินอกตะวันตกที่อำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ความรุนแรงเพื่อสร้างความจงรักภักดี ความกลัว ความชอบธรรมของตน โดยเฉพาะรัฐอดีตอาณานิคมที่เผชิญกับสถานการณ์ที่มีความสุดขั้ว เช่นในสภาวะสงครามกลางเมือง และในพื้นที่ชายขอบของรัฐ อำนาจอธิปไตยภายในรัฐสมัยใหม่จึงไม่ได้ผูกขาดอยู่กับรัฐเท่านั้น หน่วยงานรัฐ ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ชุมชนหรือกลุ่มอื่นๆ ต่างสถาปนาตนเองขึ้นเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดเหนือชีวิตแทนรัฐ

แม้ว่าแนวคิดอำนาจอธิปไตยและการสร้างชีวิตที่เปลือยเปล่าของ Agamben จะทำให้มีการศึกษาที่กลับมาสนใจในโครงสร้างอำนาจของรัฐที่ยังคงมีความสามารถกระทำลงบนชีวิตของผู้คนในปัจจุบันอีกครั้ง แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากใน 2 ประเด็นที่สำคัญคือ หนึ่ง คือการนิยามการใช้อำนาจอธิปไตยในสภาวะยกเว้นที่คับแคบเกินไปและจำกัดอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายกับการเป็นพลเมืองของรัฐเท่านั้น สอง การละเลยความสามารถของชีวิต โดยเฉพาะการเป็นชีวิตที่เปลือยเปล่าที่กลายเป็นเพียงผู้ถูกกระทำจากอำนาจเท่านั้น ภายในโลกสมัยใหม่ที่ความสัมพันธ์ทางอำนาจมีความซับซ้อนมากขึ้น การใช้อำนาจของรัฐไม่ได้มีเอกภาพและมีความสามารถในการ

ควบคุมผูกขาดชีวิตจากอำนาจอื่นๆ และจริยธรรมของโลกสมัยใหม่อื่นๆ (Ong, 2006) เช่น บรรษัทข้ามชาติ องค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือแม้กระทั่งจริยธรรมของศาสนาในปัจจุบัน

ข้อโต้แย้งประการแรก คือ Ong เห็นว่าแนวคิดสภาวะยกเว้นของ Agamben มีความหมายที่คับแคบเกินไป ในหลายชาติเอเชียตะวันออกเฉียงที่อำนาจอธิปไตยของรัฐได้ประนีประนอมและให้ความร่วมมือกับเสรีนิยมใหม่ที่มาพร้อมกับทุนนิยมโลกาภิวัตน์ในการจัดการกับประชากร และดินแดนที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ หรือเขตบริหารพิเศษที่แตกต่างไปจากส่วนอื่นๆ ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยินยอมที่จะยกเว้นการใช้อำนาจของรัฐบางอย่างเหนือดินแดนดังกล่าวเพื่อเอื้ออำนวยแก่คนที่ไม่ใช่พลเมืองของตน หรือแม้แต่ชีวิตของหญิงมุสลิมชาวมาเลเซียได้แสดงให้เห็นความเป็นไปได้อีกด้านของรัฐในการใช้สภาวะยกเว้นในความหมายที่กว้างมากกว่า (Ong, 2006) รัฐสามารถใช้อำนาจเชิงสร้างสรรค์ที่ยกเว้นการใช้กฎหมายกีดกันคนที่ไม่ใช่พลเมืองของตนและขยายปกป้องคุ้มครองชีวิตของผู้คนที่ไม่ใช่พลเมืองของตนทางกฎหมายโดยที่ด้านหนึ่งการเข้าไปให้ความช่วยเหลือและเตรียมตัวผู้อพยพชาวกัมพูชาของสหรัฐอเมริกาได้ขยายไปถึงชายแดนไทยกัมพูชาและภายหลังที่พวกเขาเดินทางมาถึง (อั้งแล้ว, 2003) การเป็นพลเมืองจึงไม่ใช่เพียงแค่สถานะทางกฎหมายและการมีสัญชาติเท่านั้นแต่หมายถึงการสร้างคุณค่าและวิถีชีวิตที่รัฐต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้อพยพเหล่านั้น

การจำแนกออกเป็นสองขั้วของการเป็นพลเมืองของรัฐและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงภายในรัฐชาติสมัยใหม่กลายเป็นความคับแคบและละเอียดความแตกต่าง ความหลากหลายของชีวิตสมัยใหม่ที่เป็นพลเมืองของรัฐไม่ได้จำกัดอยู่ภายในความสัมพันธ์ทางระเบียบกฎหมาย แต่ก็ดำรงอยู่ภายในความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถต่อรอง หรือยกเว้นการกีดกันจากอำนาจของรัฐสมัยใหม่เหนือคนที่ไม่ใช่พลเมืองของตนได้ (Ong, 2006) ในสังคมหรือรัฐเสรีนิยมสมัยใหม่ที่มีระบบกฎหมายจำกัดการใช้อำนาจและความรุนแรงเหนือชีวิตของผู้คน ทั้งยังต้องเผชิญหน้าและประนีประนอมกับบรรทัดฐานทางสังคมอื่นๆ ที่หลากหลายทั้งความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่มีความเชื่อและศรัทธาร่วมกัน อย่างเช่นในกรณีของศาสนาอิสลามที่มีวิธีการมองโลกที่แตกต่างไปจากโลกของรัฐชาติสมัยใหม่ รวมถึงระบบความสัมพันธ์ที่มีหลายฝ่าย (Multilateral) ที่มีมากขึ้น เช่น ชุมชนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน บรรษัทข้ามชาติ องค์กรระหว่างประเทศ ที่สามารถสร้างชีวิตสมัยใหม่ขึ้นมาตามความหลากหลายของบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่เกี่ยวข้องความเป็นมนุษย์ของชีวิตนั้นๆ และได้เปิดพื้นที่ให้ชีวิตสามารถสร้างความหมายใหม่ที่แตกต่างไปจากอำนาจในแต่ละชุดของความสัมพันธ์ ทั้งกระบวนการสร้างชีวิตที่เปลี่ยนแปลงและพลเมืองของรัฐในโลกสมัยใหม่เหล่านี้จึงไม่ได้หยุดนิ่ง ไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายและความต้องการของอำนาจเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับอำนาจจึงมีลักษณะของการโต้ตอบระหว่างกันและไม่ได้ดำรงอยู่อย่างอิสระจากความสัมพันธ์อื่นๆ ของชีวิต

และประการที่สอง การทำความเข้าใจอำนาจอธิปไตยในกรอบความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับอำนาจรัฐในมิติทางกฎหมายและการเมืองได้มองข้ามวิธีการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณาที่ทำให้ไม่เห็นความสามารถทางการเมืองของชีวิตภายในสภาวะการยกเว้นจากกฎหมายและความซับซ้อนภายในความสัมพันธ์ของอำนาจในโลกสมัยใหม่ ในงานศึกษากระบวนการเตรียมความพร้อมของผู้อพยพชาวกำพูชา (Ong, 2003) ของสหรัฐอเมริกาเริ่มตั้งแต่ในค่ายพักชายแดนบริเวณเขาอีตังภายในประเทศไทยต่อเนื่องมาจนถึงในแผ่นดินอเมริกา ชีวิตของผู้อพยพเหล่านี้ต้องเผชิญกับปฏิบัติการของหน่วยงานที่หลากหลายทั้งจากรัฐบาลของไทย รัฐบาลของสหรัฐอเมริกาและอื่นๆ ทั้งเจ้าหน้าที่ในค่ายๆ ที่มีหน้าที่แนะนำและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ให้สอดคล้องกับชีวิตในโลกสมัยใหม่ในสังคมตะวันตก เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่การแพทย์ และอื่นๆ ที่เป็นผู้ปฏิบัติการ ที่แปรเป้าหมายนามธรรมให้เป็นรูปธรรมในการทำงานที่ทำในแต่ละวันของพวกเขาที่กลุ่มผู้อพยพลี้ภัยเพื่อพยายามปรับเปลี่ยนชีวิต รูปแบบครอบครัว เมื่อพวกเขาเดินทางมาถึงอเมริกา ความขัดแย้งภายในระหว่างความเห็นอกเห็นใจกับการต้องช่วยเหลือตนเอง หรือกรอบภายในจิตใจของผู้อพยพลี้ภัยชาวกำพูชาในสหรัฐอเมริกา ที่สามารถสร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลายของปัจเจกชนขึ้นมา โดยผ่านการสร้างสำนึกรับรู้ตัวตนของเทคนิค ผ่านกระบวนการทางเทคนิคสมัยใหม่เหล่านี้ ได้เปิดพื้นที่ให้ชีวิตสามารถสร้างตัวตนในความหมายใหม่ที่แตกต่างไปจากเป้าหมายของเทคนิคกระบวนการดังกล่าวขึ้นมา (Subjectification) และเผชิญหน้ากับอำนาจที่ของการกระทำเหล่านั้นในชีวิตประจำวัน ฉะนั้นกระบวนการสร้างพลเมืองสมัยใหม่เหล่านี้จึงไม่ได้เป็นไปตามแผนและเป้าหมายของเทคนิคการการปกครองเสมอไป ความสัมพันธ์อำนาจภายในสังคมสมัยใหม่จึงมีความซับซ้อนมากกว่าค่ายกักกันของนาซีเยอรมันที่ Agamben ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างของการใช้อำนาจสูงสุดของรัฐสมัยใหม่ นอกเหนือไปจากประเด็นทางศีลธรรมที่ไม่ควรจะยกเหตุการณ์นั้นให้เป็นตัวแบบของแนวคิดใดๆ ทั้งสิ้น

นอกเหนือไปจากการชี้ให้เห็นข้อจำกัดในแนวคิดสภาวะยกเว้นทางกฎหมายกับชีวิตที่เปลี่ยนแปลง การขยายสภาวะยกเว้นที่กว้างมากขึ้นทำให้ Ong (2006) เห็นถึงสภาวะของอำนาจอธิปไตยที่แยกย่อย (Graduate Sovereignty) ภายในประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ที่รัฐยินยอมที่จะยกเว้นการใช้อำนาจอธิปไตยของตนเหนือกลุ่มคนหรืออาณาบริเวณใดๆ ที่รัฐพิจารณาแล้วเห็นว่าคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ เช่นการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษที่อนุญาตให้แรงงานต่างชาติเข้ามาเป็นต้น หรือการสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมบางประการแก่คนที่ไม่ใช่พลเมืองของตน ทำให้รัฐเสรีนิยมใหม่โดยเฉพาะในชาติเอเชียยินยอมที่จะไม่ใช้อำนาจของตนบางประการหรือขยายอำนาจบางประการออกไปภายนอกดินแดนของตน

ข้อโต้แย้งของ Ong (2006) ทำให้เราเห็นความสามารถของรัฐในการสร้างสภาวะ ยกเว้นขึ้นมาที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งการยกเว้นที่สร้างการกีดกันคนที่ไม่ใช่พลเมืองแยกออกจาก พลเมืองของตน และการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อที่จะรวมเอาคนที่ไม่ใช่พลเมืองของตนเข้ามา อยู่ในระเบียบกฎหมายของตน กระนั้นก็ได้ไม่ได้ทำให้ชีวิตของคนที่ถูกกีดกันไปอยู่นอกกฎหมายหรือชีวิต ที่เปลี่ยนแปลงได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ คนที่ไม่ใช่พลเมืองและไม่ได้เป็นที่ต้องการของรัฐยังคง เผชิญกับความรุนแรงจากระเบียบกฎหมายของรัฐสมัยใหม่แต่ก็ไม่สามารถผูกขาดและควบคุมได้อีก ต่อไป การพยายามแยกคนที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐออกต้องเผชิญกับข้อจำกัดอย่างน้อยสองประการ คือ ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐเองที่อาจไม่ได้เป็นไปเป้าหมายที่รัฐต้องการ และปฏิบัติการของกลุ่ม องค์กรทางสังคมภายใต้คุณค่า อุดมการณ์อื่นๆ ที่เข้ามาแทรกแซงปฏิบัติการทางกฎหมายของรัฐ ที่ ต่างทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถสร้างสถานะอื่นๆ ของตนที่นอกเหนือไปจากกฎหมายและ พลเมืองรัฐขึ้นมา ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจของรัฐกับชีวิตคนที่ไม่ได้ผูกขาดกับการเป็นพลเมือง ของรัฐและได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับรัฐมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม

1.8.4 สรุปแนวคิดและกรอบการศึกษา

แนวคิดอำนาจอธิปไตยและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงของ Agamben ถูกวิจารณ์อย่างหนัก โดยเฉพาะการจำกัดอยู่เฉพาะมิติทางกฎหมายและอำนาจรัฐเท่านั้น รวมถึงการละเลยการใช้อำนาจ ของรัฐที่มีความหลากหลาย แต่กระนั้นก็แสดงถึงความสามารถของกฎหมายที่กระทำต่อชีวิตผู้คน ฉะนั้นอำนาจของรัฐทางกฎหมายและการเมืองจึงยังคงปรากฏท่ามกลางอำนาจอื่นๆ ที่มีความ หลากหลายที่อาจขัดแย้ง แข่งขันและร่วมมือ รัฐจึงต้องเผชิญกับอำนาจอื่นๆ ในการสร้างชีวิตที่เปลี่ย เปล่าสุดทางกฎหมายและการเมืองขึ้นท่ามกลางสถานะทางกฎหมายและสังคมอื่นๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาบน ชีวิตสมัยใหม่ รวมถึงความสามารถของชีวิตในการเลือกเผชิญหน้า ต่อรองหรือสร้างทางเลือกอื่นๆ ที่ อยู่ภายนอกกระบวนการหรือเป้าหมายของอำนาจนั้น

ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาชีวิตที่เปลี่ยนแปลงในมิติกฎหมายและการเป็นพลเมือง ภายในรัฐสมัยใหม่ยังคงสามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถของอำนาจในการใช้ความรุนแรงของรัฐ และองค์อำนาจอื่นๆ ภายในรัฐที่กระทำต่อชีวิตคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา แต่ภายในความสัมพันธ์สมัยใหม่ที่ รัฐไม่สามารถควบคุมผูกขาดชีวิตจากความสัมพันธ์ทางสังคมอื่นๆ ที่ผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยา สร้างขึ้นหรือถูกล้อมรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งได้อีกต่อไป การเป็นคนไร้รัฐ ไม่มีสถานะเป็นพลเมือง ของรัฐจึงเป็นหนึ่งในสถานะที่หลากหลายของชีวิตที่รัฐใช้อำนาจสร้างขึ้นผ่านกฎหมายและความ รุนแรงต่อชีวิต อำนาจที่หลากหลาย แยกย่อย แข่งขันและร่วมมือกันแสดงอำนาจเหนือชีวิตของคน ไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยภายในรัฐ

ชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยากลายเป็นสนามของการแข่งขันระหว่างความสัมพันธ์ทางอำนาจที่หลากหลายทั้งภายในกฎหมายอำนาจรัฐ และภายนอกรัฐ การเป็นพี่น้องร่วมศาสนาหรือมีศรัทธาเดียวกัน และในความสัมพันธ์ทางสังคมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในกรณีของคนเคลื่อนย้าย เช่น ผู้อพยพลี้ภัย แรงงานที่ไม่มีเอกสาร ที่เป็นการท้าทายอำนาจของรัฐในการควบคุมคนและดินแดนของตนอย่างชัดเจน

กรอบการศึกษาที่จะนำมาใช้ในการเริ่มต้นจากแนวคิดสภาวะยกเว้นทางกฎหมายกับการสร้างชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเพื่อช่วยทำความเข้าใจในกระบวนการและความรุนแรงของรัฐสมัยใหม่ผ่านกฎหมายสัญชาติ กฎหมายการควบคุมคนเข้าเมืองและอื่นๆ รวมถึงปฏิบัติการของรัฐสมัยใหม่ทั้งในเมียนมาที่เป็นประเทศบ้านเกิดของชาวโรฮิงยาที่ทำให้พวกเขากลายเป็นคนไร้รัฐ และภายในประเทศไทยที่พวกเขาถูกทำให้เป็นคนต่างด้าว (ไร้รัฐ) หลบหนีเข้าเมืองที่อยู่ในภาวะยกเว้นทางกฎหมายของรัฐ แต่การดำรงอยู่ของชาวโรฮิงยาในประเทศไทยนั้นได้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนหลากหลายภายในรัฐสมัยใหม่ ที่รัฐสามารถใช้สภาวะยกเว้นในทางสร้างสรรค์ หรืออำนาจที่ปฏิบัติการบนพื้นฐานของคุณค่าทางวัฒนธรรมอื่นๆ รวมถึงอำนาจที่ปฏิบัติการบนพื้นฐานของความสามารถในการใช้ความรุนแรงเหนือชีวิตที่ต่างทับซ้อน ชัดแย้ง และแข่งขัน รวมถึงประสบการณ์ที่แตกต่างกันของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเองที่เป็นผู้แปรเปลี่ยนเป้าหมายของอำนาจให้เป็นการกระทำซึ่งทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาถูกปฏิบัติแตกต่างกันออกไป และความสามารถทางการเมืองความสามารถในการสร้างปฏิบัติการทางสังคมของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกทำให้เป็นคนต่างด้าว หลบหนีเข้าเมืองภายใต้ปฏิบัติการของอำนาจที่หลากหลาย ทับซ้อน ชัดแย้งและแข่งขันกันเองโลกสมัยใหม่ เช่น ในประเทศไทย

1.9 โครงสร้างวิทยานิพนธ์

บทที่ 1 จะเป็นการเริ่มต้นจากที่มาและความสำคัญของปัญหาคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทย วัตถุประสงค์ในการศึกษา คำถามการวิจัย ขอบเขตและวิธีการศึกษา ตำแหน่งและจุดยืนของผู้เขียน ระยะเวลาในการศึกษาและกรอบการวิเคราะห์ และการทบทวนแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจสูงสุดของรัฐกับชีวิตทางกฎหมายและความเป็นพลเมืองภายในรัฐสมัยใหม่ที่ไม่ได้เป็นเอกภาพ หลากหลายและขัดแย้ง

บทที่ 2 ผู้เขียนต้องการนำเสนอความเป็นมาของชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมา โดยเริ่มจากข้อถกเถียงความเป็นมาของคำว่า "โรฮิงยา" และความเป็นมาของ "ชาวโรฮิงยา" ในอดีตดินแดนอาระกันที่นำไปสู่การถูกทำให้เป็นคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาของรัฐบาลเมียนมา โดยกฎหมาย กลไกของรัฐบาล และความรุนแรงอื่นๆ คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาต้องเผชิญจากการปราศจากสถานะพลเมืองของภายในเมียนมาจนนำไปสู่การอพยพออกจากบ้านเกิดของตนเอง

บทที่ 3 บทนี้จะเป็นการศึกษาการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจากประเทศเมียนมา และการเผชิญกับปฏิบัติการของรัฐบาลไทยในการป้องกัน การจับกุม ควบคุม กักขัง การผลักดันคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาออกนอกประเทศในฐานะคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองทางทะเล และการเผชิญกับอำนาจเหนือชีวิตที่ดำรงอยู่ภายนอกระเบียบกฎหมายของไทย

บทที่ 4 บทนี้ยังคงเป็นการศึกษาถึงปฏิบัติการของทั้งหน่วยงานภายในของรัฐที่มีความหลากหลายทั้งจากกฎหมาย นโยบายๆ ที่แตกต่างกัน เช่น การป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์ การดูแลเด็ก ผู้หญิง และอำนาจของหน่วยงานภายนอก รัฐ เช่น การให้ความช่วยเหลือในฐานะของการเป็นผู้ลี้ภัยขององค์กรระหว่างประเทศ และการพยายามช่วยเหลือบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนขององค์กรพัฒนาเอกชนภายในประเทศ รวมถึงบทบาทของกลุ่ม องค์กรและชุมชนของชาวมุสลิมในประเทศที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือดูแลชาวโรฮิงยาทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกการกักขังควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐ

บทที่ 5 จะสนใจศึกษาความสามารถของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในการเลือก การต่อรอง และการสร้างปฏิบัติการทางสังคมขึ้นมาแทนที่การเป็นคนต่างด้าวไร้รัฐหลบหนีเข้าเมืองเพื่อที่มีชีวิตอยู่ภายในรัฐสมัยใหม่ทั้งการอยู่อาศัยในประเทศไทยหรือการเดินทางต่อไปยังเป้าหมายของตนในประเทศปลายทางอื่นๆ

บทที่ 6 บทสุดท้ายจะเป็นการสรุปผลการศึกษาชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาภายในประเทศไทยที่เผชิญกับปฏิบัติการของอำนาจที่หลากหลาย ที่ต่างพยายามแข่งขัน ต่อรองร่วมมือในการแสดงความสามารถในการสร้างสถานะของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาขึ้นมาใหม่ ที่รวมถึงความสามารถของชีวิตชาวโรฮิงยาในการเลือกหรือสร้างสถานะที่ตนต้องการในการพยายามมีชีวิตอยู่ภายในรัฐชาติสมัยใหม่

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาผู้อพยพผิดกฎหมายในอาระกัน

บทนี้จะนำเสนอประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมาที่ถูกทำให้มีสถานะเป็นเพียงผู้อพยพผิดกฎหมายและกลายเป็นคนไร้รัฐภายในประเทศเมียนมา นอกเหนือไปจากการแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายความเป็นพลเมืองของรัฐบาลทหารนายพลเน วิน ที่ทำให้สูญเสียสิทธิและความเป็นพลเมืองของชาวโรฮิงยาทางกฎหมายแล้ว รัฐบาลเมียนมายังใช้เครื่องมือภายนอกกระบวนการทางกฎหมายที่ทำให้การกีดกันทางกฎหมายนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น ฉะนั้นการย้อนกลับไปพิจารณาประเด็นในประวัติศาสตร์การสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวโรฮิงยา ในบริบทของการต่อสู้เพื่อสร้างพื้นที่ทางการเมืองขึ้นภายในรัฐชาติสมัยใหม่จึงเป็นความจำเป็นในการทำความเข้าใจการกีดกันที่เกิดขึ้นกับคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่มากกว่าการไม่มีสถานะพลเมืองตามกฎหมายในประเทศบ้านเกิดของตนและการอพยพที่เกิดขึ้นมาในภายหลัง

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมาจะพบว่า มีข้อถกเถียงที่กลายเป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่สำคัญใน 2 ประการ คือความเป็นมาของคำ "โรฮิงยา" และความเป็นมาของผู้คนที่เรียกตนเองว่า "โรฮิงยา" ในดินแดนอาระกัน การก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายของผู้ตลอดชายฝั่งอ่าวเบงกอล แม้ว่าข้อถกเถียงดังกล่าวจะยังไม่ยุติแต่รัฐชาติสมัยใหม่ในประเทศเมียนมาก็ได้สร้างให้ชาวโรฮิงยาให้กลายเป็นคนไร้รัฐ ผ่านกฎหมาย กลไกอำนาจรัฐและสังคมประวัติศาสตร์ภายในประเทศเมียนมา และส่งผลให้ชาวโรฮิงยาถูกควบคุมและถูกจัดการในฐานะคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายของเมียนมา ถูกจำกัดการเดินทาง การทำมาหากินและความรุนแรงอื่นๆ ที่นำไปสู่การผลักดันให้ชาวโรฮิงยาอพยพหลบหนีความรุนแรงในบ้านเกิดไปยังประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่องทั้งบังคลาเทศ ปากีสถาน ไทย มาเลเซียและอื่นๆ

กรอบการนำเสนอภายในบทนี้จะแบ่งเป็นสี่เรื่องสำคัญ คือหนึ่งจะเป็นการสำรวจการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงยาที่ตกอยู่ท่ามกลางข้อถกเถียงและการต่อสู้ทางการเมืองของชาวโรฮิงยาในยุคสมัยอาณานิคม สองเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคก่อนอาณานิคม สามจะเป็นประวัติศาสตร์ในยุคอาณานิคมและต่อเนื่องมาจนถึงยุคของรัฐชาติสมัยใหม่ และสี่ การกีดกันชาวโรฮิงยาออกความเป็นพลเมืองภายในรัฐธรรมนูญใหม่ กฎหมายความเป็นพลเมืองและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในรัฐ สภาพความเป็นอยู่ของชาวโรฮิงยาในเมียนมาที่มีสถานะเป็นต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง การถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานและการปกป้องคุ้มครองจากรัฐภายในประเทศเมียนมา และนำไปสู่การอพยพออกจากประเทศบ้านเกิดของตนจนถึงปัจจุบัน

2.1 ความเป็นมาของคำ และผู้คนที่เรียกตนเองว่า “โรฮิงยา”

รัฐบาลเมียนมาได้ยืนยันการอ้างของตนว่า กลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงยาไม่เคยมีอยู่ในอาณาบริเวณและประวัติศาสตร์ของรัฐบาลเมียนมา ชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ที่มีภาษาใกล้เคียงกับเบงกาลี คือผู้อพยพที่เดินทางเข้ามาในเมียนมาภายหลังที่อังกฤษมีอำนาจเหนือราชสำนักพม่า ในรายงานการสืบสวนเหตุการณ์ความรุนแรงในหมู่บ้านคูชียาทาน (The Du-Chee-Yar-Tan)¹ ในเขตเมืองมอดอว์ รัฐยะไข่ ระหว่างวันที่ 13 - 28 มกราคม 2557 ของสำนักประธานาธิบดีเมียนมา ได้อธิบายสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน และเขตเมืองมอดอว์ รัฐยะไข่ว่า

"มีชาวเบงกาลีเป็นประชากรส่วนใหญ่ของเมือง มีเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ 1999 คน รวมถึงเจ้าหน้าที่อาวุโสจำนวน 104 คน ที่ทำงานอยู่ในเขตเมืองมอดอว์ ประชากรในเขตเมืองมอดอว์ มีประชากรจำนวน 513,751 คน จำนวน 38,778 คน อาศัยอยู่ตัวเมือง ที่เหลืออยู่ในหมู่บ้าน ชาวเบงกาลีมีส่วนร่วมในประชากรในเมืองเป็นร้อยละ 94 ของทั้งหมด ที่เหลือเป็นชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ทั้งคะชิน คะยา คะยีน ชิน มอน พม่า ยะไข่และฉาน ฉะนั้นผู้นับถือศาสนาอิสลามจึงมีจำนวนเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 94 นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 5 และอีกร้อยละ 1 ที่เหลือเป็นผู้นับถือฮินดู คริสต์ และนับถือผี"

ขณะที่ชาวโรฮิงยานั้น เชื่อว่าตนเองมีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกลับไปถึงยุคสมัยของพ่อค้าชาวอาหรับศตวรรษที่ 7 - 8 และเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายของพ่อค้าชาวอาหรับมุสลิมเหล่านั้นในปัจจุบัน

การเผชิญหน้าและขัดแย้งระหว่างประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ชาวโรฮิงยากับการสร้างผู้อพยพชาวเบงกาลีขึ้นมาของรัฐบาลเมียนมาดำรงอยู่ในข้อถกเถียงที่สำคัญ 2 ประการคือ ประเด็นแรกคือความเป็นมาของคำว่า “โรฮิงยา” ที่ไม่ได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนจนกระทั่งหลังปี พ.ศ. 2493 ที่นักวิชาการชาตินิยมพม่ากล่าวเป็นคำที่เพิ่งสร้างขึ้น โดยกลุ่มเคลื่อนไหวชาตินิยมมุสลิมในอาระกันที่ใช้เรียกกลุ่มของตนเองและชาวมุสลิมในอาระกัน และประเด็นที่สองคือการเคลื่อนย้ายของผู้คนในดินแดนอาระกันและความเป็นมาของกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าชาวโรฮิงยา

¹ ดูรายงานฉบับเต็มได้ที่ <http://www.cdnh.org/publication/summary-report-of-the-investigation-commission-for-the-du-chee-yar-tan-incident-of-january-2014-and-related-events-english-version/>

2.1.1 ความเป็นมาของคำว่า “โรฮิงยา”

ประเด็นโต้แย้งที่สำคัญประการแรกคือ การกล่าวหาว่า “โรฮิงยา” เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2490 ฉะนั้นชาวโรฮิงยาจึงไม่ใช่กลุ่มคนดั้งเดิมในอาระกันและเป็นเพียงลูกหลาน ผู้อพยพจากเบงกอลในช่วงพม่าอยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษ แต่กระนั้นคำว่า “โรฮิงยา” เองก็มีหลักฐานที่มีการกล่าวถึงและบันทึกไว้ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2342 ในหนังสือของ Francis Buchanan (1799) ที่ได้สำรวจศึกษาสำเนียงภาษาของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดเมียนมาของอาณานิคมอินเดียของอังกฤษ ที่เขาพบว่ามีภาษาหนึ่งที่พูดกันอยู่ในดินแดนภายในราชสำนักพม่าที่ได้กลายมาจากภาษาของชนชาติที่นับถือฮินดู และพูดกันอยู่ในกลุ่มคนที่ชาวตะวันตกเรียกว่า “โมฮัมเมดาน หรือ Mohummedans” และชาวเปอร์เซียเรียกพวกเขาว่า “Rekan” ที่ได้อยู่อาศัยใน อาระกัน มาเป็นเวลานาน และเรียกตัวเองว่า “Rooinga” ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นของอาระกัน งานของเขาก็ได้รับการอ้างอิงทั้งจากนักวิชาการชาวโรฮิงยา บังคลาเทศ และนักวิชาการชาวพม่าแต่ได้อธิบายในความหมายที่แตกต่างกัน แต่ก็นับได้ว่าหนังสือของ Buchanan เป็นงานศึกษาชิ้นแรกๆ ที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่รวมถึงชาวโรฮิงยาในอาระกัน

คนท้องถิ่นอีกกลุ่มที่พูดด้วยสำเนียงที่ใกล้เคียงกับ โรฮิงจา แต่เป็นชาวฮินดู ที่เรียกตัวเองว่า โรสซาว หรือ Rossawn ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นไปได้ที่ภาษาสำเนียงนี้ถูกใช้ทั่วไปในอาระกัน แต่ทั้ง 2 กลุ่มก็ถูกเรียกจากกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นอีกกลุ่มว่า กุเลา ยะคาย หรือ Kulaw Yakain (Buchanan, 1799, p. 237) ซึ่งต่อมาชาว โรฮิงยา ก็ปรากฏขึ้นเมื่อ Yegar (1972) อ้างถึงชาวมุสลิมในอาระกัน และรวมถึงการอ้างบุคคลที่เขาได้พบและสัมภาษณ์ว่าเป็นแกนนำชาว “โรฮิงยา” ในขบวนการเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมในอาระกันช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 Yegar เห็นว่า โรฮิงยา หรือ Rohingya / Roewengyah ถูกใช้กันมากในตอนเหนือของอาระกัน ที่หมายถึงกลุ่มคนที่ยังมีวัฒนธรรมบางอย่างที่สืบทอดมาจากชาวมุสลิมอาหรับและเปอร์เซียซึ่งทำให้พวกเขาแตกต่างไปจากชาวเบงกาลีในปัจจุบัน อย่างเช่นเนื้อเพลงที่ยังคงถูกร้องอยู่บ้างภายในกลุ่มของชาวโรฮิงยาซึ่งก็ไม่ได้อธิบายถึงรายละเอียดของเนื้อเพลงเหล่านั้น แต่ Yegar ได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจ การได้สัมภาษณ์ชาวโรฮิงยาที่เป็นแกนนำของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวชาวมุสลิมในอาระกัน ที่ก่อนหน้านี้ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลเมียนมา จากหลักฐานที่เป็นสุนทรพจน์ของนายพลอง ยี (Aung Gyi) ในพิธีแสดงความยินดีกับการวางอาวุธของชาวโรฮิงยาในอาระกัน เมื่อปี พ.ศ.2504 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คำว่า “โรฮิงยา” ได้กลายเป็นคำที่หมายถึงชาวมุสลิมในอาระกันไปแล้ว แม้จะยังคงมีคำถามถึงความเป็นมาของคำว่าโรฮิงยาที่เพิ่งเกิดขึ้นมาพร้อมกับผู้คนที่เพิ่งเข้ามาหรือเป็นผลมาจากกระบวนการที่เกิดขึ้นมายาวนานของผู้คนในอาระกันก่อนที่คำว่า โรฮิงยาจะปรากฏขึ้นมาในที่สุด

นักวิชาการชาวบังคลาเทศ Tha, M. T. B. (1963) เชื่อว่า โรฮิงยา (Rohingya) เป็นการกลายคำที่มาจากคำว่า Rohai หรือ Roshangee ที่หมายถึงชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในอาระกันตั้งแต่ยุคสมัยโบราณ ที่ถูกเรียกกันว่า Rohan หรือ Roshang หรือ Roang ซึ่งน่าจะมาจากในภาษาอาหรับ Raham หรือ Raham Borri ที่หมายถึงดินแดนที่ได้พรจากพระเจ้า หรืออาจมาจากในภาษาของอาระกันพุทธ "Rwa-haung-gya-kyia" ที่ใช้เรียกกองทหารชาวอาฟกาน/เตอร์ก ที่ติดตามมาพร้อมพระเจ้านารามิทา (Narameikhia) ผู้สถาปนา มาร์คคุ และมีความหมายถึงกล้าหาญอย่างเช่นเสียจากความสามารถในการรบและสามารถเอาชนะกองทหารมอญที่บุกเข้ามาในยุคสมัยเดียวกัน (Yunus, 1994) ต่อมาก็เรียกเหมารวมไปถึงกลุ่มลูกหลานของชาวมุสลิมอาหรับ เปอร์เซีย ทอร์ก อาฟกานที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่มาก่อนหน้า การอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนเหล่านี้ ทั้งจากเส้นทางการค้าทางทะเล และจากเส้นทางทางบกตามแม่น้ำคงคา แม่น้ำพรหมบุตร ทางใต้ของแนวเทือกเขาหิมาลัยมาจนมาถึงปากอ่าวเบงกอลต่อเนื่องถึงชายฝั่งอาระกันได้ทำให้สายเลือดแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ผสมกลมกลืนไปพร้อมกับการสร้างอัตลักษณ์พื้นฐานของชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมอย่างเดียวกันและกลายมาเป็นชาวโรฮิงยาที่อ้างว่ามาจากอาณาจักรโบราณของอาระกัน

ชาวพม่าและชาวอาระกันพุทธคิดว่า "โรฮิงยา" เป็นภาษาของพวกเขา กะลา มีความหมายเฉพาะถึงชาวโรฮิงยาในอาระกันและถูกใช้กันมากภายในอาระกัน (Yegar, 1972) ขณะที่ชาวเบงกาลีในบังคลาเทศเองก็คิด "โรฮิงยา" ว่าเป็นคำในภาษาของชาวพม่าหรืออาระกันพุทธ แต่ U Khin Muang Saw (1993) กลับเสนออย่างสรุปว่า "โรฮิงยา" ไม่เคยมีอยู่ในเมียนมาทั้งในการสำรวจประชากรในอินเดียของอังกฤษในปี พ.ศ.2464 และในรายงานการสำรวจประชากรภายใน เขตเมืองอัครัย รัฐอาระกัน โดย อาร์ บี สมาร์ท (R.B. Smart อ้างถึง Chan, 2005) จนกระทั่งขบวนการเคลื่อนไหวด้วยอาวุธของชาวมุสลิมในอาระกันที่ชื่อ มุจาหิด หรือ Mujahids นำโดยเมียร์ กาศิม (Mir Casim) ผู้นำของขบวนการที่ถูกกล่าวหาโดยรัฐบาลเมียนมา ว่าเป็นชาวเบงกาลีอพยพจากจิตตะกอง เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่รัฐอาระกันอย่างผิดกฎหมาย และมีเป้าหมายที่จะสถาปนารัฐอิสลามในอาระกันที่ชื่อว่าอาระกันนิสถาน (Arakanistan) เพื่อที่จะรวมเข้ากับปากีสถานตะวันออก¹

ขบวนการมุจาหิดได้เคลื่อนไหวเป็นพันธมิตรร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์แดงที่มีกลุ่มแกนนำเป็นชาวพุทธอาระกันที่เรียกขบวนการตนเองว่า Roang Pree หรือ Roangians ที่มีความหมายว่า ประชาชนแห่งโรเอง หรือ People of Roang ซึ่งต่อมาขบวนการมุจาหิดได้นำมาใช้เรียกกลุ่มตนเองเพื่อสร้างภาพของขบวนการให้เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นขึ้นมาด้วยใช้หยิบ

¹ ประเทศบังคลาเทศเดิมอยู่ร่วมกับประเทศปากีสถาน เรียกว่า ปากีสถานตะวันออก โดยแยกตัวออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของปากีสถานเป็นบังคลาเทศใน ปี พ.ศ.2514

ยืมคำของกลุ่มคอมมิวนิสต์สีแดงมาเรียกตนเอง แต่ด้วยการออกเสียงด้วยสำเนียงชาวเบงกาลีจึงทำให้กลายเป็นโรฮิงยา U Khin Muang Saw (1993, 2005, 2011) และ Aye Chan (2005, 2011) จึงเห็นว่า "ชาวโรฮิงยา" ไม่เคยมีอยู่ในประเทศเมียนมา และเห็นว่าชาวโรฮิงยาในปัจจุบันเป็นเพียงลูกหลานของผู้อพยพผิดกฎหมายชาวเบงกาลีเท่านั้น ขบวนการมุजाหิตได้ยอมวางอาวุธในช่วงเวลาประมาณปี พ.ศ.2503 ภายใต้รัฐบาลพลเรือนของนาย อุ นู

ข้อเสนอของ M.A.Tahir Ba Tha และ U Khin Muang Saw แม้ว่าจะมีความแตกต่างในการอธิบายถึงการมีอยู่ของชาวโรฮิงยา แต่ทั้งสองคนมีข้อสันนิษฐานที่มีความคล้ายกันคือเห็นว่า Rohingya อาจจะมาจากการกลายเสียงของคำว่า Roang ที่หมายถึงอาณาจักรโบราณในอาระกัน และทำให้ Rohingya ในปัจจุบันมีความหมายถึง ผู้คนแห่งโรอิ่ง หรือ People of Roang ฉะนั้นการเรียกตนเองว่าโรฮิงยาที่เป็นการอ้างอิงกลับไปประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองในดินแดนอาระกันของชาวมุสลิม แม้จะเป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน แต่ Leider (2014) ที่สนใจศึกษาความเป็นมาของชาวยะไข่ (Rakhine) ในอาระกันก็เห็นว่าคำเหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นมาพร้อมกับการสร้างประวัติศาสตร์ของชาวอาระกันพุทธ หรือชาวยะไข่ที่ต่างเป็นผู้คนที่อยู่อาศัยในดินแดนอาระกันมายาวนานพอๆ กัน ซึ่งนำไปสู่การพยายามทำความเข้าใจชาวโรฮิงยาที่ไม่ถูกแยกออกจากกลุ่มคนอื่นๆ ที่ดำรงอยู่ภายในดินแดนอาระกัน

จากข้อสันนิษฐานข้างต้น Charney (2005) ย้อนกลับไปศึกษาดินแดน และผู้คนในอาระกันในความรับรู้ของคนจากดินแดนอื่นๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับอาระกันในประวัติศาสตร์ โดยเริ่มต้นจากบันทึกของหมื่นนักเดินทางชาวตะวันตกที่เข้ามาในอาระกัน และได้ขนานนามเรียกขานอาระกันอย่างหลากหลาย เพียงแค่ชาวโปรตุเกสและอิตาลีเลยก็เรียกแตกต่างกันหลายคำ Arracão (trans. Arracan), และ Aracao ขณะที่ชาวอังกฤษ เรียกว่า Arrakan, Aracan, Racan, Arrackan, Arackan, Raccaners, Arraccan, Araccan, Racke, Rackan, Arackan, Arackaner, Arracan, Arrakan และ Rakheins

ในศตวรรษที่ 15 ก็มีบันทึกที่กล่าวถึง Rakkangapura และ Rakhan หรือ Rakkanga ในศตวรรษที่ 17 มีบันทึกของชาวเปอร์เซียที่ชื่อเรียกหลากหลาย ทั้ง Arkhang ในศตวรรษที่ 16 (1598), Arracan ในศตวรรษที่ 17 (1620), Rekheng และ Rekan ในศตวรรษที่ 18 และ Rechan ในศตวรรษที่ 19 (1834) ซึ่งความหลากหลายของคำเรียกขานดินแดนอาระกันมีความแตกต่างไปตามแต่ละภูมิภาคและช่วงเวลาที่ยื่นเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลต่อการสร้างสถานะของคนท้องถิ่นอาระกันในความสัมพันธ์กับผู้คนที่หลากหลายเหล่านี้

Channey (2005) ยังสืบค้นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในดินแดนอาระกัน 2 กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มชาวยะไข่ หรืออาระกันพุทธ หรือม๊กค์ และชาวโรฮิงยา หรืออาระกันมุสลิม โดยยะไข่ หรือ Rakhine เป็นทั้งชื่อกลุ่มชาติพันธุ์และได้ถูกตั้งเป็นชื่อรัฐทางตะวันตกของประเทศเมียนมาจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2517 สมัยรัฐบาลทหารของนายพลเน วิน แทนชื่อเดิม ภูมิภาคอาระกัน ที่ใช้ภายหลังได้รับเอกราช ระหว่าง พ.ศ.2491 ถึง 2517 ด้วยเหตุผลว่าเป็นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่สุดในรัฐ นักวิชาการชาวยะไข่ U Tha Hla, อธิบายว่าชาวยะไข่หรืออาระกัน “เป็นกลุ่มคนที่นับถือพุทธ นิกายเถรวาท มีอิทธิพลต่อสังคมและความคิดของผู้คน และไม่มีชาวยะไข่ที่นับถือศาสนาอื่นๆ นอกเหนือจากพุทธ” (ใน “The Rakhing” Rakhing Guardian 1.1 p.2) ชาวยะไข่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่า มาร์มะ (Marma) ที่อยู่ในพื้นที่ภูเขาของจิตตะกองในบังคลาเทศ แต่นับถือพุทธ และมักถูกเรียกจากชาวบังคลาเทศทั่วไปว่า ม๊กค์ (Mughs)

“ม๊กค์” กลับเป็นคำที่ชาวมุสลิมและฮินดูในเบงกอลที่เรียกคนยะไข่ หรืออาระกันพุทธ หรือหมายถึง คนพื้นเมืองในอาระกันที่นับถือพุทธ (Risley, 1891, p. 28 อ้างถึง Charney, 2005) รวมถึง “คนทั่วไปที่อยู่อาศัยในทางตะวันออกเฉียงใต้ของเบงกอลทั้งในเบงกอล จิตตะกอง หรือยะไข่ พม่า และอื่นๆ ที่นับถือศาสนาพุทธ” (Buchanan, 1798, p. 202) และใช้ภาษาใกล้เคียงกับพม่า “... คนม๊กค์ มักพูดโดยใช้สำเนียงในภาษาพม่า เข้ามาในอาระกันก่อนที่อังกฤษจะเข้ามาในอาระกัน” (Buchanan, 1798, p.47)

ปัจจุบันคนในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา และในบังคลาเทศที่นับถือพุทธยังถูกเรียกว่า ม๊กค์ โดยชาวโรฮิงยาและคนบังคลาเทศ (Farzana, 2012) ขณะที่ “Rohingya” ก็สันนิษฐานว่าเป็นคำที่กลายเสียงมาจากคำ “Roinga” ซึ่งถูกเขียนบันทึกขึ้นเป็นครั้งแรกในงานของ Francis Buchanan (1798) ที่เขาอธิบายว่า “Roinga” เป็นสำเนียงที่เพี้ยนไปของชาวมุสลิม ฮินดูในเบงกอล “... คนที่อยู่อาศัยอยู่ในอาระกันมาอย่างยาวนาน และเรียกตัวเองว่า Rooinga หรือคนพื้นเมืองในอาระกัน” (Buchanan, 1798, p. 55)

Buchanan ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าดินแดนอาระกันถูกเรียกโดยชาวมุสลิมและฮินดูในเบงกอลว่า “Rossawn, Rohhawn, Roang, Reng, or Rung” (Buchanan, 1798, p. 31) ขณะที่ มีบันทึกของกวีชาวเบงกาลีที่เข้ามาในราชสำนักมาร์คคูในศตวรรษที่ 17-18 ได้เขียนถึงมาร์คคูว่า “Rosanga Sahar” ซึ่งหมายถึงเมืองของชาวอาระกัน

Charney เห็นว่า Rohingya อาจจะมาจากการกลายเสียงจากคำว่า ระคาย หรือ Rakhing ซึ่งเป็นคำพื้นฐานของการเรียกผู้คนในดินแดนอาระกันเช่นเดียวกันแต่ในความสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอกที่แตกต่างกัน ชาวยะไข่ หรือ ระคาย คือคนท้องถิ่นในอาระกันที่เกิดขึ้นภายใน

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นับถือพุทธในอาระกันกับภูมิภาคอื่นๆ และเช่นเดียวกันกับชาวโรฮิงยา ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์กลุ่มผู้นับถืออิสลาม และภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมในช่วงศตวรรษที่ 18 ที่การปฏิสัมพันธ์กับศาสนาเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้นภายในสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองที่เปลี่ยนแปลงภายในดินแดนอาระกันและในภูมิภาคใกล้เคียงทำให้คนท้องถิ่นในอาระกันเรียกขานตนเองแตกต่างกันภายใต้ความสัมพันธ์ที่แตกต่างออกไป แต่ Charney ยังเห็นว่าข้อสันนิษฐานนี้เป็นเพียงข้อสรุปเบื้องต้นที่ยังต้องการหลักฐานและการศึกษาเพิ่มเติมอีกในปัจจุบัน

2.1.2 ความเป็นมาของชาวโรฮิงยาในอาระกัน

อาระกัน ได้รับการเรียกขานในชื่อที่หลากหลาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานและทำให้การจำแนกแยกแยะผู้คนภายในอาระกันเป็นเรื่องที่ยากลำบากและยังคงเป็นประเด็นถกเถียงที่สำคัญในปัจจุบัน ขณะที่ชาวโรฮิงยากล่าวอ้างถึงการเป็นลูกหลานที่สืบทอดเชื้อสายมาจากพ่อค้า นักผจญภัยชาวมุสลิมในศตวรรษที่ 7-13 รัฐบาลเมียนและกลุ่มชาตินิยมชาวยะไข่พุทธก็พยายามสร้างให้ชาวโรฮิงยาเป็นเพียงลูกหลานของผู้อพยพชาวเบงกาลีที่เข้ามาหลังจากที่อาระกัน และพม่ากลายเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ผู้อพยพชาวเบงกาลีในอาระกันถูกสร้างขึ้น โดยรัฐบาลเมียนมาและกลุ่มชาตินิยมชาวยะไข่พุทธขึ้นมาด้วยการทำให้ “ชาวโรฮิงยา” เป็นเพียงอัตลักษณ์ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นโดยผู้อพยพชาวเบงกาลีจากประเทศบังคลาเทศ (Chan, 2005, 2011; Saw, 1993, 2005, 2011) เช่นเดียวกับความพยายามของรัฐบาลเมียนมาที่ปฏิเสธการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนระหว่างอาระกันกับเบงกอลตะวันตกก่อนที่ราชสำนักพม่าจะเข้าไปมีอำนาจเหนืออาระกันในปี พ.ศ.2327 และยังคงยกย่องเฉพาะการอพยพที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษระหว่างปี พ.ศ.2367 ถึง พ.ศ.2491 ปีที่พม่าสิ้นสุดการเป็นอาณานิคม

ประวัติศาสตร์การเป็นผู้อพยพชาวเบงกาลีถูกนำเสนออย่างต่อเนื่องโดย Chan (2005) นักประวัติศาสตร์ชาตินิยมชาวยุโรปเห็นว่า “โรฮิงยา” มีประวัติศาสตร์ย้อนหลังไปเพียงแค่ พ.ศ.2493 เท่านั้น Chan เสนอว่าประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงยาเป็นผลผลิตของนักวิชาการชาวเบงกาลีที่สร้างขึ้น ลูกหลานผู้อพยพชาวเบงกาลีเหล่านี้อพยพเข้ามาจากจิตตะกองและเบงกอลตะวันตก “เป็นลูกหลานโดยตรงของผู้อพยพจากจิตตะกองในเบงกอลตะวันออก ที่อพยพเข้ามาในอาระกันในภายหลังที่กลายเป็นจังหวัดหนึ่งในอาณานิคมของอังกฤษ ภายใต้ข้อตกลงยันดาโบ (Yandabo) ที่เกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดสงครามระหว่างพม่ากับอังกฤษครั้งที่ 1 (พ.ศ.2367-2369) ผู้อพยพส่วนใหญ่ตั้งรกรากในพื้นที่ชายแดนที่เรียกว่ามายู พวกเขาจึงถูกเรียกว่าเป็นชาวจิตตะกองในบันทึกการสำรวจประชากรของอังกฤษ” (Chan, 2005)

Chan จำแนกชาวมุสลิมในอาระกันออกเป็นเพียง 4 กลุ่มเท่านั้นคือ กลุ่มผู้อพยพชาวเบงกาลีจากจิตตะกองที่อยู่ในบริเวณชายแดนแถบแม่น้ำมายูซึ่งอพยพเข้ามาอย่างชัดเจนในช่วงที่

อาระกันและพม่ากลายเป็นส่วนหนึ่งในอาณานิคมอินเดียของอังกฤษ กลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากมุสลิมในยุคสมัยมาร์คโคที่ปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในเขตปกครองมาร์คโคและกว๊อคตอร์ กลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากพ่อค้าอาหรับที่อยู่อาศัยบนเกาะรามรี และกลุ่มมุสลิมที่มาจากตอนกลางของพม่าที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาพร้อมกับกองทัพพม่ารวมถึงกองทหารมุสลิมในราชสำนักพม่าที่ติดตามเข้ามาพร้อมกองทัพพม่าที่บุกเข้ามาในอาระกัน

ข้อเสนอของ Chan เป็นการศึกษาที่มุ่งได้ตอบกับการศึกษาที่เห็นว่าชาวมุสลิมในอาระกันเป็นส่วนหนึ่งของคนท้องถิ่นที่อยู่มาอย่างยาวนาน และเป็นลูกหลานที่สืบทอดเชื้อสายมาจากทั้งพ่อค้าชาวมุสลิมที่เดินทางเข้ามาหรือเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมในอาระกันที่ผสมกลมกลืนกับลูกหลานของพ่อค้าชาวอาหรับ เปอร์เซีย กองทหารชาวอาฟกัน/ปาทาน (Bahar, 1982; Yegar, 1972, 2002; Farzana, 2011; Yin, 2005; Yunus, 1994) ที่เข้ามาติดต่อปฏิสัมพันธ์อยู่ในบริเวณรอบชายฝั่งเบงกอลและอาระกันในศตวรรษที่ 7-13 ซึ่งได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกกล่าวอ้างและเผยแพร่ทั่วไปในหมู่ชาวโรฮิงยาทั่วไปในปัจจุบัน

ส่วน M.A.Tahir Ba Tha (1998) และ Yunus (1994) ที่เสนอว่าชาวโรฮิงยาเป็นผู้ที่สืบทอดเชื้อสายมาจากพ่อค้าชาวมุสลิมที่เข้ามาในภูมิภาคนี้สอดคล้องกับนักประวัติศาสตร์ที่สนใจการเข้ามาของอิสลามในภูมิภาคที่เห็นว่าชาวโรฮิงยาเป็นผู้คนที่สืบทอดเชื้อสายและได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการขยายอิทธิพลของอิสลามเข้ามาในภูมิภาค โดยพ่อค้าชาวอาหรับและเปอร์เซียที่เริ่มต้นในศตวรรษที่ 7 แต่จนถึงศตวรรษที่ 13 ที่อิสลามได้ลงหลักปักฐานในทางตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย และเข้ามามีอิทธิพลในราชสำนักอาระกันในศตวรรษที่ 15 จนถึงศตวรรษที่ 18 ที่ปัญญาชน ศิลปินและกวีชาวมุสลิมมีบทบาทสำคัญในราชสำนัก พวกเขาใช้ทั้งภาษาอาหรับและเปอร์เซียในบทกวีและงานเขียนพร้อมกับพัฒนาภาษาของตนเองขึ้นมา โดยอาศัยทั้งภาษาเบงกาลี (Bengali), อูรดู (Urdu), อาระกัน (Arakanese) และต่อมาก็ภาษาพม่า (Burmese) ภาษาที่ถูกพัฒนาขึ้นจากความหลากหลายของผู้คนที่อพยพเข้ามาในอาระกัน

แต่ข้อเสนอทั้ง M.A.Tahir Ba Tha (1998) และ Yunus (1994) ก็ไม่ได้มีหลักฐานที่ชัดเจนมากเพียงพอที่สืบบย้อนกลับไปได้ไกลถึงการเข้ามาของชาวมุสลิมในอาระกัน แม้ว่ามีการเข้ามาของชาวมุสลิมในอาระกันตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพสังคม รวมถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่เกิดขึ้นภายหลัง ขณะที่การกล่าวหาว่าชาวโรฮิงยาเป็นเพียงผู้อพยพชาวเบงกาลีที่เพิ่งอพยพเข้ามาในอาระกันภายหลังที่อาระกันกลายเป็นอาณานิคมของอังกฤษในปี พ.ศ.2367 ของ Chan (2005) และ Saw, K.M. (1993) ก็เป็นการปฏิเสธความต่อเนื่องในอดีตของของมุสลิมอาระกัน หรือโรฮิงยา ด้วยการนำเสนอประวัติศาสตร์ของอาระกันภายในพื้นที่อาณาบริเวณของรัฐที่ถูกกำหนดชัดเจนมากขึ้นตั้งแต่การเข้ามาของรัฐอาณานิคมและช่วงเวลาของ

ประวัติศาสตร์ที่ถูกกำหนดขึ้นด้วยเงื่อนไขจากสภาพสังคมการเมืองในปัจจุบันซึ่งก็เป็นความผิดพลาดตั้งแต่เริ่มต้น

ผู้เขียนเห็นว่าข้อเสนอของ Charny (2005) ในการศึกษาอัตลักษณ์ของผู้คนในอาระกันท่ามกลางปฏิสัมพันธ์ที่แตกต่างหลากหลายกับกลุ่มคนภายนอก โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 18 ที่ศาสนาเริ่มมีอิทธิพลมากขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองทั้งภายในและภายนอกดินแดนอาระกันที่รัฐอาณานิคมได้เข้ามาทดแทนรัฐจารีตดั้งเดิมนั้น เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายของผู้คนในอาระกันที่อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนกระทั่งในปัจจุบัน

กระนั้นข้อจำกัดในการผลักดันให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาระกันให้มากขึ้นนั้นก็ยังคงเผชิญกับสภาพการเมืองภายในรัฐยะไข่ของเมียนมาในปัจจุบันที่ทำให้การเข้าถึงชาวโรฮิงยาและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เป็นเรื่องที่ยากลำบาก ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ยังคงถูกกีดกันจากสถานะทางกฎหมายและการถูกควบคุมจากรัฐบาลเมียนมาเข้มงวดจึงทำให้ไม่มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวโรฮิงยา โดยเฉพาะงานทางชาติพันธุ์วรรณาที่สามารถเข้าไปศึกษาภายในพื้นที่ในเมียนมา ขณะที่งานศึกษาเกี่ยวกับชาวโรฮิงยาที่ทำภายนอกประเทศเมียนมาก็สะท้อนถึงการถูกทำให้กลายเป็นคนนอกของเมียนมาและการต่อสู้เพื่อยืนยันมีสถานะการเป็นคนภายในอาระกันในทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ ขณะที่ชาวยะไข่เองก็ไม่ได้ได้รับความสนใจในการศึกษาเท่าไร แม้ว่าจะไม่ได้ถูกจำกัดจากสภาพการเมืองก็ตาม แต่ก็ถูกมองข้ามและละเลย (Leider, 2014) ซึ่งก็ทำให้ความพยายามทำความเข้าใจผู้คนที่ทั้งชาวโรฮิงยา ชาวยะไข่ และปฏิสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกออกจากกันระหว่างผู้คนในดินแดนอาระกันหรือรัฐยะไข่ในปัจจุบันให้มากขึ้นนั้นมีความคืบหน้าช้ามาก

2.1.3 การเคลื่อนย้ายและการสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนในอาระกัน

ข้อเสนอของผู้เขียนต่อข้อถกเถียงความเป็นมาของชาวโรฮิงยามี 3 ประการ หนึ่งคือการเคลื่อนย้ายของผู้คนในอาระกันกับดินแดนโดยรอบเกิดขึ้นมาก่อนการเข้ามาของอาณานิคมอังกฤษในปี พ.ศ.2367 โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่มีภาษาและวัฒนธรรมเดียวกันกับคนในจิตตะกองและเบงกอลเข้ามาในอาระกันที่เกิดขึ้นมายาวนาน และมีหลักฐานชัดเจนมากกว่าการกล่าวอ้างของรัฐบาลเมียนมาและกลุ่มชาตินิยมชาวยะไข่พุทธ การกล่าวอ้างที่เป็นเพียงความพยายามในการสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่เท่านั้น และประการที่สองที่ผู้เขียนก็เห็นว่า การกล่าวอ้างของนักวิชาการและกลุ่มเคลื่อนไหวที่สนับสนุนชาวโรฮิงยาว่าเป็นผู้สืบทอดเชื้อสายมาจากพ่อค้า นักเดินทางจากศตวรรษที่ 7-13 นั้น ก็ไม่มีหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจนมากพอได้ และประการสุดท้าย การศึกษาอัตลักษณ์และผู้คนที่เรียกตนเองว่า “โรฮิงยา” ที่ถูกเพิ่งถูกสร้างขึ้นมานั้นจำเป็นต้อง

พิจารณาภายในกระแสของขบวนการชาตินิยมในภูมิภาคที่เกิดขึ้นในยุคสมัยอาณานิคมที่นำไปสู่การสร้างรัฐสมัยใหม่ขึ้นมาในพม่า อินเดีย ปากีสถาน และบังคลาเทศที่อิงอยู่บนการสร้างความเป็นเชื้อชาติที่ชัดเจนของของกลุ่มคนคนที่สร้างขึ้นมานั้นเช่นกัน

สภาพภูมิประเทศของอ่าวเบงกอลที่อาระกันตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายระหว่างเบงกอลกับอาระกันง่ายกว่าดินแดนตอนในอื่นๆ ของพม่า อาระกันจึงกลายเป็นบริเวณเชื่อมต่อของผู้คนและวัฒนธรรมทั้งจากทางบกจากดินแดนตอนเหนือของอินเดียทางตะวันตกผ่านแม่น้ำขนาดใหญ่ 2 สายคือ แม่น้ำคงคา (Ganges) และแม่น้ำพรหมบุตร (Brahmaputra) ที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหิมาลัยก่อนที่จะไหลลงบริเวณปากแม่น้ำชายฝั่งทะเลเบงกอล และทางทะเลที่อ่าวเบงกอลเป็นเส้นทางการเดินทางค้าขายที่สำคัญในโลกโบราณก่อนที่ผู้คนจะเดินทางต่อเข้าไปในดินแดนตอนในของพม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สภาพภูมิศาสตร์ภายในอาระกันก็เอื้อให้การเดินทางกับเบงกอลเป็นไปได้ง่ายกว่าดินแดนอื่น การที่เป็นที่ราบชายฝั่งมีลำน้ำสายใหญ่ 3 สาย แม่น้ำมายู (Mayu) แม่น้ำกาลาดัน (Kaladan) แม่น้ำเลมโร (Lemro) และยังมีเกาะขนาดใหญ่นอกชายฝั่งอยู่อีกสองเกาะ คือ เชดูบา (Cheduba หรือ Man Aung) รามรี (Ramree หรือ Ram brè) และเกาะซันดอเว (Sandoway หรือ Sam twe) ที่อยู่ทางตอนใต้ลงมาจนถึงแนวเทือกเขาที่เรียกกันว่าอาระกันโยมา (Arakan Yoma) ที่วางตัวยาวในแนวเหนือใต้จรดชายฝั่งของอ่าวเบงกอล และแบ่งแยกดินแดนที่ราบชายฝั่งอาระกันออกจากที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีโดยแนวเทือกเขาที่มีความสูงถึง 3,000 เมตร ขณะที่ทางทิศเหนืออาระกันมีลักษณะเป็นชายฝั่งยาวขึ้นไปจนถึงปากอ่าวเบงกอลสลับกับแม่น้ำใหญ่ที่ไม่ได้เป็นอุปสรรค อย่างเช่นเทือกเขาอาระกันทางตอนใต้ที่กั้นที่ราบชายฝั่งอาระกันดินแดนตอนในของพม่า อาระกันจึงไม่อาจถูกพิจารณาในฐานะที่เป็นดินแดนภายในประเทศเมียนมา หรืออิทธิพลของราชสำนักพม่าโบราณเท่านั้น แต่ควรพิจารณาเป็นจุดผ่านทางและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างอินเดีย เบงกอลกับพม่าและจีน ความหลากหลายทางศาสนาทั้งฮินดู พุทธและอิสลามจึงผสมผสานกันก่อนที่จะขยายตัวไปยังดินแดนอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

ชุมชนขนาดใหญ่ในเบงกอล-อาระกันมีหลักฐานเริ่มตั้งแต่ในศตวรรษที่ 6 ถูกเรียกกันว่า วิสาลี (Visali) สถาปนาขึ้นโดยกษัตริย์ของราชวงศ์จันทร (Chandra) เป็นศูนย์กลางและเป็นเมืองท่าหลักในเบงกอล-อาระกัน และเป็นเมืองใหญ่สุดทางตะวันออกของอินเดียที่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานผสมผสานความเชื่อฮินดู (Phayre, 1883) ในเวลาต่อมา มาร์คอกูก็ขึ้นมาเป็นชุมชนทางการเมืองขนาดใหญ่แทนวิสาลี มาร์คอกูมีฐานะเป็นเมืองขึ้นของราชสำนักสุลต่านเบงกอลจนถึงยุคสมัยของพระเจ้ามินขะรี (Min Khari) หรือพระเจ้าอลีข่าน (Ali Khan) หรือมันปะ (Man Pa) มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ.2074-2106 (ค.ศ.1531-1553) ได้ประกาศอิสรภาพจากเบงกอล (Galen, 2008)

ในยุครุ่งเรืองของมาร์คอุ จิตตะกองกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ ด้วยการที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเบงกอล ในจุดที่เป็นทางผ่านเข้าสู่แม่น้ำตอนในทำให้จิตตะกองมีความสำคัญในการควบคุมปากน้ำและพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเบงกอล ความสำคัญของการเป็นเมืองท่าของจิตตะกองยังปรากฏในหลักฐานของชาวอาหรับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 15 ในแผนที่การเดินทางทางทะเลของชาวอาหรับ (Ibn Majid อ้างถึง Galen, 2008) รวมถึงบันทึกของชาวโปรตุเกสในช่วงต้น และที่เข้ามาถึงได้บรรยายถึงท่าเรือขนาดใหญ่ในเมืองจิตตะกองในอ่าวเบงกอล

มาร์คอุขยายอำนาจจรดชายฝั่งอาระกัน เอาชนะกลุ่มพ่อค้านักรบชาวโปรตุเกสและราชสำนักอังกะของพม่า ผู้ปกครองมาร์คอุใช้พระนามแบบอิสลามสืบต่อกันมาอีก 9 พระองค์แม้ว่าจะนับถือพุทธ เพราะต้องการถูกมองว่าเป็นสุลต่านและรักษาอำนาจที่มีเหนือชาวมุสลิมภายในราชสำนักมาร์คอุ ต่อมาในปี พ.ศ.2141 ราชสำนักมาร์คอุก็สามารถขยายอำนาจเหนือพะโค (Pegu) อดีตเมืองหลวงของมอญที่นำไปสู่การสิ้นสุดลงของราชวงศ์ตองอูครั้งที่หนึ่งในปี พ.ศ.2142 (ชาญวิทย์, 2544) และตามมาด้วยการเผชิญหน้าด้วยกำลังกับจักรวรรดิโมกุลในพื้นที่ตะวันออกเฉียงใต้ของเบงกอลในต้นพุทธศตวรรษที่ 22 (Galen, 2008)

กลุ่มพ่อค้านักรบชาวโปรตุเกสได้กลายมาเป็นพันธมิตรที่สำคัญของราชสำนักมาร์คอุ โปรตุเกสเริ่มเข้ามาตั้งสถานีการค้าในเบงกอลเมื่อปี พ.ศ.2123 (Schendel, 2009) ความร่วมมือระหว่างมาร์คอุกับโปรตุเกสทำให้ขยายอำนาจควบคุมเบงกอลตะวันออก มาร์คอุกลายเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคพร้อมกับอิทธิพลพ่อค้าชาวโปรตุเกสเพิ่มมากขึ้นกลุ่มพ่อค้านักรบชาวโปรตุเกสได้รับสิทธิการผูกขาดทางการค้าและที่ดินในจิตตะกองมากขึ้น จิตตะกองกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญของมาร์คอุในเบงกอลตะวันออก กองกำลังร่วมระหว่างราชสำนักมาร์คอุ โปรตุเกสเข้าปล้นตึกกาและพื้นที่ในเบงกอลตะวันตกหลายครั้ง กวาดต้อนชาวเบงกาลีในเบงกอลตะวันตกเข้ามาในอาระกันมากขึ้น (Galen, 2008)

ในช่วงปี พ.ศ.2173 กองเรือผสมของมาร์คอุ โปรตุเกสยังคงเข้าปล้นชายฝั่งของเบงกอลและทำลายกองเรือของจักรวรรดิโมกุลอย่างต่อเนื่อง กองเรือผสมยึดเอาสินค้าและกวาดต้อนเชลยชาวเบงกาลีทั้งฮินดูและมุสลิม กว่า 42,000 คน เข้ามาเป็นทาสในอาระกัน ประชากรที่เพิ่มมากขึ้นเริ่มส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ภายในมาร์คอุ ข้าวซึ่งเคยมีเพียงพอและสามารถส่งออกเริ่มขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้น ในระหว่างปี พ.ศ.2176-2174 มาร์คอุไม่สามารถส่งออกข้าวได้เลย ข้าวที่มีก็เพียงพอสำหรับเลี้ยงคนภายในอาระกันและดินแดนในปกครองเท่านั้น (Shihabuddin tallish, 1907 อ้างถึง Schendel, 2009) ราชสำนักมาร์คอุก็มาถึงในจุดสูงสุด กองเรือของมาร์คอุควบคุมน่านน้ำตั้งแต่เบงกอลตะวันตกจนถึงตะนาวศรี

ราชสำนักมาร์คคูยังกวาดต้อนผู้คนจากจิตตะกองเข้ามาในอาระกันเมื่อมีการก่อกบฏขึ้นโดยกองทัพของมาร์คคูที่จิตตะกอง ในปี พ.ศ.2186 แม้ว่าราชสำนักมาร์คคูจะปราบปรามกองทัพที่กบฏลงได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็สร้างความกังวลถึงการเป็นความสามารถทางเศรษฐกิจและกำลังคนในจิตตะกองที่มีขนาดใหญ่ใกล้เคียงกับมาร์คคูที่จะกลายเป็นภัยคุกคามต่อมาร์คคูได้หากมีการก่อกบฏขึ้นอีก กองทัพจากราชสำนักมาร์คคูได้กวาดต้อนผู้คนจากจิตตะกองกลับมาয়มาร์คคูด้วย ในจดหมายของ Van der Helm (Diary of Van der Helm 1644, entry for 10 June 1644 อ้างถึง Galen, 2008) พ่อค้าชาวเนเธอร์แลนด์ถึงสถานีการค้าที่ปัตตาเวีย ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2187 ได้บันทึกว่าช่างฝีมือกว่า 5,000 ครอบครัว ทะยอยเดินทางมาถึงมาร์คคูจากจิตตะกอง ส่วนใหญ่เป็นช่างทอผ้า ช่างทาสี ช่างปั้น และช่างฝีมืออื่นๆ ต่อมาชาวจิตตะกองอีกกว่า 85,000 คน พร้อมวัวควายเกือบ 30,000 ตัว ถูกกวาดต้อนมาพร้อมกัน

ราชสำนักมาร์คคูในยุครุ่งเรืองยังเป็นศูนย์รวมที่ดึงดูดปัญญาชน ทั้งชาวอาระกัน ชาวเบงกอลจากจิตตะกองและอื่นๆ เข้ามาทำงานรับใช้ราชสำนัก มีกวีชาวเบงกาลีมีชื่อเสียงหลายคนในราชสำนัก ทั้งอาลาว อาลี ฮัสซานี (Alaol-Ali Abbas Husaini) มีชีวิตอยู่ในระหว่างปี พ.ศ.2150-2216 บทกวีของเขาได้บรรยายถึงความเป็นชุมชนสากล (Cosmopolitan) ในราชสำนักอาระกันเป็นที่รวบรวมพ่อค้าต่างชาติ ผู้มีการศึกษา ปัญญาชนชาวคริสต์ มุสลิม แม้ว่าราชสำนักอาระกันจะนับถือพุทธ แต่ก็ให้การสนับสนุนผู้มีความรู้ ความสามารถและยกย่องธรรมเนียมของชาวมุสลิม อีกคนชื่อดาวลัท ควาซี (Daulat Qazi) มีชีวิตอยู่ระหว่างปี พ.ศ.2165-2180 เป็นกวีชาวเบงกาลีที่ชื่อเสียงในราชสำนักมาร์คคู เขาเกิดในหมู่บ้านใกล้จิตตะกองเดินทางไปอาระกันเพื่อแสวงหาชื่อเสียงซึ่งก็ได้รับการต้อนรับอย่างดี เขาได้รับการอุปถัมภ์จากอาซรฟ ข่าน (Ashraf Khan) ขุนนางชาวมุสลิมที่ดำรงตำแหน่งสมุหนายก (commanding officer of king) ในบทกวีของเขาบอกเล่าถึงการเป็นมุสลิมสายสุฟีร์ของตัวเองและอาซรฟ ข่าน (Sen, 1993) ทั้งสองคนเริ่มต้นการแปลและเรียบเรียงวรรณกรรมจากเปอร์เซียอาหรับให้เป็นท้องถิ่น (Chaterji, 1926; Sen, 1960) ทำให้ราชสำนักอาระกันรุ่มรวยไปด้วยวัฒนธรรมพหุชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยปัญญาชนและพ่อชาวมุสลิมทั้งเบงกาลี อาหรับ เปอร์เซียและอื่นๆ ที่ผสมกลมกลืนไปกับอิทธิพลของศาสนาพุทธ อิสลามที่ได้รับมาจากอินเดียและเบงกอลในช่วงเวลาก่อนหน้านี้เช่นกัน (Galen, 2008; Schendel, 2009)

การอพยพของผู้คนจากเบงกอลตะวันออกเข้ามาในอาระกันเกิดขึ้นอีกในช่วงประมาณ พ.ศ.2200 เมื่อเบงกอลตะวันตกที่อยู่ภายใต้จักรวรรดิโมกุลตกอยู่ในสภาวะวุ่นวาย ชาห์ ชูจา (Shah Shuja) ผู้ปกครองเบงกอลตะวันตกของโมกุลก่อการกบฏและพยายามเข้ายึดเดลี แต่ความพ่ายแพ้ในสงครามกับกองทัพของโมกุลทำให้ ชาห์ ชูจา ถอยทัพเข้าไปในเบงกอลก่อนจะถูกบังคับให้ออกจากเบงกอลตะวันออกในเดือนเมษายน พ.ศ.2203 (Sarkar, 1948, p. 339-342) ชาห์ ชูจา พร้อมกับ

ผู้ติดตามเดินทางถึงมาร์คคูในเดือนสิงหาคมในปีเดียวกันและได้รับการปกป้องคุ้มครองภายใต้ราชสำนักมาร์คคู ในปีถัดมา ซาร์ ซูจาเริ่มกังวลถึงความปลอดภัยของทรัพย์สินสมบัติและกองทหารที่ติดตามมาจึงขออนุญาตราชสำนักมาร์คคูเดินทางออกจากอาระกัน หรืออย่างน้อยก็อยู่อาศัยนอกเมืองแต่ก็ไม่ได้รับอนุญาต หลังจากนั้นไม่กี่อาทิตย์ ซาร์ ซูจา พร้อมครอบครัวและทรัพย์สินก็หายออกไปจากวังจนกระทั่งเดือนมกราคมปีถัดมาเกิดการปะทะระหว่างกองทหารที่ติดตามซาร์ ซูจาที่พยายามออกค้นหาซาร์ ซูจาที่กองทหารของมาร์คคู การต่อสู้ทำให้เกิดไฟไหม้หลายแห่งในมาร์คคู บ้านเรือนหลายพันหลังถูกเผา เรือของพ่อค้าชาวตะวันตกหลายลำต้องออกจากท่าเพื่อหลบเปลวเพลิง (Schouten, Oost-Indische Voyagie, p. 144 อ้างถึง Galen, 2008) ซาร์ ซูจาถูกพบในเมืองพร้อมกับผู้ติดตามที่เหลือในเดือนกุมภาพันธ์ระหว่างพยายามต่อสู้เพื่อหลบหนีแต่ไม่สำเร็จ ลูกชายโดนจับและผู้ติดตามจำนวนหนึ่งถูกขายให้เป็นกองทหารของขุนนางชาวอาระกัน ราชสำนักมาร์คคูกล่าวหาซาร์ ซูจาพยายามก่อการกบฏโดยการช่วยเหลือของชุมชนชาวมุสลิมในมาร์คคู (NA VOC 1236, fol. 219-221 Letter from Gerrit Van Voorburg to Batavia, dated Arakan 22 February 1661 อ้างถึง Galen, 2008)

ผู้สนับสนุนของซาร์ ซูจาได้ปะทะกองทหารของราชสำนักมาร์คคูอย่างกว้างขวางและกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประชากรที่มาจากเบงกอลและชาวอาระกันท้องถิ่นในมาร์คคู ในจดหมายของ Gerrit Van Voorburg พ่อค้าชาวดัตช์ (NA VOC 1236, fol. 892-901 Letter from Gerrit Van Voorburg to Batavia, dated Arakan 22 December 1661., fol. 899-900 อ้างถึง Galen, 2008) อธิบายถึงสภาพความแตกต่างทางสังคมของชาวเบงกาลีที่ถูกกวาดต้อนมาทำงานให้กับราชสำนักมาร์คคูเป็นช่างฝีมือต่างๆ ขณะที่ชาวอาระกันท้องถิ่นที่เป็นคนส่วนใหญ่กว่านั้นก็เพียงไพร่ธรรมดาที่ทำการเกษตร เป็นชาวนา ชาวประมง ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการขาดแคลนอาหารที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อซาร์ ซูจา อดีตผู้ปกครองเบงกอลตะวันตกมาถึงอาระกัน และเป็นสมาชิกของราชวงศ์ที่เป็นชาวมุสลิมเช่นเดียวกับชาวเบงกาลีที่ถูกกวาดต้อนมาก่อนหน้านี้ ทำให้ ซาร์ ซูจา ได้รับความนิยมในหมู่ชาวเบงกาลีในอาระกันและสร้างความกังวลให้กับกษัตริย์มาร์คคูมากขึ้นจากจำนวนประชากรชาวเบงกาลีในอาระกันที่มากเพียงพอที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นมาได้ ความขัดแย้งภายในได้ทำให้มาร์คคูเริ่มอ่อนแอลง สูญเสียดินแดนในเบงกอลตะวันออก เมืองท่าจิตตะกองและเส้นทางการค้าในอ่าวเบงกอลที่เป็นแหล่งรายได้สำคัญให้กับจักรวรรดิโมกุลในปี พ.ศ.2209 ราชสำนักมาร์คคูเผชิญกับความขัดแย้งและความวุ่นวายภายในติดต่อกันเป็นระยะเวลาช้านาน (Galen, 200; Schendel, 2009) ก่อนจะล่มสลายลงเมื่อพม่ามีชัยชนะเหนืออาระกันในปี พ.ศ.2327

ราชสำนักพม่าปกครองอาระกันระหว่างปี พ.ศ.2327-2367 ชาวอาระกันทั้งอาระกัน พุทและมุสลิมประมาณ 35,000 คน อพยพเข้าไปอยู่จิตตะกอง ซึ่งเป็นอาณานิคมอังกฤษในสมัยนั้น เพื่อหนีความรุนแรงจากกองทัพพม่าในอาระกัน (Asiatic Annual Register 1799 p. 61 อ้างถึง Chan, 2005) ผู้คนในรัฐอาระกันที่เหลืออยู่บางส่วนก็ถูกกวาดต้อนไปยังดินแดนพม่าตอนใน ประชากรในดินแดนอาระกันลดจำนวนลงอย่างมาก ที่ทำกินถูกละทิ้ง แต่ราชสำนักพม่ายังคงพยายาม ขยายอำนาจออกไปนอกเหนืออาระกันและอ้างสิทธิการปกครองเหนือจิตตะกองจากอังกฤษโดยให้ เหตุผลจิตตะกองเคยอยู่ภายใต้อำนาจของอาระกันและมีชาวอาระกันจำนวนมากอพยพลี้ภัยเข้าไปใน จิตตะกอง ข้อพิพาทนี้ได้กลายเป็นชนวนแห่งสงครามอังกฤษ-พม่า

นับตั้งแต่การเกิดขึ้นของชุมชนขนาดใหญ่ทั้งในอาระกันและเบงกอลตะวันออกที่เป็น ส่วนหนึ่งภายในอาณาบริเวณชายฝั่งของทะเลเบงกอลที่ทำให้ทั้งสองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและต่างมี ส่วนในการเติบโตและถดถอยของกันและกัน การปล้นสะดมและกวาดต้อนผู้คนจากในเบงกอล ตะวันตกและจิตตะกองของมาร์คอกุทำให้จำนวนประชากรชาวเบงกาลีและมุสลิมในอาระกันเพิ่มอย่าง รวดเร็วและได้สร้างปัญหาขึ้นภายในราชสำนักมาร์คอกุจนกระทั่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของราชสำนัก พม่า ราชสำนักมาร์คอกุภายใต้อิทธิพลของราชสำนักพม่าทำให้ความรุ่มรวยที่เต็มไปด้วยผู้คนที่มี หลากหลายทางวัฒนธรรมต้องล่มสลายลงไปในที่สุด ศูนย์กลางของเบงกอลได้ย้ายไปอยู่ที่ กัลกัตตา ในเบงกอลตะวันตกที่อังกฤษได้สร้างขึ้น จิตตะกองเติบโตขึ้นแทนที่มาร์คอกุภายใต้การปกครองของ อังกฤษ ผู้คนในอาระกันเริ่มอพยพหลบหนีอิทธิพลของราชสำนักพม่าออกจากอาระกันมุ่งหน้าเข้าสู่จิต ตะกองของอังกฤษก่อนที่พวกเขาจะกลับมาอาระกันอีกครั้ง เมื่ออังกฤษมีอำนาจเหนืออาระกันและ ราชสำนักพม่าได้ในเวลาต่อมา การเคลื่อนย้ายของผู้คนในดินแดนอาระกันและใกล้เคียงเหล่านี้ที่เกิดขึ้น มาก่อนการเป็นอาณานิคมของอังกฤษทำให้ยากที่จะจำแนกแยกแยะความเป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยเฉพาะในช่วงเวลาและพื้นที่ที่มีความหลากหลายของผู้คนอย่างเช่นมาร์คอกุในอาระกัน

การสร้างอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงยาในรัฐสมัยใหม่ของพม่าเริ่มตั้งแต่การเข้ามาของ อาณานิคมอังกฤษได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชนการเมืองภายในภูมิภาครอบทะเลเบงกอลไป อย่างสิ้นเชิง การจัดตั้งระบบการบริหารที่มีอาณาบริเวณที่ชัดเจน การทำให้การเดินทางภายในอาณานิคมเป็นไปอย่างสะดวก ได้สร้างความเหมือนและทำให้ความแตกต่างชัดเจนขึ้นทั้งทางศาสนา เชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในช่วงปลายของยุคอาณานิคมที่เกิดขบวนการชาตินิยมของกลุ่ม ต่างๆ ที่เรียกร้องการมีสถานะของรัฐใหม่ที่จะเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่ความเป็นคนท้องถิ่นภายในอาระกันค่อยๆ มีความชัดเจนท่ามกลางกระแสชาตินิยมพม่าพุทธ ชาตินิยมฮินดูและ อิสลามในอินเดีย ชาตินิยมชาวเบงกาลีในปากีสถานตะวันออกที่ไม่ได้ยอมรับชาวมุสลิมในตอนเหนือ ของอาระกันในที่สุดท้ายและทำให้ความเป็นคนท้องถิ่นชาวมุสลิมในอาระกันต้องสร้างตนเองขึ้นมาใหม่

ชาวมุสลิมท้องถิ่นในอาระกันที่พยายามแสดงตัวตนให้เห็นผ่านขบวนการเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมในช่วงแรกและต่อมาได้เปลี่ยนเป็นชาวโรฮิงยาผ่านขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในภายหลังจากที่อินเดีย ปากีสถานและพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ

ช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่การเข้ามาของอังกฤษ และระบบการบริหารแบบใหม่ภายในอาณานิคมในอินเดียและพม่า ภายหลังจากสงครามครั้งแรกระหว่างอังกฤษกับกษัตริย์จังกายแมงแห่งราชวงศ์คองบอง ราชสำนักพม่าในระหว่างปี พ.ศ.2367-2369 จากการที่กองทหารของพม่าติดตามเชลยชาวอาระกันที่หลบหนีเข้าไปในเบงกอลของอังกฤษทำให้เกิดการปะทะตามแนวชายแดนและจบลงด้วยสงครามที่อังกฤษได้ชัยชนะ มีการทำสนธิสัญญาอันดาโบ (Treaty of Yandabo) อันนำไปสู่การสูญเสียดินแดนจิตตะกอง (Chittagong) อัสสัม (Assam) มะนิปุรี (Manipur) อาระกัน (Arakan) และเทนาสเสริม (Tenasserim) ของพม่าและต้องชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่อังกฤษเป็นจำนวนเงิน 2,000,000 ปอนด์สเตอร์ลิง (ชาลววิทย์, 2552) อาระกันได้กลายเป็นฐานในการสนับสนุนอังกฤษในสงครามกับพม่าในครั้งต่อมา ท่าเรือและเมืองอัครัยถูกสร้างขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริหารและเศรษฐกิจในอาระกันซึ่งนำมาสู่การอพยพของคนที่เข้ามาทำงานในระบบบริหารของอาณานิคมในอาระกัน และการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะภาคการเกษตร แต่ภายใต้การบริหารอาณานิคมของอังกฤษที่แบ่งแยกคนของรัฐอาณานิคมกับคนท้องถิ่นออกจากกัน ประสบการณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง และอิทธิพลของศาสนาที่มีมากขึ้นได้สร้างสำนึกของความเป็นกลุ่มคนเดียวกันที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่ออำนาจและการปกครองตนเองจากรัฐอาณานิคมมากขึ้นเรื่อยๆ

ในระหว่างการอยู่ภายใต้การปกครองอาณานิคมของอังกฤษเริ่มมีการอพยพเข้ามาและประชากรในอาระกันเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว รายงานจากผู้ช่วยข้าหลวงในเขตอัครัย นายอาร์ บี สมาร์ท (R.B. Smart, the deputy assistant commissioner of Akyab) ให้สภาพของการอพยพจากจิตตะกองเข้าไปในอาระกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเมืองมองโด (Maungdaw township) และบูทิดอง (Buthidaung) ที่เป็นเขตติดต่อกับจิตตะกอง ขณะที่ก๊อคทอว์ (Kyauktaw township) และเมียวฮัง (Myohaung townships หรือ Mrauk-U เดิม) ก็เต็มไปด้วยลูกหลานทาสที่ถูกจับมาในอดีต (Smart 1957 p. 89 อ้างถึง Chan, 2005) ขณะที่ชาวอาระกันพุทธในเบงกอลที่ถูกเรียกว่า มัคค์ 'Maughs' or 'Muggs' ก็อพยพกลับเข้ามาพร้อมรัฐบาลอาณานิคมของอังกฤษ (Christie, 1996, p. 164 อ้างถึง Grundy & Wong, 1997) ประชากรในอาระกันโดยเฉพาะชาวมุสลิมจึงเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2327 เป็นต้นมา

การอพยพเหล่านี้ไม่ได้มีเพียงแค่ชาวอาระกันที่อพยพเข้าไปในจิตตะกองก่อนหน้านี้เดินทางกลับเข้ามา ยังมีผู้อพยพที่เข้ามาจากอินเดียซึ่งมีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่าง

หลากหลายไปจากผู้อพยพในอดีตที่กลืนเข้ากับวิถีชีวิตของคนถิ่น ชาวฮินดูมักเปลี่ยนไปเป็นคนพุทธ ส่วนชาวมุสลิมจะยังคงอัตลักษณ์ทางศาสนาเอาไว้ แต่กลืนกลายเป็นวิถีชีวิตคนท้องถิ่น กลุ่มอพยพที่เข้ามาใหม่จากอินเดียมีความพยายามคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนอย่างชัดเจนซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างชาวพุทธที่เป็นคนท้องถิ่น กับผู้อพยพจากอินเดียทั้งมุสลิมและฮินดูในเวลาต่อมา (Smart, 1957 p. 89 อ้างถึง Chan, 2005) มีการการแย่งชิงทรัพยากรทางเศรษฐกิจกับคนพม่าท้องถิ่น จนนำไปสู่การจลาจลหลายครั้งในพม่าใน ระหว่างปี พ.ศ.2469 – พ.ศ.2481 (Cady, 1958, p. 172-273 อ้างถึง Chan, 2005) แต่ก็ไม่มีรายงานถึงความรุนแรงระหว่างเชื้อชาติในเขตปกครองอาระกัน

คนพม่าท้องถิ่นเริ่มขัดแย้งกับกลุ่มผู้อพยพชาวอินเดียและมุสลิมที่เข้ามาใหม่มากขึ้น กลุ่มชาติพันธุ์เริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวที่มีเป้าหมายทางการเมือง ชาวมุสลิมในพม่ารวมตัวและก่อตั้งพรรค Jami-a-tul Ulema-e Islam ขึ้นโดยมีอุดมการณ์อิสลามเป็นพื้นฐานนโยบายของพรรค (Khin Gyi Pyaw 1960 p. 99 อ้างถึง Chan, 2005) ขณะที่ชาวพุทธในอาระกันก็รวมกันจัดตั้งสภาชาตินิยมแห่งอาระกัน (Arakan National Congress หรือ ANC) ต่อมาได้เข้าร่วมกับสันนิบาตเสรีชนต่อต้านฟาสซิสต์ (Anti-fascist People's Freedom League หรือ AFPFL) ในปี พ.ศ.2487 ต่อมา ANC ก็เป็นทั้งตัวแทนของชาวอาระกันพุทธใน AFPFL และเป็นตัวแทนของ AFPFL ในอาระกันที่ปกครองพื้นที่ในอาระกันเป็นระยะเวลาสั้นๆ ระหว่างการถอยของกองกำลังอังกฤษและก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นและกองกำลังพม่าเพื่ออิสระภาพ (BIA) จะเข้ามาแทน (Khin Gyi Pyaw 1960 p. 99 อ้างถึง Chan, 2005) ANC ได้เปลี่ยนเป็นพรรคเสรีประชาชน (People's Liberation Party หรือ PLP) และทำการเคลื่อนไหวด้วยอาวุธในเขตเมืองอักยับ (Akyab) และ กว้อกปอ (Kyaukpyu) ของอาระกันตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จนกระทั่งปี พ.ศ.2501

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปี พ.ศ.2488 อังกฤษกลับเข้ามาปกครองพม่าอีกครั้ง แต่ก็ตระหนักถึงความต้องการเอกราชของอาณานิคมของตนมากขึ้น อังกฤษเริ่มต้นการเจรจาเพื่อให้เอกราชกับขบวนการชาตินิยมทั้งในอินเดียและพม่า ขณะที่ชาวมุสลิมในอาระกันที่ประกาศสนับสนุนอังกฤษ และบางส่วนได้อาสาเข้าเป็นกำลังพลที่สำคัญในกองทัพของอังกฤษในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จนได้รับชัยชนะเหนือญี่ปุ่น ทหารอาสาชาวมุสลิมอาระกันในกองทัพอังกฤษเชื่อมั่นว่าจะมีการจัดตั้งเขตปกครองอิสระของชาวมุสลิมขึ้นในเขตเมืองมองดอว์ (Maungdaw) และ บูทิดอง (Buthidong) ขณะที่บางส่วนเรียกร้องให้แยกดินแดนทางตอนเหนือระหว่างแม่น้ำคาราดัน (Karadan) กับมายู (Mayu) ออกจากพม่าเพื่อก่อตั้งรัฐอิสระของชาวมุสลิมขึ้น ขณะที่การเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมในอินเดียเริ่มเรียกร้องขอแยกดินแดนของชาวมุสลิมในอินเดียเป็นรัฐอิสลามปากีสถาน ทำให้กลุ่มเคลื่อนไหวบางกลุ่มเรียกร้องขอรวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศปากีสถานด้วย เช่น สันนิบาต

ของชาวมุสลิมอาระกันตอนเหนือ (North Arakan Muslim League หรือ NAML) NAML ส่งตัวแทนไปพบกับผู้แทนอังกฤษและอาลี จินนา (Ali Jinnah) แกนนำของกลุ่มสันนิบาตชาวมุสลิมแห่งอินเดีย (India Muslim League หรือ IML) ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งประเทศปากีสถาน เพื่อขอรวมอาระกันเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับปากีสถานในอนาคต การเคลื่อนไหวของกลุ่ม NAML ได้รับการสนับสนุนจากชาวมุสลิมในอาระกันที่มาจากจิตตะกองและการาจี ส่วนมุสลิมท้องถิ่นในอาระกันกลับไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวของ NAML มากนัก เช่นเดียวกันกับ อาลี จินนา ผู้ก่อตั้งปากีสถานก็ปฏิเสธข้อเสนอที่จะรวมดินแดนตอนบนของอาระกันเข้าเป็นส่วนหนึ่งของปากีสถาน อาลี จินนา ได้ยืนยันจุดยืนดังกล่าวกับนายพลออง ซาน (Yegar, 2002) ระหว่างการพบกันด้วย แต่ชาวมุสลิมในอาระกันก็ถูกมองอย่างเหมารวม ว่าเป็นพวกที่เชื่อถือไม่ได้และไม่ได้ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของพม่าในเวลาต่อมา (Yin, 2005) ความไม่ไว้วางใจระหว่างกันของชาวอาระกันและพม่าพบกับชาวมุสลิมในอาระกัน และคำสัญญาของอังกฤษที่จะให้เอกราชแก่พม่าทำให้ชาวมุสลิมในอาระกันกังวลถึงอนาคตตนเองมากขึ้น

กลุ่ม NAML ยุติการเคลื่อนไหวภายหลังที่ปากีสถานได้แยกตัวออกมาจากอินเดีย แต่ก็ทำให้มีบางคนในกลุ่มแยกตัวออกมาทำการต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อแยกตัวออกจากรัฐใหม่ของพม่า ร่วมกับกลุ่มมุจาฮิด (Mujahid) โดยเป็นกองกำลังกึ่งกองโจร มีกำลังพลสูงสุดอยู่ที่ประมาณ 2,700 คน (The Nation Daily, 1953 อ้างถึง Khin Gyi Pyaw, 1960 p. 99) โดยมีเป้าหมายของการเคลื่อนไหว คือการจัดตั้ง “รัฐอาระกันนิสถาน” (Arakanistan) สำหรับชาวอาระกัน (British Library, London, India Office Records, M/4/2503 อ้างถึง Chan, 2005) ขณะที่ชาวมุสลิมกลุ่มอื่นๆ นอกเหนือไปกลุ่มมุสลิมในอาระกันได้พม่าพยายามรวมกันภายใต้ สมัชชาพม่ามุสลิม (The Burma Muslim Congress หรือ BMC) โดยมีท่าทีในการร่วมมือและเข้าร่วมกับ Anti-Fascist Peoples Freedom League (AFPFL) ของนายพลออง ซาน ในเวลาต่อมา สมาชิกส่วนใหญ่ของ BMC เชื่อว่าตนก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากคนพม่าอื่นๆ (Yunnus, 1995)

ประเทศพม่าได้รับอิสรภาพจากอังกฤษในปี พ.ศ.2489 รัฐบาลใหม่ของพม่าได้รวมเขตปกครอง 3 เมืองที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขตปกครองอาระกันภายในรัฐใหม่พม่า แต่ภายในปีแรกของการได้รับเอกราชจากอังกฤษประเทศพม่าก็ตกอยู่ในสภาวะของสงครามกลางเมือง รัฐบาลของพม่าควบคุมได้แค่ในเมืองใหญ่เท่านั้น ดินแดนในชนบทถ้าไม่ตกอยู่ในการควบคุมของกองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์ก็อยู่ภายใต้การควบคุมของกองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (ชาญวิทย์, 2544) รวมถึงเขตปกครองอาระกัน

รัฐบาลใหม่ของพม่าในเขตปกครองอาระกันปลดเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นชาวมุสลิมออกแล้วทดแทนด้วยชาวพุทธจำนวนมาก ชาวมุสลิมในอาระกันได้รวมกันตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในระบบรัฐสภา ชื่อว่าสันนิบาตชาตินิยมอาระกันทั้งหมด (All Arakan National United

League หรือ AANUL) และได้เริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในระบบรัฐสภาภายใต้รัฐบาลของ AFPFL ระหว่างปี พ.ศ.2491-2505 และพยายามร่วมมือกับกลุ่มเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1947 ให้เป็นเปลี่ยนเป็นระบบสหพันธรัฐและให้อาระกันมีสถานะเป็นรัฐปกครองตนเองภายในสหพันธรัฐใหม่ ภายในเขตปกครองอาระกันกลุ่มชาตินิยมชาวพุทธที่ปกครองอยู่เริ่มกดดันต่อชาวมุสลิมในอาระกันเพิ่มมากขึ้น (Yegar, 2002) และทำให้มีการรวมกลุ่มของชาวมุสลิมในอาระกันเคลื่อนไหวต่อต้านมากขึ้น สถานทูตของอังกฤษประจำย่างกุ้งรายงานว่า มีกลุ่มเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมเกิดขึ้น 2 กลุ่ม คือ Arakanese Muslim Autonomy Movement (AMAM) เป็นกลุ่มการเมืองที่เรียกร้องเขตปกครองอิสระภายใต้พม่า โดยนำหลักการปกครองตามหลักศาสนามาใช้ ชื่อเรียกร้องนี้ได้ถูกนำเสนอในการประชุมของกลุ่มในเขตมอญดอร์ รัฐอาระกัน เมื่อเดือนเมษายนปี พ.ศ. 2490 และกลุ่มที่สองที่เป็นกลุ่มชาวมุสลิมที่ผิดหวังจากกรณีอังกฤษไม่ให้การสนับสนุนเรื่องการจัดตั้งรัฐมุสลิม จึงผันตัวเข้าสู่ปฏิบัติการทางอาวุธเพื่อเรียกร้องอิสรภาพ โดยใช้ชื่อ Muslim Liberation Organization (MLO) มีนายซาฟฟาร์ คาวาล (Zaffar Kawal) เป็นผู้นำและผู้ก่อตั้ง ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นชาวมุสลิมจากจิตตะกอง ในช่วงเวลาเดียวกันที่กลุ่มมุสลิมที่เคลื่อนไหวภายในระบบรัฐสภาของพม่าเพื่อเป้าหมายที่หลากหลาย นายอับดุล กัฟฟาร์ (Abdul Gaffar) สมาชิกสภาผู้แทนจากเมืองบูทิดอง ได้เขียนบทความที่ชื่อว่า “The Sudeten Muslims in Burma” เผยแพร่ในหนังสือ Guardian Daily เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2494 เรียกร้องให้มีการตั้งเขตปกครองอิสระให้กับชาว “โรฮิงยา” (Rohingya) ซึ่งกลายเป็นหลักฐานชิ้นแรกในการอ้างอิงถึงกลุ่มชาวมุสลิมในอาระกันในฐานะชาวโรฮิงยาเป็นครั้งแรก (Chan, 2005; M.A. Tahir Ba Tha, 1998)

กลุ่ม MLO และบางส่วนของ NAML ได้เข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มมุจาฮิดและเปลี่ยนชื่อเป็นมุจาฮิดีน (Mujahideen หรือ Mujahid Party) เพื่อยกระดับเป็นความขัดแย้งทางศาสนาอย่างชัดเจน กลุ่มมุจาฮิดีนสามารถยึดพื้นที่ทางตอนเหนือของอาระกันได้บางส่วน และพยายามกดดันชาวพุทธที่ไปตั้งรกรากในทางตอนเหนือให้อพยพกลับไปอยู่ทางใต้ดั้งเดิมด้วยการตัดระบบน้ำและการขนส่งอาหาร ทหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกลางที่ถูกส่งลงไปประจำในพื้นที่ได้ถูกปิดล้อม แกนนำบางส่วนที่เป็นผู้มีการศึกษาด้านศาสนาอิสลามได้เรียกร้องให้มีการต่อสู้ด้วยการทำญิฮาดหรือทำจีฮัด (Jihad) เพื่อต่อสู้กับคนนอกกรีตในยะไข่ ซึ่งหมายถึงชาวพุทธที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามนั่นเอง แต่มุจาฮิดีนก็ไม่ได้รับการสนับสนุนจากชาวมุสลิมอาระกันส่วนใหญ่ (Yegar, 2002) ที่มองว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและไม่มีสิทธิก่อจีฮัดด้วย อย่างไรก็ตามรัฐบาลนายอู นู ตัดสินใจเจรจากับกลุ่มมุจาฮิดีนจากความกังวลเกี่ยวกับอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์และต้องการสร้างคะแนนนิยมก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.2503 ขณะที่แนวคิดการแบ่งแยก

ดินแดนที่เติบโตขึ้นมาในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะข้อเรียกร้องเขตปกครองตนเองภายใต้รัฐบาลพม่าของกลุ่ม AANUL ไม่ได้รับการตอบสนอง

ระหว่างปี พ.ศ.2503-2505 รัฐบาลของนายอู นู พยายามสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แม้จะยังคงมีความรุนแรงเกิดขึ้นก็ตาม ในเขตปกครองอาระกัน นายอู นู (Yegar, 1972) ได้สัญญาว่าจะให้สถานะอาระกันเป็นรัฐอิสระภายใต้รัฐบาลกลางพม่า ชาวมุสลิมในอาระกันจำนวนมากได้ตื่นตัวทางการเมือง เพราะมีโอกาสที่จะได้เป็นตัวแทนในรัฐสภาจากเขตเมืองมองดอร์ (Maungdaw) และบูทิดอง (Buthidaung) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยหนาแน่น มีการตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีการใช้คำ "Rohingya" ขึ้น เช่น Rohingya Jamiat-al-Ulama Organization และ The Rohingya youth Organization โดยกลุ่มหลังก่อตั้งขึ้นตามมติของที่ประชุมใหญ่ชาวโรฮิงยาอย่างกึ่งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2503 (Yegar, 2002) เป้าหมายของกลุ่มการเคลื่อนไหวในช่วงเวลานี้ คือการเรียกร้องพื้นที่ตอนเหนือของอาระกัน โดยเฉพาะเขตเมืองมองดอร์ (Maungdaw) และบูทิดอง (Buthidaung) ซึ่งมีชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ให้เป็นเขตพื้นที่ปกครองพิเศษที่เป็นของชาวมุสลิม แต่ชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ได้เป็นประชากรส่วนใหญ่ เช่น เขตตอนกลางของอาระกันและอักษัยบ (Akyab หรือ Sittwe ในปัจจุบัน) ไม่สนับสนุนข้อเสนอดังกล่าว ชาวมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ที่มีชาวพุทธอยู่เป็นส่วนใหญ่กังวลถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น กลุ่มชาวมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ยังเรียกร้องข้อเสนอที่สอดคล้องกับชาวพุทธว่า ควรจัดตั้งเป็นรัฐยะไข่ที่รวมเอาพื้นที่ทั้งหมดเข้าเป็นหนึ่งเดียว เพราะเชื่อว่าได้รับสถานะเป็นรัฐอิสระจะให้ประโยชน์ต่อทุกคนทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมด้วย แต่ก็ยังขอให้มีหลักประกันว่าชาวมุสลิมจะมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งได้สร้างความแตกแยกขึ้นในกลุ่มเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมในอาระกัน

ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2504 รัฐบาลนายอู นู ได้ประกาศแผนการจัดตั้งเขตบริหารพื้นที่ชายแดนมายู (Mayu Frontier Administration หรือ MFA) ขึ้นโดยครอบคลุมเขตปกครองเมืองมองดอร์ (Maungdaw) บูทิดอง (Buthidaung) และราทีดอง (Rathedaung) ที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมโดยขึ้นตรงกับรัฐบาลกลาง มีการก่อตั้งหน่วยตำรวจพิเศษภายใต้ชื่อ Mayu Ye โดยให้ชาวโรฮิงยาเข้ามาทำงานในหน่วยนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ด้านการใช้กฎหมายในเขตปกครองใหม่ อย่างไรก็ตามเขตปกครองพิเศษนี้ยังไม่มีอำนาจปกครองตัวเองตามกฎหมายเนื่องจากในขณะนั้นพื้นที่ดังกล่าวยังคงถูกบริหารจัดการโดยทหารและกลุ่มขบวนการติดอาวุธมุจาฮิดีนยังมีความเคลื่อนไหวในพื้นที่อยู่ ภายหลังจากความพยายามทางการเมืองของนายอู นู รัฐบาลพม่าการประกาศจัดตั้งเขตปกครองพิเศษ สมาชิกกลุ่มมุจาฮิดีนที่เป็นชาวโรฮิงยาจำนวน 290 คนเข้ามาพบกับรัฐบาลในวันที่ 4 กรกฎาคม และต่อมามีอีก 200 คนได้เข้ามาพบตัวในวันที่ 14 พฤศจิกายน ปีเดียวกัน (M.A. Tahir Ba Tha, 1998) ความเคลื่อนไหวของกลุ่มมุจาฮิดีนก็ลดลง

ในพิธีการวางอาวุธของขบวนการมุจาฮิดีน เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2504 นายพลอง ยี (General Aung Gyi) รองผู้บัญชาการกองทัพพม่าได้กล่าวปราศรัยว่า “ในการฉลองการวางอาวุธในครั้งนี้ พวกเขาเรียกร้องต่อพวกเราว่า เราไม่ควรเรียกชุมชนของพวกเขาว่าเป็นคนจิตตะกอง พวกเขายังไม่ชอบที่จะถูกเรียกว่าชาวมุสลิมอาระกัน แต่พวกเขาอยากให้เราเรียกว่าโรฮิงยา ที่หมายถึงคนทางตะวันออกในภาษาอาหรับ” (U Ne Oo, 2015) ซึ่งเป็นการยอมรับชาวโรฮิงยาในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ภายในประเทศและความเป็นพลเมืองของพวกเขา เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

2.2 การสูญเสียความเป็นพลเมืองของชาวโรฮิงยาและความรุนแรงที่เกิดขึ้น

ชาวมุสลิมในอาระกันและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเมียนมาได้รับฐานะการเป็นพลเมืองตามกฎหมายความเป็นพลเมืองฉบับแรกของประเทศ แต่การเปลี่ยนแปลงภายในการเมืองของเมียนมาทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เริ่มสูญเสียฐานะภายในการเมืองของเมียนมา กลุ่มชาตินิยมพม่าที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีความหวาดกลัวถึงการพยายามแยกดินแดนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ออกจากประเทศได้เป็นแรงผลักดันให้นายพลเน วิน ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนของนายอู นู รัฐบาลทหารของนายพลเน วิน เริ่มใช้นโยบายที่ผลักดันให้คนเชื้อสายต่างชาติโดยเฉพาะชาวอินเดียน และจีนให้ออกจากประเทศ ที่ต่อมาก็ขยายไปถึงกลุ่มชาวโรฮิงยาในอาระกันที่ทำให้เกิดการผลักดันชาวโรฮิงยาในอาระกันในเวลาต่อมา รัฐบาลทหารของนายพลเน วิน เริ่มแก้ไขระเบียบกฎหมายภายใน ทั้งการจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ และแก้ไขกฎหมายความเป็นพลเมืองฉบับใหม่ที่ได้ทำให้การชาวโรฮิงยาสูญเสียความเป็นพลเมืองของรัฐอย่างถาวร และเผชิญกับความรุนแรงตามกฎหมายในที่สุด ตั้งแต่การยึดอำนาจของกองทัพพม่าชะตากรรมของชาวโรฮิงยาก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงจากอดีตที่มีสถานะเป็นพลเมืองของรัฐใหม่ กลายเป็นผู้อพยพภายในบ้านเกิดที่เป็นแรงผลักดันให้พวกเขา กลายเป็นผู้อพยพออกจากบ้านเกิดในที่สุด

2.2.1 ชาตินิยมพม่าพุทธภายใต้รัฐสมัยใหม่เมียนมา

การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศพม่าจากรัฐบาลพลเรือนเป็นรัฐบาลทหารที่นำโดยนายพลเน วิน ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายที่พยายามแสวงหาความสมดุลระหว่างเอกภาพของชาติกับความต้องการการปกครองตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์และแทนที่ด้วยแนวนโยบายที่ยึดมั่นในเอกภาพของชาติที่มีชาติพันธุ์พม่า กองทัพและศาสนาพุทธเป็นเสาหลักแห่งรัฐ รัฐบาลทหารของนายพลเน วิน ประกาศใช้แนวทางสังคมนิยมแนวพม่าเป็นนโยบายหลักของรัฐบาล จัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ และแก้ไขกฎหมายโครงสร้างของรัฐให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของตน โดยเฉพาะในเขต

ปกครองอาระกันที่ได้จัดตั้งรัฐยะไข่ขึ้นมาแทนที่ เปลี่ยนชื่อเมืองศูนย์กลางให้เป็นภาษาพม่าและยะไข่ แยกเขตปกครองของ 3 เมืองตอนบนของรัฐยะไข่ให้อยู่ภายใต้กองทัพ ห้ามการเคลื่อนไหวทางการเมืองและปราบปรามกลุ่มติดอาวุธที่ได้เป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้มุสลิมอาระกัน โดยเฉพาะชาวโรฮิงยาให้หายไประยะไกลจากอดีตดินแดนอาระกัน และประวัติศาสตร์ทั้งของรัฐยะไข่และเมียนมาในที่สุด แม้ว่ากลุ่มขบวนการของชาวโรฮิงยายังคงพยายามเคลื่อนไหวต่อต้านอยู่ แต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จภายในพื้นที่ทางการเมืองและกฎหมายทั้งในระดับรัฐยะไข่และในระดับประเทศเมียนมา

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มต้นในเดือนมีนาคม พ.ศ.2505 ระหว่างที่รัฐบาลนายอู นู เตรียมการประกาศรับรองอำนาจการปกครองของเขตบริหารพื้นที่ชายแดนมายูทางกฎหมาย นายพลเน วิน ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจการบริหารประเทศแทนรัฐบาลพลเรือนของนายอู นู มีการประกาศใช้นโยบาย “เส้นทางสู่สังคมนิยมแบบพม่า” ที่ส่งผลกระทบต่อคนที่มีเชื้อสายต่างชาติ มีการประกาศยึดกิจการการค้าของชาวอินเดีย ปากีสถาน และจีนในพม่าให้มาเป็นของรัฐ ภายใน 2 ปี ชาวอินเดียและปากีสถานกว่า 120,000 คน อพยพออกจากเมียนมา (Chan, 2005; U Ne Oo, 2015) มีการประกาศยกเลิกธนบัตร 100, 75, 45, 35, และ 25 จี๊ด รัฐบาลทหารของนายพลเน วิน ยังได้จัดตั้งพรรคแนวทางสังคมนิยมแบบพม่า หรือ Burma Socialist Programme Party (BSPP) ขณะที่ได้สั่งยุบพรรคการเมืองอื่น ในเขตปกครองอาระกัน BSPP ได้ร่วมกับพรรคของชาวอาระกันพุทธขณะที่พรรคการเมืองและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวโรฮิงยาถูกกดดันให้หยุดรายการวิทยุของ Burma Broadcasting Service (BBS) ที่ออกอากาศเป็นภาษาโรฮิงยาในกรุงย่างกุ้ง ถูกยกเลิกในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ.2508 หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ในโรงเรียน และสถานศึกษาได้ถูกเรียบเรียงขึ้นมาใหม่

แม้ว่ารัฐบาลทหารจะสั่งยุบพรรคการเมืองและพยายามยุติการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แต่กลุ่มเคลื่อนไหวการเมืองของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่รวมถึงชาวโรฮิงยาเริ่มเคลื่อนไหวได้ดินอีกครั้ง ขบวนการติดอาวุธมุจาฮีดีนที่อ่อนกำลังลงตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เริ่มมีการเคลื่อนไหวตามแนวชายแดนอีกครั้ง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเคลื่อนไหวหน้าใหม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2507 นักเรียนและนักศึกษาชาวโรฮิงยาในย่างกุ้งนำโดย Jafar Habib หรือ Muhammad Jafar หรือ B.A. Jafa และ Sultan Ahmed ได้ก่อตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวชื่อกองกำลังอิสระชาวโรฮิงยา (Rohingya Independent Force หรือ RIF) ต่อมาได้เป็นพันธมิตรเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการมุจาฮีดีน (Lambrecht, 2006; Yegar, 2002) และได้ขยายออกไปร่วมกับกลุ่มติดอาวุธอื่นๆ ตามแนวชายแดน และเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มแนวหน้ารักชาติชาวโรฮิงยา (Rohingya Patriotic Front หรือ RPF) ภายใต้การนำของจาฟา ฮาบิบ (Jafar Habib)

ปี พ.ศ.2516 สภาปฏิวัติของนายพลเน วิน เริ่มต้นกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนเขตปกครองอาระกันให้เป็นรัฐยะไข่ในภาษาพม่า ในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญขบวนการเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมในเขตพื้นที่ชายแดนมายูพยายามเสนอให้มีการแยกพื้นที่ของชาวมุสลิมออกจากรัฐอาระกันเป็นรัฐใหม่หรืออย่างน้อยเป็นเขตปกครองที่แยกออกมาจากรัฐอาระกัน (Kyaw Zan Tha 1995 p. 6 อ้างถึง Chan, 2005) ข้อเสนอของกลุ่มได้รับการตอบรับแต่ในรูปแบบที่แตกต่างโดยเป็นการแยกพื้นที่ชายแดนออกมาอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารโดยตรงภายในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ.2517 เขตปกครองอาระกัน (Arakan Division) ได้เปลี่ยนเป็นรัฐยะไข่ (Rakhine State) ขณะที่อัครัยบ (Akyab) เมืองศูนย์กลางการบริหารที่ถูกสร้างขึ้นโดยอังกฤษในสมัยอาณานิคมเปลี่ยนเป็นซิตตเว (Sittwe) และ 3 เมืองชายแดนตอนเหนือ มงดอว์ บูธิดองและราธิดองได้ถูกแยกออกจากการบริหารภายในของรัฐยะไข่ มารวมอยู่เป็นเขตบริหารชายแดนมายูภายใต้การควบคุมของกองทัพโดยตรง มีแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารและความมั่นคง (Security Administration Committees หรือ SACs) ขึ้นในแต่ละเมืองโดยอยู่ภายใต้การกำกับของกองทัพในรัฐยะไข่ และขึ้นตรงต่อกระทรวงความมั่นคงภายใน มีการปลดเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่ใช่ชาวพม่า เจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นชาวมุสลิมถูกไล่ออก หรือบังคับให้ออกจากการหน่วยงานบริหารในรัฐยะไข่

รัฐบาลทหารของนายพลเน วิน ดำเนินการเปลี่ยนชื่อและโครงสร้างภายในประเทศ มีการจัดตั้งรัฐยะไข่ มีการเปลี่ยนชื่อเมืองศูนย์กลางของรัฐใหม่ให้เป็นคำที่มีทั้งในภาษาพม่าและยะไข่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานะและยอมรับชาวยะไข่กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มใหญ่ในรัฐ นับถือพุทธและมีความใกล้เคียงกับชาวพม่า แม้ว่าชาวยะไข่จะถูกกดขี่จากรัฐบาลทหารของนายพลเน วินและมีความปรารถนาในการแยกตัวออกจากประเทศเมียนมาไม่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ชาวยะไข่ที่ยอมรับรัฐบาลทหาร แต่ก็รู้สึกถึงสถานะที่เหนือกว่าชาวโรฮิงยาในอาระกัน ขณะที่ชาวโรฮิงยากังวลถึงการสูญเสียประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนที่เคยมีอยู่บนอดีตดินแดนอาระกันที่เกิดขึ้นในภายใต้รัฐบาลทหารเมียนมา (Smith, 1995) นอกเหนือไปจากการถูกกีดกันทางกฎหมายและการเมืองในเวลาต่อมา

หลังการปราบปรามขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2531 หรือที่เรียกกันว่าเหตุการณ์ 8888¹ รัฐบาลทหารได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2533 และผ่อนปรนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมียนมามากขึ้น ชาวมุสลิมในรัฐยะไข่พยายามจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่

¹ เป็นการเคลื่อนไหวของนักศึกษาและประชาชนชาวพม่าเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย โดยเกิดขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1988 จึงเป็นที่รู้จักกันต่อมาว่า "การปฏิวัติ 8888"

อีกครั้งโดยใช้ชื่อโรฮิงยาชัดเจน แต่ก็ไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลจึงเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคประชาธิปไตยแห่งชาติเพื่อสิทธิมนุษยชน (the National Democratic Party for Human rights หรือ NDPHR) ที่ต่อมาก็นับเป็นการเลือกตั้ง 4 ที่นั่ง จาก 15 ที่นั่งภายในรัฐยะไข่ อย่างไรก็ตามก็ตีคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศยกเลิกผลการเลือกตั้งในปีดังกล่าว สมาชิกของพรรค NDPHR หลายคนกลับไปเคลื่อนไหวใต้ดินอีกครั้งหรือไม่ก็หลบหนีออกนอกประเทศ

2.2.2 การพรากความเป็นพลเมืองจากชาวโรฮิงยาของรัฐบาลทหาร

การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ.2517 และการแก้ไขกฎหมายความเป็นพลเมืองในปี พ.ศ.2525 ของรัฐบาลทหารนายพลเน วิน เป็นการทำให้ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ต้องกลายเป็นคนไม่มีสถานะความเป็นพลเมืองของเมียนมาอย่างถาวร ภายหลังจากใช้กำลังและความรุนแรงตรวจสอบสถานะพลเมืองของชาวโรฮิงยาที่กลายเป็นผลักดันให้ชาวโรฮิงยาต้องอพยพหนีความรุนแรงและสูญเสียเอกสารแสดงสถานะของตนไป

การดำเนินการตามแนวทางสังคมนิยมแบบพม่าและการปลดคนเชื้อสายต่างชาติออกจากหน่วยงานของรัฐของรัฐบาลทหารของนายพลเน วิน ได้ทำให้คนเชื้อสายต่างชาติในประเทศเมียนต้องอพยพออกจากประเทศเป็นจำนวนมาก แต่คนเชื้อสายต่างชาติและชาวมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่ชนบทและภาคการเกษตร รวมถึงชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงมากนัก จนกระทั่งรัฐบาลทหารได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2517 ที่กำหนดกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ 135 กลุ่มแก้ไขและประกาศใช้กฎหมายความเป็นพลเมืองของสหภาพฉบับปี พ.ศ.2525 ที่ให้สิทธิความเป็นพลเมืองเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติที่เข้ามาอยู่ก่อนปี พ.ศ.2365 ที่ได้ส่งผลกระทบต่อคนเชื้อสายต่างชาติที่อยู่ในชนบทหรือภาคการเกษตร คนเชื้อสายต่างชาติและชาวมุสลิมจำนวนมากได้รับสถานะความเป็นพลเมืองของเมียนมาตามกฎหมายความเป็นพลเมือง ฉบับปี พ.ศ.2491 ที่ให้สิทธิคนทุกเชื้อชาติที่เกิดในเมียนมา หรือมีพ่อหรือแม่ที่เป็นชาวพม่าจะได้รับสิทธิในความเป็นพลเมือง

การแก้ไขกฎหมายความเป็นพลเมืองของสหภาพฯ ฉบับใหม่ในปี พ.ศ.2525 ได้เปลี่ยนแปลงนิยามของคนเชื้อสายท้องถิ่นจากเดิมที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายความเป็นพลเมืองของสหภาพฯ พ.ศ.2491 จาก

3. (1) ข้อความในมาตรา 11 ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า “คนเชื้อสายท้องถิ่นของพม่า” ให้หมายถึง ชาวอาระกัน (Arakanese) ชาวพม่า (Burmese) ชาวชิน (Chin) ชาวคะชิน (Kachin) ชาวคะเรน (Karen) ชาวคะยา (Kayah) ชาวมอญ (Mon) หรือชาวฉาน (Shan) และเชื้อชาติอื่นๆ ที่อยู่อาศัยภายในดินแดน

ที่อยู่ภายในสหภาพพม่าเป็นการถาวรตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2366 (กฎหมายสัญชาติของสหภาพ ฉบับปี พ.ศ.2491)

ในรัฐธรรมนูญฉบับเดิม ชาวอาระกันที่ไม่ได้ถูกแบ่งแยกเป็นชาวยะไข่หรือชาวโรฮิงยา แต่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นคนพื้นเมืองของรัฐอาระกันและอยู่อาศัยมาก่อนปี พ.ศ.2366 ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2490 แต่ในกฎหมายความเป็นพลเมืองของสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมา พ.ศ.2525 ได้เปลี่ยนเป็น

ชาติพันธุ์แห่งชาติ เช่น ชาวคะชิน (Kachin) ชาวคะยา (Kayah) ชาวคะเรน (Karen) ชาวชิน (Chin) ชาวพม่า (Burman) ชาวมอญ (Mon) ชาวยะไข่ (Rakhine) หรือชาวฉาน (Shan) หรือชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่อาศัยอยู่ในประเทศพม่าเป็นการถาวรตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ.2366 ให้ถือว่าเป็นคนสัญชาติพม่า (มาตรา 3 บทที่ 2 กฎหมายสัญชาติของสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมา ฉบับปี พ.ศ. 2525)

ชาวโรฮิงยาหรืออาระกันมุสลิมได้สูญเสียการรับรองสถานะพลเมืองไปภายในกฎหมายฉบับปี พ.ศ.2525 ที่เกิดขึ้นภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2517 ที่ได้รับรองกลุ่มชาติพันธุ์ 135 กลุ่ม ในฐานะชาติพันธุ์แห่งชาติ ที่ได้เปลี่ยนคำในนิยามคนพื้นเมืองในมาตรา 3 ส่วนที่ 2 ความเป็นพลเมืองจากชาวอาระกัน เป็นชาวยะไข่ กลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นในอดีตดินแดนอาระกันที่นับถือพุทธและใช้ภาษาใกล้เคียงกับชาวพม่า

รัฐบาลทหารของเมียนมาเริ่มการสำรวจผู้อพยพชาวเบงกาลีที่หลบหนีเข้ามาทั่วประเทศที่เรียกว่าปฏิบัติการนากามิน (Na Ga Min Campaign) ในต้นปี พ.ศ.2521 ทำให้ชาวมุสลิมในอาระกันประมาณ 150,000 – 300,000 คน (Yunus, 1994) อพยพเข้าไปในบังคลาเทศ ผู้อพยพชาวโรฮิงยาจำนวนมากกล่าวหาว่า เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นชาวยะไข่พุทธใช้ความรุนแรงในการสำรวจสถานะคนต่างด้าว ส่วนใหญ่ของเจ้าหน้าที่รัฐในการสำรวจเป็นชาวยะไข่พุทธได้ยึดเอกสารบัตรประจำตัวของชาวโรฮิงยาในระหว่างการสำรวจ ชาวโรฮิงยาจึงสูญเสียทั้งเอกสารที่แสดงสถานะของตนไประหว่างการสำรวจ และต้องหลบหนีการใช้ความรุนแรงเข้าไปในบังคลาเทศ รัฐบาลเมียนมากล่าวหาว่าชาวโรฮิงยาที่อพยพเข้าไปในบังคลาเทศว่าเป็นชาวบังคลาเทศที่อพยพเข้ามาแต่ทางการบังคลาเทศยืนยันว่าคนส่วนใหญ่เหล่านี้เป็นชาวโรฮิงยาที่เป็นพลเมืองของพม่า บังคลาเทศจัดตั้งค่ายพักพิงขึ้น 6 แห่งใกล้ชายแดน การประกาศใช้กฎหมายความเป็นพลเมืองปี พ.ศ.2525 ที่เกิดขึ้นภายหลังก็มุ่งจะควบคุมและกีดกันชาวโรฮิงยาที่รัฐบาลบังคลาเทศส่งกลับตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศไม่ให้เข้าถึงสถานะความเป็นพลเมืองที่สูญเสียไปก่อนหน้าการอพยพ

รัฐบาลทหารทำการสำรวจคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองอีกครั้งภายหลังการตกลงยอมรับชาวโรฮิงญาที่อพยพหนีเข้าไปในบังคลาเทศก่อนหน้ากลับเข้ามาในประเทศ ชาวโรฮิงญาที่เดินทางกลับเข้ามาสูญเสียเอกสารแสดงสถานะความเป็นพลเมืองของตน ตั้งแต่การสำรวจในครั้งแรก และไม่มีเอกสารแสดงสถานะใดๆ หลงเหลืออยู่ ชาวโรฮิงญาที่เดินทางกลับเข้ามาใหม่ที่ไม่ได้มีเอกสารแสดงสถานะของตนจะได้รับสำรวจและออกบัตรประจำตัวต่างด้าว (Foreigner Registration Cards หรือ FRC) แทนที่จะเป็นบัตรประจำตัวประชาชน (National Registration Cards หรือ NRC) เช่น บัตรใบเดิมและถูกปฏิบัติในฐานะเป็นคนต่างด้าว การสำรวจคนต่างด้าวยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่อง โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ภายในเมืองชายแดนที่มีชาวโรฮิงญาอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวโรฮิงญาที่แม้จะยังคงรักษาเอกสารตามกฎหมายสัญชาติในปี พ.ศ.2491 ของตนไว้ได้จากการสำรวจครั้งก่อนก็ถูกบังคับให้เข้าสู่การตรวจสอบ เพื่อออกเอกสารภายใต้กฎหมายความเป็นพลเมืองฉบับใหม่ที่จะได้บัตรประจำตัวต่างด้าวให้แทน (Yegar, 2002) หากชาวโรฮิงญาที่ปฏิเสธบัตรต่างด้าวใบใหม่ก็จะกลายเป็นคนไม่มีเอกสารเนื่องจากเอกสารฉบับเดิมถูกยึดไปโดยเจ้าหน้าที่แล้ว ชาวยะไข่ที่ยังมีเอกสารอยู่บางส่วนเลือกที่จะอพยพออกจากรัฐยะไข่ไปยังรัฐอื่นๆ ภายในเมียนมาเพื่อไม่ให้ถูกยึดบัตรจากเจ้าหน้าที่ของรัฐยะไข่ ซึ่งทำให้พวกเขายังคงถือบัตรประชาชน (National Registration Cards หรือ NRC) ได้จนถึงปัจจุบัน

การประกาศใช้กฎหมายความเป็นพลเมืองฉบับปี พ.ศ.2525 ของรัฐบาลทหารจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวมุสลิมอาระกัน หรือโรฮิงญาที่อยู่อาศัยในอาระกันจำนวนมากกลายเป็นคนไร้รัฐตามกฎหมาย การใช้กำลังของเจ้าหน้าที่รัฐบาลทหารในการสำรวจทั้งก่อนและภายหลังการประกาศใช้กฎหมายความเป็นพลเมืองฉบับใหม่เป็นไปเพื่อทำให้ชาวโรฮิงญาสูญเสียเอกสารที่จะแสดงสถานะของตนตามกฎหมายเท่านั้น การสำรวจประชากรในปี พ.ศ.2524 มีรายงานถึงจำนวนชาวมุสลิมในอาระกันอยู่ร้อยละ 24.3 และทั้งหมดถูกจัดให้เป็นผู้อพยพจากบังคลาเทศ ขณะที่ชาวอาระกันพุทธ หรือชาวยะไข่มีจำนวนอยู่ร้อยละ 67.8 ของประชากรทั้งหมด (Immigration and Manpower Department, 1987, p. 1-14 อ้างถึง Chan, 2005) การเปลี่ยนแปลงภายในกฎหมายความเป็นพลเมืองนั้นได้ทำให้ให้ชาวโรฮิงญาจำนวน 800,000 คน ซึ่งรวมถึงคนที่เคยได้รับสัญชาติจากกฎหมายสัญชาติฉบับปี พ.ศ.2491 สูญเสียความเป็นพลเมืองของตนอย่างถาวรตามกฎหมาย

2.2.3 ความรุนแรงที่ต้องเผชิญจากการปราศจากการสถานะพลเมืองของรัฐ

หลังจากที่ชาวโรฮิงญาสูญเสียสถานะความเป็นพลเมืองจากการใช้ความรุนแรงและกฎหมายจากรัฐบาลทหารของนายพลเน วิน ชาวโรฮิงญาทั้งหลายหลังจากเดินทางกลับเข้ามาจากบังคลาเทศและที่อยู่ภายในรัฐยะไข่กลายเป็นผู้อพยพจากบังคลาเทศ พวกเขาเริ่มถูกจำกัดสิทธิทางกฎหมาย เริ่มสูญเสียสิทธิทางเศรษฐกิจ การบังคับให้ชาวโรฮิงญาย้ายออกไปอยู่ที่อื่น ถูกบังคับใช้

แรงงานและเผชิญกับความรุนแรงอื่นๆ มากขึ้น (Smith, 2013, 2014) ขณะที่กลุ่มชาตินิยมของยะไข่ พุทธเริ่มเคลื่อนไหวขับไล่ชาวโรฮิงยาออกไปจากพื้นที่ของตนมากขึ้น (Yegar, 2002) เช่นกัน

ภายใต้กฎหมายภายในของเมียน คนต่างด้าวชาวโรฮิงยาไม่ได้มีสิทธิในที่ดิน เช่นเดียวกับพลเมือง คนต่างด้าวไม่ได้รับสิทธิในการถือครองที่ดิน รวมถึงการเก็บผลประโยชน์จาก ที่ดินนั้นๆ จะต้องเสียภาษีให้กับรัฐบาลเป็นรายปี คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ จะเช่าที่ดินเพื่อทำมาหากิน แต่ก็ยังถูกจำกัดการเดินทางที่ทำให้ชาวโรฮิงยาไม่สามารถเข้าถึงตลาด การค้าเพื่อขายผลิตผลแม้ว่าจะสามารถเช่าที่ดินของคนอื่นเพื่อทำเพาะปลูกได้ก็ตาม ส่วนคนไม่สามารถเช่าได้จะกลายเป็นแรงงานรายวันทำงานนี้ดินของคนอื่นๆ รวมถึงที่ดินที่ยังเป็นของชาว โรฮิงยา หรือถูกเช่าโดยชาวโรฮิงยาตกเป็นเป้าหมายในการยึดมาเป็นของรัฐเพื่อก่อสร้างถนน สาธารณูปโภคหรือในกิจการอื่นๆ ของรัฐ

ชาวโรฮิงยายังถูกบังคับให้เสียภาษีประเภทอื่นๆ นอกจากภาษีที่ดินด้วย ในช่วงปี พ.ศ.2535 ครอบครัวยุโรปชาวโรฮิงยาถูกบังคับให้เสียภาษีพริก (Chili tax) ไม่ว่าครอบครัวชาวโรฮิงยา ปลูกพริกหรือไม่ ในทางปฏิบัตินั้นครอบครัวชาวโรฮิงยาต้องซื้อพริกจากตลาดในราคา 500 จัต เพื่อมา ขายให้เจ้าหน้าที่ความมั่นคงชายแดน หรือนาซกาในราคา 100 จัต รวมถึงยังต้องจ่ายค่าธรรมเนียม ในการออกไปทำประมง หรือแม้กระทั่งเข้าไปหาของป่า ภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในปี พ.ศ.2555 ชาวโรฮิงยาที่เคยเช่าที่ดินจากชาวยะไข่ก็ถูกยกเลิกและขับไล่ออกไป ขณะที่บางพื้นที่เช่าที่ มีที่ดินเป็นของตัวเองแต่อยู่นอกหมู่บ้านก็ไม่กล้าออกไปทำมาหากินบนที่ดินของตัวเองก็ทำให้สภาพ ความเป็นอยู่ลำบากมากขึ้น

ชาวโรฮิงยายังถูกควบคุมการแต่งงานและการมีลูกโดยกฎหมายของรัฐและการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ชาวโรฮิงยาที่ต้องการจะแต่งงานจะต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ใน ท้องถิ่น โดยมีข้อบังคับที่คู่บ่าวสาวจะต้องนำพ่อ แม่ และญาติพี่น้องของตนมาแสดงตัวต่อเจ้าหน้าที่ใน ฐานะพยานตามที่เจ้าหน้าที่ต้องการ ภาพถ่ายในการขออนุญาตแต่งงานของชายหนุ่มชาวโรฮิงยา จะต้องสะอาดเรียบร้อย ปราศจากหวดเครา และภาพถ่ายของของหญิงสาวชาวโรฮิงยาจะต้องไม่ ปกปิดใบหน้าและศีรษะ ซึ่งไม่ได้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ยังมีการเรียก สิ้นบนของเจ้าหน้าที่จำนวนมากถึง 100,000 จัต (ประมาณ 100 ดอลลาร์สหรัฐ) ในการอนุญาตให้ หนุ่มสาวชาวโรฮิงยาแต่งงาน และหากเป็นการแต่งงานข้ามหมู่บ้านหรือข้ามเมืองอาจจะต้องจ่ายเป็น สองเท่า ทั้งในการขออนุญาตที่ต้องรวมถึงการขออนุญาตในการเดินทางออกนอกพื้นที่เมือง หมู่บ้าน ของตนด้วย นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นยังมีอำนาจในการสุ่มตรวจบ้านที่ต้องสงสัยว่ามีการอยู่กินกัน ฉันทามีภรรยาโดยไม่ได้รับอนุญาตซึ่งจะมีโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือปรับ หรือทั้งจำคุกและปรับ

รัฐบาลท้องถิ่นของรัฐยะไข่ยังได้ขยายการควบคุมรวมไปถึงการเกิดของชาวโรฮิงยาเพิ่มเติมภายหลังการที่มีการควบคุมการแต่งงานอย่างเป็นทางการแล้ว สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง รัฐยะไข่ส่งหนังสือคำสั่ง 1/2548 (Regional Order 1/2005) แจกไปยังสภาสันติภาพและการพัฒนาของแต่ละเมือง (The Township Peace and Development Council) ให้ทำการควบคุมจำนวนบุตรในครอบครัวชาวโรฮิงยา แม้ในหนังสือคำสั่งภูมิภาค 1/2548 จะไม่ได้กำหนดจำนวนบุตร แต่จะมีการบังคับให้คู่สามีภรรยาที่ได้รับอนุญาตให้แต่งงานลงนามในเงื่อนไขที่จะมีบุตรไม่เกิน 2 คน นอกจากนี้ยังห้ามคู่สมรสที่ไม่ได้รับอนุญาตให้มีบุตรตามกฎหมาย ในปี 2551 มีคำสั่งไปถึงกองบัญชาการตรวจคนเข้าเมืองในพื้นที่ชายแดน (Border Region Immigration Control Headquarters หรือ BRICH) ในแต่ละเขตปกครองเมือง และรวมถึงกองกำลังตำรวจของรัฐให้ติดตามตรวจสอบสามีภรรยาชาวโรฮิงยาที่ได้รับอนุญาตให้แต่งงานกันจะมีบุตรได้ไม่เกินจำนวนที่กำหนด มีการถ่ายรูปภาพครอบครัวพร้อมสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านเพื่อสำรวจจำนวนประชากรในแต่ละครอบครัวและในหมู่บ้านให้ตรงกัน หากเจ้าหน้าที่สงสัยจะบังคับให้แม่ชาวโรฮิงยาให้นมกับทารกที่มีข้อสงสัยว่า ทารกที่เกิดขึ้นเป็นบุตรของตนหรือไม่ หรือหากเด็กโตพอที่จะพูดได้ก็จะถูกแยกสัมภาษณ์จากมารดาต่างหาก (Smith & Landis, 2014) การละเมิดคำสั่งที่ควบคุมการเกิดของหญิงชาวโรฮิงยาจะได้รับโทษทางอาญาจะถูกจำคุก 10 ปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ การลงโทษที่รุนแรงและไม่มีความช่วยเหลือในการคุมกำเนิดที่ปลอดภัยทำให้หญิงชาวโรฮิงยากว่า 1 ใน 6 ต้องทำแท้ง และ 1 ใน 4 ที่เคยทำแท้งก็ทำมากกว่า 2 ครั้ง ขณะที่หญิงที่ตั้งท้องมากกว่า 2 ครั้ง ถ้าไม่เลือกที่จะทำแท้งก็ต้องหนีข้ามชายแดนเข้าไปในค่ายผู้พลัดถิ่นในประเทศบังคลาเทศ หรือเลือกที่จะเสี่ยงลงเรือเข้ามาในประเทศไทย มาเลเซียหรืออื่นๆ

การควบคุมการเกิดของชาวโรฮิงยาภายในประเทศของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในรัฐยะไข่ส่งผลให้เด็กชาวโรฮิงยาจำนวนมากที่เกิดขึ้นมาไม่ได้รับจดทะเบียนการเกิด (Birth Registration) จากสำนักทะเบียนในท้องถิ่น รายงานของคณะกรรมการค้นหาความจริงของรัฐบาล ปี พ.ศ.2556 ประมาณว่ามีเด็กชาวโรฮิงยาประมาณ 60,000 คน ถูกปฏิเสธการจดทะเบียนอย่างไม่เป็นทางการ เด็กเหล่านี้จะไม่มีเอกสารยืนยันแสดงตัวตนใดๆ ไม่มีสถานะทางกฎหมายและสถานะทางสังคม ไม่ได้รับการศึกษา การแต่งงานตามกฎหมายและการทำงานในอนาคตเมื่อโตขึ้น

การใช้กฎหมายความเป็นพลเมืองฉบับปี พ.ศ.2525 ที่แม้จะสำเร็จในการควบคุมและลดจำนวนประชากรที่เป็นชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ลงได้ แต่รัฐบาลเมียนมายังคงกล่าวหาว่าจำนวนชาวโรฮิงยายังคงมีการเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในเขตเมืองชายแดนตอนบนของรัฐยะไข่ ในรายงานค้นหาข้อเท็จจริงโดยรัฐบาลเมียนมากล่าวว่า

อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรชาวมุสลิม (โรฮิงยา) ในรัฐยะไข่ ได้สร้างความหวาดกลัวและความรู้สึกไม่ปลอดภัยขึ้นภายในหมู่ชาวยะไข่ การเพิ่มจำนวนของ

ประชากรมุสลิมไม่ได้มาจากการอัตราการเกิดที่เพิ่มขึ้นรวดเร็วเท่านั้น แต่ยังรวมถึง การลักลอบหลบหนีเข้ามาอย่างผิดกฎหมายที่เพิ่มขึ้น (Inquiry Commission, 2013, p. 5)

ชาวโรฮิงกายังคงถูกควบคุมการเดินทางของตนจากกฎหมายและเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่น ชาวโรฮิงยาที่ต้องการการเดินทางออกจากเขตพื้นที่ของหมู่บ้านและเมืองของตนจะต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ก่อนทุกครั้ง โดยตั้งแต่ พ.ศ.2540 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง รัฐยะไข่มีคำสั่งให้มีการตรวจสอบใบอนุญาตการเดินทางและเอกสารยืนยันตัวบุคคลในการเดินทางออกจากเมืองที่ชาวโรฮิงยานั้นๆ อาศัยอยู่ และเมื่อเดินทางไปถึงเมืองปลายทางชาวโรฮิงยาต้องไปรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ในเมืองนั้นๆ ทันทีที่เดินทางไปถึง และการขออนุญาตเดินทางออกนอกพื้นที่รัฐยะไข่จะต้องมีผู้รับประกันอีก 2 คน หากผู้ที่เดินทางไปไม่กลับมาตามกำหนดที่ได้ขออนุญาตไว้ ผู้รับประกันจะต้องรับโทษแทน แต่โดยทั่วไปแล้วการขออนุญาตเดินทางออกนอกรัฐแทบจะไม่ได้รับการอนุญาตยกเว้นเป็นไปเพื่อการรักษาความเจ็บป่วย

ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ตกเป็นเป้าหมายในการบังคับใช้แรงงานก่อสร้างในโครงการของรัฐ รวมถึงถูกบังคับให้โยกย้ายออกไปจากบ้านหรือที่ทำกินของตน มีรายงานการบังคับชาวโรฮิงยาไปใช้แรงงานในโครงการก่อสร้างถนนจากย่างกุ้งไปบังคลาเทศ ระยะทางประมาณ 1,900 กิโลเมตร และการก่อสร้างฐานปฏิบัติการทางทหารของกองกำลังชายแดน หรือที่เรียกกันว่า นาซากา (Nasaka) ในช่วงฤดูแล้งระหว่างธันวาคม ถึงกรกฎาคม รัฐยะไข่ชาวโรฮิงยาถูกบังคับให้มาทำงานก่อสร้างประมาณ 1 ถึง 2 อาทิตย์ต่อเดือน แม้ว่าการบังคับใช้แรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ในเมียนมาจะเกิดขึ้นทั่วไป และโครงการก่อสร้างจำนวนมากก็ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล แต่การบังคับใช้แรงงานกลุ่มชาติพันธุ์โดยกองทัพก็เกิดขึ้นทั่วไป

นอกเหนือจากการบังคับใช้แรงงาน ประมาณเดือนกรกฎาคม 2548 ชาวโรฮิงยาในพื้นที่เขตเมืองซิตต่วยถูกบังคับให้ไปอยู่ในเขตเมืองมอดอว์และบูทิดอง ชาวโรฮิงยาในหมู่บ้านที่อยู่ในเมืองมินบาทางตะวันออกของมารักคู ถูกบังคับให้ย้ายไปมอดอว์เช่นเดียวกับอีกหลายหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับเจดีย์ หรือโบราณสถานในรัฐยะไข่เพื่อปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้สวยงามและมีระเบียบเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว รวมถึงหลายหมู่บ้านของชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับย้ายออกจากพื้นที่เพื่อใช้เป็นตั้งฐานปฏิบัติการของกองทัพหรือเพื่อประโยชน์ของหน่วยตำรวจชายแดนนาซากา

2.2.4 ชีวิตและการเดินทางผู้อพยพชาวโรฮิงยา

ชาวโรฮิงยาดัดสันใจเดินทางอพยพหลบหนีเข้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านหลายครั้ง ภายหลังจากสูญเสียสถานะเป็นพลเมืองของเมียนมา และถูกควบคุมจากรัฐบาลทหารของนายพล เน วิน บังคลาเทศ ประเทศเพื่อนบ้านทางตะวันตกเป็นเป้าหมายแรกของการอพยพของชาวโรฮิงยา ที่ต่อมาก็อพยพต่อไปยังประเทศอินเดียเพื่อข้ามเข้าไปในประเทศปากีสถานก่อนที่จะหาทางเข้าไป ประเทศรอบอ่าวเปอร์เซีย เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย ต่อมาประเทศมาเลเซียได้กลายเป็นเป้าหมายของ ชาวโรฮิงยามากขึ้น ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่เริ่มใช้เส้นทางทางทะเลลงมาทางใต้ผ่านหมู่เกาะอันดามัน ของอินเดีย หรือชายฝั่งของประเทศไทยเพื่อไปประเทศมาเลเซีย

ชาวโรฮิงยาเริ่มต้นอพยพออกประเทศพม่าตั้งแต่ได้รับเอกราชจากอังกฤษพร้อมกับ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ต้องการหลบหนีจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการสู้รบระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับ รัฐบาลเมียนมา แต่ชาวโรฮิงยাজำนวนมากเริ่มอพยพเข้าไปในประเทศปากีสถานตะวันออกภายหลังใน ปี พ.ศ.2514 เพื่อหนีความรุนแรงภายในบ้านเกิด แต่สถานการณ์ในปากีสถานตะวันออกก็ไม่ได้สงบ เรียบร้อยเมื่อขบวนการชาตินิยมบังคลาเทศประกาศเอกราชในวันที่ 26 มีนาคม และทำสงครามเพื่อ แยกตัวออกจากปากีสถาน กองทัพปากีสถานใช้กำลังปราบปรามอย่างรุนแรง ผู้หญิงในปากีสถาน ตะวันออกกว่า 250,000 คนถูกข่มขืน 3,000,000 คนเสียชีวิต และอีกกว่า 10 ล้านคนอพยพเข้าไปใน อินเดีย (Totten, 2008) ไม่ทราบจำนวนที่อพยพเข้ามาในอาระกัน

กลุ่มชาตินิยมบังคลาเทศและกองทัพอินเดียขณะกองทัพปากีสถานในปากีสถาน ตะวันออกในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2514 รัฐบาลเมียนมาประกาศให้การรับรองเอกราชของ บัง คลาเทศในเวลาไม่นาน นายพลเน วิน เดินทางไปเยือนบังคลาเทศในเดือนเมษายน ปี พ.ศ.2517 และ เริ่มส่งกลับชาวเบงกาลีที่หลบหนีสงครามและความอดอยากในบังคลาเทศประมาณ 17,000 คน พร้อมกับเริ่มการสำรวจคนชาวเบงกาลีที่หลบหนีเข้ามาทั่วประเทศที่เรียกว่าปฏิบัติการนากามิน (Na Ga Min Campaign) ในต้นปี พ.ศ.2521 ที่ทำให้ชาวมุสลิมในอาระกันประมาณ 150,000 – 300,000 คน (Yunus, 1994) อพยพเข้าไปในบังคลาเทศ

การอพยพหลบหนีของชาวโรฮิงยาเข้าไปในบังคลาเทศแม้จะทำให้ความสัมพันธ์ ระหว่างบังคลาเทศกับเมียนมาเริ่มตึงเครียดมากขึ้น มีการปะทะระหว่างกองกำลังชายแดนของทั้งสอง ประเทศ แต่ทั้งบังคลาเทศและเมียนมาก็ยังพยายามหาทางออกทางการทูตเพื่อแก้ไขปัญหาเป็นหลัก จนกระทั่งทั้งสองประเทศจะตกลงที่ส่งผู้อพยพชาวโรฮิงยากลับเมียนมา ระหว่างการอยู่ในบังคลาเทศ มีผู้อพยพชาวโรฮิงยาในบังคลาเทศเสียชีวิตจากการขาดอาหาร และความยากลำบากภายในค่ายพัก พิงกว่า 40,000 คน ในปี พ.ศ.2522

รัฐบาลทหารของนายพลเน วิน แถลงว่ามีผู้อพยพชาวโรฮิงญาจำนวน 150,000 คน เดินทางกลับเมียนมา (Yunus, 1994) ขณะที่บางส่วนยังคงอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยมาจนถึงปัจจุบัน หรือเดินทางไปประเทศที่สามในฐานะผู้ลี้ภัย หรือลักลอบเดินทางไปประเทศที่สามอย่างผิดกฎหมาย ชาวโรฮิงญาที่เดินทางกลับเมียนมาต้องเผชิญกับความยากลำบาก หมู่บ้านเดิมถูกยึดครองโดยชาวพุทธ มีสิ่งปลูกสร้างใหม่แทนที่โรงเรียนและมัสยิดที่ถูกทำลายทิ้งไปก่อนหน้านี้ ชาวโรฮิงญาไม่ได้รับอนุญาตให้กลับเข้าไปทำงานในภาครัฐและเอกชน ผู้อพยพชาวโรฮิงญาบางส่วนต้องข้ามพรมแดนกลับเข้าไปในบังคลาเทศอีกครั้ง ไม่มีตัวเลขชัดเจนของผู้ลี้ภัยที่กลับเมียนมาและที่เดินทางกลับเข้าสู่บังคลาเทศ หลังจากนั้น ซึ่งในกรณีดังกล่าว Gaffar สมาชิกรัฐสภาชาวโรฮิงญา (M.A. Tahir Ba Tha, 1998) ได้เคยตั้งถามถึงกระทำของรัฐและขบวนการชาตินิยมชาวพุทธที่สกัดกั้นไม่ให้ชาวโรฮิงญาเข้าไปมีสิทธิในทรัพย์สินเดิมของตัวเองเดิมว่า แท้จริงแล้วเป็นความต้องการยึดครองทรัพย์สินของชาวโรฮิงญาเท่านั้น

การอพยพครั้งใหญ่อีกครั้งของชาวโรฮิงญาเกิดขึ้นการปราบปรามพรรคการเมืองของชาวโรฮิงญาที่เป็นพันธมิตรกับ NLD ด้วยปฏิบัติการทางทหารที่ชื่อ Operation Pyi Thaya or Operation Clean and Beautiful Nation กองทัพได้ส่งกำลังกว่า 10,000 นาย เข้าไปปฏิบัติการในเขตเมืองมอญดอร์และบูทิดอง มีการยึดที่ดิน บังคับใช้แรงงานชาวโรฮิงญาเพื่อสร้างเป็นฐานที่มั่นสำหรับปฏิบัติของทหารอย่างกว้างขวางทำให้ชาวโรฮิงญากว่า 250,000 คน (Grundy-Warr, & Wong, 1997) ต้องอพยพหลบหนีเข้าไปในบังคลาเทศอีกครั้ง สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR ได้รายงานสถานการณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาในปี พ.ศ.2535 ว่าจำนวนผู้ลี้ภัยชาวมุสลิมในบังคลาเทศได้เพิ่มสูงอย่างต่อเนื่อง เฉพาะผู้ลี้ภัยที่ได้ลงทะเบียนก็มีจำนวนถึง 268,551 คน ใน 17 ค่ายที่รัฐบาลบังคลาเทศสร้างขึ้นชั่วคราว อย่างไรก็ตาม ตัวเลขนี้ได้ลดลงในปี พ.ศ.2536 เหลือ 228,000 คน อันเป็นผลมาจากการเจรจาระหว่างบังคลาเทศกับเมียนมาในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ.2535 ที่นำไปสู่การทำข้อตกลงเรื่องการส่งกลับผู้ลี้ภัยรวม 2 ฉบับ โดยฉบับแรกเป็นการวางหลักการ และฉบับที่สองกล่าวถึงกระบวนการส่งกลับซึ่งรัฐบาลเมียนมา อย่างไรก็ตาม มีผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่เดินทางกลับเมียนมาโดยสมัครใจเพียง 5,981 คน ในปี พ.ศ.2535 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2539 ที่จำนวนผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาที่ถูกส่งกลับเพิ่มเป็น 200,000 คน ขณะที่ประมาณ 20,000 คน หลบหนีไปจากค่ายผู้ลี้ภัย

ภายหลังเหตุการณ์วินาศกรรมสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2001 รัฐบาลเมียนมาได้อ้างสถานการณ์เป็นเหตุผลการควบคุมและกำจัดชาวโรฮิงญาในรัฐยะไข่ และสนับสนุนขบวนการชาตินิยมชาวยะไข่ให้เคลื่อนไหวต่อต้านชาวโรฮิงญา ความรุนแรงระลอกแรกได้ปะทุขึ้นในปี พ.ศ.2555 เมื่อมีรายงานข่าวการข่มขืนและฆ่าหญิงสาวชาวยะไข่ในหมู่บ้าน Kyauknimaw Village,

เขตปกครองเมือง Yanbye Township ในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมและตัดสินประหารชีวิตผู้ก่อเหตุทั้งหมด ทว่าเหตุการณ์จลาจลกลับไม่ยุติลง ต่อมาในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2555 ชาวยะไข่จำนวนหลายร้อยคนได้เข้าล้อมรถโดยสารที่กำลังเดินทางจากทันเว (Thandwe) มุ่งหน้านครย่างกุ้ง ที่เชื่อว่ามีผู้ก่อเหตุดังกล่าวโดยสารมาด้วย ณ จุดตรวจของรัฐบาลในเขตหมู่บ้านทูนโก (Taunggoke) ผู้ประท้วงได้บังคับให้ผู้โดยสารลงจากรถและเข้าทำร้ายผู้โดยสารชาวมุสลิมจนเสียชีวิตทั้ง 10 คน และต่อมามีความรุนแรงขยายไปในหมู่บ้านระหว่างชาวยะไข่กับชาวมุสลิมภายในรัฐยะไข่ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารประจำด่านตรวจไม่พยายามเข้าระงับเหตุแต่อย่างใด (Myo Myint, 2013)

แม้ว่านายพลเต็ง เส่ง จะประกาศสภาวะฉุกเฉินครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศห้ามประชาชนออกจากเคหะสถานในช่วงกลางคืน ส่งกำลังทหารเข้ามาควบคุมสถานการณ์ แต่ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ทหารของรัฐบาลกลับมุ่งไปที่ชาวโรฮิงยาเท่านั้น ทำให้มีชาวโรฮิงยาอย่างน้อย 103,000 คน ชาวยะไข่ 3,500 คน ถูกบังคับให้ออกจากที่อยู่อาศัยกลายเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (Internal Displacement Persons หรือ IDPs) อีกประมาณ 36,000 คน อยู่ในหมู่บ้านที่ถูกปิดล้อมรอบด้วยกลุ่มชาตินิยมยะไข่ ขณะที่ประชากรชาวโรฮิงยาในเมียนมา ประมาณว่ามีอยู่ระหว่าง 903,000 คน ถึง 1.33 ล้านคน ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ใน 3 เขตปกครองเมืองทางตอนเหนือของรัฐยะไข่คือ เมืองมอดอว์ (Maungdaw Township) บูทิดอง (Buthidaung Township) และราทีดอง (Rathedaung Township) จากจำนวนประมาณการนี้ คาดว่ามีเพียงแค่ 40,000 คนเท่านั้นที่มีสถานะบุคคลเป็นพลเมืองเมียนมา (Szep & Marshall, 2013 อ้างถึง Smith & Landis, 2014) ขณะที่ชาวโรฮิงยาจำนวนมากได้เดินทางอพยพออกจากบ้านเกิดของตนไปอยู่อาศัยในต่างประเทศ

คาดว่ามีชาวโรฮิงยาในบังคลาเทศ ประมาณ 300,000 คน ถึง 400,000 คน มีเพียง 29,000 คน ที่มีสถานะเป็นผู้ลี้ภัยภายในค่ายผู้ลี้ภัยของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR ประมาณ 11,500 คน อยู่ในค่ายคูตูपालอง (Kutupalong) และอีกประมาณ 17,500 อยู่ในค่ายนายาพารา ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวของชาวโรฮิงยาที่ไม่ยอมกลับไปบ้านในเมียนมาและประมาณร้อยละ 60 เกิดในบังคลาเทศ อีกประมาณ 22,000 คน ได้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ลี้ภัยกับ UNHCR แต่ยังไม่ได้รับสถานะเป็นผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่เข้ามาภายหลังปี 2008 และชาวโรฮิงยากลุ่มใหญ่ที่สุดในบังคลาเทศคือกลุ่มที่ไม่ได้มีเอกสารใดๆ และอยู่อย่างผิดกฎหมายในบังคลาเทศที่คาดว่าอย่างน้อยประมาณ 300,000 คน

ค่ายผู้อพยพลี้ภัยของชาวโรฮิงยาทั้งสองแห่งในบังคลาเทศได้กลายเป็นเป้าหมายตั้งองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและกลุ่มขบวนการมุสลิมหัวรุนแรงในบังคลาเทศที่พยายามชักชวนคนในค่ายให้เข้าร่วมกลุ่ม รวมถึงการที่ปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ใกล้เคียงค่าย

ผู้อพยพที่เกิดจากความยากจน การเข้าไม่ถึงบริการของรัฐลำบากและโอกาสทางเศรษฐกิจ (Lewa, 2003; Rahman, 2010) ขณะที่รัฐบาลเมียนมาก็มองว่า ค่าผู้อพยพทั้งสองแห่งเป็นฐานที่มั่นของขบวนการต่อต้านรัฐบาลเมียนมาของชาวโรฮิงยา (Parnini, Othman & Ghazali, 2013) แต่รัฐบาลบังคลาเทศก็พยายามเผชิญหน้ากับรัฐบาลเมียนมาด้วยท่าทีทางการทูตเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับเมียนมาไว้แม้ว่าปัญหาการอพยพของชาวโรฮิงยาจะเป็นปัญหาภายในที่กระทบถึงบังคลาเทศ และเป็นสาเหตุให้มีการเผชิญหน้าและการปะทะในบริเวณชายแดนหลายครั้งในตลอดเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลบังคลาเทศยืนยันนโยบายการส่งกลับผู้อพยพชาวโรฮิงยา เมื่อรัฐบาลเมียนมามีความพร้อมและผู้อพยพสมัครใจ

ชาวโรฮิงยาในบังคลาเทศเผชิญกับความยากลำบากเมื่อรัฐบาลบังคลาเทศต้องการส่งชาวโรฮิงยากลับเมียนมาและเริ่มใช้ความรุนแรงเพื่อกดดันต่อชาวโรฮิงยา (Human Rights Watch, 1996) ขณะที่ชาวบังคลาเทศก็ไม่ได้ยอมรับชาวโรฮิงยาในค่ายผู้อพยพผู้ลี้ภัย พวกเขา มองชาวโรฮิงยาอย่างเข้าใจผิดว่า ได้รับการปฏิบัติดูแลที่ดีกว่าชาวบังคลาเทศ ขณะที่ชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายนอกค่ายก็เป็นพวกเข้ามาแย่งงานโดยรับค่าตอบแทนที่น้อยกว่า และทำงานหนักกว่าชาวบังคลาเทศที่เป็นคนท้องถิ่น มีการเผชิญหน้ากันมาขึ้นทั้งการแย่งทรัพยากรจากคนในท้องถิ่น เช่น น้ำ ไม้ฟืนและงานในท้องถิ่น (Ullah, 2011) แต่ผู้อพยพชาวโรฮิงยาที่กลับไปเมียนมาจำนวนมากก็ยังเลือกที่จะอพยพหนีภัยกลับเข้าไปสู่ประเทศบังคลาเทศอีกครั้งเมื่อ พบว่าบ้าน ที่ดิน และทรัพย์สินของตนกลายเป็นของคนอื่น

ชาวโรฮิงยาในบังคลาเทศบางส่วนเริ่มเดินทางลักลอบหนีออกจากบังคลาเทศเข้าอินเดียเพื่อไปปากีสถานจากการกดดันของรัฐบาลบังคลาเทศให้กลับประเทศและสภาพความยากลำบากในค่ายผู้อพยพ ชาวโรฮิงยาหลายคนที่สามารถหาทางเดินทางต่อไปยังกลุ่มประเทศในอ่าวเปอร์เซีย เช่น ซาอุดีอาระเบีย โดยความช่วยเหลือของขบวนการนอกกฎหมาย การเดินทางเข้า-ออกบังคลาเทศของถูกควบคุมมากขึ้นในปี พ.ศ.2548 เมื่อกลุ่มชาวมุสลิมสุดโต่งในบังคลาเทศได้ก่อเหตุวางระเบิดทั่วบังคลาเทศกว่า 300 จุด ใน 63 เขตปกครองจาก 64 เขตปกครอง รัฐบาลบังคลาเทศดำเนินการปราบปรามขบวนการหัวรุนแรงและกลุ่มนอกกฎหมายอย่างหนัก เข้มงวดกับการตรวจสอบเอกสารแสดงตน และการเข้าออกตามแนวพรมแดน ชาวโรฮิงยาที่พยายามลักลอบเข้ามาจะถูกผลักดันกลับทันทีที่จับได้ ขณะที่ชาวโรฮิงยาที่พยายามหาทางเดินทางต่อไปปากีสถานและประเทศอื่นๆ ก็ลำบากมากขึ้น (Kiragu, Rosi & Morris, 2011) รวมถึงรัฐบาลปากีสถานที่มีแรงงานชาวบังคลาเทศกว่าล้านคนก็ตรวจสอบการเดินทางเข้าออกของคนถือหนังสือเดินทางบังคลาเทศมากขึ้น ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่จึงต้องเปลี่ยนเป้าหมายการเดินทางเป็นมาเลเซียและเปลี่ยนเส้นทางการเดินทาง

เป็นทางเรือจากทะเลเบงกอล อันดามันและเข้าสู่มาเลเซียมากขึ้น (Lewa, 2008) ขณะที่ไทยเริ่มพบชาวโรฮิงยาใช้การเดินทางทางเรือมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2549

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาถูกบังคับให้ต้องกลับบ้านเกิดในประเทศเมียนมาเพื่อที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่อีกครั้ง ในปี พ.ศ.2555 ความรุนแรงระหว่างกลุ่มชาตินิยมชาวพุทธยะไข่กับชาวมุสลิมทำให้ชาวโรฮิงยาหลายคนต้องหนีเอาชีวิตรอดอีกครั้งและเริ่มต้นชีวิตภายในประเทศไทย อย่างเช่น ฮามิสซุสเซนที่หนีออกมาระหว่างความรุนแรงที่เกิดในหมู่บ้าน เมืองซิตต่วย รัฐยะไข่

ผมเห็นบ้านของผม และบ้านอื่นๆ ในหมู่บ้านถูกเผา (หมู่บ้านนาปอง เขตเมืองซิตต่วย รัฐยะไข่) หลายคนพยายามสู้จะปกป้องบ้านของตัวเองแต่ก็ถูกทำร้ายรวมถึงพี่ชายคนโตของผมก็ถูกทำร้ายจนตาย ผมเลยหนีออกไปที่ชายหาดติดกับหมู่บ้าน ผมเห็นเรือกำลังจะออกไปพร้อมกับคนในหมู่บ้านเดี๋ยวก่อนหลายคน ก็เลยขึ้นไปด้วย ไม่ได้รู้ว่าเรือจะไปไหน คิดแต่เพียงว่าจะหนีออกมาก่อนเท่านั้น

(ฮามิสซุสเซน, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2557)

ชาวโรฮิงหลายคนที่อยู่ในพื้นที่ไกลจากชายฝั่งและต้องสูญเสียบ้านจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นจะถูกพาไปอยู่ในค่ายพักพิงชั่วคราวที่รัฐบาลเมียนจัดให้ แต่สภาพภายในก็เป็นไปอย่างยากลำบาก หมัดอามีนและครอบครัวถูกพาเข้าไปในค่ายพักพิงภายหลังที่บ้านและหมู่บ้านของเขาโดนเผาทำลาย สภาพภายในค่ายบังคับให้เขาต้องหนีออกมา

เจ้าหน้าที่ตำรวจของเมียนมาอ้างความไม่ปลอดภัยห้ามไม่ให้พวกเรากลับบ้านเพื่อเก็บทรัพย์สิน และเอกสารของพ่อ พวกเราถูกนำตัวไปพักยังสถานพักพิงชั่วคราวที่รัฐบาลจัดมันเป็นค่ายพักพิงชั่วคราวในเขตเมืองซิตต่วย

ชีวิตในค่ายพักพิงชั่วคราวไม่ได้มีอะไรใกล้เคียงกับบ้าน พวกเราออกไปทำงานภายนอกไม่ได้ ภายในค่ายก็ไม่ได้มีงานให้ทำ ชีวิตในค่ายพักพิงชั่วคราวค่อยๆ กลายเป็นค่ายกักกันชาวโรฮิงยา

ครอบครัวของผมมีด้วยกัน 8 คน เราได้ข้าวสารวันละ 1 กระป๋องนม มันไม่พอกินสำหรับครอบครัวของเรา แม้ว่าจะเอามาทำเป็นข้าวต้มแล้วก็ตาม ผมไปต๋องไปหาเต็ดใบไม้ เหมือนต้นมะม่วงที่อยู่ในบ้านพัก เอาไปต้มใส่เพิ่มเข้าไปเพื่อให้ทุกคนพอกิน เราไม่รู้จะได้ออกไปไหน ผมก็เลยหนีออกมา พร้อมกับคนอื่นในค่าย

พวกเขาบอกว่าถ่าลองลงใต้ไปถึงมาเลเซีย ที่มาเลเซียมีงานทำ และมีเรือที่กำลังจะออกไปมาเลเซีย ผมกับคนอื่นๆ ก็เลยขึ้นออกมา

(หมัดอามีน, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กรกฎาคม 2558)

ผู้ช่วยเหลือนำพาชาวโรฮิงยาเดินทางออกมาประเทศก็มีมากขึ้น บางคนเริ่มชักชวน หลอกลวงและบังคับให้ชาวโรฮิงยาเดินทางออกมา โดยเฉพาะภายหลังที่เกิดความรุนแรงภายใน รัฐยะไข่ในปี พ.ศ.2555 ที่ทำให้ชาวโรฮิงยาเดินทางหลบหนีออกมามากขึ้นจากปกติ การไม่มีนโยบาย และแนวทางปฏิบัติของรัฐบาลไทยทำให้กลุ่มขบวนการที่ช่วยเหลือชาวโรฮิงยาขยายเพิ่มมากขึ้น จนมีการบังคับให้ชาวโรฮิงยาที่ยังไม่ได้ตัดสินใจหนีออกมาให้ขึ้นเรือเดินทางออกมา เช่น ชูร์ราคมาน ชายชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับให้ขึ้นเรือออกมา อยู่อาศัยในค่ายผู้อพยพในบังคลาเทศ มาริชา ทัลมาเคซิฟ ในเขตคอกซ์ บาซาร์ (Cox's Bazar district) และได้ทำงานเป็นครูในโรงเรียนภายในค่ายผู้อพยพตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 จนกระทั่งวันหนึ่งในเดือนตุลาคม ปี 2557 เขาถูกลักพาตัวระหว่างเดินทางไปช่วยงานใน หมู่บ้านใกล้เคียง เขาถูกขังอยู่ภายในบ้านแห่งหนึ่ง ถูกทุบตีจากชายหนุ่มหลายคน ถูกนำไปใกล้ชายฝั่ง ของแม่น้ำนาฟชายแดนบังคลาเทศ ถูกบังคับให้ขึ้นเรือ ถูกย้ายขึ้นเรืออีกลำที่มีชาวโรฮิงยากับ บังคลาเทศอยู่แล้วมากกว่า 300 คน สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ คาดว่ามีผู้อพยพ จากบริเวณชายแดนของเมียนมาและบังคลาเทศที่ใช้การเดินทางทางทะเลในทะเลเบงกอลประมาณ 95,000 คน อีกประมาณ 1,100 คน เสียชีวิตระหว่างการเดินทางในทะเล และหลายร้อยคนถูกพบใน หลุมศพบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันและชายแดนไทยมาเลเซีย ระหว่างปี พ.ศ.2556 - 2558

2.3 สรุป

ผู้คนในเบงกอลตะวันตกและตะวันออกเดินทางเข้าสู่อาระกันในยุครุ่งเรืองทั้งจากการถูกบังคับนำพา หรือตั้งใจที่เดินทางมุ่งหน้าสู่ศูนย์กลางของความเจริญ แต่ในช่วงเวลาอาระกัน ตกต่ำผู้คนก็เคลื่อนย้ายออกจากอาระกันมุ่งหน้าสู่จิตตะกอง เบงกอลตะวันออกและพม่าตอนใน จนกระทั่งดินแดนเบงกอล อินเดียและพม่าได้ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษที่การอพยพ กลายเป็นเพียงการเดินทางภายในอาณานิคมเท่านั้น ผู้คนภายในอาณานิคมต่างเดินทางแสวงหา โอกาสอย่างเสรี แม้ว่าการอพยพส่วนใหญ่จะเป็นชาวเบงกอล อินเดียที่เดินทางเข้ามาในพม่ามากกว่า

ผู้คนที่หลากหลายภายในอาณานิคมอังกฤษในอินเดียและพม่าเริ่มแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างกันมากขึ้น สำนึกของความเป็นพวกเดียวกันที่แตกต่างจากคนอื่นเป็นพื้นฐานของการเคลื่อนไหว เพื่อเอกราชภายหลังการสิ้นสุดของอาณานิคม ชาติสมัยใหม่เหล่านี้ยังต้องสร้างเอกภาพในประชาชนภายในดินแดนของตน นอกเหนือไปจากเขตแดนและระบบการบริการภายในรัฐใหม่ของตน รัฐใหม่ของพม่าเลือกที่จะใช้อุดมการณ์ชาตินิยมพม่าเป็นศูนย์กลางของรัฐ กลุ่มคนที่ไม่ได้มีความร่วมมือกับอุดมการณ์หลักแห่งชาติถูกผลักไสให้เป็นอื่นที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐ ชาวโรฮิงยาภายในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาจึงถูกทำให้กลายเป็นผู้อพยพภายในบ้านเกิดของตนและตกอยู่ท่ามกลางการใช้

อำนาจและกลไกของรัฐทั้งเมียนมา และบังคลาเทศที่ใช้กำลังและความรุนแรงผลักดันให้พวกเขาออกไปจากประเทศบ้านเกิดของตน

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาทั้งที่เป็นไปโดยสมัครใจ อย่างเช่นหมัดอามีน หรือถูกบังคับให้ขึ้นเรือเข้าอย่าง เช่น ซูร์ราคมาน ต่างก็จะเผชิญกับการจัดการกับปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองทางทะเลของรัฐบาลไทย ทั้งการผลักดันในทะเล การจับกุม กักขังและผลักดันออกนอกประเทศที่ส่งผลโดยตรงต่อชาวโรฮิงยาที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงอีกครั้ง แนวทางการจัดการของรัฐบาลไทยทั้งกฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติของหน่วยงานรัฐจะได้อภิปรายเพิ่มเติมในบทที่ 3 ต่อไป

บทที่ 3

จากเมียนมาถึงประเทศไทย

ชาวโรฮิงยาเดินทางเข้ามาในประเทศไทยมาเป็นเวลานานก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ในปี พ.ศ.2555 ชาวโรฮิงยาที่อาสาสมัครเป็นล่ามให้กับองค์กรประชาสังคมต่างก็เข้ามาในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 10 ปี หลายคนข้ามเข้ามาในประเทศไทยทางชายแดนทางบกด้านจังหวัดตาก บางส่วนก็ใช้เส้นทางทางบกลงมาทางใต้จนถึงจังหวัดระนองก่อนที่จะข้ามเข้ามา สำหรับชาวโรฮิงยาที่ใช้เส้นทางหลบหนีเข้ามาทางทะเล พบว่ามีรายงานการจับกุมได้ของ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนย่อย 1 จังหวัดระนอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลของจังหวัดระนอง โดยส่วนใหญ่แล้วชาวโรฮิงยาที่เข้ามาก่อนปี พ.ศ.2549 จะใช้เส้นทางทางบก ขณะที่ชาวโรฮิงยาที่ใช้เส้นทางทางทะเลมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา การเปลี่ยนเส้นทางการเดินทางของชาวโรฮิงยาเกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลบังคลาเทศที่เข้มงวดในการควบคุมการหลบหนีเข้า-ออกตามแนวชายแดนของตนมากขึ้น รวมถึงการควบคุมจำกัดการเดินทางชาวโรฮิงยาที่ต้องการออกจากรัฐยะไข่ของรัฐบาลเมียนมาเช่นเดียวกัน

ชาวโรฮิงยาในเมียนมาเปลี่ยนเป้าหมายของการเดินทางเป็นการมุ่งหน้าสู่ประเทศมาเลเซีย พวกเขาเริ่มแล่นเรือลงมาตามชายฝั่งที่ห่างจากชายฝั่งมากเกินไปจนถึงน่านน้ำของประเทศไทย ขณะที่บางส่วนก็เข้าไปน่านน้ำของอินเดียในบริเวณหมู่อันดามัน-นิโคบาร์ การพยายามหลบหนีออกมาของชาวโรฮิงยาเริ่มถูกพบและถูกจับกุม โดยเจ้าหน้าที่ไทยก่อนที่จะถึงประเทศมาเลเซียมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างศาสนาในปี พ.ศ.2555 ชาวโรฮิงยาที่ต้องการหลบหนีความรุนแรงภายในบ้านเกิดของตนเหลือเพียงเส้นทางทางทะเลเท่านั้น หลายคนที่อยู่ใกล้ชายฝั่งต่างมุ่งหน้าไปที่ชายหาดก่อนที่จะหาทางขึ้นเรือ เพื่อเดินทางหลบหนีออกมา การเดินทางของพวกเขาจึงกลายเป็นความพยายามในการหลบหนีออกจากรัฐบ้านเกิดและข้ามเข้าไปยังรัฐเพื่อนบ้านที่รวมถึงประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย โดยไม่ได้มีการเตรียมตัวหรือวางแผนก่อนการเดินทาง เมื่อชาวโรฮิงยาไม่ได้มีสถานะพลเมืองของรัฐใดๆ ความพยายามเดินทางข้ามชายแดนของรัฐมันจึงกลายเป็นการที่ผิดกฎหมาย และทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาต้องเผชิญกับอำนาจของรัฐบาลไทยที่จะพยายามควบคุมและป้องกันการเดินทางข้ามชายแดนของคนต่างด้าวที่ไม่ได้รับอนุญาต

บทนี้จึงต้องการศึกษาการเดินทางหลบหนีเข้ามาอย่างผิดกฎหมายที่เป็นทางเลือกที่เหลืออยู่ของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา และการจัดการคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายของรัฐบาลไทยเมื่อต้องเผชิญกับการหลบหนีเข้ามาในประเทศของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในระหว่างปี พ.ศ.2556-2558 ใน

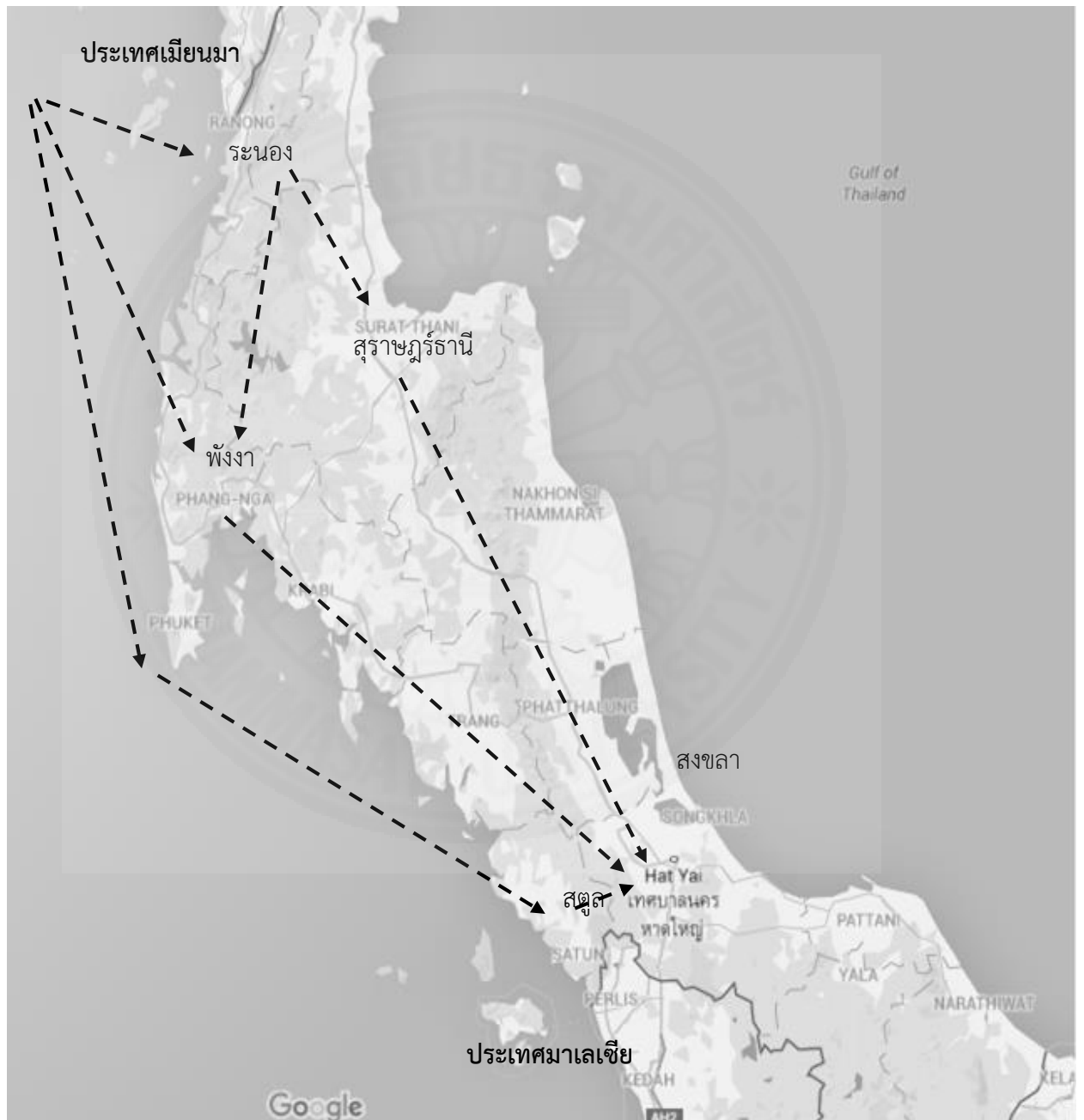
ฐานะของคนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาทางทะเล โดยมีเค้าโครงการนำเสนอเนื้อหาภายในบทนี้ประกอบไปด้วย ส่วนที่หนึ่ง ลักษณะและสภาพเงื่อนไขของการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา ส่วนที่สอง แนวนโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลไทยภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ในฐานะต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองผู้หลบหนีเข้าเมืองทางทะเลชาวโรฮิงยา และส่วนที่สาม ชีวิตของผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาที่ถูกกระทำจากขบวนการนำพาและค้ำชูชายชาวโรฮิงยาที่สถาปนาอำนาจสูงสุดของตนเหนืออำนาจอธิปไตยของรัฐในการใช้ความรุนแรง กำกับควบคุมชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา

3.1 การเดินทางของชาวโรฮิงยา ผู้หลบหนีเข้าเมืองทางทะเล

ชาวโรฮิงยาเริ่มเดินทางเข้ามาในประเทศไทยพร้อมกับการเดินทางอพยพหลบหนีของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในประเทศเมียนมา ในช่วงเวลาก่อนหน้าปี พ.ศ.2549 ชาวโรฮิงยาในรัฐยะไข่ยังสามารถเดินทางออกจากบ้านเกิดของตนได้โดยอาศัยเส้นทางที่ตัดผ่านเข้าไปในพื้นที่อิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวโรฮิงยาหลายคนใช้เส้นทางจากรัฐยะไข่เข้าไปในรัฐคะฉิ่น รัฐฉานแล้วเข้าประเทศไทยทางภาคเหนือ ขณะที่ชาวโรฮิงยาบางคนที่มีทรัพย์สินและสถานะทางสังคมอยู่บ้างก็หาทางออกจากรัฐยะไข่ไปอย่างกึ่ง ที่บางครอบครัวก็เลือกที่จะอาศัยอยู่ในย่างกุ้ง บางคนก็เลือกเดินทางต่อไปจนถึงรัฐกะเหรี่ยงเพื่อข้ามเข้ามาในประเทศไทยทางชายแดนตะวันตก ชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในช่วงเวลานี้กระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทยและพยายามหาทางกลมกลืนเข้ามามีชีวิตอยู่ภายในสังคมไทยในปัจจุบัน

ขณะที่ชาวโรฮิงยาที่ตัดสินใจหลบหนีออกจากบ้านเกิดภายหลังปี 2549 ต้องเผชิญกับความยากลำบากมากขึ้นในการออกจากรัฐยะไข่ การควบคุมการเดินทางออกตั้งแต่ในหมู่บ้านจนถึงรัฐยะไข่ของรัฐบาลเมียนมาทำให้ชาวโรฮิงยาแทบจะไม่สามารถออกจากบ้านเกิดได้เลย การอพยพหลบหนีเข้าไปในบังคลาเทศก็เข้มงวดมากขึ้น ชาวโรฮิงยาถูกผลักดันให้กลับเข้าไปในฝั่งของเมียนมาทันทีที่กองกำลังชายแดนของบังคลาเทศตรวจพบ ชาวโรฮิงยาในพื้นที่ใกล้ชายฝั่งเริ่มใช้เรือประมงขนาดเล็กของตนเองเดินทางมุ่งหน้าสู่ทะเลเบงกอล เจ้าหน้าที่ไทยพบเรือประมงขนาดเล็กที่สามารถบรรทุกคนได้ 60-80 คน ใกล้ชายฝั่งจังหวัดระนองมากขึ้น เรือประมงขนาดเล็กหลายลำมีสภาพเสียหายจากการเดินทางมาเป็นเวลานาน บางลำเดินทางมาโดยไม่หยุดเพื่อหนีการจับกุมริตไถจากเจ้าหน้าที่เมียนมาจนกระทั่งเข้าน่านน้ำไทยและในที่เครื่องยนต์เรือก็หมดสภาพการใช้งานระหว่างปี พ.ศ.2550-2555 มีรายงานว่าเรือชาวประมงไทยได้ให้การช่วยเหลืออยู่บ้างทั้งซ่อมแซมเครื่องยนต์ ให้น้ำและอาหาร หรือแม้กระทั่งลากเรือพวกเขาเข้าฝั่ง ชาวโรฮิงยาหลายคนบนเรือเหล่านี้บอกว่าลงขันซื้อเรือและจ้างคนนำทางออกมาเพื่อเดินทางไปประเทศมาเลเซีย พวกเขาใช้เวลาเดินทาง

บนเรือมาจนถึงน่านน้ำไทย 2-3 อาทิตย์ มีการเตรียมตัวในระหว่างการเดินทาง ชาวโรฮิงญาส่วนใหญ่ที่พบบนเรือจึงเป็นผู้ชายที่อยู่วัยทำงาน ขณะที่ทางการของมาเลเซียนั้นต้องการแรงงานจำนวนมากและเริ่มกระบวนการนำเข้าแรงงานจากบังคลาเทศแต่ด้วยค่าใช้จ่ายที่สูงมากทำให้มีชาวบังคลาเทศบางส่วนใช้เส้นทางทะเลเดินทางเข้าไปในมาเลเซียด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 3.1 เส้นทางการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของคนไร้รัฐชาวโรฮิงญา ระหว่างปี พ.ศ.2555-2558, ผู้เขียน

3.1.1 เป้าหมายของการเดินทาง

การเดินทางของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจากเมียนมามีเป้าหมายแรก คือประเทศบังคลาเทศ ต่อมาเป็นประเทศมาเลเซีย ส่วนคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศไทยมีเป้าหมายทั้งเป็นการเดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อมาหาครอบครัวที่เดินทางมาก่อนแล้ว หรือเป็นการเดินทางที่ผ่านประเทศไทยเพื่อไปประเทศมาเลเซียที่เป็นเป้าหมายการเดินทางของชาวโรฮิงยาจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มของชาวโรฮิงยาที่พบภายหลังปี พ.ศ.2549

กลุ่มของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่มีเป้าหมายการเดินทางเป็นประเทศไทยส่วนใหญ่จะเดินทางเข้ามาก่อนปี 2549 โดยการเดินเท้าข้ามชายแดนทางบกในพื้นที่ของจังหวัดตากและระนอง ก่อนที่จะเดินทางกระจายไปอยู่ทั่วประเทศไทย รวมถึงภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พวกเขาหวังว่าจะทำมาหากินในประเทศไทยได้ดีกว่าการเดินทางไปบังคลาเทศต่อมาจึงเป็นญาติ หรือคนในครอบครัวที่ต้องการหนีออกมาจากประเทศเมียนมาที่เดินทางติดตามเข้ามาในภายหลัง

ประเทศมาเลเซียเป็นเป้าหมายหลักของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมา โดยเฉพาะภายหลังปี พ.ศ.2549 จากการเป็นประเทศมุสลิมที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ มีการเปิดรับแรงงานจากประเทศบังคลาเทศและการผ่อนผันแรงงานผิดกฎหมายภายในประเทศ จึงทำให้ชายชาวโรฮิงยาต้องการจะเดินทางไปมาเลเซียเพื่อทำงาน โดยแฝงเป็นแรงงานจากบังคลาเทศที่หลบหนีเข้าเมือง ต่อมาก็เป็นผู้หญิงและเด็กที่ต้องการเดินทางติดตามญาติ สามีที่เดินทางไปก่อนแล้ว ประเทศมาเลเซียยังคงเป็นเป้าหมายในการเดินทางต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ใช้เครือข่ายการหลบหนีนำพาของชาวบังคลาเทศ เพื่อไปประเทศมาเลเซียเป็นการเดินทางโดยใช้เส้นทางทะเลที่ตรงเข้าไปชายฝั่งมาเลเซีย โดยไม่ได้ขึ้นฝั่งในประเทศไทยยกเว้นมีปัญหาระหว่างการเดินทางที่ทำให้ไม่สามารถไปถึงมาเลเซียได้โดยตรง เช่น การพบเรือขนาดเล็กที่บรรทุกผู้ชาย ผู้หญิงและเด็กถูกพบมากขึ้นตามชายฝั่งทะเลตั้งแต่จังหวัดระนอง พังงาและภูเก็ต เรือของชาวโรฮิงยาหลายลำก็ล่องลอยอยู่ในทะเลจนถูกพบ หรือเข้ามาเกยฝั่งเอง เพราะเครื่องยนต์เสีย น้ำมันหมด เรือรั่วจนไปต่อไม่ได้ ชาวโรฮิงยาบนเรือไม่ได้มีการเตรียมตัวสำหรับการออกเดินทาง ไม่ได้รู้ว่าตนเองกำลังไปที่ไหนและมาถึงที่ไหน เช่น กรณีที่พบเรือประมงขนาดเล็กจมอยู่ใกล้ชายฝั่ง และมีชาวโรฮิงยาหลบอยู่ตามป่าริมชายฝั่งในพื้นที่ตำบลทับตะวัน อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2556 เป็นผู้ชาย 37 คน ผู้หญิง 2 คน ทั้งหมดถูกพาไปควบคุมตัวไว้ชั่วคราวที่สถานีตำรวจภูธรทับตะวัน พวกเขาคิดว่ามาถึงมาเลเซียแล้ว

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเริ่มถูกนำพาผ่านเส้นทางในประเทศไทย เพื่อผ่านไปประเทศมาเลเซียมีมากขึ้นเมื่อขบวนการนำพาจากชายแดนของไทยรับช่วงต่อจากขบวนการนำพาจากเมียนมา

เริ่มมีการเรียกร้อยค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมก่อนนำพาข้ามชายแดนไปมาเลเซีย เจ้าหน้าที่ไทยพบชาวโรฮิงยาเดินทางมาบนเรือประมงที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จากเรือขนาดเล็ก 80-100 คนเป็นเรือที่สามารถบรรทุกได้ 300 หรือ 500 จนถึง 1,000 คน และใช้เวลาในการเดินทางไม่เกินสองอาทิตย์ ไม่รวมการจอดทอดสมอรับ-ส่งชาวโรฮิงยา เรือบรรทุกชาวโรฮิงยาเหล่านี้จึงไม่ได้มีลักษณะของการลอยอยู่กลางทะเล หรือเข้ามาเกยฝั่งเหมือนในปีก่อนแต่เป็นการจอดทอดสมอการถ่ายลงเรือเล็กเพื่อขึ้นฝั่งประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งจำนวนบรรทุกมาบนเรือต่อลำมากขึ้น ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางที่น้อยลง เกิดขึ้นพร้อมกับเหตุผลและเงื่อนไขของการเข้ามาของชาวโรฮิงยาที่เปลี่ยนแปลงไป

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเดินทางเข้ามาโดยขบวนการนำพาจากชายแดนไทย เริ่มจากการรับช่วงต่อจากชายฝั่งอันดามันของไทยจนข้ามชายแดนไปประเทศมาเลเซีย มีการประสานงานและรับช่วงต่อในการนำพามากขึ้นจากเรือที่อยู่นอกชายฝั่งลงเรือเล็ก เพื่อขึ้นฝั่งขึ้นรถที่มารอหรือตามที่นัดหมายเพื่อเดินทางต่อไปยังชายแดนและข้ามชายแดนไปมาเลเซียในที่สุด โดยใช้เส้นทางจากจังหวัดระนอง พังงาเข้าสู่สตูลและสงขลา จนกระทั่งมีการตั้งด่านจับกุมอย่างต่อเนื่องในพื้นที่อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงเส้นทางโดยใช้ทางบกเข้าจังหวัดชุมพรลงไปยังจังหวัดสุราษฎร์ธานีและเข้าสู่สงขลา หรือใช้เส้นทางทะเลต่อเนื่องลงไปถึงจังหวัดสตูล แล้วจึงขึ้นบกเพื่อเดินเท้าหรือต่อรถเข้าจังหวัดสงขลาเพื่อข้ามไปมาเลเซีย บางคนอาจเจออุบัติเหตุระหว่างทางแต่รถที่ตามมาก็จะรีบช่วยพาไปต่อหากไม่บาดเจ็บสาหัส

3.1.2 การเดินทางเข้ามาในประเทศไทย

ผู้เขียนพบชาวโรฮิงยาเพียงคนเดียวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย คืออาสาสมัครล่ามในจังหวัดสงขลาที่ชื่อว่า อาสมาแอนหม่อง เขาโดยสารเครื่องบินมาจากนครย่างกุ้งมาถึงกรุงเทพฯ ก่อนที่จะนั่งรถโดยสารลงไปยังจังหวัดสงขลา เพื่อพบกับพี่ชายที่หลบหนีเข้ามาก่อนแล้ว พ่อและแม่ของเขาย้ายออกมาจากรัฐยะไข่ก่อนที่จะถูกจำกัดการเดินทางแล้วมาทำมาหากินในเมืองย่างกุ้ง อิสมาแอนหม่องเกิดที่ย่างกุ้ง เขาจึงได้รับเอกสารการเกิด บัตรประจำตัวประชาชน ได้เรียนหนังสือ เมื่อครอบครัวตัดสินใจให้เขาเดินทางมาอยู่กับพี่ชายและพี่สาวในประเทศไทย เขาจึงเดินทางเข้ามาเหมือนกับนักท่องเที่ยวจากประเทศเมียนมาและมาขอผ่อนผัน เพื่อทำงานในประเทศไทยหลังจากวีซ่าเข้าประเทศไทยหมดอายุ

ขณะที่การเดินทางของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาอื่นๆ เกือบทั้งหมดเป็นการเดินทางหลบหนีเข้าเมืองที่เป็นการเดินทางหลบหนีเข้ามาทางบกในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. 2549 ที่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการใช้เส้นทางหลบหนีเข้ามาทางทะเลมากขึ้น แต่ก็มีความแตกต่างในลักษณะเงื่อนไขของการเดินทางทั้งเป็นการหลบหนีออกมาด้วยตนเอง เป็นการหลบหนีโดยการขอความช่วยเหลือจากคน

รู้จัก หรือขบวนการนำพาเพื่อไปหาญาติมิตร หรือแสวงหางานในประเทศมาเลเซีย เป็นการหลบหนี โดยการถูกชักชวน หลอกลวง บังคับจากขบวนการนำพาที่อาจจะกลายเป็นขบวนการค้ามนุษย์เมื่อมาถึงในประเทศไทย

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมาด้วยตนเองมีจำนวนไม่มาก และส่วนใหญ่พบระหว่างปลายปี พ.ศ.2555 และต้นปี พ.ศ.2556 เป็นเรือขนาดเล็กเดินทางเข้ามาแต่การเดินทางของพวกเขาเริ่มได้รับความสนใจจากเหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2555 เป็นการหลบหนีความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในบ้านเกิดของตนโดยตรง จากการถูกไล่ทำร้าย บ้านถูกเผาทำลาย และถูกไล่ออกจากหมู่บ้านที่เคยอยู่ ชาวโรฮิงยาที่เดินทางออกมาในช่วงนี้จึงไม่ได้มีการเตรียมตัวใดๆ พบเด็กและผู้หญิงเข้ามาแต่ในจำนวนที่ไม่มาก เช่น กรณีของฮามิสซุสเซนที่ถูกทางการไทยจับกุมได้ในต้นปี พ.ศ.2556 เขาหนีออกมาจากที่กำลังถูกเผาและกำลังถูกไล่ทำร้ายจนต้องหนีจนมาเจอเรือที่กำลังออกจากฝั่ง ฮามิสซุสเซนไม่ได้ต้องการจะออกมาแต่เขาถูกบังคับให้ออกมาโดยที่ไม่ได้เตรียมการมาก่อน

ในช่วงปี พ.ศ.2556 ต่อเนื่องจนถึงปี พ.ศ.2558 จึงเริ่มพบคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ตั้งใจหลบหนีออกมาจากประเทศเมียนมาเอง พวกเขาเริ่มขอความช่วยเหลือจากนายหน้า หรือขบวนการนำพาที่อยู่ในค่ายพักพิงชั่วคราว ในชุมชน หมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือนำพาพวกเขาเดินทางไปประเทศมาเลเซีย ชาวโรฮิงยาที่พบในประเทศไทยจำนวนมากบอกว่า พวกเขาหลบหนีออกมาจากค่ายพักพิงชั่วคราวในรัฐยะไข่เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า ชีวิตในค่ายพักพิงขาดแคลนอาหาร ไม่มีงานให้ทำ ไม่สามารถออกมาทำงานภายนอก ความช่วยเหลือจากภายนอกถูกควบคุมโดยทหารพม่า พวกเขาจึงเสมือนว่าถูกบังคับให้หนีออกมา เช่น หมัดอาหมินและเพื่อนร่วมเดินทางหนีออกมาจากค่ายพักพิงก่อนที่จะหาเรือเดินทางออกมาจากรัฐยะไข่ พวกเขาหวังว่าหากไปถึงมาเลเซียแล้ว พวกเขาจะมีงานทำ เก็บเงินจ่ายคืนหนี้สินจากการเดินทางของตนเองและอาจเพียงพอที่จะจ่ายเพื่อพาคนอื่นๆ ที่ยังอยู่ในค่ายมายังประเทศมาเลเซีย

ผู้หญิงและเด็กชาวโรฮิงยาภายในค่ายพักพิงของรัฐบาลเมียนมายังเป็นกลุ่มที่เริ่มจะถูกชักชวนให้ออกมาจากค่ายเพื่อไปหาสามี พ่อ หรือครอบครัวในมาเลเซีย บางคนได้รับการติดต่อจากญาติในมาเลเซียให้เดินทางออกมากับขบวนการนำพาที่จะช่วยพวกเขาหลบหนีออกมาจากค่ายมาขึ้นเรือและเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อข้ามไปประเทศมาเลเซีย เช่น กรณีของนางราเบียโนสุรีที่ตัดสินใจติดต่อนายหน้าและเดินทางออกไปหาสามีที่มาเลเซีย หรือกรณีของนายจามาลหมัดที่บิดาของเขาในมาเลเซียได้ติดต่อในให้นายหน้าไปพาออกหนีจากค่ายเพื่อมาประเทศมาเลเซีย

และกลุ่มที่พบมากขึ้นในช่วงเวลาหลังปี พ.ศ.2557 เป็นต้นมา คือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกชักชวน หลอกลวงและบังคับให้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อ “ไปทำงานในประเทศมาเลเซีย”

พวกเขาเดินทางเข้ามาพร้อมกับคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่สมัครใจมา มีทั้งผู้ชายและผู้หญิงชาวโรฮิงยาหลายคนถูกชักชวน หลอกลวงว่าจะได้ไปทำงานในประเทศมาเลเซีย หรือบางคนถูกทำร้ายร่างกายและบังคับให้ขึ้นเรือเพื่อนำเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้มีความตั้งใจจะหนีออกจากบ้านเกิด หรือก็ไม่ได้มีความต้องการที่จะไปทำงานในประเทศมาเลเซีย เช่น ชูร์ราคมาน และชูร์ฟอรัมที่ถูกบังคับให้ขึ้นเรือเข้ามาในประเทศไทยทั้งคู่

ฉะนั้นคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่พบระหว่างการถูกนำพาเข้ามาในประเทศไทยจึงมีความหลากหลายและไม่อาจเหมารวมได้แม้พวกเขาจะเดินทางเข้ามาในเรือลำเดียวกัน รถคันเดียวกัน หรืออยู่ในคอกเดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน เช่นทั้งฮามิสซุสเซนที่หนีออกมาด้วยตัวเอง หรือจามาลหมัดที่เดินทางออกมาตามการจัดการของบิดาตนเองมีเหตุผลและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน แต่ทั้งหมดต่างก็เผชิญกับการป้องกันการหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยและการจัดการคนต่างด้าวเข้ามาผิดกฎหมายภายในของรัฐบาลไทยที่ไม่ได้แตกต่างกัน ภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 และยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาคนต่างด้าว ปี พ.ศ.2555 คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเหล่านี้ถูกทำให้เป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายที่ไม่ได้รับการผ่อนผัน และด้วยสถานะที่ไม่ได้ความเป็นพลเมืองของรัฐใดๆ ทำให้พวกเขาเผชิญกับการสถาปนาอำนาจเหนือชีวิตของขบวนการนำพาและค้ำมนุษย์ที่ดำรงอยู่ภายนอกกฎหมายภายในประเทศไทย ซึ่งจะได้รับการนำเสนอในบทนี้

ส่วน หมัดอามีน, ราเบียโนสุรี, จามาลหมัด, ชูร์ราคมาน และชูร์ฟอรัม ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยด้วยเหตุผลที่ไม่ได้แตกต่างไปจากฮามิสซุสเซนและจามาลหมัด แต่ภายใต้กฎหมาย การดำเนินการหน่วยรัฐ รวมถึงกลุ่ม องค์กร ชุมชนภายในประเทศไทยที่หลากหลายก็ทำให้ชีวิตของชีวิตของพวกเขาได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปจากสถานะทางกฎหมายและสังคมที่นอกเหนือไปจากการคนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาผิดกฎหมายจะได้รับการนำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

3.2 การป้องกันและการจัดการคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายของรัฐบาลไทย

รัฐบาลไทยมีแนวทางการจัดการชาวโรฮิงยาที่หลบหนีเข้าเมืองแตกต่างไปจากคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ที่ชัดเจน โดยเน้นไปที่การป้องกันการเข้ามาในประเทศ การบังคับใช้กฎหมายจับกุมคุมขังชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศอย่างจริงจังและจะไม่ได้การผ่อนผันให้อยู่ภายในประเทศเช่นเดียวกับคนต่างด้าวจากเมียนมา ลาวและกัมพูชา การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 และแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ ปี พ.ศ.2555 ส่งผลให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เข้ามาต้องถูกจับกุมหลายครั้ง คุมขังยาวนานไม่มีกำหนด ถูกผลักดันออกนอกประเทศโดยที่ไม่สามารถกลับประเทศต้นทาง

3.2.1 การจับกุม กักขัง ภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522

รัฐไทยเริ่มต้นในการพยายามควบคุมคนการเข้าออกในราชอาณาจักร ตั้งแต่ภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อชาวจีนเริ่มอพยพเข้ามาในประเทศไทยทางเรือเป็นจำนวนมาก จึงมีการตรา พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ฉบับแรกขึ้นในปี พ.ศ.2470 บังคับใช้เมื่อ วันที่ 11 กรกฎาคม ในปี เดียวกัน (เทพย์, 2514. อ้างถึง สามารถ, 2547) ต่อมาก็ได้มีการปรับปรุงและแก้ไขอีกหลายครั้ง จนกระทั่งมาเป็นพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ที่เป็นฉบับปัจจุบัน แต่ทุกฉบับได้กำหนดให้ คนต่างด้าวจะต้องขออนุญาตเข้าเมือง โดยการตรวจลงตราจากเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะเดินทางเข้ามาใน ประเทศ คนต่างด้าวที่เข้ามาในประเทศโดยไม่มีเอกสารการตรวจลงตราจะกลายเป็นคนเข้าเมืองโดย ผิดกฎหมาย

คนต่างด้าวที่ถูกกำหนดขึ้นภายในพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 เป็นเพียง “บุคคลที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย” นิยามดังกล่าวยังถูกกำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งใน พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2521 และ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ.2542 คนต่างด้าวจึงมีหน้าที่ที่ จะต้องพิสูจน์การมีสัญชาติไทยหรือสัญชาติอื่นๆ เพื่อจะได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิในการเดิน ทางเข้ามาและอยู่อาศัยในราชอาณาจักรของบุคคลที่มีสัญชาติไทยหรือสัญชาติอื่นๆ คนต่างด้าวที่เดิน ทางเข้ามาต้องแสดงเอกสารที่รัฐออกให้ เช่น บัตรประจำตัว หนังสือเดินทาง หรือเอกสารอื่นๆ เพื่อ พิสูจน์สิทธิในการเป็นคนสัญชาติไทย หรือสิทธิในการอยู่อาศัยในราชอาณาจักรเท่านั้นในกรณีที่เป็น คนต่างด้าว

คนต่างด้าวเหล่านี้ที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทย จะเรียกว่า “คนเข้าเมือง” ที่มีสถานะ ทางกฎหมายแตกต่างไปจากบุคคลที่มีสัญชาติไทย แม้จะเดินทางกลับเข้ามาจากภายนอกประเทศก็ไม่ ถือว่าเป็นคนเข้าเมือง ในพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ได้นิยามความหมายของคำว่า “คน เข้าเมือง” ไว้ว่า “คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักร” ฉะนั้นคนเข้าเมืองจึงหมายความว่า บุคคลที่ ไม่ได้มีสัญชาติไทยซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักร และรวมถึงคนไร้สัญชาติที่อยู่ภายในประเทศ เช่น ชนกลุ่มน้อยภายในประเทศ กลุ่มผู้มีปัญหาทางทะเบียนราษฎร

พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองได้กำหนดให้รัฐดำเนินการควบคุมวิธีการเดินทางเข้าออก ราชอาณาจักรและคุณสมบัติของคนต่างด้าว เพื่อป้องกันคนต่างด้าวที่รัฐไม่ต้องการไม่ให้นำสามารถเดิน ทางเข้ามาในราชอาณาจักรได้ เช่น ต่างด้าวที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคง จำกัดจำนวนคนต่างด้าวที่ ต้องการเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในราชอาณาจักรและป้องกันไม่ให้คนไร้สัญชาติ ไร้เอกสารการเดินทาง เข้ามาในราชอาณาจักร (สามารถ, 2547) คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจึงเป็นกลุ่มคนต่างด้าวที่เป็น

เป้าหมายสำคัญในการป้องกันไม่ให้หลบหนีเข้ามาในราชอาณาจักรมากขึ้นกว่าเดิม เช่นเดียวกับกลุ่มผู้อพยพลี้ภัยจากเกาหลีเหนือและคนไร้รัฐอื่นๆ ที่รัฐบาลไทยไม่ต้องการรับภาระดูแลคนกลุ่มดังกล่าว และไม่ต้องการให้กระทบกับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติ

หน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการเดินทางเข้าออกภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง คือสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งจะมีด่านตรวจคนเข้าเมืองกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งในบริเวณจุดผ่านแดนที่สำคัญและในพื้นที่มีคนต่างด้าวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจลงตราเอกสารการเข้าออก การอนุญาตให้เข้ามาในราชอาณาจักร การพิจารณาการขออนุญาตอยู่ต่อ และการส่งคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายกลับไปนอกราชอาณาจักร ขณะที่หน่วยงานปกครอง และเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ มีอำนาจในการจับกุมคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ดำเนินคดีและนำตัวส่งสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

หน่วยงานของรัฐเหล่านี้ทำหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด พวกเขาจับกุมคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามา ดำเนินคดี กักขังและผลักดันออกนอกประเทศ แต่ชาวโรฮิงยาที่ไม่ได้มีฐานะพลเมืองของรัฐและไม่สามารถกลับประเทศบ้านเกิดของตนได้ทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลบหนีเข้ามาถูกจับกุม ถูกดำเนินคดี ถูกกักขังอย่างไม่มีกำหนด หรือตกอยู่ในวงจรของการจับกุม ดำเนินคดี กักขัง ภายหลังจากผลักดันออกนอกประเทศเมื่อไม่สามารถกลับไปบ้านเกิดได้ อย่างเช่นที่เกิดขึ้นกับฮามิสฮุสเซน, หมัดอามีนและคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาอื่นๆ ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2556 จนถึง 2558

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยายังถูกเจ้าหน้าที่จับกุมและถูกดำเนินคดีในฐานะของคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง และจะต้องผลักดันออกนอกประเทศในที่สุดทำให้การปฏิบัติตามระเบียบขั้นตอนทางกฎหมายของเจ้าหน้าที่ถูกละเลย คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกจับกุมและจัดทำทะเบียนประวัติ แต่การขาดแคลนล่ามที่สามารถช่วยแปลและสื่อสารให้เข้าใจกันทั้งเจ้าหน้าที่ผู้สอบประวัติและชาวโรฮิงยาก็ทำให้การสัมภาษณ์จัดทำประวัติไม่ได้ข้อมูลที่เพียงพอ ชาวโรฮิงยาที่ไร้รัฐแล้วยังคงถูกทำให้ไร้ตัวตนแม้จะอยู่ในระเบียบและกระบวนการทางกฎหมายของรัฐก็ตาม

ฮามิสฮุสเซนเป็นหนึ่งในกลุ่มที่หนีออกมาจากบ้านเกิดเข้ามาในประเทศไทยในช่วงต้นปี พ.ศ.2556 เดิมเขาเป็นชาวประมง อยู่ใกล้เมืองซิตต่วย รัฐยะไข่ ต่อมาเกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้น เขาจึงหนีขึ้นเรือลำหนึ่งพร้อมกับชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ อีกประมาณ 100 กว่าคน โดยไม่รู้จุดหมายปลายทาง เรือแล่นมาประมาณ 13 วัน จนกระทั่งน้ำมันเรือหมด จึงลอยไปใกล้เกาะแห่งหนึ่ง (ไม่

ทราบชื่อ) จนเจอกับเรือประมงไทยที่ผ่านบริเวณเกาะดังกล่าวจึงขอความช่วยเหลือ เรือประมงแบ่งน้ำมันให้ จึงทำให้สามารถเดินทางต่อไปได้ แต่ก็มาพบเรือตรวจการณ์ของไทยจึงถูกจับ

ผมเห็นบ้านผม และบ้านอื่นๆ ในหมู่บ้านถูกเผา (หมู่บ้านนาบอง เขตเมืองชิตต่วย รัฐยะไข่) หลายคนพยายามสู้ จะปกป้องบ้านตัวเองแต่ก็ถูกทำร้าย รวมถึงพี่ชายคนโตของผมถูกฆ่าตาย พวกผมก็เลยหนีออกมาทางชายหาดที่ติดกับหมู่บ้าน เห็นเรือที่กำลังจะออกพร้อมๆกับคนในหมู่บ้านอีกหลายคนก็เลยขึ้นเรือออกมาด้วย ไม่รู้ว่าเรือจะไปที่ไหน คิดแต่ว่าหนีออกมาก่อน บนเรือก็อีกประมาณ 100 กว่าคน หลายคนบอกว่าถ้ากลับไปคงโดนฆ่าตายอีก ไปมาเลยได้ไหม เรือก็เลยมุ่งหน้าลงใต้ แต่เรือมาหมดน้ำมันใกล้ชายฝั่งแห่งหนึ่งก็เลยมาถูกเจ้าหน้าที่ไทยจับได้ในทะเลในพื้นที่จังหวัดพังงา ในต้นปี 2556

เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้มีการสัมภาษณ์อะไร มีเพียงแค่การถามชื่อ ถ่ายรูปแล้วก็เอาพวกผมไปขัง เปลี่ยนที่ขังบ้าง เท่านั้น

(ฮามิสสุสเซน, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2557)

ฮามิสสุสเซนและคนอื่นๆ ถูกจับและดำเนินคดีหลบหนีเข้าเมือง แต่การสืบสวนจัดทำประวัติของเจ้าหน้าที่ที่ขาดแคลนล่ามที่สามารถช่วยแปลและสื่อสารให้เข้าใจกันทั้งเจ้าหน้าที่ผู้สอบประวัติ และชาวโรฮิงยาที่ถูกสอบประวัติเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นทุกครั้งเมื่อมีการจับกุม "ข้อมูลที่เราได้มาในตอนต้นก็สับสน วันนี้บอกชื่อนี้ วันถัดมาบอกอีกชื่อหนึ่ง อีกอาทิตย์ถัดมาก็บอกอีกชื่อ จะให้เราทำประวัติอย่างไร" (ผู้แทนสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง, การชี้แจงระหวางการสอบข้อเท็จจริงกรณีชาวโรฮิงยา สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2556)

กรณีของนายจามาลหมัดที่ได้รับชื่อใหม่จากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลว่า "นายสีโรฮิงยา" จามาลหมัด เป็นเด็กหนุ่มชาวโรฮิงยาอายุประมาณ 16 ปี อยู่ในประเทศเมียนมา หมู่บ้านปอเลาะปาตะ ตำบลเม็ยตรี จังหวัดคว๊วกตอร์ รัฐยะไข่ พ่อของเขาเดินทางออกจากบ้านและได้ทำงานอยู่ในประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน ส่วนแม่เสียชีวิตไปแล้ว พ่อที่อยู่ที่มาเลเซียเป็นจัดการเดินทางให้ โดยเพียงบอกว่าให้เขาเดินทางไปประเทศมาเลเซีย

จามาลหมัดถูกพบในพื้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดพังงาหลังจากที่รถที่กำลังพาเขาไปชายแดนมาเลเซียประสบอุบัติเหตุเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2557 ตำรวจสถานีตำรวจภูธรคลองแงะ ได้รับแจ้งเหตุจากศูนย์วิทยุประจำ สภ.คลองแงะว่ามีเหตุรถพลิกคว่ำ ที่ถนนกาญจนวนิช โค้งนายหมี ม.2 ตำบลพังลา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา หลังจากรับแจ้งเหตุแล้วพนักงานตำรวจได้เดินทางไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ เมื่อไปถึงที่เกิดเหตุพบรถยนต์กระบะ ยี่ห้อโตโยต้า สีบรอน ทะเบียน ฌอ 6547 กทม

(ป่วยท้าย) แผ่นป้ายทะเบียนด้านหน้าไม่มี มีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 8 คน รถกู้ภัยนำส่งโรงพยาบาล สะเดา จากนั้นได้จัดทำบันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ทำแผนที่พิพาท ต่อมาพนักงานสอบสวน เดินทางไปโรงพยาบาลสะเดา ได้รับแจ้งจากนายแพทย์ รพ. สะเดาว่า ผู้บาดเจ็บได้เสียชีวิตไปจำนวน 1 คน เป็นผู้ชายไม่ทราบชื่อ นามสกุล และที่อยู่ อายุประมาณ 25-30 ปี ส่วนผู้ได้รับบาดเจ็บที่เหลือ ทางโรงพยาบาลสะเดาได้ส่งตัวต่อไป โรงพยาบาลหาดใหญ่ มีผู้ป่วยเพียงคนเดียวที่สามารถพูดคุยได้ คือ นายจามาลหมัด

จามาลหมัดพักอยู่ในโรงพยาบาลประมาณหนึ่งเดือนโดยที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจมา สัมภาษณ์จัดทำประวัติ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลทำได้เพียงเรียกจามาลหมัดว่า “นายสี โรฮิงยา” เพียง เพราะว่าเขาถูกเจ้าหน้าที่นับเป็นคนที่ยี่ ต่อมาจามาลหมัดอาการดีขึ้นก็ได้หลบหนีจากโรงพยาบาล และข้ามไปมาเลเซียในที่สุด

เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พื้นที่ที่มีการพบชาว โรฮิงยาขึ้นฝั่งจำนวนมาก นอกเหนือจากเรือของฮามิสสุสเซน เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2556 ก็มี เรือประมงขนาดเล็กมาจอดอยู่ใกล้ชายฝั่ง และก็มีชาวโรฮิงยาหลบอยู่ตามป่าริมชายฝั่ง จำนวน 39 คน ทั้งหมดถูกพาควบคุมตัวไว้ชั่วคราวที่สถานีตำรวจภูธรตะกั่วป่า เป็นผู้ชาย 37 คน ถูกแยกควบคุมอยู่ สองห้อง ผู้หญิง 2 คนถูกแยกควบคุมไว้อีกห้อง เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องขอล่ามอาสาสมัครจากกลุ่ม แรงงานชาวพม่าในพื้นที่มาช่วยในการสัมภาษณ์จัดทำประวัติ แต่ล่ามชาวพม่าก็สามารถพูดคุยกับ ชาวโรฮิงยาก็ได้ในเฉพาะกลุ่มที่พูดและฟังพม่าได้เท่านั้น และก็จะแปลเป็นภาษาของตนเพื่อสอบถาม กับชาวโรฮิงยาอื่นๆ ที่ไม่สามารถใช้ภาษาพม่าอีกที และกระบวนการดังกล่าวก็จะกลับกันเมื่อชาวโรฮิง ยาตอบกลับมา ชาวโรฮิงยาที่พูดพม่าได้ก็จะแปลเป็นพม่า เพื่อที่ล่ามอาสาสมัครชาวพม่าจะแปลให้ ตำรวจอีกที เพียงแค่การสอบสวนชาวโรฮิงยาสองคนแรก กระบวนการสอบสวนใช้เวลากว่าชั่วโมงกว่า จนร้อยเวรให้ยุติ ความสับสนและเรื่องเล่าที่แตกต่างจากเมื่อวันที่โดนควบคุม ปัญหาการสื่อสารของ เจ้าหน้าที่ทำให้การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่เพียงพอ เป็นการ สัมภาษณ์เพื่อทราบประวัติเบื้องต้น เช่น ชื่อ อายุเท่านั้น ก่อนที่จะส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง

ล่ามชาวพม่าสองคนที่มาช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจตะกั่วป่าเดินเข้าไปคุยกับผู้ต้องขังชาว โรฮิงยาคนละห้อง ในห้องแรก มีชายชาวโรฮิงยาประมาณสี่ถึงห้าคนยืนเกาะลูกกรงรับฟังสิ่งที่ล่ามพูด บางครั้งก็ได้ตอบกลับมา บางครั้งหันกลับไปพูดคุยกับคนอื่นๆ ที่เหลือ บางคนพยายามสื่อสารกับพวก เราด้วยท่าทาง เพื่อบอกว่ามีการฆ่าตัดคอ มีการเผาบ้าน พวกเราหนีมา อยากไปมาเลเซีย ล่ามพม่าคน หนึ่งกลับมาบอกกับผู้เขียนว่า "ข้อมูลที่สอบถามมันสับสน ถ้าหากต้องการให้รู้ขึ้นมาช่วยก็ต้องบอก ความจริงทั้งหมด แต่เกือบทั้งหมดมาจากเมืองเดียวกัน พวกเขาบอกว่าคนขับเรือบอกว่ามาถึง

มาเลเซียแล้วให้ขึ้นฝั่ง พอขึ้นฝั่งก็หลบอยู่ตามชายหาดจนมีชาวบ้านพบและแจ้งตำรวจ ไม่ใช่ทุกคนที่พุดพม่าได้ มีบางคนที่ยื่นหนังสือก็จะพุดภาษาพม่าได้" (24 มีนาคม 2557 สถานีตำรวจภูธรตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

เจ้าหน้าที่ชุดจับกุมมักจะระบุว่า ผู้หลบหนีเป็นคนสัญชาติเมียนมาโดยสันนิษฐานว่า พวกเขามาจากประเทศเมียนมาก็ควรจะเป็นคนสัญชาติเมียนมา หรือเมื่อกลุ่มโรฮิงยาถูกตรวจพบ โดยหน่วยสกัดกั้นทางทะเลในช่วงที่ผ่านมาจะควบคุมตัวให้เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่ที่ระบุเป็นบุคคลสัญชาติเมียนมา หรือบางครั้งก็ระบุว่า เป็นสัญชาติโรฮิงยาตามคำบอกเล่าของล่ามชาวพม่า แต่ก็ไม่ได้ส่งผลจนกระทั่งถึงขั้นตอนผลักดันออกนอกประเทศภายหลังที่ดำเนินคดีฐานเป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักร โดยไม่ได้รับอนุญาตตามกระบวนการยุติธรรมจนถึงถูกพิจารณาคดีในชั้นศาล และเมื่อคนต่างด้าวกลุ่มโรฮิงยาถูกดำเนินคดีเสร็จสิ้น สถานีตำรวจภูธรเจ้าของคดีจะนำตัวคนต่างด้าวผิดกฎหมายที่ถูกดำเนินคดีถึงที่สุดแล้วส่งให้ด่านตรวจคนเข้าเมืองระนอง เพื่อส่งตัวกลับออกไปนอกราชอาณาจักร

เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจะเป็นผู้ดำเนินการผลักดันคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายออกนอกประเทศ ตามบทบัญญัติมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ที่ให้อำนาจหน้าที่ของพนักงานในการส่งตัวคนต่างด้าว ซึ่งเข้ามาหรืออยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการอนุญาตนั้นสิ้นสุดหรือถูกเพิกถอน กลับออกไปนอกราชอาณาจักร โดยเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองรับตัวคนต่างด้าวผิดกฎหมายจากหน่วยงานที่ส่งตัวมา จะดำเนินขั้นตอนทางธุรการในการจัดทำทะเบียนประวัติ ถ่ายรูป พิมพ์มือ แล้วส่งตัวกลับออกไปนอกราชอาณาจักร กรณียังไม่สามารถส่งตัวออกไปได้ในทันทีก็จะกักตัวจนสามารถส่งตัวกลับออกไปนอกราชอาณาจักรได้ในโอกาสแรก และโดยที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองระนองเป็นที่ตั้งอาคารควบคุมผู้ต้องกัก เมื่อคนต่างด้าวผิดกฎหมายซึ่งถูกดำเนินคดีจนถึงที่สุดแล้วถูกส่งตัวมาจากหน่วยปฏิบัติต่างๆ หากเป็นคนต่างด้าวผิดกฎหมายสัญชาติพม่าก็จะควบคุมตัวส่งตัวกลับนอกราชอาณาจักรไปยังเขตพื้นที่ของประเทศเมียนมาที่ติดต่อกับพื้นที่จังหวัดระนอง

ภายใต้กฎหมายคนเข้าเมืองที่กำกับควบคุมการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ไทยต่อชาวโรฮิงยาไม่ได้มีความแตกต่างต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมือง 3 สัญชาติ คือเมียนมา ลาวและกัมพูชา แม้ว่าชาวโรฮิงยาจะไม่มีสัญชาติ ไม่มีสถานะเป็นพลเมืองของเมียนมา จำนวนมากไม่สามารถพุดพม่าและไม่สามารถเดินทางกลับจากชายแดนไทยไปยังรัฐยะไข่ที่มีระยะทางไกลทำให้ชาวโรฮิงยาไม่สามารถดำเนินการส่งกลับประเทศต้นทางได้ คนต่างด้าวชาวโรฮิงยาที่ถูกผลักดันออกนอกประเทศกลับตกค้างอยู่บริเวณชายแดนจำนวนมาก (เจษฎา และปิยะนุช, 2556) การผลักดันชาวโรฮิงยาออกนอก

ราชอาณาจักรของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายคนเข้าเมืองไม่ประสบความสำเร็จ และกลายเป็นการแก้ไข ปัญหาชั่วคราวเท่านั้น ขณะที่ก็เริ่มมีขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ในบริเวณชายแดนไป ดักรอชาว โรฮิงยาที่ถูกผลักดันออกนอกประเทศ เพื่อนำพวกกลับเข้ามาในประเทศใหม่อีกครั้งมากขึ้นเรื่อย คนไร้ รัฐชาวโรฮิงยาหลายคนตกเข้าสู่วงจรของการจับกุม กักขัง และผลักดันจากนโยบายของรัฐที่ยังไม่มี การผ่อนผันให้กับกลุ่มคนต่างด้าวชาวโรฮิงยาๆ รวมถึงในหลายครั้งที่รัฐบาลใช้แนวนโยบายการเข้าไป ให้ความช่วยเหลือชั่วคราว และความพยายามให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ด้วยการไม่ผลักดันกลับไปเผชิญกับอันตรายแต่ในทางปฏิบัติกลายเป็นการควบคุมผู้หลบหนีชาวโรฮิง ยาภายในด่านตรวจคนเข้าเมืองอย่างไม่กำหนด

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองได้ชะลอการผลักดันชาวโรฮิงยาออกจากประเทศจากปัญหา ที่ชาวโรฮิงยาดักขังอยู่ในบริเวณชายแดน และเปลี่ยนเป็นใช้การกักขังควบคุมชาวโรฮิงยาไว้ภายใน อาคารควบคุมของด่านตรวจคนเข้าเมือง โดยที่ไม่มีกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนแทน ในระยะเวลาที่ ควบคุมตัวอยู่นั้นรัฐบาลไทยได้ดำเนินการพยายามหาทางออกสำหรับกลุ่มคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ไม่ สามารถผลักดันกลับประเทศต้นทางได้ ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาเหล่านี้ถูกควบคุมอยู่ภายในห้องกักด้วย สถานะของการเป็นบุคคลรอการผลักดันออกนอกประเทศภายในสถานที่ที่ไม่ได้ออกแบบมาสำหรับใช้ การควบคุมตัวในระยะเวลาที่ยาวนาน ห้องกักขังในด่านตรวจคนเข้าเมืองจึงแตกต่างไปจากอาคาร ควบคุมนักโทษของเรือนจำที่ไม่ได้มีการแบ่งแยกอาคารและพื้นที่สำหรับกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา ของวัน ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาต้องอาศัยอยู่ภายในห้องกักตลอด 24 ชั่วโมงต่อวัน ในระหว่างที่ถูกกักขัง ตัว พวกเขาต้องทำกิจกรรมทุกอย่างในแต่ละช่วงเวลาของวันภายในห้องกักในด่านตรวจคนเข้าเมือง เท่านั้น ตั้งแต่การทานอาหาร อาบน้ำ ขับถ่าย ทำความสะอาดเสื้อผ้า ละหมาด จนกระทั่งนอนในตอน กลางคืนเพื่อที่จะตื่นขึ้นมาใหม่อีกครั้งภายในห้องกักห้องเดิม

กลุ่มผู้อพยพชาวโรฮิงยากลุ่มแรกที่ถูกกักขังภายในด่านตรวจคนเข้าเมืองอย่างไม่มี กำหนด เป็นกลุ่มชาวโรฮิงยาจำนวน 79 คน เป็นเด็ก 12 คน ถูกพบบนเรือขนาดเล็กขณะลอยอยู่ใกล้ ชายฝั่งจังหวัดระนอง เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2552 เรือประมงไทยที่พบได้แจ้งให้กับเจ้าหน้าที่ ทหารเรือ กองทัพเรือภาคที่ 3 ให้ทราบ โดยได้ช่วยลากเข้าฝั่งแล้วจึงส่งต่อให้กองทัพเรือพาขึ้นฝั่ง ชาว โรฮิงยากว่า 79 คน อยู่สภาพอดโรยและมีบาดแผลถูกทำร้ายอาการสาหัส หลายคนถูกส่งตัวให้กับทาง โรงพยาบาลระนอง พร้อมกับแจ้งให้สถานีตำรวจภูธรปากน้ำระนอง และด่านตรวจคนเข้าเมืองระนอง ร่วมสอบสวนเพื่อแจ้งข้อกล่าวหาผู้ลักลอบเข้าเมืองกลุ่มโรฮิงยาทั้ง 79 คน ว่าเป็นบุคคลต่างด้าวเดิน ทางเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต เมื่อถูกดำเนินคดีเสร็จสิ้นจะต้องถูกส่งตัวกลับออกไป นอกราชอาณาจักร ต่อมาเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2552 รองผู้แทนข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่ง สหประชาชาติได้เข้าเยี่ยมผู้ต้องกักกลุ่มโรฮิงยาทั้ง 78 คน ทำให้ไม่สามารถดำเนินขั้นตอนส่งตัวกลับ

ออกไปนอกราชอาณาจักรได้ตามปกติ เนื่องจากเกรงว่ากลุ่มคนต่างด้าวดังกล่าวอาจได้รับอันตราย หากส่งตัวกลับไปยังประเทศเมียนมา จึงถูกกักตัว ณ อาคารควบคุมผู้ต้องกักด่านตรวจคนเข้าเมือง ระนอง และอาคารควบคุมตัว รวมเป็นเวลาเกือบ 2 ปี ที่ทำให้เด็กหนุ่มชาวโรฮิงยาเสียชีวิตไป 2 คน ผู้อพยพที่เหลือจึงถูกส่งตัวไปยังอาคารควบคุม ด่านตรวจคนเข้าเมืองกรุงเทพฯ บางคนยอมรับว่าตน มาจากบังคลาเทศและสมัครใจที่จะกลับบ้านหลังทางสถานทูตบังคลาเทศดำเนินการพิสูจน์สัญชาติ เสร็จ ขณะที่ชาวโรฮิงยาที่เหลือถูกส่งกลับออกไปนอกประเทศทางด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สอด (Equal Rights Trust and Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University, 2014)

นายธนู เอกโชติ หัวหน้าทนายความในคณะทำงานช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย สภาทนายความ ได้เล่าถึงสภาพของการควบคุมที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2552 ระหว่างการให้ข้อเท็จจริง ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2552 ถึงการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ กรณีการควบคุมตัวชาวโรฮิงยา 49 คน ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองระนองว่า

ในระหว่างที่ชาวโรฮิงยา 49 คน ถูกควบคุม ภายในด่านตรวจคนเข้าเมือง ระนอง คณะทำงานฯ ต้องเข้าไปเยี่ยมหลายครั้งเพื่อสอบข้อเท็จจริงและจัดทำ เอกสารในการร้องเรียนขอความช่วยเหลือ ทุกครั้งที่เข้าเยี่ยม ชาวโรฮิงยาจะร้องขอ ความช่วยเหลือเรื่องสุขภาพ หลายคนคันตามผิวหนัง ตามร่างกาย หลายคนรู้สึกไม่ สบาย อยากพบหมอเพื่อตรวจรักษา แต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้อนุญาต จะให้เพียงยา สามัญ พวกยาแก้ปวดหรือยาแก้ไอ พวกพาราเซตามอล

จนกระทั่งได้รับโทรศัพท์จากชาวโรฮิงยาคนหนึ่งว่ามีชาวโรฮิงยาที่ถูก ควบคุมเสียชีวิตอยู่ในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองระนอง รู้ชื่อต่อมาว่า นายอับดุล ซาลัม อายุประมาณ 20 ปี เสียชีวิตเมื่อคืนก่อนวันที่โทรศัพท์มาหา เขา ต้องการให้ทีมทนายช่วยประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองระนอง เพื่อ ขอให้ญาติสามารถนำศพออกมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม

เราก็เข้าไปช่วย และได้คุยกับอาบู บิดาของผู้ตายซึ่งบอกว่า ลูกชายมีอาการ เจ็บป่วยเรื้อรังมานานแต่พอถูกควบคุมตัวก็ไม่ได้รักษาต่อ วันที่ลูกชายจะตาย เขา อาเจียนออกมา 2-3 ครั้ง มีเลือดปนออกมาด้วย เพื่อนๆ เห็นก็พยายามเรียก เจ้าหน้าที่ แต่ก็ไม่มีใครเข้ามาดูจนกระทั่งกลางคืนลูกชายก็เสียชีวิต

ในห้องกักมีคนจำนวนมากถูกกักในสถานที่ที่แออัดคับแคบ อากาศถ่ายเทที่ไม่สะดวก ไม่สะอาด คนไม่ป่วยก็ยิ่งแย่ คนโรธิงยาที่ป่วยเรื้อรัง ไม่ได้ได้รับการรักษา และยิ่งถูกควบคุมมีอีกจำนวนมาก

(ธนู เอกโชติ, การให้ข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 14 สิงหาคม 2552)

ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ.2556 มีการจับกุมผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรธิงยาในบริเวณชายแดนไทยมาเลเซีย มีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง เด็กและทารก รวมทั้งหญิงมีครรภ์ร่วมเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากด้วย การจับกุมตัวชาวโรธิงยาชุดแรกเมื่อวันที่ 9 มกราคม จำนวน 307 คน จากนั้นวันที่ 10 มกราคม จับกุมได้ 393 คน เป็นเด็กและผู้หญิงจำนวน 83 คน เจ้าหน้าที่ได้แจ้งข้อกล่าวหาหลบหนีเข้าเมือง แต่การที่มีผู้หญิงและเด็กจำนวนมากทำให้เจ้าหน้าที่ชะลอการผลักดันออกทางทะเลไปก่อน โดยผู้หญิงและเด็กชาวโรธิงยาถูกได้ส่งต่อไปยังบ้านพักฉุกเฉินเด็กและครอบครัว ขณะที่ชายชาวโรธิงยาได้ถูกส่งต่อไปที่ห้องกักในอาคารควบคุมของด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสงขลา 150 คน รวมถึงสถานีตำรวจภูธรอำเภอต่างๆ ในจังหวัดสงขลา ทั้ง 8 แห่ง รวม 192 คน ต่อมาวันที่ 13 มกราคม จับกุมได้อีก 156 คน และที่อื่นๆ เฉพาะในเดือนมกราคม 2556 จำนวนที่จับกุมได้ในบริเวณชายแดนไทยมาเลเซียเพิ่มขึ้นเป็น 1,390 คน เมื่อรวมกับผู้ถูกจับกุมได้ตามชายฝั่งทะเลอันดามัน จำนวนชาวโรธิงยาที่ถูกควบคุมเพิ่มมากกว่า 2,000 คน ในเดือนพฤษภาคม ซึ่งเกินความสามารถในการควบคุมของด่านตรวจคนเข้าเมืองระนอง ด่านตรวจคนเข้าเมืองพังงา และด่านตรวจคนเข้าเมืองสงขลาจะควบคุมไหว ขณะที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองทั่วประเทศสามารถควบคุมผู้ต้องกักต่างด้าวไว้ไม่เกิน 3,000 คน ซึ่งมีต่างด้าวนอกเหนือจากชาวโรธิงยาถูกควบคุมตัวอยู่แล้วประมาณ 1,200 คน อยู่แล้ว ซึ่งทำให้สภาพของการกักขังควบคุมภายในอาคารตรวจคนเข้าเมืองแออัดมากกว่าปี 2552 แม้จะมีการส่งตัวชาวโรธิงยาไปควบคุมในด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดอื่นๆ ทั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองปาดังเบซาร์ ด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดกาญจนบุรี ด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดอื่น 15 แห่ง ทั่วประเทศ

ผู้ต้องกักชาวโรธิงยังต้องเผชิญกับความเจ็บป่วย และการไม่ได้รับการรักษาพยาบาลที่เพียงพอจากแพทย์ของด่านตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่แพทย์และสาธารณสุขที่มีไม่เพียงพอ ไม่มีล่ามในการช่วยสื่อสารผู้ต้องกักชาวโรธิงยาไม่ได้รับการรักษา จนกระทั่งมีอาการหนักขึ้นจนทำให้มีผู้ต้องกักชาวโรธิงอย่างน้อย 8 รายเสียชีวิต ในปี 2556 แม้ว่าเจ้าหน้าที่จะพยายามส่งตัวไปยังโรงพยาบาล แต่ก็เกินไปภายหลังที่ผู้ต้องกักมีอาการหนักและไม่สามารถรักษาได้แล้ว

ในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2556 รัฐบาลไทยได้ขยายระยะเวลาการควบคุมตัวออกไปอีก 6 เดือน ชาวโรฮิงญาที่จับได้ในช่วงต้นปีที่ผ่านมาจากการไม่สามารถส่งกลับประเทศต้นทางได้ขณะเดียวกันก็ยังไม่สามารถส่งต่อไปยังประเทศที่สามได้ รัฐบาลไทยและสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองพยายามจะประสานขอความช่วยเหลือในการดูแลกลุ่มผู้ต้องกักชาวโรฮิงญา ทั้งองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น (IOM) สมาคมแพทย์จันทร์เสี้ยวเพื่อการแพทย์และสาธารณสุข หน่วยเวชบุคคลขององค์การคาริตัสประเทศไทย คณะแพทยคามิเลียน เพื่อวางระบบการประสานงานเพื่อให้บริการดูแล รักษาสุขภาพของผู้ต้องกักชาวโรฮิงญาและป้องกันไม่ให้เกิดการเสียชีวิตเพิ่มเติม แต่การควบคุมที่ยาวนานกว่า 6 เดือน และการขยายระยะเวลาการควบคุมต่อเป็นเวลาอีก 6 เดือน ได้สร้างแรงกดดันต่อผู้ต้องกักชาวโรฮิงญาจนก่อเหตุความรุนแรง และพยายามหลบหนีออกจากการควบคุมภายในด้านตรวจคนเข้าเมืองหลายแห่ง ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2556

คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาเผชิญต้องความรุนแรงมากกว่าคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาอย่างผิดกฎหมายอื่นๆ เมื่อทั้งรัฐบ้านเกิดและรัฐไทยพยายามผลักดันให้ออกไปนอกประเทศของตน พวกเขาจึงตกอยู่ในพื้นที่ระหว่างชายแดนของอำนาจทั้งสองรัฐและถูกกระทำในฐานะคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายโดยไม่มีที่สิ้นสุด ผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงญาจึงตกอยู่ในกระบวนการทางกฎหมายในการจัดการคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองของไทยทั้งการถูกจับกุม กักขัง ผลักดันและถูกผลักดันกลับเข้ามาใหม่อีกครั้ง และแม้ว่าการผลักดันคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศจะได้รับความสนใจติดตามจากสื่อมวลชนและองค์การระหว่างประเทศ แต่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเจ้าหน้าที่ที่มีแนวทางการดำเนินการที่ทำให้การผลักดันคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาไม่เป็นที่สนใจด้วยระบุสถานะของผู้ต้องกักที่รอการผลักดันชาวโรฮิงญาให้เป็น “ชาวเมียนมามุสลิม” แทน

ปลายปี พ.ศ.2556 เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเริ่มดำเนินการสอบถามผู้ต้องกักชาวโรฮิงญาในการสมัครใจกลับออกไปนอกประเทศ ผู้ต้องกักชาวโรฮิงญาส่วนใหญ่ก็สมัครใจที่จะเดินทางกลับออกไปนอกประเทศในช่องทางธรรมชาติเพียงเพื่อที่จะได้ออกจากการควบคุมตัวภายในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองที่ไม่มีกำหนด แต่ก็มีการปรับรูปแบบในการผลักดันออกนอกประเทศเพื่อป้องกันการถูกกล่าวหาจากสื่อมวลชนต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศในการแก้ไขปัญหาของฝ่ายไทยและกล่าวหาว่าฝ่ายไทยได้ใช้ความรุนแรงโดยให้ดำเนินการผลักดันเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจายปะปนไปกับการส่งกลับแรงงานผิดกฎหมายจากเมียนมาตามด่านตรวจคนเข้าเมือง หรือช่องทางธรรมชาติที่เหมาะสม ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556 ผู้กักชาวโรฮิงญาที่ถูกควบคุมเหลือเพียง 203 คน เท่านั้น แต่จำนวนชาวโรฮิงญาที่ถูกควบคุมกลับมาเพิ่มขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2557 เมื่อมีการจับกุมเพิ่มได้อีกมากกว่า 500 คน ในพื้นที่ใกล้ชายแดนไทยมาเลเซีย ของอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาในวันที่ 25 มกราคม และอีกกว่า 350 คน ในพื้นที่ใกล้เคียงในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2557 เมื่อรวมการจับกุมใน

พื้นที่อื่นๆ ตามชายฝั่งทะเลอันดามันแล้วจะทำให้จำนวนผู้ต้องกักเพิ่มมากกว่า 1,600 คน ในกลางปี พ.ศ. 2557 ชาวโรฮิงยาหลายคนถูกนำพากลับเข้ามาอีกครั้งหลังจากที่ถูกผลักดันออกนอกประเทศไปเมื่อปลายปี พ.ศ.2556

เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองในจังหวัดสงขลาคนหนึ่งบอกภายหลังการจับกุมว่า

การจำแนกว่าเป็นคนเมียนมามุสลิมทำให้เราสามารถดำเนินการส่งกลับไปเมียนมาทางระนองได้ง่ายกว่าที่จะบอกว่าพวกนี้เป็นชาวโรฮิงยา ก็ทำเหมือนส่งแรงงานพม่าผิดกฎหมายกลับไปนั่นแหละแต่พวกแรงงานพม่าอาจจะกลับไปบ้านก่อนที่จะกลับเข้ามาใหม่ ส่วนพวกโรฮิงยาก็อยู่นอกเหนืออำนาจของพวกผมแล้ว

(เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 23 มีนาคม 2557)

ชาวโรฮิงยาจำนวนมากจึงตกอยู่กระบวนการดังกล่าวจับกุม กักขัง ผลักดันและถูกนำพากลับเข้ามาใหม่ อย่างเช่น ฮามิสซุสเซนที่หนีออกมาจากบ้านเกิดเข้ามาในประเทศไทยและถูกจับครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 และถูกผลักดันออกนอกประเทศในปลายปี 2556 ระหว่างการเดินทางเข้ามาในครั้งที่สองก็ถูกจับ ถูกกักขัง ถูกผลักดันออกนอกประเทศอีกครั้ง แล้วก็ถูกนำพากลับเข้ามาใหม่ทันทีที่ถูกพาขึ้นเรือออกจากจังหวัดระนอง การเดินทางเข้ามาในครั้งที่ 3 ฮามิสซุสเซนถูกพามาถึงจังหวัดสงขลาที่เขาสามารถหนีออกมาได้ในกลางปี พ.ศ. 2557

ฮามิสซุสเซนบอกว่า ภายหลังจากที่ถูกผลักดันออกนอกประเทศในครั้งแรก เขาก็ถูกนำพากลับเข้ามาใหม่รวดเร็ว แต่ก็เกิดอุบัติเหตุระหว่างทางที่ทำให้เขาถูกจับและถูกผลักดันออกไปเป็นครั้งที่สองแต่ก็ถูกนำพากลับมาเข้าไประวดเร็วอีกครั้ง เพราะเรือที่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดให้ไปส่งที่ชายแดนใกล้กับจังหวัดเกาะสอง ประเทศเมียนมาเป็นคนพากลับเข้ามาเอง

จนกระทั่งผ่านไปหลายเดือน ก็ตัดสินใจร่วมกับชาวโรฮิงยา 12 คน หลบหนีออกจากห้องกัก โดยอาศัยขณะที่เจ้าหน้าที่เปิดประตูห้องกัก แต่ต่อมาถูกจับถูกส่งไปยังเรือนจำแห่งหนึ่ง เป็นเวลา 3 เดือน เสร็จแล้วจึงถูกส่งไปยังสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดระนอง เป็นเวลา 16 วัน ก่อนที่จะถูกผลักดันออกนอกประเทศ โดยให้ขึ้นเรือนายหน่านำพาไปที่เกาะฝั่งพม่า ทางเจ้าหน้าที่บอกว่าจะส่งกลับประเทศพม่าแต่ทราบภายหลังพวกเราถูกขายให้กับนายหน้าชื่ออานัว ไปแล้วจนกระทั่งเวลาประมาณ 20.00 น. เรือจึงวกกลับเข้ามายังฝั่งไทย เมื่อเทียบฝั่งไทยก็ถูกบังคับให้เดินข้ามภูเขา จนถึงสวนยางแห่งหนึ่ง โดยมีคนคุมอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเย็นของอีก

วันหนึ่งก็ถูกนำไปอีกสถานที่หนึ่งโดยรถกระบะ มีชาวโรฮิงยาอยู่บนรถกระบะทั้งหมด 18 คน แต่เกิดอุบัติเหตุรถพลิกคว่ำ จนได้รับบาดเจ็บ

ผมไม่ได้รับบาดเจ็บก็เลยถูกส่งกลับไปยังสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดระนองอีกครั้งหนึ่ง และก็ถูกกระทำในลักษณะเดิมคือ ส่งขึ้นเรือโดยมีลักษณะว่าจะส่งกลับไปยังประเทศพม่า แต่แล้วคนขับเรือก็วกกลับเข้าฝั่งไทย ครั้งนี้ถูกส่งมายังแคมป์พักบ้านคลองต่อ จังหวัดสงขลา เมื่อเดินทางมาถึงคนคุมถามเราว่ามีญาติหรือไม่ และมีเบอร์โทรศัพท์ติดต่อใครบ้าง เขาตอบว่าไม่มีญาติที่ไหน แต่ด้วยอาการบาดเจ็บ จึงทำให้ไม่สามารถออกจากแคมป์ได้

ผ่านไปหลายวัน ฮามิสสุสเซน และเพื่อนอีกหนึ่งคน ทำที่ว่าขออนุญาตผู้คุมที่เป็นชาวไทยออกไปกินน้ำที่แหล่งน้ำ และอาศัยจังหวะหลบหนีออกมา เมื่อหลบหนีออกมาได้สักพัก เพื่อนที่หลบหนีออกมาด้วยกันได้หนีไปคนละทาง ส่วน ฮามิสสุสเซน ก็ได้มาเจอคนไทยมุสลิมคนหนึ่งบริเวณนั้น เลยร้องขอความช่วยเหลือจึงถูกนำมายังมีชีวิตที่นี่

(ฮามิสสุสเซน, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2557)

ในต้นปี พ.ศ.2557 เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสงขลายังสามารถจับกุมผู้ลักลอบเข้าเมืองชาวโรฮิงยาได้มากกว่า 890 คน ในพื้นที่ใกล้ชายแดนของทางอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ระหว่างวันที่ 25-28 มกราคม 2557 และอย่างน้อย 25 คน ที่ถูกพบบอกว่า เคยถูกจับกุมและถูกควบคุมไว้ภายในด่านตรวจคนเข้าเมืองในปี 2556 ที่ผ่านมาก่อนที่จะถูกผลักดันออกนอกประเทศทางด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดระนอง

การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการลักลอบเดินทางที่มีการถูกพบ และจับกุมของชาวโรฮิงยาได้มากขึ้นในพื้นที่ใกล้ชายแดนไทย มาเลเซียในช่วงระหว่างปี 2555-2556 เกิดขึ้นพร้อมกับการมีบทบาทมากขึ้น กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 ในฐานะหน่วยงานอำนวยการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดระนองและพังงา โดยเน้นย้ำแนวทางปฏิบัติใน 3 เรื่องสำคัญ

1. บุคคลกลุ่มนี้ต้องไม่อยู่ในบ้านเราตามเจตนารมณ์ของเขา
2. ต้องเดินทางต่อไปด้วยสภาพดี ได้รับการดูแลทั้งในเรื่องของน้ำ อาหาร หากเจ็บป่วยต้องได้รับการรักษา ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน และ
3. ต้องดูแลไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ และไม่ให้เสียภาพลักษณ์ของประเทศไทย”

(พลโทมนัส คงแป้น, สัมภาษณ์สื่อมวลชนในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มโรฮิงยา ห้องประชุม กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนย่อย 1 ค่ายรัตนรังสรรค์จังหวัดระนอง, วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555)

เพื่อแก้ไขปัญหาการหลบหนีเข้ามาทางทะเลของชาวโรฮิงยาที่ไม่สามารถส่งกลับประเทศต้นทางได้ซึ่งสร้างปัญหาขึ้นในพื้นที่ชายแดนมากยิ่งขึ้น รัฐบาลไทยและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้มอบหมายให้ กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 ให้เป็นหน่วยอำนวยการหลักในการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยเข้าเมืองผิดกฎหมายกลุ่มชาวโรฮิงยาด้านพื้นที่จังหวัดระนองและพังงาตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ พ.ศ.2555

3.2.2 ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ พ.ศ.2555

รัฐบาลไทยได้มอบหมายให้หน่วยงานอื่นๆ นอกเหนือจากสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เข้ามาจัดการปัญหาคนหลบหนีเข้าเมืองภายใต้ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ พ.ศ.2555 โดยเน้นการป้องกันการเข้ามาใหม่ที่นำไปสู่แนวทางปฏิบัติ “ช่วยเหลือให้ไปต่อ” ทั้งทางน้ำในช่วงก่อนปี 2555 และทางบก ในช่วงหลังจากนั้นของหน่วยงานอื่นๆ ที่ใช้อำนาจนอกเหนือไปจากพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 โดยมอบหมายให้ทั้งสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) รวมถึงกองทัพโดยเฉพาะกองทัพเรือ

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.)¹ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ พ.ศ.2555 โดยมีกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.)² ทำหน้าที่ในการบูรณาการ อำนวยการและกำกับดูแลการปฏิบัติงานป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร รวมถึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ พ.ศ.2555 ที่ได้กำหนดกำหนดกรอบการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการอพยพ

¹ สภาความมั่นคงแห่งชาติจัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.2502 เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคงของประเทศในภาพรวม

² กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2521 เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานกลาง เพื่อต่อต้านภัยคุกคามที่มุ่งทำลายผลประโยชน์และความมั่นคงของชาติ มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (ผอ.รมน.) โดยตำแหน่ง

หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาใน 2 ด้านที่สำคัญคือ 1) การจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองที่อยู่ในประเทศไทยที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักสภาความมั่นคงแห่งชาติ และ 2) การป้องกันการลักลอบหลบหนีเข้ามาใหม่ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกองทัพไทย ซึ่งต่างมีแนวทางปฏิบัติที่ตามอำนาจในกฎหมายเฉพาะที่แตกต่างของตน โดยการป้องกันการลักลอบเข้ามาใหม่มุ่งปฏิบัติการในพื้นที่ชายแดนของรัฐ ซึ่งชาวโรฮิงยาต้องเผชิญก่อนการจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองเป็นปฏิบัติการภายในอาณาบริเวณของรัฐเป็นหลักภายหลังที่สามารถลักลอบเข้ามาภายในประเทศได้แล้ว

ภายในยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาลูกเรือหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ สภาความมั่นคงแห่งชาติจะรับผิดชอบการจัดการปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองที่อยู่ในประเทศ และกองทัพไทยรับผิดชอบในการป้องกันการลักลอบหลบหนีเข้ามาใหม่ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติที่และอำนาจตามกฎหมายที่แตกต่างจากการดำเนินการตามกฎหมายคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 กองทัพไทยจึงกลายเป็นหน่วยงานแรกที่ต้องเผชิญกับหลบหนีเข้ามาทางทะเลของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา ภายใต้แนวทางปฏิบัติของตนเองที่ไม่ได้อยู่ภายในกฎหมายคนเข้าเมือง คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้เผชิญกับการ "ช่วยเหลือให้ไปต่อ หรือ Help on" ทั้งทางทะเลก่อนที่ชาวโรฮิงยาจะเข้ามาถึงชายฝั่ง และทางบกเมื่อพวกเขามาถึงชายฝั่งแล้ว

กองทัพเรือเป็นหน่วยงานหลักในการป้องกันไม่ให้ลูกเรือชาวโรฮิงยาลักลอบเข้าไปถึงชายฝั่ง การช่วยเหลือให้ไปต่อ หรือ Help on ทางทะเล มีลักษณะเป็นการผลักดันเรือของชาวโรฮิงยาให้หันหน้าออกนอกชายฝั่งโดยจะมีการให้อาหาร น้ำ เชื้อเพลิงเพื่อให้เดินทางไปต่อ ในบางครั้งมีการซ่อมแซมเครื่องยนต์ให้ รวมถึงมีการจัดหาเรือให้ในกรณีที่เรือของชาวโรฮิงยาไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นคือเหตุการณ์ในเดือนธันวาคม 2551

การปฏิบัติของกองทัพเรือภาค 3 และ กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 ที่ “ให้ความช่วยเหลือให้ไปต่อ” กลายเป็นการใช้ความรุนแรงจนทำให้มีลูกเรือชาวโรฮิงยาเสียชีวิตกลางทะเล จากกรณีเหตุการณ์ระหว่างวันที่ 12-14 ธันวาคม 2551 ที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ได้แจ้งให้กองทัพเรือทราบว่า พบชายชาวโรฮิงยาจำนวน 204 คน พยายามขึ้นฝั่งบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ จึงได้ให้เรือลาดตระเวนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงพร้อมกำลังพล 18 นาย เข้าตรวจค้น ปลอดภัยและควบคุมตัวโดยสั่งให้ทั้งหมดนอนราบไปกับพื้นทรายและพันธนาการโดยเชือกพลาสติก ต่อมากองทัพเรือได้ส่งตัวชาวโรฮิงยาให้กับ กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 ระนอง เพื่อผลักดันออกนอกประเทศบริเวณชายแดนต่อกับจังหวัดเกาะสองของประเทศเมียนมา โดยพยายามซ่อมเรือก่อนที่จะดำเนินการ แต่เรือเสียหายเกินกว่าจะซ่อมได้จึงได้จัดซื้อเรือประมงของไทยจำนวน 2 ลำ พร้อมทั้งอาหาร เครื่องดื่มและลากจูงเรือดังกล่าวออกไป โดยไม่มีการกระทำความรุนแรง ในเดือนมกราคม 2552 เรือทั้ง 3 ลำได้ลอยไปขึ้นฝั่งที่

หมู่เกาะนิโคบาร์ ทะเลอันดามันของอินเดีย และชายฝั่งของจังหวัดอาเจระห์ ประเทศอินโดนีเซีย ชาวโรฮิงยาบนเรือบอกว่า เรือของพวกเขาถูกลากจูงออกไปนอกน้ำไทยพร้อมกับของผู้อพยพชาวโรฮิงยาประมาณ 1,100 คน ระหว่างเดือนธันวาคม 2551 และมกราคม 2552 ด้วยความช่วยเหลือเสบียงและน้ำจำนวนหนึ่งขณะที่เครื่องยนต์ของเรือก็ไม่ทำงาน ชาวโรฮิงยาประมาณ 300 คน เสียชีวิต

มีเรือขนาดเล็กหลายลำเต็มไปด้วยคนหลายร้อยคน ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮิงยา จากตะวันตกของประเทศเมียนมา หลายคนอยู่ในสภาพผอมแห้ง เรือเหล่านั้นขึ้นมาเกยชายฝั่งหมู่เกาะอันดามันของอินเดีย พวกเขาบอกกับเจ้าหน้าที่อินเดียว่า พวกเขาเคยขึ้นฝั่งที่ประเทศไทยก่อนที่จะมาถึงที่นี่ แต่เจ้าหน้าที่ของไทยที่พบได้ควบคุมไว้สองวันบนเกาะแห่งหนึ่ง ก่อนที่พวกเขาจะถูกผลักดันขึ้นเรือกลับไปในทะเลอีกครั้งพร้อมกับข้าวและน้ำนิดหน่อย บางคนให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าระหว่างเดินทางอยู่กลางทะเล พวกเขาถูกเจ้าหน้าที่เมียนมาหยุดเรือเพื่อทำร้ายร่างกายก่อนที่จะผลักดันเรือพวกเขาให้ออกไปในที่สุด

(Global Asia, vol.4, no.1, spring 2009, p. 86-91 อ้างถึง Mathieson, 2009)

กองทัพอากาศที่ 3 (ทรภ.3) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่บริเวณด้านทะเลอันดามันในทะเลอาณาเขตของประเทศไทย ตั้งแต่จังหวัดระนองจนถึงจังหวัดสตูล และเป็นพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับการลักลอบหลบหนีเข้ามาในประเทศของชาวโรฮิงยา โดยกองทัพอากาศจะทำการลาดตระเวน และจัดตั้งจุดตรวจ/จุดสกัดในทะเล ทางบกและจัดตั้งจุดตรวจ/จุดสกัด ในช่องทางสำคัญในพื้นที่ที่กองทัพอากาศรับผิดชอบ เพื่อป้องปรามและ/หรือเพิ่มความยากลำบากต่อการลักลอบเข้ามาในราชอาณาจักร ผลักดันแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงาน ให้ออกนอกราชอาณาจักร หรือจับกุมตัวส่งให้เจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย

หากกองทัพอากาศตรวจพบผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และไม่มีทิศทางมุ่งเข้าประเทศไทย ให้ใช้เครื่องบินลาดตระเวน (บ.ลว.) และ/หรือเรือผิวน้ำติดตามเป้าหมาย (Shadow) จนกว่าจะพ้นพื้นที่ปฏิบัติการ หากเป้าหมายมีทิศทางมุ่งเข้าประเทศไทย ให้ใช้เครื่องบินลาดตระเวน แบบ 1 (DO-228) ติดตามขยายเสียงบินวนระดับต่ำเหนือเป้าหมาย และประกาศให้ทราบทั่วว่า กำลังล้ำเข้าเขตประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งจะต้องถูกจับกุม และแนะนำให้เปลี่ยนทิศทางไปทางอื่น เพื่อให้ออกนอกเขตประเทศไทย โดยจะใช้ท่าทางการบินประกอบการดำเนินการ

หากเครื่องบินลาดตระเวนไม่สามารถปฏิบัติการได้ หรือการบินเตือนไม่เป็นผล โดยผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายไม่เชื่อฟัง ยังคงมุ่งหน้าเข้าประเทศไทย กองทัพอากาศจะใช้เรือผิวน้ำเข้าผลักดัน โดยพิจารณาอาหาร น้ำ ยารักษาโรค และน้ำมันเชื้อเพลิงให้เพื่อนมนุษย์ธรรม

ในกรณีที่เป้าหมายไม่ยอมให้ผลักดันให้นำผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายขึ้นเรือ และให้การช่วยเหลือเบื้องต้นตามหลักมนุษยธรรม พร้อมนำส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองภายใต้ต่อไป

การลักลอบหลบหนีเข้ามาในพื้นที่ทางทะเลที่อยู่ในความรับผิดชอบของกองทัพเรือ นั้นเริ่มพบเป็นครั้งแรกในพื้นที่ชายแดนทางทะเลของจังหวัดระนอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จำนวน 104 คน หลังจากนั้นมีการหลบหนีเข้าเมืองทุกปี แต่ไม่ได้มีการบันทึกและจำแนกอย่างชัดเจน จนกระทั่ง ปี 2549 กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 เริ่มรายงานการจับกุมได้ถึง 1,225 คน ปี 2550 จำนวน 2,763 คน ปี 2551 จำนวน 4,886 คน ปี 2552 จำนวน 1,477 คน ปี 2553 จำนวน 93 คน แต่ปี 2554 ไม่พบการจับกุมบนชายฝั่งจากการใช้ผลักดันทางทะเลอย่างเข้มข้น จนกระทั่งปี 2555 กลับเพิ่มมากขึ้นกว่า 5,000 คน ประมาณ 2,490 คน ถูกจับได้ใกล้ชายฝั่งของจังหวัดระนองและพังงา ขณะที่อีกประมาณ 2,550 คน ถูกผลักดันตั้งแต่เรือยังลอยล้าอยู่กลางทะเล

3.3 ชีวิตภายใต้ขบวนการนอกรัฐ การนำพาและการค้ามนุษย์

แม้ว่ารัฐบาลไทยจะใช้ทั้งกฎหมาย แนวยุทธศาสตร์เพื่อกำกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการป้องกัน และจัดการปัญหาคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายทางทะเล แต่ก็ยังไม่สามารถป้องกันและจัดการปัญหาการหลบหนีเข้ามาทางทะเลได้อย่างที่รัฐต้องการ ชาวโรฮิงยายังคงเดินทางเล็ดลอดเข้ามาในประเทศไทยทั้งด้วยตนเอง หรืออาศัยความช่วยเหลือจากขบวนการนำพาในพื้นที่ชายแดน รวมถึงถูกบังคับจากขบวนการค้ามนุษย์ในภายหลัง ขบวนการนำพาและค้ามนุษย์เติบโตมากขึ้น และได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตในพื้นที่เมื่อ กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 ได้เปลี่ยนแนวทางปฏิบัติในระดับพื้นที่เป็น “การช่วยเหลือให้เดินทางต่อไป” จนถึงเป้าหมายในการเดินทางที่ต้องการของคนไร้รัฐชาวโรฮิงญา

สภาความมั่นคงแห่งชาติได้รับแผนแก้ไขปัญหาชาวโรฮิงญา โดยมอบหมายให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร หรือ กอ.รมน. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 2 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (ศคป.2 กอ.รมน.) เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาคคนต่างหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยเฉพาะการดำเนินการต่อผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงญา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น "ศูนย์ประสานงานปฏิบัติการแก้ปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงญา" หรือ ศปป.ร.ญ. เพื่อรับผิดชอบการดำเนินการอย่างเป็นทางการ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรภาค 4 ส่วนย่อย 1 (กอ.รมน.

ภาค 4 สย.1) จังหวัดระนอง เป็นหน่วยงานหลักในระดับพื้นที่ยึดหลักปฏิบัติตามแผนพิทักษ์อันดามัน 1 และแนวทางปฏิบัติต่อผู้หลบหนีเข้าเมืองทางทะเล

กอ.รมน.ภาค 4 สย.1 จังหวัดระนอง เริ่มการฝึกจัดตั้งและทบทวนกำลังประชาชน เพื่อเป็นเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือในการรายงานข่าวสาร กระจายตามพื้นที่ชายฝั่งทะเลและเกาะแก่งต่างๆ จัดหาเรือเร็ว 2 ลำ เพื่อลาดตระเวนน่านน้ำและทำการสกัดกั้นและปฏิเสธการเข้าเมืองทันทีเมื่อพบ และพยายามใช้วิธีชักจูงโน้มน้าวมิให้ขึ้นฝั่ง และสนับสนุนเสบียงอาหาร น้ำดื่ม ยารักษาโรค น้ำมัน เชื้อเพลิง เพื่อให้เดินทางต่อไปยังประเทศที่สามเท่าที่จำเป็น เพื่อให้ผู้หลบหนีเข้าเมืองเดินทางต่อไปได้อย่างน้อย 15-20 วัน โดยใช้เกาะเล็กในหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา และหมู่เกาะทรายแดง เกาะทรายดำใกล้เคียงกับเกาะพยาม นอกชายฝั่งของจังหวัดระนอง เป็นพื้นที่ในการควบคุมตัวและดำเนินการผลักดันเรือให้ออกไปนอกน่านน้ำไทย ขณะเดียวกัน กอ.รมน.ภาค 4 สย.1 ในฐานะหน่วยงานอำนวยการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดระนองและพังงาโดยเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติในพื้นที่

แม้ว่าเจ้าหน้าที่ไทยจะพบผู้หลบหนีเข้าเมืองทางทะเลชาวโรฮิงญาย้อนกลับไปครั้งแรกเมื่อ 2541 และพบต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา แต่ก็ยังไม่เคยพบผู้หลบหนีชาวโรฮิงญาบริเวณชายแดนไทยมาเลเซีย จนกระทั่งในปลายปี 2555 เจ้าหน้าที่พบและจับกุมชาวโรฮิงญาได้ใกล้กับชายแดนมาเลเซียในวันที่ 24 ธันวาคม ระหว่างการหยุดตรวจค้นที่ด่านของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในจังหวัดสตูล ต่อมาเดือนมกราคม 2556 เจ้าหน้าที่ได้พบค่ายพักขนาดใหญ่หรือที่ขบวนการฯ เรียกกันว่า “คอก” กักชาวโรฮิงญาของขบวนการฯ 2 แห่ง แห่งแรกอยู่ป่าใกล้ชายแดน และอีกแห่งเป็นโกดังแห่งหนึ่งใกล้ตลาดป่าดงเบขาร์ติดกับชายแดนมาเลเซีย ของอำเภอสะเดา จังหวัดพังงา เดือนมกราคม 2556 เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมชาวโรฮิงญาทั้งหมดรวมกันแล้วเกือบ 1,000 คน

เส้นทางการเดินทางทางบกของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาระหว่างปี พ.ศ.2556-2558 เริ่มเมื่อพวกเขาขึ้นฝั่งประเทศไทย ขบวนการนำพาส่วนใหญ่จะขึ้นฝั่งในพื้นที่จังหวัดระนองและพังงา แล้วมีรถมารับช่วงต่อ โดยใช้เส้นทางพังงา กระบี่ สตูลหรือพัทลุงเพื่อเข้าสู่สงขลา ภายหลังมีการเปลี่ยนเส้นทางอ้อมด่านตรวจของอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา โดยขึ้นไปทางอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ก่อนที่ลงไปสุราษฎร์ และสงขลา เรือบางลำก็ลงไปถึงเกาะตะรุเตา ก่อนที่จะขึ้นฝั่งที่จังหวัดสตูลแล้วเข้าสู่สงขลาเพื่อข้ามเข้าไปในประเทศมาเลเซีย

3.3.1 ขบวนการนำพา การเดินทางของคนไร้รัฐข้ามชาติ

คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาไม่สามารถเดินทางออกนอกประเทศได้ในช่องทางตามกฎหมายปกติ พวกเขาจำเป็นและเหลือทางเลือกในการเดินทางออกจากประเทศบ้านเกิดเพียงแค่การลักลอบหลบหนีออกจากประเทศที่จะต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากขบวนการนำพาในการเดินทางข้าม

ชายแดน ขบวนการเหล่านี้จึงมีลักษณะของขบวนการข้ามชาติที่ประกอบไปด้วยคนภายในประเทศ ต้นทางจนกระทั่งถึงในประเทศปลายทาง ตั้งแต่ญาติพี่น้องของผู้ที่กำลังเดินทาง คนภายในชุมชนที่เป็นนายหน้าทำหน้าที่ติดต่อกับคนที่จะเป็นผู้นำพาที่จะทำหน้าที่พาคนเดินทางจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง ส่วนใหญ่มักจะเป็นช่วงๆ ที่ต่อเนื่องกัน คนนำทางอาจเป็นทั้งเจ้าของรถ เรือ หรือพาหนะอื่นๆ อาจมีคนดูแลระหว่างการเดินทาง อาจจะเป็นคนที่คอยควบคุมไม่ให้มีการหลบหนีถ้าผู้ที่เดินทางถูกบังคับมาและคนอื่นๆ ที่คอยช่วยเหลือระหว่างทาง เช่น ชาวบ้านในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเริ่มจากการพยายามติดต่อกับนายหน้า หรือคนนำพาที่มักเป็นคนในชุมชน ค่ายพักพิงชั่วคราว

ขบวนการนำพาชาวโรฮิงยาในประเทศไทยรับช่วงต่อในบริเวณชายแดน ต่อมาเมื่อมีกลุ่มคนที่พยายามหนีออกจากประเทศเมียนมามากขึ้น ขบวนการในประเทศไทยเริ่มเอาเรือจากไทยออกไปรอรับใกล้บ้านน้ำใกล้ชายแดนเมียนมาบังคลาเทศมากขึ้น เริ่มมีนายหน้าทั้งชาวโรฮิงยาที่อยู่ในค่ายพักพิงและชาวพม่าพุทธที่อยู่ภายนอกและสามารถเข้าออกค่ายพักพิงๆ ทำหน้าที่ชักชวนให้หนีออกมาจากค่ายมากขึ้น โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารของรัฐบาลเมียนมาจะไม่ห้ามปรามจับกุม นายหน้าจะพาผู้ที่ต้องการเดินทางมาขึ้นเรือเล็กออกมาจากชายฝั่ง เพื่อมาขึ้นเรือใหญ่ที่จอดรออยู่ กลุ่มขบวนการนำพาส่วนใหญ่สัญญาว่า จะจ่ายให้โดยการหักเงินจากการทำงานในมาเลเซียจำนวนประมาณ 5-6,000 ริงกิต (สกุลเงินของมาเลเซีย) ชาวโรฮิงยาบางคนที่ต้องการจะเดินทางอาจจะต้องจ่ายเป็นค่าขึ้นเรือจำนวน 2,000 – 3,000 จัต (สกุลเงินของเมียนมา) ให้กับนายหน้าชาวโรฮิงยาหรือชาวพม่าและส่วนที่เหลือจะจ่ายให้เมื่อเดินทางถึงเป้าหมายปลายทาง

เมื่อชาวโรฮิงยาเดินทางมาถึงประเทศไทยคนนำทางทางทะเลจะส่งต่อให้กับคนนำทางในพื้นที่บริเวณชายแดนจังหวัดระนองและพังงา ที่เป็นช่องทางที่สะดวกที่สุดในการนำพาคนหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศจึงทำให้มีนักธุรกิจ นักการเมืองและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่จังหวัดระนองหลายคนที่หาประโยชน์จากการนำพาชาวพม่าเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย เพื่อใช้เป็นแรงงาน รวมถึงการช่วยเหลือนำพาต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองของกลุ่มคนต่างด้าวในพื้นที่ชายแดนหลายคนในระนองและใกล้เคียงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือนำพาคนต่างด้าวจากเมียนมาเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่คนชักชวนนำพาจากประเทศต้นทาง เจ้าของเรือที่นำพาเข้ามาในประเทศไทยจากเมียนมา คนนำพาจากระนองไปส่งให้ที่ต่างๆ ในภาคใต้ เช่น สงขลา และภูเก็ต เจ้าของสถานที่ คนคุมในสถานที่แต่ละแห่ง คนส่งข้าวส่งน้ำ คนนำพาข้ามแดน

หลังปี 2555 กลุ่มชาวโรฮิงยาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยก็มีหลากหลายเหตุผล ทั้งหนีจากความรุนแรงจากการถูกเผาบ้าน และไล่จากฆ่าจากกลุ่มหัวรุนแรงในรัฐยะไข่โดยปราศจาก

การวางแผนที่พบมากในช่วงต้นปี พ.ศ.2556 ต่อมาเป็นกลุ่มชาวโรฮิงยาที่เริ่มหนีออกมาจากค่ายพักพิงชั่วคราวของรัฐบาลเมียนมาในรัฐยะไข่ จากการถูกบังคับและขาดแคลนอาหาร บางคนก็ตั้งใจหนีออกมาขึ้นเรือ โดยไม่รู้ว่าจะไปที่ไหน อย่างไร บางคนถูกชักชวนให้หลบหนีออกจากแคมป์เพื่อไปทำงานในมาเลเซีย และกลุ่มที่ต้องการเดินทางไปประเทศมาเลเซียที่ญาติของตนได้ไปตั้งถิ่นฐานและพอมีความมั่นคงแล้ว รวมถึงกลุ่มชาวโรฮิงยาที่อยู่ในบังคลาเทศทั้งในค่ายผู้ลี้ภัยและนอกค่ายที่ต้องการออกไปหาอนาคตที่ดีกว่าในมาเลเซีย หรือถูกบังคับให้ขึ้นเรือ รวมถึงชาวบังคลาเทศที่ต้องการไปทำงานในมาเลเซีย แต่ไม่สามารถเดินทางไปได้ในเส้นทางหรือถูกบังคับขึ้นเรือเช่นเดียวกับชาวโรฮิงยา และต่อมาที่พบมากขึ้นในปี 2557 เป็นทั้งชาวโรฮิงยา และบางส่วนเป็นชาวบังคลาเทศที่ถูกหลอก หรือถูกบังคับให้เดินทางไปมาเลเซีย แต่เมื่อพวกเขาขึ้นเรือมาแล้วชีวิตก็ตกอยู่ภายใต้ขบวนการนำพาที่อาจจะเปลี่ยนเป็นขบวนการค้ามนุษย์ที่ต้องการหาผลตอบแทนที่มากขึ้นจากการนำพาพวกเขา

กลุ่มขบวนการการนำพาในประเทศต้นทางและในประเทศไทย เริ่มจากการเป็นเพียงคนนำทางที่ต่อมากลายเป็นส่วนหนึ่งของเป็นขบวนการค้ามนุษย์ โดยที่ก่อนหน้าปี พ.ศ.2555 ชาวโรฮิงยาที่จะต้องการเดินทางออกมาก็จะพยายามรวมกลุ่มกันหาเรือและจ้างคนที่สามารถนำทางได้ออกมาพร้อมกัน หรือเพียงลงขันกันซื้อเรือและหาคนนำทางออกมา แต่เมื่อมาถึงประเทศไทยและถูกผลักดันออกนอกประเทศ ชาวโรฮิงยาที่หนีออกมาเหล่านี้ก็ตกอยู่ในขบวนการนำพาเมื่อไม่สามารถกลับประเทศเมียนมาได้ ขณะที่ขบวนการนำพาบางส่วนได้กลายเป็นขบวนการค้ามนุษย์เมื่อเริ่มใช้กำลังบังคับให้พวกเขาต้องหาทางเอาเงินมาจ่ายเพื่อที่จะได้เดินทางต่อ ดังเช่น กรณีนายฮามิสสุสเซนที่รู้ตัวว่าถูกขายต่อให้กับขบวนการค้ามนุษย์เมื่อเรือที่ตรวจคนเข้าเมืองจัดหาให้ไปส่งใกล้ชายแดนเมียนมาเริ่มหันหัวเรือกลับก่อนถึงน่านน้ำเมียนมา

หลังจากผมถูกจับแล้วถูกส่งไปยังเรือนจำแห่งหนึ่ง เป็นเวลา 3 เดือน ก็ถูกส่งไปยังสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดระนอง เป็นเวลา 16 วัน ก่อนที่จะถูกผลักดันออกนอกประเทศ โดยให้ขึ้นเรือนายหน้า นำพาไปที่เกาะฝั่งพม่า ทางเจ้าหน้าที่บอกว่าจะส่งกลับประเทศพม่า แต่ทราบภายหลังพวกเราถูกขายให้กับนายหน้าชื่ออานัว เรือออกไปแล้วก็รอจนกระทั่งเวลาประมาณ 20.00 น. ก็กลับเข้ามาฝั่งไทย เมื่อเทียบฝั่งไทยก็ถูกบังคับให้เดินข้ามภูเขา จนถึงสวนยางแห่งหนึ่ง โดยมีคนคุมอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเย็นของอีกวันหนึ่งก็ถูกนำไปอีกสถานที่หนึ่งโดยรถกระบะ มีชาวโรฮิงยาอยู่บนรถกระบะทั้งหมด 18 คน แต่เกิดอุบัติเหตุรถพลิกคว่ำจนได้รับบาดเจ็บ

(ฮามิสฮุสเซน, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2557)

ต่อมาก็เริ่มมีการชักชวน หลอกลวงให้หลบหนีออกมา เช่น กรณีของผู้หญิงชาวโรฮิงยาบอกว่าตนเองถูกชักชวนทั้งจากนายหน้าชาวพม่า และนายหน้าชาวโรฮิงยาให้ไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ขณะที่ในค่ายพักของรัฐบาลก็ไม่มีงานให้ทำก็เลยตัดสินใจออกมา นายหน้ายังบอกว่าค่าใช้จ่ายค่อยไปหักจากค่าแรงเมื่อเดินทางไปถึงมาเลเซียแล้ว

นายหน้าบอกว่าจะให้ไปทำงานที่มาเลเซียแต่ไม่ทราบรายละเอียด แต่จะให้ค่าจ้างเป็นจำนวนเงิน 6,000 บาท เพื่อเป็นค่าจ้าง ก็เลยตกลงที่จะเดินทาง จากนั้นนายหน้าชาวพม่า และไทย ได้นัดเจอกันที่บ้านพักในค่ายพักผู้พลัดถิ่นเพื่อที่จะเดินทางไปทำงาน แต่ก็ไม่ได้บอกว่าจะเดินทางด้วยวิธีใด โดยในขณะนั้นมีผู้ที่ผู้หญิงที่จะไปด้วยกันอีก 5 คน เดินทางออกมาพร้อมกันด้วยเรือขนาดเล็ก ซึ่งจุดคนได้ประมาณ 15 คน โดยได้ลงเรือห่างจากที่พักประมาณ 8 กิโลเมตร ในเวลากลางวัน

(นางราเบียโนสุรี, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2558)

กลุ่มขบวนการนำพาเข้าในประเทศไทยเริ่มใช้สัญลักษณ์ เพื่อจำแนกความแตกต่างของชาวโรฮิงยาแต่ละคนในระหว่างการเดินทางบนเรือ โดยผู้คุมที่เดินทางพร้อมกับเรือจะให้สายรัดข้อมือสีต่างๆ ให้กับชาวโรฮิงยาแต่ละคน เพื่อเป็นสัญลักษณ์เพื่อบอกให้รู้กันว่าใครจะถูกส่งไปให้นายหน้า หรือขบวนการนำพากลุ่มไหนในประเทศไทย อย่างเช่น นางราเบียโนสุรี ได้บอกว่า “เมื่อขึ้นเรือทุกคนจะได้รับสายรัดข้อมือคนละ 1 เส้น เพื่อเป็นการแบ่งกลุ่มซึ่งประกอบไปด้วยสีขาว เหลือง และดำ ตัวเขาได้สีดำ”

ชาวโรฮิงยาที่สามารถติดต่อกับญาติในประเทศมาเลเซียได้ก็จะถูกนำพาข้ามแดนเข้าไปในมาเลเซียก่อนที่จะรอญาติมารับตัวต่อไป ชาวโรฮิงยาที่มีการเตรียมการเดินทางมาก่อนจะมีหมายเลขโทรศัพท์ของญาติเก็บติดตัวไว้เพื่อจะได้โทรศัพท์ติดต่อเมื่อไปถึง คนที่ถูกบังคับลงมาจะให้โทรติดต่อญาติภายหลัง ชาวโรฮิงยาที่ไม่สามารถติดต่อใครได้ในมาเลเซียจะถูกขังไว้ในคอกของขบวนการในประเทศไทย

3.3.2 คนไร้รัฐ ความรุนแรงและขบวนการค้ำมนุษย์

ขบวนการค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงยาเริ่มแสดงอำนาจในการใช้ความรุนแรงควบคุมชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะหลังจาก กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนย่อย 1 ระยอง ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่จากเดิมที่หน่วยงานของรัฐจะยึดแนวทางการดำเนินการตามกฎหมาย ด้วยการผลักดันออกนอกประเทศ ซึ่งล้มเหลวและไม่สามารถผลักดันกลับ

ออกนอกประเทศได้จริง กลายเป็นการส่งตัวชาวโรฮิงญาให้กับขบวนการนำพาอย่างไม่ตั้งใจเป็นการเอื้ออำนวยให้พวกเขาสามารถเดินทางต่อไปได้ แม้เข้ามาถึงชายฝั่งของไทย การปรับเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการได้เอื้ออำนวยให้กับขบวนการนำพาในจังหวัดระนองและพังงาให้นำพาชาวโรฮิงญาที่เข้ามาถึงประเทศไทยแล้วข้ามออกไปยังประเทศมาเลเซีย ขบวนการในประเทศไทยได้ขยายเครือข่ายเข้าไปในประเทศเมียนมาและมาเลเซีย เพื่อนำตัวชาวโรฮิงญาเข้ามามากขึ้น ซึ่งต่อมาได้เป็นการใช้ความรุนแรงในการบังคับ นำพาและเรียกหาผลประโยชน์มากขึ้นจากคนไร้รัฐชาวโรฮิงญา ขบวนการนำพาในตอนแรกจึงได้กลายเป็นขบวนการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญาภายใต้เงื่อนไขที่เอื้ออำนวยในเวลาต่อมา

เมื่อขบวนการนำพาและค้ามนุษย์เริ่มต้นพาคนไร้รัฐจากเมียนมาขึ้นเรือ เพื่อนำเข้ามาในประเทศไทย ไม่ว่าพวกเขาจะสมัครใจหรือถูกบังคับให้ขึ้นมาทั้งหมดก็อยู่ภายใต้การควบคุมของขบวนการบนเรือที่ต้องถูกบังคับให้อยู่ภายในสภาพการเดินทางที่ยากลำบาก และเรียกร้องขอความช่วยเหลืออาจทำให้เสียชีวิตได้

กลุ่มนายหน้าที่ชักชวนคนให้ออกมา เริ่มหาชาวโรฮิงญาที่สมัครใจเดินทางออกมาได้ไม่พอกับจำนวนที่เรือรอรับอยู่นอกชายฝั่ง นายหน้าบางคนเริ่มใช้กำลังบังคับทั้งชาวโรฮิงญา และชาวบังคลาเทศในพื้นที่ชายแดนเพื่อให้ได้จำนวนตามที่ต้องการ บางคนก็นำกลุ่มชาวโรฮิงญาที่ต้องการจะไปมาพักรวมกันใกล้กับชายฝั่งทะเลที่เป็นชายแดนของประเทศบังคลาเทศและเมียนมาเพื่อรอให้ครบจำนวนที่ต้องการ บางส่วนก็ส่งขึ้นไปบนเรือที่ชาวโรฮิงญาเริ่มถูกบังคับให้อยู่รอบบนเรือเพื่อให้ได้จำนวนคนที่ต้องการ หลายคนถูกบังคับให้รอบบนเรือตั้งแต่เป็นอาทิตย์จนถึงเดือนก่อนที่จะเดินทางเข้ามาบนน้ำของไทย เรือที่นำพาชาวโรฮิงญาออกมาในแต่ละครั้งมากขึ้นเป็นหลายร้อยจนเกือบถึงพันคนต่อครั้ง

เรือประมงจากประเทศไทยที่จะไปขน “ควาย”¹ จากเมียนมาจะได้ค่าเช่าเรือวันละประมาณ 30,000 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดของลำเรือ จำนวนวันที่ต้องไปลอยลำนรอ โดยขบวนการนำพาจะตัดแปลงใต้ท้องเรือสำหรับให้ชาวโรฮิงญาและคนอื่นๆ ผู้ชายจะถูกบังคับให้อยู่ชั้นล่างสุด ผู้หญิงและเด็กอยู่ชั้นที่สอง ความแออัดและการถูกควบคุมอยู่ในห้องใต้ท้องเรือระหว่างการเดินทางทำให้หลายคนเสียชีวิตก่อนถึงประเทศไทย หรือเมื่อถึงประเทศไทยก็ไม่อยู่ในสภาพที่จะทำอะไรได้อย่างเช่น กรณีของ ราเบียโนสุรี หญิงชาวโรฮิงญา ซูรุฟอาร์ม ชายชาวโรฮิงญาที่ถูกหลอก ถูกบังคับออกมาตั้งแต่ในรัฐยะไข่ หรือฮามิสสุสเซนที่โดนบังคับภายหลังที่ถูกผลักดันออกนอกประเทศ

¹ หมายถึงชาวโรฮิงญาที่ถูกขบวนการนำพาจากประเทศไทยนำเรือไปรับมาจากบริเวณชายแดนเมียนมา บังคลาเทศ

ราเบียโนสุริ หญิงชาวโรฮิงยาคิดว่า ตนเองกำลังจะเดินทางไปทำงานในมาเลเซียบอกว่าระหว่างการเดินทางต้องเปลี่ยนเรือหลายครั้งและสภาพบนเรือก็ลำบาก

เมื่อได้ลงเรือเล็กแล้ว นายหน้าได้พาออกไปประมาณ 4 ชั่วโมง ก็เจอไปเรือลำใหญ่ ที่จอดอยู่กลางทะเล ที่เรือลำใหญ่มีลักษณะทำด้วยไม้และเหล็กผสมกันสีเทาและแดง โดยมีพื้นที่สีเทามากกว่าพื้นที่สีแดง มีธงชาติอยู่บนเสา โดยธงมีสีจำนวน 3 สี และมีแถบจำนวน 5 แถบ อยู่ที่เสาด้านหน้าของเรือ

จากนั้นก็ถูกบังคับให้ขึ้นเรือลำใหญ่ โดยใช้ท่าลับและเตะให้รับขึ้นเรือ ก็เลยจำต้องขึ้นเรือ และก็อยู่กลางทะเลด้วย พอขึ้นเรือแล้ว ก็เห็นว่ามีเรือลำอื่นลอยอยู่ใกล้ๆ กันอีก 2 ลำ รวมทั้งหมดมีเรือ 3 ลำ

เมื่อขึ้นเรือมาแล้วได้มีชายพม่าจำนวน 1 คน มาบังคับให้เดินไปบริเวณห้องด้านหลังของเรือ ในห้องมีผู้หญิงจำนวนประมาณ 100 คน อยู่ก่อนแล้ว ส่วนผู้ชายถูกนำตัวลงไปด้านล่างของเรือโดยลงไปทางช่องทางกลางลำเรือ ซึ่งเหมือนกับเป็นที่เก็บของใต้ท้องเรือ

ราเบียโนสุริ ต้องนั่งอยู่ในลักษณะคุกคู้ เบียดเสียดกัน เนื่องจากไม่มีพื้นที่นั่ง เวลาที่จะปัสสาวะและอุจจาระจะมีห้องน้ำซึ่งอยู่ด้านหลังของเรือ แต่จะต้องบอกก่อนและจะมีคนพาไป ในแต่ละวันได้ปัสสาวะ จำนวน 1 ครั้ง เนื่องจากไม่มีน้ำดื่มให้กิน แต่หากให้กินก็จะให้น้ำดื่มเป็นจำนวน 1/3 ขวด ต่อหนึ่งคน และอุจจาระเพียง 2 ครั้ง เฉลี่ยครั้งละ 3-4 วัน เนื่องจากไม่ได้รับประทานอาหาร หรือได้เป็นบางมื้อและปริมาณที่ได้จะน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นอาหารจำพวกถั่วเหลืองและข้าวสวย จะให้รับประทาน 1 ถูงต่อวัน อยู่บนเรือด้วยความลำบากยากเข็ญ

เรือใช้เวลาเดินทางจากประเทศพม่ามายังประเทศไทย เป็นเวลา 6 วัน ระหว่างที่อยู่บนเรือลำใหญ่ เห็นมีเรือที่ทำด้วยไม้และเหล็กผสมกัน สีเทาและสีแดงอีกลำ ติดธงชาติที่มีสีจำนวน 3 สี และมีแถบจำนวน 5 แถบ นำข้าวสารและอาหารมาส่งที่เรือลำใหญ่

เมื่อมาถึงชายฝั่งแห่งหนึ่ง ได้มีเรือเล็กจุกคนได้ประมาณ 53 คน พาเข้าฝั่งที่จังหวัดพังงา ได้มีเรือเล็กจุกคนได้ประมาณ 53 คน พาเข้าฝั่ง และจากนั้นได้มีชายไทยจำนวน 4 คน โดยมีอาวุธปืนยาวและสั้นประจำกาย โดยชายดังกล่าวแต่งกายด้วยกางเกงขายาวสีดำ เสื้อแขนสั้นสีแดง รองเท้าเตะ บังคับให้ไปอยู่ในป่า เป็นเวลา 2 เดือน

(นางราเบียโนสุริ, สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2558)

เช่นเดียวกับ ซูรุฟอาร์ม ที่ถูกบังคับให้ขึ้นเรือ และต้องเปลี่ยนเรือหลายลำแต่เขาถูกบังคับให้รอบนเรืออยู่เป็นเวลานานถึง 3 เดือนก่อนที่เรือจะออกเดินทางซึ่งใช้เวลาเพียงแค่ 8 วัน

ผมและเพื่อนรวม 3 คน ถูกพาตัวออกมาจากบ้าน ไปยังประเทศบังคลาเทศ โดยพักอยู่ที่ประเทศบังคลาเทศ 1 วันก่อนที่จะถูกส่งลงเรือลำเล็กในเวลากลางคืน โดยเดินทางไปถึงเรือลำใหญ่ช่วงเวลาใกล้สว่าง

บนเรือลำใหญ่มีชาวโรฮิงยารออยู่ประมาณ 600 คน ประกอบไปด้วยผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก โดยคนที่ถูกลักพาตัวมาประมาณ 50 คน ถูกพาไปไว้ใต้ท้องเรือ ทุกคนได้รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ มื้อเช้าจะได้รับประทานข้าว 1 กำมือ และพริกสด มื้อเย็นจะได้รับประทานบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป 1 ซอง บางวันก็ไม่ได้ ไม่มีแรง

เรือลำใหญ่จอดอยู่กลางทะเลเป็นเวลา 3 เดือน จึงออกเดินทางเมื่อออกเดินทางได้เป็นเวลา 8 วัน จึงถึงเกาะแห่งหนึ่ง ชาวโรฮิงยาที่อยู่บนเรือจึงถูกส่งลงเกาะ ส่วนชาวโรฮิงยาที่อยู่ใต้ท้องเรือ ให้ย้ายมานั่งบนเรือแทนที่คนที่ลงไป บนเกาะ

ต่อมาได้มีคนบอกว่ามีเรือของทหารเรือกำลังมา เรือที่นายซูรุฟ อาร์มอยู่จึงแล่นไปหลบหลังเกาะเป็นเวลา 2 วัน ก่อนย้อนกลับมาจอดที่เดิม ต่อมาจึงมีเรือลำเล็ก 2 ลำขับเข้ามาเทียบโดยมีนายอิลีเยส อายัส อิสมาย ซึ่งผู้คุมทั้งหมดเรียก 3 คนนี้ว่าบอส โดยทั้ง 3 คนพักอยู่บนเรือเป็นเวลา 2 วัน และได้สั่งให้ย้ายชาวโรฮิงยาที่อยู่บนเรือขึ้นฝั่ง โดยมีเรือลำเล็ก 2 ลำเข้ามารับ เมื่อถึงฝั่งชาวโรฮิงยาทุกคนต้องเดินเท้าเข้าไปในป่า

เขาต้องนั่งอยู่บนเรือนานเป็นเวลาหลายเดือน จึงทำให้ไม่สามารถทรงตัวได้ จึงถูกทุบตีด้วยไม้เป็นแผลบริเวณแขนและขา ไม่สามารถหลบหนีหรือเดินไหว แต่ก็ถูกบังคับเขียนดีให้เดินเท้าต่อไป

(ซูรุฟอาร์ม, สัมภาษณ์, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2558)

ระหว่างการเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ชาวโรฮิงยาและคนอื่นๆ ที่อยู่บนเรือจะถูกควบคุมจากลูกเรือที่มีทั้งอาวุธปืน มีด ไม้ แส้ หวายและอื่นๆ เพื่อไม่ให้ชาวโรฮิงยาที่คิดเปลี่ยนใจหลบหนีออกจากเรือได้ มีการจำกัดอาหารและน้ำดื่มวันละมื้อ หรือน้อยกว่านั้น หากระยะเวลาที่อยู่บนเรือนานเป็นเดือน บางคนจะได้อาหารที่ผสมยาบางชนิดที่เมื่อกินเข้าไปแล้วจะทำให้รู้สึกไม่มีแรงไม่สามารถต่อสู้ขยับขึ้นได้

ราเบียโนสุริบอกว่า น้องชายของตนเองที่เดินทางมาด้วยกัน พยายามขอน้ำดื่มเพิ่ม แต่ไม่ได้จึงโวยวาย ก็ถูกชาวพม่าบนเรือพาขึ้นไปด้านบนของเรือ ก่อนที่จะมีเสียงปืนที่หลังจากนั้น ราเบียโนสุริก็ไม่เห็นน้องชายกลับมาอีกเลย ขณะที่ซุรุฟอาร์มบอกว่า เขาไม่มีแรงที่จะทำอะไรได้เลย ระหว่างอยู่บนเรือ นอกจากนั่งและนอนอยู่ในใต้ท้องเรืออยู่หลายเดือน เหมือนโดนมอมยาตั้งแต่กิน ข้าวบนเรือในมือแรก

ทั้งราเบียโนสุริ และซุรุฟอาร์มมาถึงชายฝั่งบริเวณจังหวัดระนองจะถูกนำตัวขึ้นฝั่งรอ ขบวนการที่จะมารับช่วงต่อทางบก เพื่อพาไปพื้นที่ใกล้ชายแดนมาเลเซีย ระหว่างการการเดินทางทั้งคู่ อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถต่อสู้ ขัดขืนหรือทำอะไรได้มาก เพียงแค่ประคับประคองตัวเท่านั้น นายหน้า และผู้คุมจะบังคับให้พวกเขาย้ายลงไปในเรือลำเล็กที่มารับชาวโรฮิงยาบนเรือใหญ่พาไปขึ้น พวกเขา ถูกบังคับให้หลบซ่อนอยู่เป็นเวลานาน ตั้งแต่ไม่กี่วันจนอาจยาวนานเป็นเดือน เพื่อรอรถที่มารับช่วงต่อ ขบวนการนำพาในประเทศไทยมักใช้เส้นทางเลียบชายฝั่งทะเลอันดามันจากชายฝั่งในพื้นที่ 2 อำเภอ ของจังหวัดระนอง คือ กะเปอร์และสุขสำราญ และอีก 2 อำเภอของจังหวัดพังงา คือคุระบุรี และ ตะกั่วป่าไปยังชายแดนมาเลเซียในพื้นที่ของจังหวัดสงขลา อีกเส้นทางที่ขบวนการนำพาในประเทศไทยใช้ กันภายหลัง คือ การใช้เรือเดินทางต่อไปถึงบริเวณหมู่เกาะตะรุเตา หรือขึ้นฝั่งที่จังหวัดสตูลเพื่อ หลบหนีการจับกุมจากหน่วยงานอื่นๆ ระหว่างทาง ขบวนการนำพาจะพยายามบรรทุกชาวโรฮิงยาให้ เข้าไปในรถให้ได้มากถึง 20 คนต่อคันในแต่ละครั้ง และใช้เวลาในตอนกลางคืนในการพาชาวโรฮิงยาที่ หลบอยู่ตามป่าริมชายฝั่งอันดามันไปยังบริเวณชายแดนไทยมาเลเซียก่อนที่จะสว่าง

รถยนต์ที่มารับรับช่วงต่อ จากจุดขึ้นฝั่งในจังหวัดระนองและพังงาไปชายแดนจังหวัด สงขลา จะได้ค่าจ้างเป็นครั้ง ครั้งละ 4-5,000 บาท หรือบางครั้งก็คิดเป็นหัว หัวละประมาณ 1,000 – 1,500 บาท แล้วแต่ครั้งไปกลุ่มรถที่จะมารับ หรือในบางครั้งก็มีนายหน้าคิดเป็นรายหัวแล้วก็มาหาเช่า รถโดยที่เจ้าของรถและคนขับไม่รู้ว่าได้มาเท่าไร การเดินทางในแต่ละครั้งมักจะมีคนขับรถนำทางไป ก่อนเพื่อที่จะได้แจ้งเตือนให้กลุ่มผู้ขับรถบรรทุกให้ทราบ หรือบางครั้งก็คนขับรถที่เคยใช้เส้นทาง มาแล้วก็จะไม่มีรถนำทาง

รถบางคันที่มารับก็ติดเครื่องหมายของหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน แต่มา ถูกจับโดยตำรวจนำจากจังหวัดภูเก็ตในพื้นที่ของอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา โดยรถกระบะที่ติด เครื่องหมายพยายามขับหลบหนีจนกระทั่งประสบอุบัติเหตุ มีชาวโรฮิงยาที่เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ จำนวนหนึ่ง แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าของพื้นที่จะไม่ได้มีการสืบสวนเพิ่มเติม หรือเรียกเจ้าของรถมา ชี้แจงแต่อย่างใด รวมถึงที่มาของสติ๊กเกอร์แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดจับกุมจะสันนิษฐานว่าอาจมี หน่วยงานเจ้าของสติ๊กเกอร์เกี่ยวข้องด้วยก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่าก็ได้ตั้ง

ด้านตรวจของต้นขึ้นมาแทน ที่ต่อมาทำให้ขบวนการต้องเปลี่ยนเส้นทางนำพาชาวโรฮิงยา โดยหลบจากด้านตรวจในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงาไปใช้เส้นทางนครศรีธรรมราชมุ่งหน้าเข้าจังหวัดสงขลา แทน

การเปลี่ยนเส้นทางใหม่ทำให้ขบวนการก็มีความเสี่ยงจากการถูกจับกุมมากขึ้น และก็ทำให้คนไร้รัฐที่ถูกนำพามาถึงแล้วต้องรอนาน ราเบียโนสุรีอยู่ในกลุ่มที่ถูกพาไปในเส้นทางใหม่ รถของขบวนการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชถูกจับในวันที่ 11 มกราคม 2558 โดยเป็นรถกระบะ 5 คันมาจากจังหวัดพังงา แต่ละคันมีผู้หญิงและเด็กชาวโรฮิงยาถูกบังคับให้อัดเข้ามาภายในบริเวณห้องโดยสารด้านหลังคนขับเกือบ 12 คน และให้นอนทับกันอยู่ในกระบะท้ายอีกประมาณ 8 คน รวมประมาณ 20 คน ต่อคัน ทั้งหมดรวมประมาณ 98 คน หลังการจับกุมเจ้าหน้าที่ตำรวจพบว่า มีหญิงชาวโรฮิงยาบางคนเสียชีวิตระหว่างถูกอัดไว้ภายในรถก่อนแล้ว หลายคนอยู่ในสภาพอ่อนแอ หลายสิบคนถูกส่งต่อไปรักษาที่โรงพยาบาลหัวไทร และอีก 2 คนก็เสียชีวิตในวันต่อมา ราเบียโนสุรี ซึ่งรอดจากการขาดอากาศหายใจระหว่างอยู่บนรถบอกว่า

ราเบียโนสุรี รออยู่นานหลายวันจนจำไม่ได้ก็ถูกพาขึ้นรถกับพวกที่เหลือเกือบ 200 คน เป็นรถกระบะหลายคัน คันละ 20 คน โดยให้เข้าไปนั่งด้านหน้ากระบะ จำนวน 10 คน ส่วนอีก 10 คน คนขับรถให้นอนทับกันด้านหลังกระบะ แล้วนำผ้าสีดำๆ มาปิดทับไว้ ระหว่างเดินทางผ่านด้านตรวจทั้งของทหาร และตำรวจจำนวน 5 ด้าน ทุกด้านๆ คนขับรถจะลงไปพูดคุยแล้วขึ้นมาขับรถผ่านด้านๆ คนขับรถ ใช้เวลาเดินทาง 8 ชั่วโมง จนมาถึงด้านนี้

(นางราเบียโนสุรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2558)

“คอก” เป็นคำที่คนในขบวนการเรียกสถานที่ที่ใช้ควบคุมชาวโรฮิงยาในป่าบนเทือกเขาติดกับชายแดนมาเลเซีย มีจำนวนหลายหลัง ก่อนที่จะปล่อยตัวออกไปเมื่อขบวนการได้รับเงินตามที่ต้องการแล้ว “คอก” ถูกสร้างขึ้นด้วยไม้ตั้งเป็นรั้วกันแล้วมีผ้าใบชิงกันเป็นหลังคา คอกเหล่านี้จะถูกสร้างขึ้นหลายหลัง แต่ที่พักของคนคุมจะมีสภาพที่ดีกว่า โดยทำจากไม้เหมือนกันแต่ยกพื้นขึ้นมา ชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับให้อยู่ในคอกที่สร้างขึ้นชั่วคราวจะถูกบังคับให้นอนสลั่บหัว สลับเท้า ในลักษณะแออัด ผู้ควบคุมอีกส่วนทำหน้าที่ดูแลทางขึ้น-ลงของคอก บางคนจะทำหน้าที่จัดหาเสบียงเพื่อนำมาให้ชาวโรฮิงยารับประทาน ขณะที่น้ำก็จะใช้น้ำในลำธารในป่า ไม่มีน้ำสะอาดให้

ในแต่ละค่ายของขบวนการนำพาและค้ำมนุษย์ที่อยู่ตามแนวชายแดนไทย มาเลเซีย จะประกอบด้วยคอกอยู่เป็นจำนวนมาก ค่ายเหล่านี้ไม่ได้มีรั้วกันมิดชิดป้องกันการหลบหนี แต่หากมี

การหลบหนีคนคุมจะยิ่งทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง บางคนหนีไปได้แต่ถูกจับกลับขึ้นมา ก็จะถูกซ้อมจนตาย เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่างเช่นกัน

ซูรุฟอาร์มและฮามิสฮุสเซนไม่ได้ถูกจับระหว่างทางอย่างเช่นราเบียโนสุริ หรือจามาลหมัดที่ประสบอุบัติเหตุก่อนที่ไปถึงชายแดน ซูรุฟอาร์มและฮามิสฮุสเซนถูกขบวนการนำพาไปจนถึงจังหวัดสงขลา ใกล้ชายแดนมาเลเซียและถูกบังคับให้อยู่ภายในคอกเป็นเวลานานก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือ ขณะที่ชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ ที่สามารถหาเงินมาจ่ายให้กับขบวนการได้ก็จะถูกนำพาข้ามแดนไปยังประเทศมาเลเซีย ส่วนคนที่ไม่มียกถูกกักไว้ในคอกเหล่านี้จนกว่าจะได้เงิน

ซูรุฟอาร์ม ที่รอดออกมาจากแคมป์กักขังของขบวนการฯ เล่าให้ถึงสภาพของคอกว่า “คอกดังกล่าวมีลักษณะเป็นผ้าเต็นท์ กางเป็นที่นั่งและหลังคาเพื่อใช้สำหรับหลบฝน มีโครงไม้ค้ำและขังพวกเราไว้ ผมเห็นหลายคนตายระหว่างที่อยู่ในคอก” (นายซูรุฟอาร์ม, สัมภาษณ์, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2558)

อาสาสมัครขององค์กรมุสลิมในพื้นที่ที่ตามขึ้นไปข้างบนหลังจากเจ้าหน้าที่ได้บุกจับขบวนการฯ ในพื้นที่ตำบลปาดังเบซาร์ อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลาเมื่อเดือนพฤษภาคม 2558 เจ้าหน้าที่บอกว่า

ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เจ้าหน้าที่พบที่พักชั่วคราวและสิ่งปลูกสร้าง 39 หลัง (แคมป์) แบ่งเป็นโรงนอน 26 หลัง ที่เหลือเป็นโรงครัว ที่อาบน้ำ ห้องน้ำ หอคอยสังเกตการณ์ ภายในบริเวณแคมป์พบศพผู้เสียชีวิต 1 ราย เพศชาย และมีชายวัยกลางคนอีกหนึ่งราย เจ้าหน้าที่ได้นำส่งโรงพยาบาลปาดังเบซาร์

ห่างจากแคมป์ประมาณ 50 เมตร พบพื้นที่ถูกแผ้วถางสำหรับใช้เป็นสุสานฝังศพแบบเดียวกับที่ฝังศพของชาวมุสลิม ประมาณ 32 หลุม โดยหน่วยกู้ภัยได้ทำการขุดหลุมจำนวน 5 หลุม พบศพ 4 ศพ ในวันแรก ต่อมาพบศพเพิ่มขึ้นเป็น 36 ศพ

ภายในที่พักที่สร้างขึ้นชั่วคราว จะมีคนที่ทำหน้าที่ควบคุมเพื่อมิให้ผู้เสียหายดังกล่าวหลบหนี มีทั้งคนไทยและชาวโรฮิงยา ประมาณ 10-20 คน มีทั้งคนที่ทำหน้าที่เป็นผู้คุมจะมีอาวุธติดมือ ปืน มีด ท่อนไม้ ไม้หวาย แส้ มักเป็นคนไทย และนายหน้าที่จะคอยติดต่อกับญาติของชาวโรฮิงยา เพื่อเรียกเงินอีกครั้ง ก็จะเป็นชาวโรฮิงยาในประเทศไทยกันเอง อีกกลุ่มที่จะคอยขึ้นๆ ลงๆ นำเสบียง อาหารและน้ำเอาขึ้นไปไว้ที่คอก

นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางคนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงคอยช่วยเหลือเป็นหูเป็นตาตามหาคนที่หลบหนีออกมาหรือหากมีเจ้าหน้าที่เข้ามาก็แจ้งให้ทราบ

(อนัส สันละ, สัมภาษณ์, วันที่ 20 กรกฎาคม 2558)

ในระหว่างที่ฮามิสฮุสเซนและชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ ถูกควบคุมอยู่ในคอก ผู้คุมที่อยู่จะบังคับให้พวกเขาติดต่อกับญาติมิตรเพื่อให้โอนเงินมาเป็นค่าไถ่ ซึ่งผู้คุมจะต้องพาออกไปจากคอกแล้วขึ้นไปบนยอดของภูเขาเพื่อใช้โทรศัพท์ “ระหว่างที่อยู่ในค่าย พวกนายหน้าบังคับให้โทรติดต่อกับญาติพี่น้องเพื่อให้เอาเงินมาไถ่ตัวให้ได้ ระหว่างโทรศัพท์ พวกมันจะคอยเขียนตีให้ร้องออกมาด้วยความเจ็บปวด เสร็จแล้วมันก็พากลับมาไว้ที่คอก พวกที่ยังไม่มีใครติดต่อมาว่าจะจ่ายเงินก็ไม่ได้อาหาร ” (ฮามิสฮุสเซน, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2557)

ซุรุฟอาร์ม รอดออกมาจากแคมป์กักขังของขบวนการฯ ได้เล่าถึงการถูกกระทำที่เหมือนกันคือ “ระหว่างที่อยู่ในคอกได้มีกลุ่มนายหน้าเข้ามาพูดคุยและให้ติดต่อกลับหาครอบครัวที่ประเทศพม่า โดยบอกให้นำเงิน 2,000,000 จัต (ประมาณ 60,000 บาท) มาเป็นเงินค่าเดินทางไปยังประเทศมาเลเซีย แต่ครอบครัวผมไม่มีเงินจ่ายจึงถูกทุบตี อดอาหารน้ำด้วย ” (นายซุรุฟอาร์ม, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2558)

เช่นเดียวกับอาสาสมัครชาวมุสลิมที่เข้าไปช่วยทางอำเภอสะเดาในการรวบรวมหลักฐานที่พบและประสานงานให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาที่รอดชีวิตจากคอกกักชาวโรฮิงยาของขบวนการฯ เล่าสภาพให้ฟังว่า

ชาวโรฮิงยาที่มีญาติและมีเบอร์ติดต่อญาติได้ จะถูกบังคับให้โทรศัพท์ติดต่อญาติทั้งในประเทศบังคลาเทศ ประเทศไทย ประเทศเมียนมาและประเทศมาเลเซีย เพื่อเรียกค่าไถ่เป็นเงิน ประมาณ 190,000-200,000 ทากา (2.50 ทากา = 1 บาทไทย) ระหว่างการโทรศัพท์ติดต่อกับญาติและครอบครัว ชาวโรฮิงยาจะถูกทำร้ายร่างกายโดยใช้ไม้ตี ใช้อาวุธมีดแทงทำร้ายตามตัว แขน ขา เพื่อให้ส่งเสียงร้องเจ็บปวดในขณะที่โทรศัพท์ เพื่อจะได้กดดันให้ต้องยอมจ่ายเงินค่าไถ่ตามที่ผู้นำพาเรียกร้อง

ขณะเดียวกันขบวนการนำพานี้จะมีการจัดทำบัญชีชาวโรฮิงยาที่ถูกควบคุมว่าใครขายได้ ออกไปจากการควบคุมจำนวนเท่าใด โดยมีการขายชาวโรฮิงยาที่ถูกควบคุมไว้ในคอกให้กับคนอื่นๆ ทั้งครอบครัวญาติมิตรและคนอื่นๆ คิดเป็นเงินไทยคนละประมาณ 60,000-70,000 บาท”

(อนัส สันละ, สัมภาษณ์, วันที่ 20 กรกฎาคม 2558)

นอกเหนือจากผู้คุมที่เป็นทั้งคนไทยส่วนใหญ่มีอาวุธ และชาวโรฮิงยาที่คอยทำหน้าที่ควบคุมดูแลชาวโรฮิงยาที่อยู่ในคอกไม่ให้หลบหนีแล้ว ยังมีชาวบ้านในพื้นที่บางคนที่คอยทำหน้าที่คอยสอดส่องชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมา ชาวบ้านเหล่านี้ทราบเพียงแค่ว่า หากพบชาวโรฮิงยาที่หนีออกมาได้แล้วแจ้งให้ผู้คุมข้างบนมาเอาตัวกลับไปก็ได้ค่าตอบแทนหัวละ 5,000 บาท ชาวบ้านเหล่านี้จะทำหน้าที่คอยแจ้งข่าวหากมีเจ้าหน้าที่ชุดที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับขบวนการเข้ามาในพื้นที่ใกล้ที่ตั้งของคอก

ผู้คุมชาวไทยจะเป็นคนที่คอยใช้ความรุนแรงกับชาวโรฮิงยาที่อยู่ในคอก แต่ละวันจะมีชาวโรฮิงยาถูกทุบตีให้เห็นเป็นตัวอย่าง ผู้คุมชาวโรฮิงยาดูแลกันจะเป็นคนที่คอยดูแลเป็นหลัก จะคอยดูคนที่เริ่มเจ็บป่วยให้แยกแยกออกมา เพื่อไม่ให้ไปติดกับใครแต่ก็ไม่ได้มีการรักษาแต่อย่างใด ใครที่ทำตัวดีและยังพอมิแรงก็เรียกออกมาช่วยงาน เช่น ยกน้ำ ยกอาหาร ฝังศพคนที่ตาย ซึ่งจะทำให้พวกเขาได้น้ำ ได้อาหารมากกว่าคนอื่น ๆ ขณะที่เปิดโอกาสให้ชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับมาหลบหนี เช่น ฮามิสซุสเซน ที่ต้องเอาศพเพื่อนไปฝังหลายครั้งและก็ไม่คิดว่าจะมีใครโอนเงินมาให้ตัวเขาออกไป เขาอาศัยช่วงที่ต้องลงไปช่วยเอาน้ำในลำธารแห่งหนึ่งหลบหนีออกมาขอความช่วยเหลือจากอิหม่ามในมัสยิดแห่งหนึ่ง

ผมถูกส่งมายังคอกในป่า แถวบ้านคลองต่อ สะเดา จังหวัดสงขลา เมื่อเดินทางมาถึงคนคุมถามเขาว่ามีญาติหรือไม่และมีเบอร์โทรศัพท์ติดต่อใครบ้าง เขาตอบว่าไม่มีญาติที่ไหน แต่ด้วยอาการบาดเจ็บ จึงทำให้ไม่สามารถออกจากแคมป์ได้ในตอนนั้น

ผ่านไปหลายวัน ฮามิสซุสเซน และเพื่อนอีกหนึ่งคน ทำทิวาขอไปช่วย ผู้คุมที่เป็นชาวไทยออกไปเอาน้ำที่แหล่งน้ำ และอาศัยจังหวะหลบหนีออกมา เมื่อหลบหนีออกมาได้สักพักเพื่อนที่หลบหนีออกมาด้วยกันได้หนีไปคนละทาง ส่วน ฮามิสซุสเซน ก็ได้มาเจอคนไทยมุสลิมคนหนึ่งบริเวณนั้น เลยร้องขอความช่วยเหลือจึงถูกนำมายังมัสยิดที่นี่

(ฮามิสซุสเซน, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2557)

ชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับให้อยู่ในคอกเหล่านี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีญาติพี่น้องที่จะสามารถโอนเงินมาให้ขบวนการได้ หลายคนที่พอแข็งแรงก็ต้องช่วยเหลืองานของพวกผู้คุม เพื่อเอาชีวิตรอด บางคนโชคร้ายก็โดนทำร้ายจนตายขณะที่โทรศัพท์หาญาติ บางคนก็เจ็บป่วยเกินกว่าที่ไปไหนได้ก็จะถูกปล่อยให้อนรอความตายไปเฉย อย่างกรณีของ รุฟอาร์ม เขาได้รับบาดเจ็บตั้งแต่อยู่บนเรือแต่ก็ยัง

ถูกบังคับให้เดินทางต่อมาจนถึงคอกในป่าแห่งนี้ แล้วก็ถูกแบกออกมาทิ้งไว้ห่างจากแคมป์ ขณะที่เจ้าหน้าที่กำลังเข้ามาจับกุมและขบวนการพยายามย้ายคนในคอกข้ามไปฝั่งมาเลเซียชั่วคราว เพื่อหลบเจ้าหน้าที่ไทย ชูรุฟฮารัมบอกว่า

วันหนึ่งมีคนตะโกนขึ้นภายในแคมป์ว่าตำรวจมา ผมก็เลยถูกแบกไปทิ้งไว้ที่แคมป์เก่ากับเพื่อนรวม 6 คน โดยที่นายหน้าได้บอกว่าให้รอที่นี่แล้วจะมารับ ก็รออยู่เป็นเวลา 6 วัน 6 คืน โดย 4 คนได้เสียชีวิตขณะที่อยู่ที่แคมป์เก่า ชูรุฟฮารัมและเพื่อนอีกคนที่บาดเจ็บไม่สามารถเดินได้จึงตัดสินใจลงมาจากภูเขา โดยระหว่างที่กลิ้งลงมาเพื่อนของนายชูรุฟฮารัมได้เสียชีวิต ส่วนตัวนายชูรุฟฮารัมจึงคลานไปนอนรออยู่ใต้ต้นไม้ ก่อนที่จะมีคนมาพบและส่งตัวมายังโรงพยาบาล

(นายชูรุฟฮารัม, สัมภาษณ์, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2558)

ชูรุฟฮารัมถูกส่งต่อไปยังโรงพยาบาลปาตังเบซาร์ เพื่อพักรักษาตัวโดยอาสาสมัครกุ้ยภัย เขาถูกพบภายหลังจากที่เจ้าหน้าที่ได้เข้าไปพบคอกกักขนาดใหญ่ในพื้นที่ชายแดนของอำเภอสะเตาจังหวัดสงขลา จึงไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในการจับกุมขณะที่ทางโรงพยาบาลก็ทำได้แค่แจ้งให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบและรักษาดูแลชูรุฟฮารัมต่อไป ส่วนฮามิสฮุสเซนที่หนีออกมาจากคอกได้ก่อนที่จะมีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ก็อยู่ภายในมัสยิด และถูกส่งต่อให้อาสาสมัครชาวมุสลิมดูแลต่อไป

ขณะที่ราเบียโนสุรีที่ถูกจับระหว่างการเดินทางก็ได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมในฐานะของ “ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์” ภายในหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนจามาลหมัดที่ประสบอุบัติเหตุระหว่างเดินทางและถูกส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ ที่พยาบาลเรียกว่า “นายสี โรฮิงยา” ก็สามารถติดต่อกับพ่อของตนได้ในประเทศมาเลเซีย แล้วได้นัดหมายให้เข้ามาช่วยพาหลบหนีออกไปในที่สุด

3.4 สรุป

การเป็นคนไร้รัฐของชาวโรฮิงยาเป็นทั้งเหตุผลที่ผลักดันให้พวกเขาต้องหลบหนีออกจากบ้านเกิดแล้วเข้ามาในประเทศไทย และก็ยังเป็นสถานะทางกฎหมายที่แม้จะถูกสร้างขึ้นโดยรัฐบาลเมียนมา แต่ก็ความเป็นคนไร้รัฐของพวกเขาก็ได้ตัดตัวออกมาแม้ว่าพวกเขาเดินทางออกมาจากเมียนมาเข้ามาในประเทศไทย การเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 กลายเป็นสถานะทางกฎหมายที่กดทับซ้อนลงไปบนชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา

สถานะของคนต่างด้าวไร้รัฐที่ถูกสร้างขึ้นจากกฎหมายและอำนาจของรัฐบาลไทยได้แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของอำนาจรัฐของไทย เมื่อไม่ได้มีกฎหมายและแนวทางปฏิบัติให้กับเจ้าหน้าที่รัฐเมื่อเผชิญกับการหลบหนีเข้ามาของคนต่างด้าวไร้รัฐที่ไม่สามารถกลับประเทศต้นทาง ซึ่งก็ได้นำไปสู่ความล้มเหลวในการป้องกันการหลบหนีเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงความรุนแรงที่คนต่างด้าวไร้รัฐต้องเผชิญซ้ำแล้วซ้ำอีกเพิ่มขึ้น

จากข้อจำกัดของรัฐในการเผชิญกับคนต่างด้าวไร้รัฐ ขบวนการนอกกฎหมายที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนของไทยกลับแสดงความสามารถของตนขึ้นท่ามกลางข้อจำกัดของรัฐ พยายามแข่งขันกับรัฐในการแสดงอำนาจเหนือชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่กำลังเดินทางเข้ามาในประเทศไทย และในระดับพื้นที่ชายแดนที่เจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตในหน่วยงานที่รับผิดชอบก็ร่วมมือกับขบวนการนอกกฎหมายเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ความมั่นคงของรัฐบางคนใช้อำนาจที่เกินกรอบของกฎหมายกำหนดโดยการอ้างภารกิจในการดูแลความมั่นคงในบริเวณชายแดนของตนขึ้นมาแทนอำนาจตามกฎหมาย รวมถึงขบวนการนำพาในท้องถิ่นที่ร่วมมือกันขยาย เป็นขบวนการนำพาข้ามรัฐทั้งจากต้นทางถึงปลายทาง มีการใช้เทคนิควิธีการที่นอกเหนือจากการใช้กำลังและความรุนแรง เช่น การใช้ยาผสมลงไปพร้อมอาหาร การอดข้าว อดน้ำที่ต่อเนื่องเพื่อให้ชาวโรฮิงยาหมดแรง เพิ่มเติมจากการใช้กำลังและความรุนแรงในการฆ่า ข่มขืน ทุบตี ทำร้ายร่างกายเพื่อข่มขู่ชาวโรฮิงยาให้ยอมทำตามที่ขบวนการต้องการ

แต่กระนั้นทั้งรัฐบาลไทย กอ.รมน. ภาค 4 สย.1 ระนอง และขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาก็เผชิญกับการเข้ามามีบทบาทมากขึ้นของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐที่มีภารกิจปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ และการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กผู้หญิงและผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ภายใต้ความรับผิดชอบตามกฎหมายของหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มองค์กรของชาวมุสลิมทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและความต้องการอื่นๆ ที่ทำงานบนศีลธรรมเฉพาะของตน หรืออย่างองค์กรระหว่างประเทศการเข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงยาที่มาจากรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมาของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM) และองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ รวมถึงรัฐบาลต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ที่เห็นว่าชาวโรฮิงยาเข้าข่ายในฐานะที่เป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพเงื่อนไข (De Facto Refugee) ที่จะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง ขณะที่ความสามารถของกลุ่มชาวโรฮิงยาในประเทศไทยเองแสวงหาสถานะทางกฎหมายอื่นๆ ที่ตนสามารถแทรกเข้าไปได้ ทั้งการเป็นคนไม่มีสถานะทางทะเบียน การเป็นแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 สัญชาติ ที่ได้รับการผ่อนผันจากกฎหมาย จะถูกอภิปรายเพิ่มเติมในบทที่ 4 และ 5 ต่อไป

บทที่ 4

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยา สถานะที่หลากหลายภายในประเทศไทย

ในบทนี้ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงชาวโรฮิงยาที่ได้รับการปกป้องดูแลจากหน่วยงานที่หลากหลายภายในรัฐฯ และกลุ่มองค์กรภายนอกในรัฐในประเทศไทย หน่วยงานรัฐ กลุ่มองค์กรทางสังคมที่หลากหลายใช้อำนาจที่นอกเหนือไปจากกฎหมายและยุทธศาสตร์การจัดการคนต่างด้าว ในการช่วยเหลือ ดูแล และปกป้องคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในฐานะอื่น ๆ ทั้งที่ถูกสร้างขึ้นทางกฎหมาย เช่น การเป็นผู้หญิง เด็กและเหยื่อการค้ามนุษย์ และสถานะทางสังคม เช่น ความเป็นพี่น้องมุสลิมที่ไม่ได้ถูกแบ่งแยกจากความเป็นพลเมืองและไม่ใช่พลเมืองของรัฐสมัยใหม่ หรือการเป็นผู้ลี้ภัยโดยเงื่อนไขสภาพที่เกิดขึ้น หรือแม้กระทั่งมนุษย์ผู้สมควรได้รับการปฏิบัติบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน แต่กระนั้นการใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐ องค์กรระหว่างประเทศ และกลุ่มองค์กรทางสังคมก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงสถานะของการเป็น "คนต่างด้าวไร้รัฐหลบหนีเข้าเมือง" เพียงแต่ได้สร้าง "สถานะ" ใหม่ทั้งทางกฎหมาย และทางสังคมอื่นๆ ขึ้นมาแข่งและซ้อนทับลงไปเหนือชีวิตของชาวโรฮิงยาท่ามกลางอำนาจรัฐในการจัดการคนต่างด้าวที่ยังคงอยู่

หน่วยงานของรัฐที่หลากหลาย องค์กรระหว่างประเทศและกลุ่มองค์กรของชาวมุสลิมต่างแข่งขัน ต่อรองเพื่อสร้างชีวิตใหม่ให้กับคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เข้ามาภายในประเทศไทย การศึกษาในบทนี้จำกัดอยู่เฉพาะชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในกระบวนการการปกป้องคุ้มครองจากบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ จังหวัดพังงา หน่วยงานในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ชุมชนของชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา รวมถึงห้องกักในด่านตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดสงขลา

บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ เป็นหนึ่งในหลายหน่วยงานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการให้ความช่วยเหลือ ดูแลและปกป้องคุ้มครองประชากรกลุ่มเสี่ยงเช่น ผู้หญิง เด็ก รวมถึงผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ คนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกจับบางส่วนถูกดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ขณะเดียวกันการปกป้อง คุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้ขยายออกไปภายนอกบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ตั้งแต่การปราบปรามขบวนการและช่วยเหลือผู้เสียหายของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในพื้นที่อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา หรือเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ภาค 6 จังหวัดสงขลา ซึ่งทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยา เช่น ราเบียโนสุรี หญิงชาวโรฮิงยา และคนอื่นๆ ได้รับการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไปจาก "ต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง" ที่ต้องถูกกักขังและผลักดันออกนอกประเทศเป็น "ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์" "เด็ก" และ "ผู้หญิง" ที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือดูแลจากหน่วยงานด้านพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ

มนุษย์ที่มีภารกิจตามกฎหมายในป้องกันปรามปราม และช่วยเหลือดูแลผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ผู้หญิงและเด็ก และได้ทำให้องค์กรระหว่างประเทศที่ได้รับการอนุญาตจากรัฐสามารถเข้าไปให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาในสถานะการเป็น “ผู้ลี้ภัยโดยสภาพเงื่อนไข” หรือจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่คำนึงถึง “สิทธิมนุษยชน” ของชาวโรฮิงยาโดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะทางกฎหมาย

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาทั้งภายในการควบคุม ดูแลของรัฐและที่อยู่ภายในชุมชนภายนอกก็ได้รับการดูแลในฐานะเป็น “ชาวมุสลิม” โดยเฉพาะในจังหวัดสงขลาที่มีทั้งกลุ่มองค์กรของชาวมุสลิมอยู่เป็นจำนวนมาก มีศูนย์ประสานงานสำนักงานจุฬาราชมนตรีประจำภาคใต้ เครือข่ายช่วยเหลือโรฮิงยา กลุ่มอาสาสมัครชาวมุสลิม และชุมชนของชาวมุสลิมอยู่ในหลายอำเภอของสงขลา โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนที่ติดกับมาเลเซีย ที่เป็นจุดที่ตั้งของค่ายเถื่อนของขบวนการนำพาและค้ำมนุษย์ รวมถึงด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสงขลา 2 แห่ง บ้านพักเด็กและครอบครัว 1 แห่ง และสถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่ควบคุมและดูแลชาวโรฮิงยาจำนวนมากที่สุดในประเทศตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2556 - 2558

ผู้เขียนวางกรอบการศึกษาและนำเสนอชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาภายในประเทศไทยใน 3 อาณาบริเวณของหน่วยงานและพื้นที่ที่สำคัญ คือ หนึ่ง คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายใต้การปกป้องคุ้มครองจากบ้านบ้านพัก และหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ทั้งฝ่ายปกครองในอำเภอตะกั่วป่า ชุดเฉพาะกิจของตรวจคนเข้าเมือง 6 สงขลา ในฐานะที่เป็นผู้หญิง เด็กและผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ขณะที่องค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรพัฒนาเอกชนของไทยได้เข้าไปช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในฐานะของการเป็น “ผู้ลี้ภัยโดยสภาพข้อเท็จจริง” และมนุษย์ที่ควรได้รับการปฏิบัติบนพื้นฐานของ “สิทธิมนุษยชน” ที่เป็นสากลในระหว่างที่พวกเขาถูกควบคุมอยู่ภายในรัฐ รวมถึงบ้านพักเด็กและครอบครัว

สอง คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากความเป็นพี่น้องมุสลิมในจังหวัดสงขลา ทั้งที่อยู่ภายในชุมชนมุสลิม หรืออยู่ภายในการดูแลของรัฐที่กลุ่ม ชุมชนและองค์กรของชาวมุสลิมได้ขยายความช่วยเหลือทั้งโดยตรง หรือโดยผ่านการสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่ให้การดูแล

4.1 บ้านพักเด็กและครอบครัว การปกป้องดูแลเด็ก ผู้หญิงและผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

บ้านพักเด็กและครอบครัว เป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่ในการปกป้องดูแลเด็ก ผู้หญิงและผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์โดยไม่ได้จำแนกว่าเป็นพลเมืองของไทยหรือไม่ และภายใต้กระบวนการให้ความคุ้มครองเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็ก

และครอบครัว อำนาจที่แตกต่างและหลากหลายต่างพยายามแข่งขัน ต่อรองและหาความร่วมมือระหว่างภายใต้อำนาจที่แตกต่างหลากหลายสามารถจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1. การแทรกแซงของอำนาจของแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในนามของต่อต้านการค้ามนุษย์เข้ามากำกับและควบคุมการทำงานของหน่วยงานรัฐในการปกป้องดูแลผู้เสียหาย แม้จะเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองของเจ้าหน้าที่บ้านพักขยายไปถึงฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และการช่วยเหลือของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง 6 ก่อนที่จะถูกส่งให้ไปอยู่ภายใต้การดูแลของบ้านพักเด็กและครอบครัว 2. การใช้อำนาจในการดูแลเด็กและผู้หญิงตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวเพื่อพัฒนาเด็กและผู้หญิงให้เป็นไปตามมาตรฐานการดูแลที่ดีตามกฎหมาย 3. อำนาจของขบวนการนอกกฎหมายที่พยายามแทรกแซงเข้ามาภายในบ้านพักเด็กและครอบครัว ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต ขบวนการนำพาและขบวนการค้ามนุษย์ที่พยายามเข้ามาชักชวน หลอกลวงให้เด็ก ผู้หญิงชาวโรฮิงยาหลบหนีออกไปจากบ้านพักเด็กและครอบครัว หรือให้ปฏิเสธที่จะไปประเทศสาม ในฐานะผู้ลี้ภัย ข่มขู่เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว และ 4. บทบาทของอำนาจจากองค์กรภายนอกที่แสวงหาความร่วมมือผ่านการทำงานภายในบ้านพักเด็กและเยาวชน เช่น สำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) เจ้าหน้าที่ขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น เจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยที่เข้าไปช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเหล่านั้น และคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาก็ยังคงต้องเผชิญกับนายหน้าของขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ด้วยเช่นกัน

รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์มาเป็นเวลานาน โดยเริ่มจากป้องกันการค้าหญิงและเด็กภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็กหญิง พ.ศ.2471 ขึ้นมาใช้บังคับเป็นฉบับแรก ซึ่งต่อมากฎหมายฉบับนี้ได้มีการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งในปี พ.ศ.2540 และในปี พ.ศ.2551 ได้แก้ไขอีกครั้ง โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ฉบับใหม่ในวันที่ 5 มิถุนายน ในปีเดียวกัน เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ การช่วยเหลือคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์สอดคล้องกับพันธกรณีของอนุสัญญาและพิธีสาร เพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และหลักการด้านสิทธิมนุษยชนอันเป็นสากล พร้อมกับจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปคม.) ซึ่งนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และคณะกรรมการประสานและกำกับการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปกค.) ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และในระดับจังหวัด มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยกรรมการจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานซึ่งได้ทำให้การป้องกันและปราบปรามการค้า

มนุษย์กลายเป็นภารกิจของหลายหน่วยงาน ทั้งภายในกระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

แต่กระนั้น คนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยไม่เคยได้รับการปฏิบัติในฐานะของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จนกระทั่งปี พ.ศ.2557 รัฐบาลสหรัฐได้เผยแพร่รายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ประจำปี 2557¹ ซึ่งได้จัดให้ประเทศไทยอยู่ในบัญชีกลุ่ม 3 (TIER3) กลุ่มประเทศที่มีสถานการณ์การค้ามนุษย์ระดับเลวร้าย โดยส่วนหนึ่งในรายงานระบุว่า

เจ้าหน้าที่รัฐของไทยทั้งพลเรือนและทหารได้รับผลประโยชน์จากการลักลอบนำเข้าผู้แสวงที่พักพิงชาวโรฮิงยาจากพม่าและบังคลาเทศ (ที่เข้าประเทศไทยเพื่อผ่านไปมาเลเซียหรืออินโดนีเซีย) รวมทั้งสมรู้ร่วมคิดกันในการขายผู้แสวงที่พักพิงชาวโรฮิงยาเหล่านี้เพื่อการบังคับใช้แรงงานบนเรือประมง เจ้าหน้าที่กองทัพเรือและถูกกล่าวหาว่า ผลักดันเรือบรรทุกผู้แสวงที่พักพิงชาวโรฮิงยา ซึ่งมุ่งหน้าไปมาเลเซียให้เข้าเขตไทยแทนและให้ความสะดวกในการส่งตัวผู้แสวงที่พักพิงบางคนไปให้นักค้ามนุษย์หรือนายหน้าเพื่อขายไปเป็นแรงงานบังคับใช้บนเรือประมง นอกจากนี้ สื่อยังรายงานว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจไทยบางคนทำการอย่างเป็นระบบในการโยกย้ายชายชาวโรฮิงยาจากศูนย์กักกันในไทยและนำไปขายให้นักค้ามนุษย์ หรือนายหน้าซึ่งจะส่งชายเหล่านี้ไปภาคใต้ของไทย

(กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา, รายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ประจำปี พ.ศ. 2557)

รัฐบาลไทย โดยกระทรวงมหาดไทยได้เร่งให้หน่วยงานปกครองในพื้นที่เร่งดำเนินมาตรการต่างๆ ในการปราบปรามขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในหลายพื้นที่ได้บูรณาการความร่วมมือหน่วยงานภายในพื้นที่ในการแก้ไขปัญหา และช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและมนุษยธรรม อย่างเช่น นายอำเภอตะกั่วป่าที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตน “ผมตั้งใจว่าจะขอแก้ปัญหาชาวโรฮิงยาในพื้นที่ เพื่อช่วยให้ประเทศไทยเพิ่มระดับจาก Tier 3 ไป Tier2 หรือ 1 ต่อไป” (นายมานิต เพียรทอง นายอำเภอตะกั่วป่า, สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2558)

¹ รายงานเพิ่มเติมได้ที่ <https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2014-trafficking-persons-report-thailand-th/>

4.1.1 การปราบปรามขบวนการค้ำมนุษย์ของฝ่ายปกครอง อำเภอดงแก้วป่า

ความพยายามของนายอำเภอดงแก้วป่าในการจัดการปัญหาการก่นำพาและค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงยาในพื้นที่ จนทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้เข้าสู่การปกป้องคุ้มครองในฐานะเป็นผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ได้เป็นครั้งแรก แต่การดำเนินคดีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเมื่อทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการไม่สามารถแสดงหลักฐานให้ศาลเห็นได้อย่างชัดเจน รวมถึงการเปลี่ยนเส้นทางการนำพาสื่อเสียงการผ่านอำเภอดงแก้วป่าโดยใช้เส้นทางอื่น เช่น อำเภอยะไข่ แม้จะมีด่านตรวจของเจ้าหน้าที่ทหารก็ตาม หรือใช้เรือลงไปถึงจังหวัดสตูล

พื้นที่อำเภอดงแก้วป่า จังหวัดพังงา เป็น 1 ใน 2 อำเภอของจังหวัดพังงาที่เป็นพื้นที่ขึ้นฝั่งของกลุ่มผู้นำพาชาวโรฮิงยาหลบหนีเข้ามาในประเทศ และใช้เป็นเส้นทางผ่านลงไปชายแดนมาเลเซียในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ผมก็พยายามปฏิบัติหน้าที่ในการปราบปรามขบวนการค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงยาอย่างจริงจังแต่เนื่องจากแต่ติดปัญหาคือ ทางอำเภอทำได้เพียงแค่จับกุมแล้วก็ต้องส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการต่อ แต่ก็ไม่มีติดตามขยายผลเท่าที่ควรจากเจ้าหน้าที่อื่นๆ

ผมจับกุมขบวนการค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงยาได้ในพื้นที่ตำบลตะกั่วป่า ตั้งแต่ตุลาคม ปี 2557 อีกครั้งในเดือนมกราคม ปี 2558 และต่อมาเมื่อวันที่ 11 มกราคม ปี 2558 มีการจับกุมได้ที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งทั้ง 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีนายหน้ากลุ่มเดียวกัน ลงเรือลำเดียวกันมา แต่เหตุใดเจ้าหน้าที่ตำรวจของตะกั่วป่ากลับมองว่าไม่เป็นการค้ำมนุษย์ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่อำเภอหัวไทร กลับมองว่าเป็นการค้ำมนุษย์และมีการขยายผลจนกระทั่งสามารถจับขบวนการค้ำมนุษย์ได้

จากการสืบหาข้อเท็จจริงของทางปลัดฝ่ายปราบปรามที่ผมได้รับผิดชอบก็ทราบว่า หัวหน้าขบวนการที่อยู่ในท้องที่จังหวัดพังงาแน่ละ เป็นชาวไทยมุสลิม และมีชาวโรฮิงยาที่อาศัยอยู่ในตำบลบางคลีร่วมขบวนการด้วย ยังมีผู้ร่วมขบวนการอีกหลายคน

บางคนถึงขนาดพูดจากับเจ้าหน้าที่ของผมที่เข้าไปจับกุมครั้งหนึ่งว่า พวกผมมีเยอะกว่าพวกของนายอำเภอยะไข่ ผมไม่กลัว

(นายมานิต เพียรทอง นายอำเภอดงแก้วป่า, สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2558)

การจับกุมเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2557 ที่ทางอำเภอดงแก้วป่าสามารถสืบสวน และวางแผนการจับกุมคนในขบวนการนำพาและค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงยา พร้อมกับบรรดัจกรยานยนต์และ

โทรศัพท์มือถือ และยังคงขยายผลการจับกุมเพิ่มเติมในวันที่ 13 ตุลาคม ตอนเช้ามีด นายอำเภอพร้อม กับอาสาสมัครเข้าไปตรวจสอบในพื้นที่ต้องสงสัย จนประมาณ 10 โมง ที่พบกลุ่มชาวโรฮิงยา 72 คน หลบซ่อนอยู่ในป่า หลายคนมีอาการบาดเจ็บ ร่างกายอิดโรย อดอาหารและน้ำดื่มมานาน ทาง เจ้าหน้าที่จึงได้เคลื่อนย้ายชาวโรฮิงยาทั้งหมดมาพักที่ศาลาประชาคมของอำเภอ

ต่อมา นายอำเภอได้ขอความร่วมมือไปยังบ้านพักเด็กและครอบครัว ในการมา สัมภาษณ์คัดกรอง พร้อมกับล่ามจากศูนย์พัฒนาสังคมคาทอลิก สุราษฎร์ธานี และเครือข่ายองค์กร เอกชนอื่นๆ ในพื้นที่มาร่วมสัมภาษณ์และคัดแยกบุคคลตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติป้องกันและ ปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ซึ่งพบว่ากลุ่มคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจาก 81 คน มีบุคคลที่เข้าข่าย เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จำนวน 35 คน และอาจเข้าข่ายการค้ามนุษย์ที่ควรได้รับการคุ้มครอง ชั่วคราว หรือรอการตรวจสอบจากพนักงานสอบสวนเพิ่มเติมอีก 46 คน

หลังจากทางอำเภอตะกั่วป่าได้ส่งตัวผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ให้กับทางบ้านพัก เด็กและครอบครัวดูแล เจ้าหน้าที่ของอำเภอและเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและเยาวชนได้ส่งบันทึกการ จับกุม แบบสัมภาษณ์และข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำสำนวนส่งให้อัยการเพื่อส่งฟ้องศาล ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2558 ในข้อหาร่วมกันค้ามนุษย์และนำพาคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรโดยผิด กฎหมาย กระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการช่วยเหลือให้คนต่างด้าวพ้นการจับกุม มีความผิดตาม พรบ.คนเข้าเมือง พ.ศ.2522 และ พรบ.ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ต่อมาศาล จังหวัดตะกั่วป่าพิพากษายกฟ้องในข้อหาร่วมกันค้ามนุษย์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2558 จากการที่ทาง อัยการและพนักงานสอบสวนไม่สามารถแสดงหลักฐานให้เห็นได้ว่าการร่วมกันค้ามนุษย์ได้ ขณะที่ ผู้ต้องหาที่มีเพียงกลุ่มที่ถูกจับโดยทางอำเภอ ขณะที่คนในขบวนการอื่นๆ ที่ยังอยู่ในจังหวัดพังงาไม่ได้ ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมหรือสอบสวนเพิ่มเติม เนื่องจากไม่มีหลักฐานไปถึงแม้ทางอำเภอจะส่งข้อมูล หลักฐานที่ได้จากการจับกุมไปให้แล้วก็ตาม ส่วนชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในบ้านพักเด็กและครอบครัวทั้ง ที่เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และที่ไม่ใช่ก็ถูกกลุ่มขบวนการฯ ที่ยังอยู่ในพื้นที่จังหวัดพังงา ช่วยเหลือหลบหนีออกจากสถานที่ควบคุมดูแลในเวลาต่อมา

นอกเหนือจากการวางแผนจับกุมแล้ว นายอำเภอตะกั่วป่ายังได้จัดให้อาสาสมัคร (อส.) ตั้งด่านตรวจบริเวณสามแยกหลักของอำเภอตะกั่วป่าที่มาจากระนอง ได้พาไปเยี่ยมด่านตรวจ ตะกั่วป่าตลอด 24 ชั่วโมง โดยจัดให้มีผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัคร และตำรวจ ฝ้าอยู่ตลอดเวลาและ ผลัดเปลี่ยนกันไป ซึ่งที่ผ่านมาก็ถือว่าได้ผลที่ดี เคยมีเด็กชาวโรฮิงยา 2 คน ที่หลบหนีระหว่างการถูก นำพาวิ่งหนีมาขอความช่วยเหลือขณะที่กำลังเดินทางอ้อมด่านตรวจดังกล่าว และเมื่อมีการตรวจสอบ เส้นทางตามคำบอกเล่าของเด็กชาวโรฮิงยาทั้ง 2 ก็พบร่องรอยการเดินทางแท้จริง และพบขบวนน้ำที่เขียน ว่า “สะเดา” ด้วย ทำให้ขบวนการนำพาเริ่มเปลี่ยนเส้นทาง นายอำเภอตะกั่วป่าบอกว่า

เส้นทางการขนย้ายชาวโรฮิงยาเดิม เริ่มจากพื้นที่ใน 4 อำเภอ 2 จังหวัด คือ อำเภอกะเปอร์ อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง และ อำเภอกระบุรี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เมื่อขึ้นฝั่งในพื้นที่ดังกล่าวจะมีการพักอยู่ในค่าย เพื่อรอรถมารับเดินทางไปยังจังหวัดสงขลา ก่อนที่จะมีการส่งต่อไปยังประเทศมาเลเซียหากคนใดสามารถจ่ายเงินให้กับนายหน้าได้ ซึ่งแต่เดิมจะเป็นการเดินทางผ่านจังหวัดพัทลุง แต่เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวต้องผ่านด่านตรวจหลายด่านและมีการเรียกรับเงินจากเจ้าหน้าที่ประจำด่านสูงถึงสามแสนบาท จึงมีการเปลี่ยนเส้นทางเป็นการขับผ่านจังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราชแทน

(นายมานิต เพียรทอง นายอำเภอตะกั่วป่า, สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2558)

ฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่าขยายผลการจับกุมและช่วยเหลือกลุ่มคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้ในพื้นที่ตะกั่วป่าเพิ่มเติมได้อีกในเดือนตุลาคม 2557 และดำเนินการสัมภาษณ์คัดแยกจนพบผู้ที่เข้าข่ายเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เจ้าหน้าที่ส่งตัวบุคคลที่เป็นผู้เสียหายให้อยู่ภายใต้การดูแลในบ้านพักเด็กและครอบครัวก่อนที่จะส่งต่อให้สถานคุ้มครองผู้เสียหายตามขั้นตอนต่อไป ภายใต้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 บ้านเด็กและครอบครัวจะต้องให้การดูแลและช่วยเหลือผู้เสียหายที่เป็นคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยา นอกจากนั้นบ้านพักเด็กและครอบครัวได้ขอความช่วยเหลือในการดูแลชาวโรฮิงยาจากองค์กรทางศาสนาของคาทอลิกและอาสาสมัครของกลุ่มมุสลิมและโรฮิงยาในประเทศไทยในพื้นที่ที่ทำให้องค์กรภายนอกมีบทบาทในการช่วยเหลือดูแลชาวโรฮิงยามากขึ้นด้วยเช่นกัน

นายอำเภอตะกั่วป่าพยายามปราบปรามขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาในพื้นที่ของตนที่เป็นพื้นที่ขึ้นฝั่งอย่างต่อเนื่องและได้ร่วมมือหน่วยงานในพื้นที่ปลายทางของการเดินทางข้ามชายแดนไปมาเลเซียในพื้นที่ของจังหวัดสงขลา เช่น เจ้าหน้าที่เฉพาะของตรวจคนเข้าเมือง 6 (ตม. 6) จะเริ่มปราบปราม วางแผนจับกุมและทำลายค่ายพักอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

4.1.2 การช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเหยื่อการค้ามนุษย์ของ ตม.6

รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการปราบปรามการค้ามนุษย์ที่มากขึ้น และทำให้หน่วยงานที่ไม่ได้รับผิดชอบโดยตรงก็ยังคงดำเนินการตามนโยบาย อย่างเช่น สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองภาค 6 จังหวัดสงขลา (ตม. 6 สงขลา) และได้สร้างความมั่นใจให้กับชาวโรฮิงยาในประเทศไทย เข้าไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ เช่น กรณีที่ ตม.6 สงขลา วางแผนการช่วยเหลือมุฮัมหมัดนุร์ชายหนุ่มชาวโรฮิงยา หลานชายของนายอับลุม ชาวโรฮิงยาที่อยู่อาศัยในประเทศไทยจนนำไปสู่การจับกุมผู้บริหารท้องถิ่นของจังหวัดสตูล และยังเป็นคณะกรรมการป้องกันการค้ามนุษย์ของจังหวัดที่

ร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่ทุจริตและขบวนการคอยช่วยเหลือนำพาและค้าชาวโรฮิงยาในประเทศไทย รวมถึงเจ้าหน้าที่ของสถานคุ้มครองผู้เสียหายบางคนที่ยังบังคับให้ผู้เสียหายต้องหลบหนีออกนอกประเทศ เพื่อให้การดำเนินคดีทางกฎหมายไม่สำเร็จจากการที่ไม่มีผู้เสียหาย

สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง 6 สงขลา มีหน้าที่หลักในการควบคุมดูแลการเข้าออกของคนต่างด้าว และการนำพาแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายที่จะส่งผลกระทบต่อการถูกกีดกันทางการค้าในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ที่ชายแดนติดกับทั้งประเทศเมียนมาและมาเลเซีย “กลุ่มผู้เสี่ยง คือกลุ่มผู้ใช้แรงงานเวียดนาม รัสเซีย พม่า กัมพูชา กลุ่มขอทาน แรงงานต่างด้าวทำงานในครอบครัวไทย และผู้ใช้แรงงานผิดกฎหมายทางฝั่งทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามัน และสุดท้ายคือการตรวจสอบสถานที่กักขังบังคับขู่เชือด โดยเฉพาะกลุ่มโรฮิงยา ที่มีการขนย้ายแรงงานซึ่งจะมีขึ้นในช่วงนี้ซึ่งเป็นช่วงไม่มีมรสุม ช่วงนี้เองที่มีขบวนการค้าโรฮิงยาเกิดขึ้น” (พลตำรวจตรีรัชชัย ปิระนิละบุตร, การแถลงข่าวสถานการณ์ปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย, วันที่ 7 มกราคม 2557)

ทาง ตม. 6 ได้จัดทีมเฉพาะกิจติดตามขบวนการนำพาในพื้นที่จังหวัดสตูลตั้งแต่ตุลาคม 2556 ทั้งตัวลูกน้องคนสำคัญที่คอยจัดการ นำพาคนต่างด้าวเข้ามาแก่นักธุรกิจสำคัญในจังหวัดสตูล โดยที่นักธุรกิจคนดังกล่าวเคยช่วยเหลือให้หลุดพ้นคดีฆ่าคนตายของลูกน้องคนสำคัญคนนี้ จึงเป็นบุญคุณกัน ส่วนลูกน้องคนสำคัญอีกคนเป็นนักการเมืองท้องถิ่นและยังเป็นสมาชิกคณะกรรมการต่อต้านการค้ามนุษย์ของจังหวัดสตูล โดยทั้งสองคนจะทำงานตามความรับผิดชอบของตนเอง ซึ่งนอกจากค้ามนุษย์แล้ว ยังพบว่ากลุ่มขบวนการของนักธุรกิจสำคัญในจังหวัดสตูลคนนี้ก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรกระทำผิดในลักษณะค้าของเถื่อนและยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดสตูลอีกด้วย

สายลับชาวโรฮิงยาได้แจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของขบวนการที่นำพาชาวโรฮิงยาเข้ามา และได้รับโทรศัพท์จากอับดุลมุ ชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในประเทศไทยว่า มุฮัมหมัดนุร์หลานชายของตนถูกจับอยู่ในประเทศไทย แล้วโทรมาเรียกเงินจากตนเองก็เลยแจ้งทางเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ตม.6 เพื่อวางแผนช่วยเหลือและจับกุมขบวนการที่นำนายมุฮัมหมัดนุร์เข้ามาและเรียกเงินจากนายอับดุลมุ ลุงที่อยู่อาศัยอยู่ประเทศไทย อับดุลเม็ยะเล่าถึงกรณีของมุฮัมหมัดนุร์ว่า

มุฮัมหมัดนุร์เป็นชายชาวโรฮิงยาอายุ 30 ปี อยู่ใกล้ซีตเว ในรัฐยะไข่ ความยากลำบากในบ้านเกิดและการถูกจำกัดสิทธิทำให้มุฮัมหมัดนุร์คิดจะไปประเทศมาเลเซียจึงได้ติดต่อนายหน้าชื่อนายรอสิก นายกุลาเม็ยะเพื่อให้ช่วยเหลือในการเดินทางไปยังประเทศมาเลเซียโดยตกลงกันว่าค่าใช้จ่ายในการเดินทางจะให้ภายหลังการเดินทางถึงประเทศมาเลเซียแล้ว

มุฮัมหมัดนุร์เดินทางพร้อมกับเพื่อน 4 คน และคนอื่นๆ อีก 350 คน บนเรือ ซึ่งมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง โดยใช้เวลาประมาณ 7 วันก็มาถึงชายฝั่ง ก็มีคนท้องถิ่น ประมาณ 10 กว่าคน มานำพวกเขาเดินเท้าเข้าไปในป่า ประมาณชั่วโมงก็มาเจอกลุ่มบ้านอยู่ 3-4 หลัง คนท้องถิ่นให้ผู้หญิงและเด็กพักที่บ้าน ขณะที่ผู้ชายยังถูกพาเดินเท้าต่อไปจนถึงค่ายพัก มีผ้าใบซึ่งเป็นเต็นท์กันน้ำกันแดด มีผ้าปูพื้นให้นอน ที่ค่ายพัก มีชาวโรฮิงยาอยู่แล้วประมาณ 100 คน เขาอยู่ในค่ายพักอยู่สองวัน คนท้องถิ่นก็บังคับให้เขาติดต่อญาติของตน ระหว่างที่มุฮัมหมัดนุร์ติดต่อกับญาติของตน นายหน้ากับคนท้องถิ่นจะทุบตีผู้เสียหายเพื่อให้ญาติไต่ยน และตกลงที่จะนำเงินมาให้กับนายหน้า

มุฮัมหมัดนุร์มาถึงประเทศไทย และได้ติดต่อกับภรรยาของตนเองที่ประเทศเมียนมาในหาเงินมาให้ขบวนการก่อนที่จะไปถึงมาเลเซีย แต่ภรรยาเขาไม่มีเงินติดต่อหาญาติที่ประเทศมาเลเซีย ญาติที่ประเทศมาเลเซียจึงได้ติดต่อมายังนายอับดุลมุ ซึ่ง เป็นญาติของตนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดระนอง ประเทศไทย

(อับดุลมุ, สัมภาษณ์, วันที่ 29 กรกฎาคม 2557)

อับดุลมุได้ติดต่อไปยังอาสาสมัครชาวโรฮิงยาเพื่อขอความช่วยเหลือ อาสาสมัครชาวโรฮิงยาได้ติดต่อไปยังทีมเฉพาะกิจของตรวจคนเข้าเมืองที่ต่อมาได้ประสานไปยังตำรวจท้องที่ และวางแผนการเข้าช่วยเหลือในวันส่งตัวผู้เสียหาย จนสามารถช่วยเหลือผู้เสียหาย พร้อมจับกุมผู้ต้องหาได้หนึ่งคน ในวันดังกล่าว

อับดุลมุ ผู้เป็นลูกของมุฮัมหมัดนุร์ได้เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยกว่า 20 ปี โดยเข้าไปค้าขายภายในสถานีตำรวจระนอง ต่อมาได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้เปลี่ยนมาขายโรติ ปัจจุบันมารับซื้อของเก่าได้เดือนละประมาณ 15,000 บาท เขาบอกว่านายความที่เข้ามาช่วยในคดีนี้ถึงรายละเอียดที่นายหน้าโทรมาบอกเรื่องมุฮัมหมัดนุร์หลานชายของตนที่เดินทางจากบ้านไปมาเลเซียเพื่อทำงาน

อับดุลมุ รู้ข่าวว่าเมื่อ 16 ปีก่อน ครอบครัวของมุฮัมหมัดนุร์พยายามหลบหนีเข้าไปในบังคลาเทศ แต่เรือล่มระหว่างทางจึงเข้าใจว่าคงตายหมดกันทั้งครอบครัว แล้ว จนกระทั่งได้รับโทรศัพท์จากญาติที่มาเลเซียที่โทรมาขอความช่วยเหลือให้กับนายมุฮัมหมัดนุร์ที่ถูกนายหน้าควบคุมตัวอยู่ในประเทศไทย ก็เลยโทรกลับไปติดต่อ นายหน้าที่และขอคุยกับนายมุฮัมหมัดนุร์ ระหว่างที่คุยโทรศัพท์กับนายมุฮัมหมัดนุร์

ร้องไห้พร้อมบอกว่าถูกข่มขืนหนักมาก ถ้าไม่ช่วยก็คงต้องตายตายแน่ๆ ก็เลยถามชื่อพ่อกับแม่อีก เลยเชื่อว่าเป็นนายมุฮัมหมัดนุร์จริง ก็เลยตัดสินใจช่วย

มุฮัมหมัดนุร์ไปติดต่อกับนายหน้า โดยนายหน้าบอกว่ามีงานให้ทำที่ประเทศมาเลเซีย แต่มีค่าเดินทาง 6,000 ริงกิต โดยตกลงว่าจะจ่ายให้เมื่อถึงมาเลเซียแล้ว แต่เมื่อเดินทางมาถึงประเทศไทยกลับถูกเรียกเงินก่อนและถูกข่มขืนด้วย ก็เลยตัดสินใจจะช่วยแต่ไม่มีเงิน เลยบอกนายหน้าว่าจะจ่ายแต่ไม่มีเงินต้องขายวัว แล้วก็หายืมคนอื่นๆ เพิ่มเติมด้วย ซึ่งต้องใช้เวลา

ครั้งแรกก็นัดหมายให้มาส่งที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่พวคนายหน้าบอกว่าต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่ม ก็เลยนัดกันที่หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นายหน้าให้อับดุลมุฮัมหมัดนุร์เงินให้ก่อน แต่อับดุลมุฮัมหมัดนุร์เงินไม่เป็น ก็เลยให้ถือมาพร้อมตอนแลกตัวนายมุฮัมหมัดนุร์

(นักกฎหมายในพื้นที่จังหวัดสงขลาไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 29 กรกฎาคม 2557)

การวางแผนช่วยเหลือมุฮัมหมัดนุร์และจับกุมคนที่ขับรถนำพามาเริ่มจากที่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองและอาสาสมัครชาวโรฮิงยาให้อับดุลมุฮัมหมัดนุร์ทำตามแผนของขบวนการไปก่อน

อับดุลมุฮัมหมัดนุร์เดินทางไปถึงหาดใหญ่ในวันที่ 10 มีนาคม 2557 ตอนเช้ามีแต่ยังติดต่อนายหน้าไม่ได้เลยไปหาที่พัก จนถึงประมาณสี่โมงเย็นก็ติดต่อนัดหมายกับนายหน้าไว้ตอนห้าโมงเย็นที่สถานีขนส่งหาดใหญ่ อับดุลมุฮัมหมัดนุร์จนถึงหกโมงเย็นก็เจอกับกลุ่มนายหน้าแต่ยังไม่เห็นตัวนายมุฮัมหมัดนุร์กลุ่มนายหน้าให้คนเดินไปกับอับดุลมุฮัมหมัดนุร์เพื่อออกเงิน ระหว่างต่อแถวถอนเงินจากจากตู้เอทีเอ็ม ก็มีทหารเดินมาใกล้ๆ อับดุลมุฮัมหมัดนุร์เลยถามกับคนของนายหน้าจะมีปัญหาไหม

คนของนายหน้าบอกว่า ไม่มีปัญหาเพราะเป็นเพื่อนกัน

อับดุลมุฮัมหมัดนุร์ถอนเงินออกมา 3 ครั้ง ครั้งละ 20,000 บาท จนครบแล้วก็ยื่นให้คนของนายหน้าถือกลับมาที่รถ เพื่อให้อีกคนนั่งนับเงินจนเรียบร้อยแล้วก็เลยถามว่า

จะให้รอรับที่มุฮัมหมัดนุร์ที่นี่เลยได้ไหม

กลุ่มนายหน้าบอกว่าให้กลับไปก่อน อีกประมาณชั่วโมงจะโทรไปหาอีกที ประมาณห้าทุ่มถึงมีโทรศัพท์มานัดให้ไปเจอช่างโลดส์ เมื่ออับดุลมุฮัมหมัดนุร์ไปถึงก็มีโทรศัพท์ให้เดินไปข้างโลดส์อีกทีก็เห็นชายยืนพิงรถอยู่คนเดียวก็เลยเดินเข้าไปหาและก็เจอ

ตัวนายมุฮัมหมัดนุร์ แต่สักพักก็มีผู้ชายอีก 2-3 คน วิ่งเข้ามาบังคับให้อับดุลมุฮัมหมัดนุร์
คันเดียวมุฮัมหมัดนุร์พร้อมกับผู้ชายที่ยืนพิงรถอีกคน แล้วก็ขับรถไปอีกที่ก่อนที่จะ
เจอกับเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครชาวโรฮิงยา

(นักกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 กรกฎาคม 2557)

เช้าวันต่อมาอับดุลมุฮัมหมัดนุร์ได้รับการปล่อยตัว แต่มุฮัมหมัดนุร์ถูกส่งตัวไปอยู่บ้านพักภายใต้
การดูแลของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสงขลา แต่นายมุฮัมหมัดนุร์อยู่ได้ไม่นาน
เมื่อขบวนการได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของบ้านบางคนให้ข่มขู่ทำร้าย เพื่อให้มุฮัมหมัดนุร์หนีออกไปให้ได้
อับดุลมุฮัมหมัดนุร์บอกกับนักกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาว่า “ตอนที่นายมุฮัมหมัดนุร์
หนีออกจากสถานคุ้มครอง ก็มีคนไทยโทรไปหาลุงของมุฮัมหมัดนุร์ว่าจะขอเงินอีก 20,000 บาท แล้ว
จะเอามุฮัมหมัดนุร์กลับมาส่งให้ แต่อับดุลมุฮัมหมัดนุร์ไม่มีปัญญาที่จะหาเงินมาให้ไปอีกแล้ว” (นักกฎหมายด้าน
สิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, เมื่อ 29 กรกฎาคม 2557)

4.1.3 ชีวิตในบ้านพักเด็กและครอบครัว

บ้านพักเด็กและครอบครัวในหลายจังหวัดของภาคใต้ และสถานคุ้มครองผู้เสียหาย
จากการค้ามนุษย์เริ่มรับตัวเด็ก ผู้หญิงและผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ต่างด้าวชาวโรฮิงยาเข้ามาดูแล
ในปี พ.ศ.2556 โดยเป็นการฝากให้ดูแลจากสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ต่อมาก็รับตัวมาดูแลทั้งจาก
การตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ปี
พ.ศ.2551 เป็นเด็กที่แม่จะไม่ได้เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.
2546 และผู้หญิงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550
แต่ทางบ้านพักเด็กและครอบครัวก็ไม่ได้มีความพร้อมทั้งสถานที่และเจ้าหน้าที่ที่ไม่ได้เตรียมรับคนไว้
รัฐชาวโรฮิงยาเข้ามาดูแลมากถึงหลายร้อยคน ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในแนวทางการดูแลคน
ต่างด้าวในระยะเวลายาวนานโดยไม่มีกำหนด ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ที่ควรจะต้องให้การดูแลตามกฎหมาย
กลายเป็นการเผชิญหน้าระหว่างเด็ก ผู้หญิงคนไร้รัฐชาวโรฮิงยากับเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่บ้านพักปฏิบัติ
กับเด็กหนุ่มชาวโรฮิงยาอย่างเช่นหมัดอามี ด้วยความระมัดระวังเพราะความไม่ไว้วางใจระหว่างกัน
ขณะที่ผู้หญิงชาวโรฮิงยาอย่างเช่นนูไรบี ก็รู้สึกถึงความสิ้นหวังจากการอยู่ภายในบ้านพักเด็กและ
ครอบครัวอย่างไม่รู้อนาคต ผู้หญิงชาวโรฮิงยาบางคนรู้สึกว่าการโดนกักขังควบคุมอยู่ภายใน
บ้านพักเด็กและครอบครัวและจำเป็นต้องพยายามแสวงหาทางหลบหนีออกไป เพื่อจะไปหาครอบครัว
ที่อยู่ภายนอก

ขณะที่สถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่มีภารกิจโดยตรงในการช่วยเหลือปกป้องผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ก็มีเจ้าหน้าที่บางคนที่ถูกชักชวนให้เข้าร่วมกับขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยา โดยพยายามข่มขู่ ใช้กำลังบีบบังคับให้ผู้เสียหายต้องหลบหนีออกไป อย่างที่เกิดกับมุฮัมหมัดนุร์ และซุรเราะมาน

บ้านพักเด็กและครอบครัว เริ่มช่วยเหลือดูแลคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาตามกฎหมายภายในของไทยมากขึ้น แต่การยังคงมีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองก็ไม่ได้สอดคล้องกับแนวทางการช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่บ้านพักเมื่อเจ้าหน้าที่ไม่สามารถส่งกลับไปอยู่กับชุมชนของตนได้ หรือส่งต่อให้หน่วยงานที่ดูแลตามขั้นตอนก็ไม่ได้ ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านพักเผชิญข้อจำกัดทั้งจากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆ โดยเฉพาะตำรวจที่มักมีความเห็นแตกต่างตั้งแต่ในกระบวนการสัมภาษณ์คัดกรองเบื้องต้น และไม่ได้ให้ความคุ้มครองบ้านพักฯ เพียงพอ หน่วยงานอย่างบ้านพักฯ เองก็ไม่ได้มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการดูแลคนกลุ่มนี้ และจากตัวเด็ก ผู้หญิงชาวโรฮิงยาเองที่รู้สึกว่าการดูแลของบ้านพักฯ ไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการของตน สุดท้ายทำให้การดูแลของบ้านพักต้องเข้มงวดมากขึ้น ปฏิเสธที่รับดูแลเพิ่มหรือแม้กระทั่งต้องส่งตัวผู้หญิงและเด็กที่พยายามหลบหนีให้ไปอยู่ในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองแทน

บ้านพักเด็กและครอบครัวมีภารกิจโดยตรงในการการดูแลเด็ก ผู้หญิง และผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ซึ่งอยู่ภายใต้กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจในภายใต้กฎหมาย 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550 ภารกิจหลักจึงเป็นเรื่องการคุ้มครองเด็ก ส่วนเรื่องผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์นั้นขึ้นตรงต่อกองต่อต้านการค้ามนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงฯ และเรื่องความรุนแรงในครอบครัวนั้นอยู่ภายใต้กองเด็กและสตรี แต่บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ในแต่ละจังหวัดก็ต้องดูแลผู้ที่เข้าข่ายการคุ้มครองตามกฎหมายทั้ง 3 ฉบับไปก่อน

เมื่อปีก่อนทางบ้านพักได้รับชาวโรฮิงยาและชาวบังคลาเทศ เข้ามาอาศัยในบ้านพักฯ ตามมาตรา 33 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 เริ่มรับครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2557 จำนวน 53 คน วันที่ 13 ตุลาคม 2557 จำนวน 81 คน รวมทั้งหมด 134 คน ก่อนที่จะส่งตัวให้สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ (ชาย) จังหวัดระนองและสงขลา 97 คน คงเหลือ 67 คน ต่อมาเดือนมกราคม 2558 ก็ได้มีการรับเพิ่มอีก 2 คน และ 53 คน

(เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558)

เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ อธิบายถึงการทำงานให้ความดูแล โดยเฉพาะกรณีของเด็ก ผู้หญิงชาวโรฮิงยาที่มีความแตกต่างไปกระบวนการปกติที่บ้านพักฯ เคยให้ความช่วยเหลือกรณีอื่นๆ มาก่อนว่า

การดูแลเด็ก ผู้หญิง และผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ของบ้านพักเด็กและครอบครัวที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัวที่คนไทยและต่างด้าว การดูแลผู้มารับบริการฯ ไม่ใช่แค่เรื่องการกินอยู่เท่านั้น แต่มีหน้าที่ดูแลในหลายเรื่อง เช่น เรื่องคดีความ ที่ต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้มารับบริการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้เข้าถึงผู้รับบริการในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก เรื่องการศึกษาที่ต้องจัดการศึกษาให้เด็กทั้งการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาใหม่ การลงพื้นที่ให้ความรู้ การรับเคสต่างๆ ภายใต้ 3 กฎหมายหลักที่รับผิดชอบ ซึ่งกรณีที่ผู้เสียหายที่เป็นต่างด้าวก็เคยรับมาแต่ไม่เคยรับกรณีคนต่างด้าวแบบชาวโรฮิงยา ที่ไม่รู้จะดำเนินการยังไง หน่วยงานในประเทศต้นทางก็ไม่รับ

(เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558)

บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ จังหวัดพังงาที่ได้ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่ามาตลอดก็ยิ่งเห็นว่า การให้ความช่วยเหลือตามกฎหมายก็ยังไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ตามที่กฎหมายกำหนด ตั้งแต่ในเวลาที่มีการจับกุม การคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

เจ้าหน้าที่ตำรวจมักมีความเห็นไม่ตรงกับทางเจ้าหน้าที่ของบ้านพักฯ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมองว่า ชาวโรฮิงยาและชาวบังคลาเทศคือผู้ที่ลักลอบหลบหนีเข้าเมือง ไม่ใช่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ถึงแม้ว่าทางเจ้าหน้าที่ของบ้านพักฯ ที่เป็นผู้สอบข้อเท็จจริงจะลงความเห็นว่า เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แต่ก็จะถูกปฏิเสธจากทางเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้มีอำนาจลงความเห็นผลการคัดแยกเหยื่อและทำให้สำนวนที่พนักงานสอบสวนทำเป็นไปในแนวทางการดำเนินคดีกับผู้นำพาผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมือง มากกว่าเป็นคดีค้ามนุษย์

อีกปัญหาที่พบระหว่างการดูแล คือการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้เสียหาย เนื่องจากชาวโรฮิงยาและบังคลาเทศที่เข้ามามีจำนวนมาก ล่ามที่ทาง

เจ้าหน้าที่บ้านพักฯ ใช้เป็นชาวโรฮิงยาที่เข้ามาขายโรตีสายในประเทศไทยเป็นเวลานาน และพอจะสื่อสารภาษาไทยได้ แต่ก็ยังขาดความรู้ในแง่ของทักษะการแปลภาษาทำให้การสื่อสารไม่สามารถทำได้เต็มที่

และก็การหลบหนี ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านพักตระหนักว่ามาตรการการรักษาความปลอดภัยของบ้านพักนั้นไม่เพียงพอ และล่าม เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาโรฮิงยาได้ เมื่อมีล่ามเข้ามาพูดคุยกับชาวโรฮิงยาก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าสื่อสารอะไร ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเป็นผู้ไม่หวังดี หรือนายจ้างเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์กับชาวโรฮิงยา

(เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 24 ธันวาคม 2558)

นอกจากนั้น ทั้งบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ยังเผชิญปัญหาการให้ความดูแลเด็ก ผู้หญิงและผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาทั้งจากจำนวนของเด็ก ผู้หญิงและผู้เสียหายที่ต้องรับมาดูแลภายในบ้านพักมีจำนวนที่มากกว่าบ้านพักฯ จะรองรับได้ เด็ก ผู้หญิง ผู้เสียหายชาวโรฮิงยานอนกันตามทางเดินและบันไดภายในตัวอาคาร เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ไม่มีล่ามในการดำเนินกระบวนการช่วยเหลือเยียวยาขณะที่ต้องให้ความดูแลอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน มากกว่าผู้เสียหายที่เป็นคนไทย หรือต่างด้าวอื่นๆ ที่สามารถส่งกลับบ้านเกิดได้ และการเผชิญหน้านายหน้า และคนในขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ที่มักจะพยายามเข้ามาพาดัง ผู้หญิงและผู้เสียหายออกจากบ้านพักฯ

เคยรับผู้อพยพชาวโรฮิงยาเข้ามา แต่พบปัญหาในการดูแลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการหลบหนี เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่จำนวน 16 คน และมีเจ้าหน้าที่ล่ามอีกจำนวน 2 คน ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง เคยมีหนังสือขอความร่วมมือจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่องขอความร่วมมือให้ส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ/ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองให้มาดูแลความปลอดภัยให้กับบ้านพัก ถ้าทางสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจะส่งผู้ต้องกักให้มาอยู่ในความดูแลของบ้านพัก แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอ้างว่าไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอที่จะส่งมาดูแลบ้านพักฯ ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่มา บ้านพักก็เสี่ยงหากจะรับผู้ต้องกักจากด่านตรวจคนเข้าเมืองมาดูแล

ส่วนตอนกลางคืนมีเจ้าหน้าที่บ้านพักฯ เข้าเวรทุกคืนก็อาศัยอยู่แต่ภายในสำนักงานลือคประตูเข้าออก เพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับตัวเองเท่านั้น ไม่มี

ความสามารถที่จะเฝ้าดู ผู้รับบริการอื่นๆ ได้และก็ส่งผลให้กับการทำงานปกติในช่วงกลางวันด้วย

(เจ้าหน้าที่ของบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 24 ธันวาคม 2558)

การหลบหนีออกจากบ้านพักเด็กและครอบครัวที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของเด็กและผู้หญิงชาวโรฮิงยาส่งผลต่อขบวนการนอกกฎหมายที่กำลังถูกดำเนินการตามกระบวนการทางกฎหมาย

การดำเนินคดีขณะนี้มีการดำเนินคดีทั้งหมด 3 คดีกับผู้นำพา ในข้อหาลักลอบนำพาผู้หลบหนีเข้าเมือง และค้ามนุษย์ (ไม่ทราบลักษณะการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ) แต่เนื่องจากเมื่อผู้เสียหายเข้ามาอยู่ในบ้านพักฯ หรือสถานคุ้มครองฯ ก็มักจะหลบหนียิ่งทำให้ความน่าเชื่อถือว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ลดน้อยลง

เคยมีชาวอาหรับมาเยี่ยมและบริจาคสิ่งของให้ชาวโรฮิงยาที่บ้านพักพร้อมกับล่ามติดตามมาด้วย 2 คน ล่ามทั้งสองมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ พยายามที่จะหาจังหวะพูดคุยกับชาวโรฮิงยาตามลำพัง และเมื่อสบโอกาสก็จะกันไม่ให้เจ้าหน้าที่หรือชาวโรฮิงยาคนอื่นมีส่วนร่วม และไม่ปฏิบัติตามกฎของบ้านพัก เยี่ยมเป็นเวลานานและไม่ยอมกลับตามเวลา เจ้าหน้าที่พยายามไล่กลับด้วยความสุภาพแล้วแต่ไม่ได้ผล จนต้องใช้วิธีการไล่ที่รุนแรง จนยอมไปในที่สุด ต่อมาประมาณวันเสาร์ที่ผ่านมา มีชาวโรฮิงยาจำนวน 7 คน เป็นเด็กจำนวน 2 คน (แม่พาหนี) ได้หลบหนีออกจากบ้านพัก แต่เจ้าหน้าที่สามารถติดตามกลับมาได้ทั้งหมด และเพื่อเป็นป้องกันการหนีซ้ำ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งตัวผู้หลบหนีทั้งหมดไปให้สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เว้นแต่เด็กจำนวน 2 คน ที่บ้านพักไม่ได้ส่งให้ จึงต้องแยกเด็กจากมารดา โดยเด็กมีญาติช่วยดูแล”

(เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2559)

การหลบหนีของเด็ก และผู้หญิงชาวโรฮิงยาสำหรับเจ้าหน้าที่บ้านพักฯ แล้วก็ป็นสิ่งที่เข้าใจได้ แต่อธิบายให้กับคนนอกได้ลำบาก รวมถึงชาวโรฮิงยาเองด้วยที่ต่างต้องการเดินทางไปต่อ “ถ้าจะส่งเด็ก และผู้หญิงให้มาอยู่ที่นี้โดยเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง หรือตำรวจภูธรไม่มาดูแลรับผิดชอบให้กับเจ้าหน้าที่บ้านพักฯ ที่นี่ก็จะไม่รับ เราไม่รู้จะปฏิบัติกับคนกลุ่มนี้อย่างไร กระบวนการ

ขั้นตอนที่มีอยู่ก็ไม่ได้กำหนดมาเพื่อกรณีนี้ ที่ผ่านมาก็ดูแลเท่าที่ทำได้เท่านั้น ถ้าหลบหนีก็แจ้งเจ้าหน้าที่ตามกลับมา ตามกลับมาได้หรือไม่ได้ก็แล้วแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจ” (เจ้าหน้าที่ของบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 24 ธันวาคม 2558)

นูไรบีเป็นหนึ่งในหญิงสาว ชาวโรฮิงยาที่ได้รับการดูแลในบ้านพักเด็กและครอบครัว นูไรบีเดินทางพร้อมกับลูกสาว 1 คน อายุประมาณ 3 ขวบ และลูกในท้องอีกคน เธอและลูกสาวถูกจับ ถูกส่งตัวให้มาอยู่ที่บ้านพักเด็กและครอบครัว จังหวัดพังงา ในเดือนตุลาคม 2557 เธอได้รับการดูแลอย่างดีจากเจ้าหน้าที่ของบ้านพักฯ แม้จะทำให้เธอรู้สึกเหมือนบ้านแต่การที่ตัวเธอเอง และเจ้าหน้าที่ไม่รู้ว่าอนาคตจะเป็นเช่นไร ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่ที่เธอจะได้พบหน้าสามีทำให้เธออยู่อย่างสิ้นหวัง และการต้องดูแลลูกทั้ง 2 คนก็ทำให้เธอไม่สามารถตัดสินใจหนีออกจากบ้านเหมือนเช่นคนอื่น ๆ ได้

สามีของนูไรบีได้เดินทางออกมาจากรัฐยะไข่ล่วงหน้าโดยหวังว่าจะหางานทำและส่งเงินกลับไปให้เมีย และลูกที่บ้านอยู่ได้อย่างสบาย แต่ความรุนแรงในรัฐยะไข่ก็ทำให้นูไรบีและลูกสาวต้องสูญเสียบ้านและต้องอพยพเข้าไปอยู่ในค่ายพักชั่วคราวที่รัฐบาลจัดให้สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง แต่สภาพแออัด ขาดแคลนอาหารและไร้อนาคตภายในค่ายทำให้หญิงสาวตัดสินใจหลบหนีออกจากค่าย และขึ้นเรือหลบหนีออกจากรัฐยะไข่ ตั้งใจจะเดินทางไปหาสามีที่อยู่ในประเทศมาเลเซีย “การเดินทางมาบนเรือระหว่างที่ฉันท้องลูกคนนี้ ลำบากมาก ระหว่างทางฉันปวดท้องหลายครั้ง แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ ฉันต้องอดทนจนกระทั่งถูกเจ้าหน้าที่ไทยจับกุม และช่วยเหลือนำพามาอยู่ที่นี้ (บ้านพักเด็กฯ) ฉันคลอดลูกคนเล็กที่นี้เมื่อสองเดือนก่อน” (นูไรบี, สัมภาษณ์, วันที่ 22 ธันวาคม 2558)

เธอและลูกถูกจับกุมและได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่าเมื่อเดือนตุลาคม แต่การสัมภาษณ์ของทีมสหวิชาชีพก็ไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนและเพียงพอที่จะกันเธอและลูกให้เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เธอและลูกถูกดำเนินคดีในข้อหาลักลอบหนีเข้าเมือง ศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุก แต่เนื่องจากเธอตั้งครรภ์ และเดินทางมากับลูกสาวอีกคน และถูกส่งตัวจากเรือนจำตะกั่วป่ามาให้ทางบ้านพักฯ รับช่วงดูแลต่อ

ตอนนี้หญิงสาวชาวโรฮิงยาคนนี้อาศัยอยู่ในบ้านพักกับลูกสาวอีก 2 คน แม้ว่าใจของเธอจะอยากไปหาสามีของเธอในประเทศมาเลเซีย แต่ก็ยังไม่สามารถติดต่อเขาได้ และประสบการณ์ที่เจอระหว่างทางทำให้เธอไม่กล้าที่ตัดสินใจหนีออกจากบ้านพัก พร้อมลูกทั้งสองคน “ที่นี้ (บ้านพัก) เป็นบ้านของฉัน บ้านของฉันที่ยะไข่ถูกเผาไปแล้ว และชีวิตที่นั้นก็ลำบากมากกว่าที่นี่มากมาย ฉันไม่มีบ้านที่นั่นอีกแล้ว” (นูไรบี, สัมภาษณ์, วันที่ 22 ธันวาคม 2558)

การเดินทางไปหาสามีที่มาเลเซีย โดยขบวนการผิดกฎหมายเป็นความเสี่ยงที่ตัวเอง และเจ้าหน้าที่ก็รับรู้ แต่การพยายามดำเนินการช่วยเหลือเธอและลูกตามกฎหมายก็ไร้อนาคต การถูกดำเนินคดีในข้อหาลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายทำให้เธอและลูกทั้งสองคนอยู่ในประเทศไทยในฐานะของผู้รอการส่งกลับประเทศต้นทางเท่านั้น

นูไรบี และคนอื่นๆ ทั้งเด็ก ผู้หญิง และวัยรุ่นชาวโรฮิงยาอีกเกือบ 20 คน ที่อยู่ในบ้านพักฯ ที่ได้กลายเป็น “บ้าน” และเจ้าหน้าที่บ้านพักได้กลายเป็นแม่ เป็นพี่ ที่คอยดูแลพวกเขาให้มีความสุขเท่าที่เจ้าหน้าที่จะทำได้ แต่ก็ก็เป็นเพียงแค่ว่า “บ้าน” ในปัจจุบันที่พวกเขาจะอยู่ได้เพียงแค่ว่าชั่วคราว กับอนาคตที่ไม่มีใครมั่นใจ “การอยู่ที่นี้สบายกว่าที่บ้านในยะไข่ แต่ฉันก็ไม่ว่างนอน ไม่รู้ว่าฉันจะอยู่ที่นี้ถึงเมื่อไหร่ ไม่รู้ว่าฉันจะถูกพาไป ไหนอีก อนาคตของฉันและลูกๆ ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ที่นี่” (นูไรบี, สัมภาษณ์, วันที่ 22 ธันวาคม 2558)

หญิงสาวชาวโรฮิงยาบอกกับเพื่อนๆ และเจ้าหน้าที่ของบ้านพักขณะที่เล่าถึงบ้านในฝันของเธอ ขณะที่ความสบายในบ้านพักที่นี่ทำให้หนุ่มน้อยชาวโรฮิงยาอีกคน “อยู่ที่นี่ได้กินดี ได้นอนดี แต่ไม่รู้ว่าจะได้ไปไหนในอนาคต อยากทำงาน อยากได้เงินบ้าง แต่ที่อยู่ที่นี่ไม่ได้ทำงาน ไม่รู้จะทำอะไร” (นูไรบี, สัมภาษณ์, วันที่ 22 ธันวาคม 2558)

ระหว่างที่ทีมจากมูลนิธิผู้หญิงที่เข้าไปช่วยทำกิจกรรมในบ้านพัก กำลังเก็บของเจ้าหน้าที่บ้านพักฯ คนหนึ่งก็บอกเราว่า เด็กๆ ชาวโรฮิงยามีเพลงที่ขอกร้องให้ฟังเกี่ยวกับการเดินทางไปมาเลเซีย ทีมและผมเลยขอให้ร้องให้ฟังสักครั้ง เพลงดังขึ้น ล้ำมของเราแปลให้ฟังว่า “อย่าไปเลย มาเลเซีย มีนายหน้าคอยรับแกลอยู่มากมาย อดทนรอไปอเมริกา ที่นั่นไม่มีนายหน้ารับแกลอีกต่อไป” (อิสมาแอหม่อง, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2558)

เจ้าหน้าที่บ้านพักฯ ไม่ทราบว่าเป็นเด็กเหล่านี้ ถูกสอนในร้องเพลงนี้เมื่อไหร่ อาจเป็นในค่ายพักในประตศเมียนมา อาจเป็นบนเรือของขบวนการที่นำพาพวกเขาเข้ามาในประเทศไทย หรืออาจเป็นในท้องกัก หรือเรือนจำในประเทศไทย แต่ตลอดเวลาที่นับตั้งแต่บ้านพักฯ แห่งนี้ต้องเข้ามารับหน้าที่การดูแลผู้อพยพสตรี เด็ก และเหยื่อการค้ามนุษย์ก็กลายเป็นพยานในการหลบหนีออกจากบ้านพักอย่างต่อเนื่อง ความพยายามในการป้องกันของเจ้าหน้าที่บ้านพักฯ จะทำอะไรได้น้อยมากเมื่อไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างจริงจังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่

ส่วนหมัดอามีน เด็กหนุ่มชาวโรฮิงยาที่ถูกส่งมาอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัวกลับสร้างความไม่สบายให้กับเจ้าหน้าที่ หมัดอามีนเป็นหนึ่งในหลายสิบคนที่หลบหนีออกมาจากค่ายของขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ไกล่ชายแดน เขาได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนชาวมุสลิมก่อนถูกส่งให้อยู่ภายใต้การดูแลของทีมเฉพาะกิจของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเมืองกับสายชาว

โรธิงยาอีกคน เพื่อให้รายละเอียดของค่ายพักที่เขาหนีออกมา หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ ตม.ก็ได้ส่งต่อให้กับทางบ้านพักเด็กและครอบครัวดูแลเพื่อรอการเดินทางไปประเทศที่สาม แต่จากการที่หมัดอามีนอยู่กับเจ้าหน้าที่ ตม. และสายลับชาวโรธิงยามานานก็ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ไม่ไว้วางใจและคิดว่าหมัดอามีนอาจจะถูกส่งเข้ามาเพื่อช่วยผู้หญิงในบ้านพักหลบหนีออกไป หมัดอามีนจึงถูกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่อย่างไม่ไว้วางใจและถูกส่งกลับให้ ตม.ในที่สุด

ในระหว่างที่หมัดอามีนอาศัยอยู่กับอาสาสมัครชาวโรธิงยาและทีมเฉพาะกิจของ ตม. ประมาณกลางปี พ.ศ. 2557 เขาอยู่ในบ้านเช่าแห่งหนึ่งที่ชุดเฉพาะกิจ ตม.จัดทำให้พร้อมกับคนต่างด้าวชาวโรธิงยาอีก 7-8 คนที่หลบหนีออกมาได้เพื่อที่จะได้สัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลเพื่อวางแผนจับกุมขบวนการนอกกฎหมาย สายลับชาวโรธิงยาบอกว่า “ทางทีมของ ตม. กังวลใจว่าหากส่งตัวให้ตำรวจแล้วจะไม่มีผลเพิ่ม เลยต้องเอามาดูแลเอง” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558) จนกระทั่งปลายปี พ.ศ.2557 ทาง เจ้าหน้าที่ ตม. ได้ส่งตัวหมัดอามีนไปอยู่ที่บ้านพักเด็กและครอบครัว

ตม. อ้างว่าจำเป็นต้องส่งตัวหมัดอามีนให้กับทางบ้านพักเด็กและครอบครัว เพื่อรอการดำเนินการไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศที่สาม แต่ที่นี้เขาถูกมองว่าอันตรายสำหรับคนอื่น ๆ

หมัดอามีนถูกส่งมาจากสงขลา เขาเคยอยู่กับชาวโรธิงยาในประเทศไทยมาก่อน ก็ไม่รู้ว่าทำไมถึงอยากมาอยู่ที่นี่ ก็กลัวว่าจะถูกส่งมาเป็นสายให้ช่วยส่งผู้หญิงกับเด็กที่หนีหลบหนีออกไปหรือไม่ก็ไม่รู้ แต่คนที่เขาเคยอยู่ด้วย ก็เคยมีข่าวว่าช่วยหลบหนีไปหลายคนแล้วเหมือนกัน

เราก็เลยให้เขาอนอยู่อาคารภายนอก ไกลจากที่พักของกลุ่มผู้หญิง แล้วก็ให้คนที่ไว้ใจได้คอยดู คอยมาบอกเรา เจ้าหมัดอามีนก็คงรู้สึกแปลก เลยแยกไปอยู่คนเดียว

แล้วหมัดอามีนก็ก็เป็นวัยรุ่นด้วย เราก็ไม่อยากจะเสี่ยงทั้งผู้หญิงที่เราดูแลอยู่หลายสิบคน และก็ตัวเจ้าหน้าที่เองด้วย ก็มีผู้ชายแค่สองคน ที่เหลือเป็นผู้หญิงหมด ยิ่งไงเราก็ต้องดูแลผู้หญิง เด็กและคนของเราไว้ไว้ก่อน

(เจ้าหน้าที่ของบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 24 ธันวาคม 2558)

หมัดอามีนอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัวได้ไม่นาน เจ้าหน้าที่ ตม.ก็มารับตัวไปอยู่กับอาสาสมัครชาวโรธิงยาของตนก่อนที่จะให้ไปอยู่ในมัสยิดแห่งหนึ่งในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

นอกเหนือจากบ้านพักเด็กและครอบครัวที่ได้ให้การดูแลคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา สถานคุ้มครองและฝึกอาชีพ ยังเป็นอีกหน่วยงานภายในกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีหน้าที่ในการดูแลผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ซูร์ราคมาน เป็นหนึ่งในชายชาวโรฮิงยาหลายสิบคนที่ถูกส่งให้ไปอยู่ภายในสถานคุ้มครองฯ เขาได้รับความช่วยเหลือในเดือนตุลาคม พ.ศ.2557 จากนายอำเภอตะกั่วป่า เขาถูกส่งให้อยู่ภายในบ้านพักเด็กและครอบครัว จังหวัดพังงา เป็นการชั่วคราวจากการเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ต่อมาก็ได้ถูกย้ายให้ไปอยู่ในสถานคุ้มครองผู้เสียหาย จังหวัดสงขลา ที่มีภารกิจโดยตรงในการปกป้องดูแลผู้เสียหาย แต่ภายในสถานคุ้มครองผู้เสียหายฯ ซูร์ราคมานกลับถูกทำร้ายและข่มขู่ให้หนีออกไปจากสถานคุ้มครองฯ เช่นเดียวกับมุฮัมหมัดนุร์ที่ได้รับความช่วยเหลือจากทีมเฉพาะกิจ ตม.6 แต่กลับถูกข่มขู่ ทำร้ายจนต้องหลบหนีออกไปจากสถานคุ้มครองฯ ก่อนหน้าซูร์ราคมานจะถูกส่งมาอยู่ไม่นาน

สถานคุ้มครองผู้เสียหายและพัฒนาอาชีพชาย มีลักษณะที่แตกต่างไปจากบ้านเด็กและครอบครัว โดยจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 เป็นการเฉพาะเพื่อรับผิดชอบการดำเนินการด้านการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพแก่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ โดยเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาสังคม นักจิตวิทยา นักกฎหมาย พยาบาลวิชาชีพ ครูฝึกอาชีพสงเคราะห์ และอื่นๆ ซึ่งเป็นการทำงานที่เป็นทีมสหวิชาชีพ ปัจจุบันมีสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ (ชาย) จำนวน 4 แห่ง และสถานรองรับผู้เสียหายที่เป็นผู้หญิงและเด็กอีก 4 แห่ง

การให้ความคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 เริ่มต้นการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ กระบวนการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ กรณีไม่เข้าข่ายการค้ามนุษย์เป็นผู้เสียหายก็เป็นประสานไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ หากพบว่าเข้าข่ายหรือเป็นความผิดตามกฎหมายนั้นๆ หรือให้ความช่วยเหลือคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวข้องอื่นๆ กรณีที่สอง หากยังไม่ชัดเจนว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ก็สามารถจัดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความคุ้มครองชั่วคราวได้เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยแก่บุคคลนั้นๆ และกรณีที่สามที่เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ให้ส่งตัวผู้เสียหายให้พนักงานสอบสวน ดำเนินการรับคำร้องทุกข์และส่งตัวให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้ความช่วยเหลือ หรือการเข้ารับการคุ้มครองสวัสดิภาพในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ

การคุ้มครองภายในสถานคุ้มครองจะเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคม และให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เพื่อให้ปลอดภัยจากการคุกคาม ความรุนแรง รวมถึงการปฏิบัติโดยมิชอบ โดยการจัดเตรียมสิ่งจำเป็นพื้นฐาน สถานที่พักพิง อาหาร ยา รักษาโรค และดูแลสุขภาพจิตใจ รวมไปถึงการดำเนินการตามกระบวนการทางกฎหมาย และการคุ้มครองสิทธิพื้นฐาน รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมก่อนการส่งกลับคืนสู่สังคม และการติดตามผล กรณีของกลุ่มชายชาวโรฮิงยาที่ถูกคัดแยกกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จะถูกส่งไปที่สถานคุ้มครองผู้เสียหายชาย 2 แห่งในภาคใต้คือจังหวัดระนอง และสงขลา

สถานคุ้มครองชายฯ จังหวัดสงขลา ได้ให้การดูแลชายชาวโรฮิงยาจำนวน 102 คน (ข้อมูลในเดือนกรกฎาคม 2557) โดยในปกติจะให้การดูแลผู้เสียหายไม่เกิน 50 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และเข้ามาอยู่ในสถานที่แห่งนี้ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2557 ภายในสถานคุ้มครองฯ ผู้เสียหายจะได้รับฝึกอาชีพ เช่น สานตะกร้า เพื่อจำหน่ายและหารายได้ระหว่างอยู่ในสถานคุ้มครองฯ การให้ผู้เสียหายได้ออกไปร่วมทำกิจกรรมข้างนอกจะทำให้ผู้เสียหายมีความผ่อนคลายมากขึ้น แต่เจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถพาออกไปข้างนอกทั้งหมดได้ เนื่องจากกังวลเรื่องมาตรการการรักษาความปลอดภัย

การรักษาความปลอดภัยของสถานคุ้มครองชายฯ มีมาตรการที่เข้มงวดมากกว่าบ้านพักเด็กและครอบครัว ในช่วงกลางคืนเจ้าหน้าที่ของสถานคุ้มครองจะร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ในการเข้าเวรรักษาความปลอดภัย และในช่วงกลางวันก็มีเพียงแค่เจ้าหน้าที่ของสถานคุ้มครองฯ เท่านั้น “ผู้เสียหายกลุ่มนี้มีความประพฤติดี ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี โดยมีผู้เสียหายที่พอสื่อสารภาษาไทยได้ช่วยเป็นล่าม ก็สื่อสารกันรู้เรื่องไม่มีปัญหา แต่จะมีบ้างกรณีทะเลาะเบาะแว้งเล็กน้อย เนื่องจากที่นี่มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เชื้อชาติอื่นอยู่ด้วย สื่อสารกันลำบากก็มีทะเลาะกันบ้างแต่ไม่ได้รุนแรงอะไร โดยรวมแล้วทุกคนอยู่กันอย่างสงบและน่ารัก” (เจ้าหน้าที่ฝึกอาชีพสงเคราะห์ของสถานคุ้มครองฯ ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 14 กรกฎาคม 2557)

แต่เจ้าหน้าที่ของสถานคุ้มครองฯ แห่งนี้ก็ไม่ได้ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกถึงความปลอดภัย เมื่อผู้เสียหายที่เป็นคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา โดยเฉพาะผู้เสียหายในคดีที่มีความสำคัญ เช่น มูฮัมหมัดนุร์ที่ได้รับการช่วยเหลือจาก ตม. และซุรเราะมานที่ขบวนการถูกจับกุมได้ในพื้นที่อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ได้หลบหนีออกไปก่อนที่จะได้ดำเนินการตามกฎหมาย ทั้งสองคนถูกพบอีกครั้งในประเทศมาเลเซียโดยเจ้าหน้าที่ ตม. ได้ติดตามตัวมูฮัมหมัดนุร์กลับมาให้การเป็นพยานในคดีที่ศาลจังหวัดสงขลาและให้อยู่ในชุมชนของชาวมุสลิมแทน ขณะที่ซุรเราะมานเป็นอาสาสมัครทำงานให้กับองค์กร

ระหว่างประเทศในมาเลเซีย ทั้งสองคนยืนยันว่าถูกทำร้ายร่างกาย และถูกบังคับให้หลบหนีโดยเจ้าหน้าที่บางคน

ซูร์ราคมานบอกว่าภายหลังที่เขาถูกเจ้าหน้าที่ไทยจับกุมได้ในเดือนธันวาคม เจ้าหน้าที่ชุดจับได้ให้อาหาร และประสานกับเจ้าหน้าที่ของสำนักข่าวหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ เพื่อตรวจสอบสัมภาษณ์เพิ่มเติม เขาถูกส่งไปยังสถานคุ้มครองฯ ที่เขาบอกว่า

ในสถานคุ้มครองมีเจ้าหน้าที่ชาย 2 – 3 คนที่ก็พยายามบังคับให้เขาหลบหนีไปมาเลเซีย เขารู้สึกว่าเจ้าหน้าที่คนหนึ่งอยากจะส่งต่อเขาให้กับขบวนการ และก็ยังเห็นว่าเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ไข่กำลังทำร้ายเด็กผู้ชายชาวโรฮิงยาคนหนึ่ง รวมถึงพยายามกระตุ้นให้ชาวโรฮิงยาในสถานคุ้มครองให้หลบหนีออกไปมาเลเซีย

(ซูร์ราคมาน, สัมภาษณ์, วันที่ 1 ธันวาคม 2558)

ชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายใต้การดูแลของสถานคุ้มครองฯ ยังคงหลบหนีออกจากสถานคุ้มครองชายฯ อย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่สถานคุ้มครองกล่าวหาว่า มีชาวโรฮิงยาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยคอยให้การช่วยเหลืออยู่ โดยเฉพาะอาสาสมัครชาวโรฮิงยาที่ไปช่วยในทีมเฉพาะกิจของ ตม. จนทำให้เขาจะถูกห้ามไม่ให้เข้าไปในสถานคุ้มครอง และเจ้าหน้าที่ ตม. ที่จะเข้าไปในสถานคุ้มครองจะไม่สามารถเจอกับชาวโรฮิงยาได้ก่อนที่เจ้าหน้าที่ของสถานคุ้มครองจะอนุญาตก็ตาม การหลบหนีของชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในสถานคุ้มครองเหล่านี้ส่งผลต่อการพิจารณาคดีค้ามนุษย์โดยตรงเมื่อพยานผู้เสียหายไม่อยู่ให้การ หลักฐานอื่นๆ ก็มีน้ำหนักน้อยลง

4.1.4 การกลายเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์

การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาของเจ้าหน้าที่ในบางครั้งก็ไม่สามารถแยกคนในขบวนการออกจากผู้เสียหายได้ เมื่อเจ้าหน้าที่คัดแยกผู้เสียหายออกมาจากผู้หลบหนีเข้าเมืองที่ได้รวมคนในขบวนการเข้าไปด้วย และได้ส่งพวกเขาไปอยู่ในสถานคุ้มครองของรัฐพร้อมกับคนของขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ยังสามารถควบคุมชักชวนให้ผู้เสียหายชาวโรฮิงยาให้พยายามหลบหนีออกจากสถานที่เหล่านั้นในระหว่างที่อยู่ในการปกป้องคุ้มครองของรัฐ อย่างเช่น กรณีที่นักกฎหมายในองค์กรสิทธิมนุษยชนแห่งหนึ่งในพื้นที่พบภายหลังการจับกุมครั้งหนึ่งในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

มีชาวโรฮิงยาบางคนที่เป็นคนภายในขบวนการที่จะคอยเดินทางมาด้วย และเมื่อถูกเจ้าหน้าที่จับกุมได้ ชาวโรฮิงยาที่เป็นนายหน้าจะพยายามบอกให้คนอื่นๆ

พูดและตอบอย่างไรเมื่อเจ้าหน้าที่ไทยทำการสัมภาษณ์ รวมถึงการเสนอตัวเป็นพยานให้การในชั้นศาลเพื่อให้การพิจารณาคดีของเจ้าหน้าที่ไทยไม่สามารถใช้ประโยชน์จากคำให้การของผู้เสียหายที่เป็นคนของขบวนการ และยังคอยควบคุมไม่ให้ผู้เสียหายคนอื่นๆ ให้การที่แตกต่างออกไป

(นักกฎหมายในพื้นที่จังหวัดพังงา, สัมภาษณ์, วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558)

นอกเหนือไปจากชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับให้เดินทางเข้ามา หรือสมัครใจเข้ามาแต่ถูกกักขังอยู่ในคอกของขบวนการยังมีชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในขบวนการฯ ที่เดินทางมาพร้อมกับกลุ่มชาวโรฮิงยาถูกคัดแยกรวมเข้ามาอยู่ในกลุ่มผู้เสียหายจากค้ำมนุษย์เช่นกัน นายหน้าของขบวนการฯ ที่เดินทางมายังพยายามคอยควบคุม กำกับชาวโรฮิงยาที่เดินทางเข้ามา รวมถึงการให้ข้อมูลต่อเจ้าหน้าที่ระหว่างกระบวนการคัดแยก ทั้งการไม่มีล่ามที่ได้มาตรฐาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่ได้ต้องการที่ดูแลคนต่างด้าวชาวโรฮิงยาในฐานะผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมากกว่าการดำเนินคดีในฐานะคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง รวมถึงคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่มีความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่ในการใช้ความรุนแรง ความไม่รู้ว่ากระบวนการทางกฎหมายที่หลากหลายของไทยทำให้การพยายามใช้อำนาจตามกฎหมายในการปราบปรามและช่วยเหลือผู้เสียหายจากค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงยาเปลี่ยนเป็นสถานที่สำหรับพักและเตรียมการเดินทางข้ามแดนต่อไป

โมฮัมหมัดราฟิค ถูกจับพร้อมชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ อีก 20 คน ในพื้นที่อำเภอสะเดา เขาพอที่จะพูดไทยได้ก็เลยถูกใช้ให้เป็นล่ามให้กับเจ้าหน้าที่ชุดจับกุมที่ซึ่งส่งพวกเขาไปยังสถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์ ภายหลังเขาและชาวโรฮิงยาทั้ง 20 คน ก็พยายามหลบหนีออกจากสถานคุ้มครองอีกครั้ง ซึ่งก็ถูกจับและถูกควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจภูธรในพื้นที่ ในระหว่างการอยู่ภายในการควบคุมในสถานีตำรวจภูธร โมฮัมหมัดราฟิคได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ตำรวจดีกว่าสามารถออกไปซื้อของใช้ภายนอก ไปละหมาดในมัสยิดใกล้ๆ ต่อมาโมฮัมหมัดราฟิคกับชาวโรฮิงยาอีก 20 คน ก็สามารถหลบหนีระหว่างส่งตัวจากศาลจังหวัดสงขลากลับไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองควบคุมตัวเพื่อผลักดันออกนอกประเทศ

หรือในกรณีเด็กชายชาวโรฮิงยาภายในบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ที่มีความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ จากประสบการณ์ที่ทำให้พวกเขาไว้ใจการนำพาของขบวนการในการเดินทางข้ามแดนไปหาครอบครัวญาติมิตรของตนในประเทศมาเลเซีย และจากประสบการณ์ในบ้านเกิดทำให้มีความไว้วางใจต่อคนนำพามากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ พวกเขาเลือกที่ไว้วางใจคนที่สามารถช่วยเหลือการเดินทางในวิธีการเดินทางข้ามแดนได้ โมฮัมหมัดอาลี เด็กชายชาวโรฮิงยาอายุประมาณ

11-12 ปี ที่กำลังเดินทางไปหาบิดาของตนที่มาเลเซียแต่ถูกจับและถูกควบคุมดูแลอยู่ในบ้านพักเด็กและครอบครัว บอกว่า

พวกเรามาถึงเมืองค็อกบาศาร์ในประเทศบังคลาเทศ ที่เราได้พบกับนายหน้าทีบอกให้เด็กชายตามเขาไปขึ้นรถคันหนึ่งเพื่อไปที่บ้าน มุฮัมหมัดอาลี บอกว่าในบ้านหลังนั้นเขาเจอคนอื่นหลายคน เด็กชายถามว่ามาทำอะไรกันอยู่ที่นี่ หลายคนตอบว่ากำลังรอคอยการเดินทางไปมาเลเซีย

พวกเราเลยถูกย้ายไปอยู่ในป่าอีกทีหนึ่งเพื่อหนีเจ้าหน้าที่ไทย พวกเราหลบอยู่ 3 วัน ตลอดสามวันพวกเราหิวมาก เริ่มไม่รู้รู้สึกตัว มากกว่าครึ่งก็เกือบจะตาย บางคนพยายามหาของกินในป่าจนเจอต้นมะพร้าวก็พยายามจะเอาลงมากินแต่ก็ทำให้ชาวบ้านมาเห็น

ประมาณก่อนเที่ยงเราก็ถูกเจ้าหน้าที่ล้อมไว้ เจ้าหน้าที่เริ่มสอบถามว่าพวกเราเป็นใคร พวกเราต่างโกหกเพื่อเอาชีวิตรอดไว้ก่อน เจ้าหน้าที่ไทยพาตัวเราออกไปที่ทุ่งหญ้า พวกเรากลัวว่าเจ้าหน้าที่จะยิงพวกเราที่ทุ่งแห่งนี้ แต่ก็ไม่ได้ทำอะไร ช่างๆ ทุ่ง มีบ้านของชาวมุสลิมอยู่ พวกเขาพอทราบที่พวกเราไม่ได้กินอะไรมาเป็นเวลาหลายวันก็เอาข้าว เอาน้ำมาให้ พวกเรารู้สึกขอบคุณอย่างมาก

ประมาณเที่ยงมีรถเข้ามาหลายสิบกัคนเพื่อพาพวกเราไปที่อาคารประชุมขนาดใหญ่ของอำเภอตะกั่วป่า หลังจากนั้น 2-3 วัน เจ้าหน้าที่ไทยเริ่มมาสอบถามปากคำพวกเราอีก พวกเราทั้งหมดบอกว่าไม่ได้ตั้งใจจะมาที่นี่ พวกนายหน้าบังคับพวกเราเพื่อเอาไปขายที่มาเลเซีย

พวกเรากลัวเจ้าหน้าที่จะฆ่า และจับพวกเรากลับ พวกเราต้องโกหกเพื่อเอาชีวิตรอด

(เด็กชายชาวโรฮิงยาในบ้านพักเด็กและครอบครัว จังหวัดพังงา, สัมภาษณ์, วันที่ 17 มกราคม 2558)

การใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายเสมอ เมื่อรัฐไม่สามารถควบคุมกำกับกับการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ชาวโรฮิงยาในประเทศไทยก็ยังสามารถในการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ให้เป็นตามที่พวกเขาต้องการ ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่อยู่ภายในการปกป้องของรัฐกลับถูกมองว่า เป็นการคุกคามที่ซึ่งทำให้คนในขบวนการกลายเป็นที่พึ่งและเป็นคนที่จะช่วยนำพาพวกเขาไปหาครอบครัวหรือญาติพี่น้องของตน ความสัมพันธ์

ของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาภายในประเทศไทยจึงไม่ได้มีลักษณะของการกีดกันในฐานะของการเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองจากรัฐเท่านั้น แต่เป็นการปฏิเสธอำนาจรัฐของชาวโรฮิงยาด้วยเช่นกันเมื่อรัฐไม่ได้แสดงให้เห็นว่าไม่สามารถปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือพวกเขาได้มากกว่าการอยู่ภายนอกอำนาจของรัฐ

4.1.5 ชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัยและการดูแลตามสิทธิมนุษยชน

การเริ่มต้นให้การปกป้องดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐต่อคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้ทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาได้เข้าถึงกระบวนการการปกป้องคุ้มครองพวกเขาในฐานะของการเป็นผู้ลี้ภัยจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR)¹ และความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่าง

¹ รัฐบาลไทยไม่ได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสถานะภาพผู้ลี้ภัย พ.ศ. 2494 และการดำเนินนโยบายผู้ลี้ภัยของประเทศไทยตั้งอยู่บนกฎหมายคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ที่ไม่ได้กำหนดสถานะผู้ลี้ภัย หรือกระบวนการที่ใช้งานได้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยประเทศไทยถือว่าผู้ลี้ภัยทุกสัญชาติที่ลักลอบเข้ามาหรืออยู่ในประเทศไทยเกินกว่ากำหนดเป็นผู้ที่หลบหนีเข้ามาในประเทศโดยผิดกฎหมาย ฉะนั้นฐานะของผู้ลี้ภัยในประเทศไทยจึงมีลักษณะเป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพ (De facto Refugee) ที่ไม่มีกฎหมายรองรับ

ขณะที่ทางเลือกของผู้ลี้ภัยเหล่านี้ถ้าไม่สมัครใจเดินทางกลับไปประเทศบ้านเกิดของตน (Voluntary return) เมื่อผู้ลี้ภัยสามารถกลับไปประเทศของตนได้ โดยไม่มีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับอันตรายที่บังคับให้พวกเขาต้องหนีมา ก็เป็นการปรับตัวและอยู่อาศัยในประเทศที่ให้ที่พักพิงในปัจจุบัน (Naturalisation and integration) หรือเดินทางไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่ 3 (Resettlement) ในกรณีเมื่อไม่สามารถเดินทางกลับไปบ้านเกิด และประเทศที่ให้ที่พักพิงชั่วคราวไม่อนุญาตให้ตั้งถิ่นฐาน

รัฐบาลไทยอนุญาตให้สำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัย หรือ UNHCR เข้ามาดำเนินการในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2518 จากสถานการณ์ผู้ลี้ภัยนับแสนคนจากประเทศกัมพูชา ลาว และเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ผู้ลี้ภัยในภูมิภาคอินโดจีน 1.3 ล้านคนอยู่ในความดูแลของรัฐบาลไทยเป็นเวลาหลายปี ปัจจุบันยังมีผู้ลี้ภัยหรือที่รัฐบาลไทยเรียกว่า ผู้หลบหนีภัยการสู้รบจากประเทศเพื่อนบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว 9 แห่ง ใน 4 จังหวัด มีจำนวน 106,321 คน โดยส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อย ชาวกะเหรี่ยง และกะเหรี่ยงแดงจากประเทศพม่า รัฐบาลไทยดูแลบริหารที่พักพิงทั้งหมด โดยความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในพื้นที่พักพิงชั่วคราว เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาล UNHCR และองค์กรเอกชนจากต่างประเทศ โดย UNHCR มีบทบาทหลักในการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยเพื่อให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่มีมั่นคงปลอดภัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของพวกเขาที่อาศัยในพื้นที่พักพิงชั่วคราว แต่รัฐบาลไทยก็ไม่ได้อนุญาตให้ออกมานอกพื้นที่พักพิงฯ หากหลบหนีออกมาจะถือว่าเป็นผู้ที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ซึ่งรัฐจะไม่ให้ความคุ้มครองในกรณีที่ถูกจับกุม

การส่งผู้หนีภัยจากการสู้รบไปประเทศที่สาม (Resettlement) ก็เป็นหนึ่งในแนวทางของ รัฐบาล มีการดำเนินโครงการตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ดำเนินการในประเทศไทยและเป็นหนึ่งในโครงการตั้งถิ่นฐาน เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี

ประเทศ องค์การพัฒนาเอกชนภายในประเทศอื่นๆ แต่ก็เป็นการปกป้องดูแลภายใต้การอนุญาตจากรัฐบาลไทยที่จำกัดเฉพาะคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐและความต้องการของคนไร้รัฐชาวโรฮิงญา ที่ทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาจำนวนมากเลือกที่จะไม่เดินทางไปประเทศที่สาม ขณะที่ส่วนมากต้องการและเลือกที่จะหลบหนีออกไปเพื่อเดินทางไปประเทศมาเลเซีย

สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ต้องเผชิญกับการแข่งขันกับขบวนการนอกกฎหมายเพื่อที่จะทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐเลือกที่จะเข้ามาอยู่ภายใต้การคุ้มครองในฐานะของการเป็นผู้ลี้ภัย ขณะที่องค์กรระหว่างประเทศ และองค์การพัฒนาเอกชนอื่นๆ ก็ให้พยายามเข้าไปแทรกแซงการทำงานของทั้งรัฐ และองค์กรระหว่างประเทศในการช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาในฐานะ “มนุษย์ที่สมควรได้รับการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชน”

คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่หลบหนีความรุนแรงจากประเทศเมียนมาได้รับการปฏิบัติจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติในฐานะการเป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพเงื่อนไข รัฐบาลไทยทำงานร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศในการจัดการปัญหาการอพยพของคนต่างด้าวไร้รัฐโดยเฉพาะกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR ที่ต่อมารัฐบาลไทยได้อนุญาตให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ เข้าไปทำการสัมภาษณ์ จัดทำประวัติเพื่อเตรียมการส่งไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม เฉพาะกลุ่มของชาวโรฮิงญาที่ถูกจับกุมและควบคุมอยู่ภายในหน่วยงานของรัฐเท่านั้น และไม่อนุญาตให้มีการจัดทำประวัติแก่คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่ไม่ได้ถูกจับกุม การทำงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ในประเทศจึงอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐบาลไทย ขณะเดียวกันการรับผู้ลี้ภัยไปประเทศที่สามของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ก็ขึ้นอยู่กับประเทศปลายทางซึ่งเป็นประเทศตะวันตก ไม่ใช่ประเทศปลายทางที่ต้องเป็นเป้าหมายของชาวโรฮิงญา ทำให้คนไร้รัฐของชาวโรฮิงญาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสมัครใจที่ไม่เข้าสู่กระบวนการของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ขณะที่คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่สมัครใจไปแต่อยู่นอกการควบคุมก็จำเป็นต้องเข้ากระบวนการจับกุมโดยรัฐก่อน ที่จะเข้าสู่กระบวนการของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ซึ่งก็ไม่ได้รับประกันว่าจะได้เดินทางไปประเทศที่สามหรือไม่

2548 โดยการสนับสนุนของ รัฐบาลไทยและสหรัฐฯ สหรัฐฯ รับผู้หนีภัยจากการสู้รบในพื้นที่พักพิงชั่วคราว 9 แห่งใน 4 จังหวัด กว่า 73,000 คน และยังมีผู้หนีภัยจากการสู้รบเกือบ 65,000 คน ได้แสดงความสนใจในโครงการตั้งถิ่นฐานใหม่ในปี 2556 นอกจากผู้หนีภัยการสู้รบในพื้นที่พักพิงที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ลี้ภัยกับ UNHCR ยังมีผู้ลี้ภัยจากประเทศเพื่อนบ้านที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยและยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัยโดยตรงต่อ UNHCR โดยไม่ผ่านกระบวนการขึ้นทะเบียนภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราว ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและพยายามหางานทำเช่นเดียวกับแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเนื่องจากกระบวนการสัมภาษณ์และจัดทำประวัติผู้ลี้ภัยเหล่านี้ใช้เวลานานไม่ต่ำกว่า 3 ปี

รัฐบาลไทยอนุญาตให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ เข้าถึงชาวโรฮิงยาเพื่อดำเนินกระบวนการไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามเฉพาะชาวโรฮิงยาที่ถูกจับกุมและถูกควบคุมตัวอยู่ในระหว่างปี 2557-2558 เท่านั้น ส่วนหนึ่งเพราะความกังวลว่าหากอนุญาตให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ เข้ามาให้ความช่วยเหลือใดๆ ต่อผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาจะนำไปสู่ความเข้าใจของชาวโรฮิงยานอกประเทศว่า รัฐบาลไทยกำลังมีนโยบายช่วยเหลือชาวโรฮิงยาในประเทศให้ได้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามจนอาจนำไปสู่การหลบหนีเข้ามาเพิ่มเติมมากขึ้นในอนาคต และขณะเดียวกันการอนุญาตอย่างมีเงื่อนไขอย่างจำกัดยังเป็นลดการวิพากษ์การจัดการปัญหาการหลบหนีของชาวโรฮิงยาที่ผ่านมา

การดำเนินการของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ เริ่มจากการขออนุญาตรัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเข้าไปทำการสัมภาษณ์ชาวโรฮิงยาที่ถูกควบคุมตัวทั้งภายในพักเด็กและครอบครัว สถานคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และห้องกักของอาคารควบคุม ด่านตรวจคนเข้าเมือง

การให้ความคุ้มครองตามหลักสากลจะต้องเป็นหน้าที่รัฐที่ให้การปกป้องดูแล คุ้มครองผู้ลี้ภัยตามหลักมาตรฐานสากล ส่วนองค์กรทั้งในและนอกประเทศที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้ให้การสนับสนุน โดยแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาที่มีสถานะเป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพ มี 3 แนวทาง คือการส่งกลับประเทศต้นทาง เป็นการทำงานระดับพหุภาคีระหว่างรัฐบาลไทย เมียนมา และสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ที่ต้องยึดหลักการการไม่บังคับส่งกลับ (Non Refumon) โดยองค์กรระหว่างประเทศและรัฐต่างๆ ต้องยึดหลักการดังกล่าว ถึงแม้ว่ารัฐนั้นๆ จะไม่ได้ลงนามหรือให้สัตยาบันก็ตาม เป็นการถือตามจารีตปฏิบัติที่ทุกคนต้องทำตาม สอง การร่วมมือกับประเทศที่ให้การลี้ภัย ในการหางานในพื้นที่ให้ชาวโรฮิงยาทำงานในพื้นที่แต่ต้องได้รับการอนุญาตโดยรัฐ และสาม การไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่ 3

(เจ้าหน้าที่สนาม สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ, สัมภาษณ์, วันที่ 5 กรกฎาคม 2557)

ภายหลังจากสัมภาษณ์ จัดทำประวัติและส่งให้รัฐบาลของประเทศที่สามตรวจสอบแล้ว ก็เข้าสู่ขั้นตอนการตรวจสอบสุขภาพเพิ่มเติม กรณีชาวโรฮิงยาที่สมัครใจเดินทางไป ประวัติถูกตรวจสอบ ได้รับการอนุญาตจากรัฐบาลของประเทศที่สามและผ่านการตรวจสอบสุขภาพเรียบร้อยแล้วจากห้องกัก อาคารควบคุมในจังหวัดภาคใต้เข้าสู่อาคารควบคุมของด่านตรวจคนเข้าเมืองกรุงเทพ

(สวนพลู) ซึ่งมักจะใช้เวลาไม่เกิน 7 วัน รวมถึงชาวโรฮิงยาที่อยู่ในชุมชนภายนอกก็จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายของไทย โดยการไปรายงานตัวในฐานะผู้ลี้ภัยเข้าเมืองก่อนจะถูกผลักดันไปประเทศที่สาม แม้ว่าชาวโรฮิงยาจะมีสถานะเป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพแล้ว พวกเขาต้องเข้าสู่กระบวนการจับกุมและดำเนินคดีในข้อหาหลบหนีเข้าเมืองก่อนที่จะผลักดันออกนอกประเทศที่องค์กรระหว่างประเทศจะเข้ามาจับตัวเพื่อเดินทางไปประเทศที่สาม

การเดินทางไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศตะวันตกเช่นสหรัฐอเมริกาไม่ได้เป็นทางเลือกที่พวกเขาอยากจะไป อย่างนูไรบี หญิงชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในบ้านพักเด็กและครอบครัวบอกถึงเหตุผลที่ไม่ต้องไปสหรัฐว่า “สหรัฐอเมริกาเกลียดมุสลิม แล้วจะให้เราไปอเมริกาทำไม” (นูไรบี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559)

ขณะที่สามีของนูไรบีก็อยู่ที่ประเทศมาเลเซียแล้ว แต่รัฐบาลมาเลเซียไม่รับผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยาไปตั้งถิ่นฐานทำให้ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยาจำเป็นต้องไปประเทศตะวันตกที่มีนโยบายรับชาวโรฮิงยาเข้าไปตั้งถิ่นฐานเท่านั้น นูไรบีบอกว่า “ถ้าไป ก็จะไปมาเลเซียได้ไหม หรือไม่ก็ขอให้ครอบครัวในมาเลเซียได้ไปด้วยกัน” (นูไรบี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559)

ขณะที่การควบคุมเด็กและผู้หญิงไว้ภายในบ้านพัก ส่วนผู้ชายก็ถูกแยกไปอยู่ภายในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองทำให้ผู้หญิงตัดสินใจลำบาก เพื่อนของนูไรบีถามว่า “ถ้าตัดสินใจไปแล้วสามีฉันที่อยู่ในห้องกัก จะได้ไปด้วยได้ไหม รอคอยกับสามีก่อนได้ไหม”

การเดินทางไปเป็นครอบครัวก็เป็นอีกปัญหาที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ต้องเผชิญแม้ว่าการได้อยู่ร่วมกันครอบครัวจะเป็นหลักการพื้นฐาน แต่ภายใต้การดำเนินการของรัฐเจ้าบ้านก็ไม่สามารถทำได้จริง โดยเฉพาะเมื่อครอบครัวของผู้ลี้ภัยไม่ได้อยู่ภายในประเทศเดียวกัน การส่งไปพร้อมกันทั้งครอบครัวจะก่อให้เกิดการหลบหนีเข้ามาเพิ่มจากประเทศมาเลเซียที่ครอบครัวของพวกเขาอยู่อย่างผิดกฎหมายจำนวนมาก

การให้สมาชิกครอบครัวคนอื่นๆ จากมาเลเซียเดินทางไปพร้อมกันด้วยก็เสี่ยงที่จะทำให้เกิดกระแสการหลบหนีกลับเข้ามาในประเทศไทยจากมาเลเซีย ถ้าครอบครัวนี้ได้ไป ครอบครัวอื่นๆ ที่ไปมาเลเซียแล้วก็หลบหนีกลับเข้ามา

นอกจากนี้นโยบายของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ในประเทศไทยก็แตกต่างไปจากแนวทางของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ในมาเลเซียที่มีชาวโรฮิงยารอการสัมภาษณ์หลายหมื่นคน ซึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย 2 ปี หากคุณยื่นขอที่สำนักงานในมาเลเซียก่อนที่จะได้สัมภาษณ์ และอีกหลายปีกว่าจะได้เดินทาง

ขณะที่ชาวโรฮิงยาที่ถูกควบคุมดูแลอยู่ภายใต้หน่วยงานของไทยจะใช้เวลาในการสัมภาษณ์และการดำเนินการอื่นๆ ได้ไวกว่า ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เวลาไม่เกิน 1 ปี ก่อนที่จะเดินทางไป หากพวกเขาสมัครใจและยืนยันที่จะไป แต่ในมาเลเซียคงใช้เวลานานมากกว่านี้หลายเท่า

(เจ้าหน้าที่สนาม สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ, สัมภาษณ์, วันที่ 5 กรกฎาคม 2557)

สำหรับชาวโรฮิงยาที่ถูกควบคุมดูแลอยู่ในทั้งอาคารควบคุมของด่านตรวจคนเข้าเมือง บ้านพักเด็กและครอบครัว รวมถึงสถานคุ้มครองฯ การสมัครใจเลือกเดินทางไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามอย่างสหรัฐอเมริกาจะเป็นทางเลือกเดียวที่เป็นไปได้ตามกฎหมายของไทยและมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยในการออกไปจากสถานที่ควบคุมดูแลของรัฐ นอกเหนือไปจากสมัครใจที่จะถูกผลักดันออกนอกประเทศ โดย ตม.เช่นที่ผ่านมา หรือพยายามหลบหนีออกไปจากสถานควบคุมดูแลของรัฐที่ควบคุมกักขังพวกเขามาเป็นเวลานานเกือบปี หรือมากกว่าปีสำหรับบางคน

การให้สถานะการเป็นผู้ลี้ภัยทางพหุติณัยของสำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ยังถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาวโรฮิงยาที่หนีออกมาจากเมียนมาระหว่าง พ.ศ. 2556-2558 เท่านั้น และอยู่ภายใต้เงื่อนไขและกระบวนการที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทย อำนาจในความเป็นมนุษย์สมัยใหม่ยังคงต้องเผชิญอำนาจของรัฐที่ทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลบหนีความรุนแรงเข้าในประเทศไทยมาก่อนปี พ.ศ. 2555 ก็ไม่ได้รับสถานะดังกล่าวเนื่องจากรัฐไม่อนุญาต

ชาวโรฮิงยาที่เข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐทั้งในสถานคุ้มครอง หรือห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองจะได้รับโอกาสในการเลือกที่จะเดินทางไปประเทศที่สามในฐานะของการเป็นผู้อพยพภายใต้การกำกับควบคุมและเงื่อนไขของรัฐบาลที่จะไม่อนุญาตให้มีการขยายไปยังชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ ภายนอก ขณะที่ชาวโรฮิงยาภายใต้การควบคุมของรัฐได้เข้าสู่กระบวนการสัมภาษณ์จัดทำประวัติ ชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายนอกก็เริ่มตระหนักว่า การเข้าสู่กระบวนการไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามก็หมายถึงได้เป็นพลเมืองของรัฐและเริ่มพยายามที่จะขอเช่นเดียวกับชาวโรฮิงยาภายใต้การควบคุมของรัฐ เช่น อับดุลเม็ยะ อาสาสมัครชาวโรฮิงยาที่เข้ามามีส่วนช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐอย่างต่อเนื่อง

การปฏิบัติการขององค์กรระหว่างประเทศภายในรัฐชาติก็อยู่ในสถานะเดียวกันกับรัฐชาติที่ต้องเผชิญกับความซับซ้อนในความสัมพันธ์ทางอำนาจสมัยใหม่ การอยู่ในสถานะที่ต้องประนีประนอมระหว่างรัฐชาติ ต่างทั้งรัฐเจ้าของดินแดนและรัฐที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่ทำให้หลักสิทธิมนุษยชนได้รับการยกเว้นบางประการหรือกำหนดเงื่อนไขขึ้นมา เพื่อที่ทำให้คนไร้รัฐบางส่วนไม่

สามารถเข้าถึงการปกป้องตามหลักสิทธิมนุษยชนที่เป็นคุณค่าพื้นฐานที่องค์กรระหว่างประเทศยึดถือก็ ตาม ชีวิตในโลกสมัยใหม่ เช่น การได้สถานะเป็นผู้ลี้ภัยจึงยังคงเป็นสิทธิเฉพาะของคนบางกลุ่มเท่านั้น

อับดุลเม็ยะ มีความต้องการที่จะได้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่ 3 มากขึ้นเรื่อยๆ จากการข่มขู่คุกคามที่เขาได้รับ เขาหวังว่าการให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของไทยในการปราบปราม ขบวนการค้ามนุษย์เหล่านี้จะทำให้เขาได้รับการอนุญาตให้ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม ได้ เช่นเดียวกับชาวโรฮิงยาที่เขาได้ช่วยมาตลอดหลายปีที่ผ่านมาที่ได้เดินทางไปประเทศที่สามแล้ว หลายคน

อับดุลเม็ยะได้ขอให้เจ้าหน้าที่องค์กรสิทธิมนุษยชนในประเทศเวียดนามจดหมายรับรอง ว่า เขาได้ทำงานช่วยเหลือชาวโรฮิงยาอย่างเต็มที่และได้รับการคุกคาม แต่ก็ถูกปฏิเสธจากการที่อับดุล เม็ยะไปมีส่วนช่วยเหลือชาวโรฮิงยาในการเดินทางข้ามชายแดนผิดกฎหมาย ถึงแม้ว่าเขาจะช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์และองค์กรสิทธิมนุษยชนในการติดตามช่วยเหลือชาวโรฮิงยาที่ถูก คุมขังอยู่ในขบวนการและสถานที่ควบคุมภายในประเทศไทยก็ตาม

การชักชวนพยานชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายในขบวนการนำพาและค้ามนุษย์พร้อมกับ ภรรยาของเขาที่อยู่ในมาเลเซียให้ออกมาจากขบวนการฯ เพื่อเป็นพยานก็เป็นอีกครั้งที่เขาคาดหวังว่า นำที่จะได้รับสถานะเป็นผู้ลี้ภัย เนื่องจากชาวโรฮิงยาที่ออกมาเป็นพยานในคดีไม่สามารถกลับบ้านเกิด ได้ และคงไม่สามารถกลับอยู่อย่างผิดกฎหมายได้ทั้งในประเทศมาเลเซียและในประเทศไทย ทำให้ เจ้าหน้าที่ตำรวจคนเข้าเมืองพยายามประสานกับสำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ อย่างไม่เป็นทางการให้ ดำเนินการส่งตัวพยานที่เคยอยู่ในขบวนการในคดีค้ามนุษย์เดินทางประเทศที่ 3 เมื่อการให้ปากคำใน ชั้นศาลเสร็จสิ้น และรวมถึงตัวอับดุลเม็ยะที่เป็นคนชักชวนมา แต่การดำเนินการให้พยานและอับดุล เม็ยะไปประเทศที่ 3 มีความแตกต่างออกไปจากชาวโรฮิงยาที่เดินทางออกมาจากเมียนมาและถูก จับกุมในประเทศไทย ซึ่งอาสาสมัครของเครือข่ายช่วยเหลือโรฮิงยาจังหวัดสงขลาที่ทำหน้าที่ ประสานงานให้กับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยกับชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายนอกการควบคุมของ หน่วยงานรัฐบอกว่า

ชาวโรฮิงยาที่หนีออกมาจากเมียนมาแล้วถูกจับกุมในประเทศไทยมีลักษณะ ของการหนีความรุนแรงออกมาจริง แต่การช่วยให้ชาวโรฮิงยาที่อยู่ในประเทศไทย นานแล้ว หรือชาวโรฮิงยาที่เพิ่งเดินทางเข้ามาแล้วข้ามไปมาเลเซียก่อนที่เดินทาง กลับเข้ามาในประเทศไทย ไม่สามารถเข้าเงื่อนไขของการเป็นผู้ลี้ภัยโดยเงื่อนไขได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับประเทศผู้รับเองด้วยว่าจะพิจารณาอย่างไร

(อนัส สันละ, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2558)

ปัจจุบันอัปคูลเมียร์ยังคงอยู่อาศัยอยู่ในประเทศไทยรอคำตอบจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยหากจะ让他ไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม 3 หรือการยื่นขอพัฒนาสถานะสัญชาติไทย ซึ่งอัปคูลเมียร์เห็นว่าเป็นทางเลือกสุดท้าย เขาก็รู้สึกว่าการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐและองค์กรสิทธิมนุษยชนที่ผ่านมามีได้ทำให้ทั้งชาวโรฮิงยาในประเทศไทยและเจ้าหน้าที่รัฐอีกกลุ่มไม่พอใจเป็นอย่างมาก แต่การอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลานานก็ทำให้ยากที่เข้ารับสถานะการเป็นผู้ลี้ภัย ขณะที่เขายังคงให้การดูแลชาวโรฮิงยาอีกหลายคนที่กำลังรอการเดินทางไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม

การปฏิบัติการขององค์กรระหว่างประเทศที่อยู่บนพื้นฐานสิทธิมนุษยชน เช่น สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ ที่แม้จะเป็นการทำงานภายใต้อำนาจของรัฐในประเทศผู้รับผู้ลี้ภัยแล้ว แต่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยจำเป็นที่จะต้องเผชิญกับอำนาจรัฐของไทยที่นำไปสู่การประนีประนอมและสร้างเงื่อนไขของตนขึ้นมากำกับการทำงานภายใต้อำนาจรัฐของไทย เงื่อนไขที่เป็นการจำแนกแยกแยะผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยาเป็นกลุ่มต่างๆ และจำกัดการให้ความดูแลปกป้องเฉพาะกลุ่มที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยเท่านั้น ขณะที่อีกกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ภายในเงื่อนไขก็ยังคงมีสถานะของการเป็นคนไร้รัฐโดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการปกป้องดูแลภายในความสัมพันธ์ทางสังคมอื่นๆ แล้ว

คนไร้รัฐที่ถูกจับกุม และควบคุมอยู่ในหน่วยงานของรัฐยังได้รับการช่วยเหลือ ดูแล และติดตามจากองค์กรด้านมนุษยธรรม องค์กรสิทธิมนุษยชน ชาวโรฮิงยาได้รับการปฏิบัติในฐานะเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ครั้งแรกในเดือนมิถุนายน 2556 ที่มีผู้หญิงจำนวน 3 และเด็กชาวโรฮิงยา 2 คน ถูกล่อลวงให้หลบหนีออกจากบ้านพักเด็กและครอบครัว จังหวัดพังงา แต่ทั้งหมดกลับถูกเรียกเงินเพื่อเป็นค่าเดินทาง และหญิงสาวชาวโรฮิงยา 1 คนถูกทำร้ายทางเพศ โดยสุดท้ายทั้งหมดก็ถูกนายหน้าชาวพม่าและเจ้าหน้าที่ที่ล่อลวงออกไปนำกลับไปส่งตัวให้กับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง โดยหลังจากที่เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวมารับตัวกลับไปดูแล จึงพบว่าหญิงสาวทั้งสามถูกเจ้าหน้าที่ทำร้ายทางเพศและเรียกร้องค่าตอบแทนในการนำพาหลบหนีจึงได้แจ้งความไว้ที่สถานีตำรวจภูธรเขาหลัก จังหวัดพังงา

การถูกล่อลวงออกไปหญิงสาวชาวโรฮิงยาทั้ง 3 คน และเด็กชาวโรฮิงยา 2 คน โดยหญิงสาว 1 คน ถูกทำร้ายร่างกาย และอีก 1 คน ถูกทำร้ายทางเพศแสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของคนต่างด้าวชาวโรฮิงยาโดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก โดยภายหลังจากแจ้งความของเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวแล้ว ทางสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ได้ส่งนายความเข้าไปให้ความช่วยเหลือทางด้านคดี แต่ความล่าช้าในการประสานงานระหว่างสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ กับรัฐบาลไทยและนายความชาวไทย ทำให้ผู้เสียหายทั้ง 5 คน หลบหนีไปอีกครั้ง โดยความช่วยเหลือจากชาว

โรฮิงยาในประเทศไทยและครอบครัวของตนในมาเลเซียก่อนที่จะได้พบกับนายความทำให้การดำเนินคดีนายหน้าชาวพม่า และเจ้าหน้าที่ชาวไทยไม่สามารถเอาผิดได้ ความล่าช้าในการเข้าไปให้ช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในกระบวนการยุติธรรมภายในประเทศไทยขององค์กรระหว่างประเทศ ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนในไทย เช่น เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) เริ่มเข้ามาให้ความช่วยเหลือทางด้านสิทธิมนุษยชน กฎหมาย เพิ่มเติมจากทางด้านมนุษยธรรมที่ดำเนินการอยู่แล้ว

โครงการประสานชาติพันธุ์อันดามัน ของมูลนิธิสิทธิมนุษยชน-นาคะประทีป สมาชิกของเครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ ได้ให้นายความติดตามการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการ ซึ่งได้พบว่ามียศพลหลบหนีเข้าเมืองของชาวโรฮิงยาที่พนักงานอัยการส่งฟ้องศาลจังหวัดตะกั่วป่าหลายคดีด้วยเช่นกัน รวมถึงคดีผู้หญิงและเด็กชาวโรฮิงยา 5 คน ที่ถูกล่อลวงออกไปจากบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ ก็ได้ส่งฟ้องต่อศาลจังหวัดตะกั่วป่า แต่จากการที่ผู้เสียหายหลบหนีทำให้การสืบพยานไม่มีน้ำหนักที่จะพิสูจน์ได้ว่า คนต่างด้าวสัญชาติเมียนมาที่เป็นนายหน้าและเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นคนนำพากระทำความผิดจึงพิจารณาให้ยกฟ้องข้อกล่าวหา และจากการไม่ได้มีสถานะเป็นผู้แทนทางกฎหมายของผู้หญิงและเด็กชาวโรฮิงยาทั้ง 5 คน นั้น ทำให้นายความของโครงการประสานชาติพันธุ์อันดามันทำได้เพียงติดตามและสอบถามความคืบหน้า แต่ก็ไม่สามารถเข้าถึงสำนวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ซึ่งภายหลังทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะทำงานติดตามกรณีผู้อพยพชาวโรฮิงยาอย่างเป็นทางการ โดยได้พบกับทางอัยการจังหวัดตะกั่วป่าเจ้าของคดีเจ้าหน้าที่ของบ้านพักเด็กและครอบครัว ระหว่างวันที่ 6-9 พฤศจิกายน 2556 รวมถึงมีการทำหนังสือติดตามจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่พบว่าจากหนังสือชี้แจงจากทั้งสองหน่วยงาน พบว่ามีข้อเท็จจริงแตกต่างออกไป

เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติได้ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (HRDF) องค์กรสมาชิกที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายการคุ้มครองให้เข้าไปช่วยติดตามการดำเนินคดีการคุ้มครองชาวโรฮิงยาในพื้นที่จังหวัดพังงา โดยได้ร่วมมือกับทีมนายความของโครงการประสานชาติพันธุ์อันดามันในการติดตามการช่วยเหลือทางด้านกฎหมายทั้งในจังหวัดพังงา และสงขลา โดยมีเป้าหมายในการพยายามบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องภายในของไทยในการช่วยเหลือคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง นอกเหนือไปจากกฎหมายคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 รวมถึงพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ 2551 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 และอื่นๆ โดยหวังว่าการใช้กฎหมายภายในของไทยจะทำให้การดำเนินการของขบวนการฯ ยากลำบากมากขึ้น และจะทำให้ชาวโรฮิงยาที่ไม่ได้มีความสมัครใจในการเดินทางเข้ามาให้ได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายให้มากที่สุด ในระหว่างปี พ.ศ.2556-2558 นายความของโครงการประสานชาติพันธุ์อันดามันและมูลนิธิสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา และนักกฎหมายของ

มูลนิธิผู้หญิงเข้าไปติดตามการพิจารณาคดีในศาล ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว รวมถึงสถานคุ้มครองในการเตรียมความพร้อมพยานและผู้เสียหายชาวโรฮิงยา รวมถึงเป็นผู้แทนทางกฎหมายให้กับผู้เสียหายชาวโรฮิงยา แต่จากการเข้าติดตามและช่วยเหลือจำนวน 8 คดี มีเพียงคดีเดียวที่ศาลมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด คดีที่เหลือนั้นศาลมีคำพิพากษายกฟ้องเนื่องจากผู้เสียหายหลบหนี หรือเจ้าพนักงานสอบสวนและอัยการไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นว่ากระทำความผิดจริง แต่ก็ทำให้ชาวโรฮิงยาในประเทศไทยมีความมั่นใจในการดำเนินการตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่มากขึ้น มีการเข้าไปแจ้งความให้เจ้าหน้าที่ติดตามช่วยเหลือญาติของตนที่ถูกนำพาเข้ามาในประเทศไทยแต่ถูกกักขังอยู่ภายในขบวนการฯ จนนำไปสู่การพบหลุมศพและคอกกักกันชาวโรฮิงยาในพื้นที่เขาแก้ว อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558

นอกจากนี้เครือข่ายองค์กรด้านประชากรข้ามชาติ และองค์กรสมาชิกอื่นๆ เช่น คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นฐาน (National Catholic Commission on Migration) องค์กรช่วยเหลือเด็ก (Save the Children) มูลนิธิผู้หญิง และอินเตอร์เนชันแนลเรสคิวคอมมิตตี (International Rescue Committee) ร่วมกับสำนักจุฬาราชมนตรี เครือข่ายช่วยเหลือโรฮิงยา จังหวัดสงขลา เริ่มการประสานงานข้อมูลความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมร่วมกัน จากการให้ความช่วยเหลือกรณีฉุกเฉินในเบื้องต้นเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ยาวนานต่อเนื่องจากนโยบายการควบคุมกักขังของรัฐบาลที่จะไม่ผลักดันชาวโรฮิงยากลับประเทศเมียนมาในช่วงแรก ที่ต่อมาได้ร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศทั้งสำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ เป็นคณะทำงานด้านผู้อพยพย้ายถิ่นไม่ปกติอย่างไม่เป็นทางการ (Irregular Migrant Working Group) ในการแลกเปลี่ยนสถานการณ์ ปัญหาและแผนการให้ความช่วยเหลือของแต่ละองค์กรในพื้นที่และประเด็นที่แต่ละองค์กรดำเนินการโดยมีการแลกเปลี่ยนสถานการณ์ประเด็นปัญหาที่พบและประชุมร่วมกัน 2-3 เดือนต่อครั้ง

การทำงานร่วมกันขององค์กรระหว่างประเทศและองค์กรในประเทศทำให้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นว่า ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยาและผู้อพยพชาวบังคลาเทศจะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร ความไม่ชัดเจนในการจำแนกว่าเป็นผู้อพยพจากเงื่อนไขการเมือง หรือจากเหตุผลทางเศรษฐกิจทำให้การดำเนินการตามแนวทางของแต่ละองค์กรเผชิญปัญหาการเป็นผู้ลี้ภัยหนีความรุนแรงที่จะอยู่ภายใต้การทำงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติที่จะให้การปกป้องคุ้มครองผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยาจากเมียนมากับการเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นจากเงื่อนไขเศรษฐกิจที่จะอยู่ภายใต้การทำงานขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นที่จะเน้นการช่วยเหลือผู้อพยพย้ายถิ่นชาวบังคลาเทศกลับบ้านอย่างปลอดภัย รวมถึงการตีความนิยาม ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ของโครงการ

ความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ของสหประชาชาติ (UN-ACT) ที่ยังเห็นผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยาที่ถูกบังคับเข้ามาในประเทศไทยเพื่อเรียกผลประโยชน์ยังคง "เป็นผู้ลี้ภัย" มากกว่าการเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จนกระทั่งศาลจังหวัดพังงามีคำพิพากษาคดีค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาว่า นักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดสตูลมีความผิดจริง จึงได้มีการนำเสนอกรณีการค้ามนุษย์ในผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงยา

แต่การทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรระหว่างประเทศกับองค์กรภายในประเทศยังเผชิญข้อจำกัดจากกฎระเบียบการทำงานขององค์กรระหว่างประเทศที่จะไม่เผยแพร่ข้อมูลภายใน ไม่เผชิญหน้ากับหน่วยงานภาครัฐขณะที่องค์กรภายในประเทศมีความยืดหยุ่นในการรณรงค์เผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และการวิงวอนประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องซึ่งทำให้ปัญหาในการดูแลช่วยเหลือผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาต้องปรากฏก่อนที่จะได้รับการแก้ไข ตั้งแต่การช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ได้ส่งตัวไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามก่อนที่การดำเนินคดีภายในประเทศจะสิ้นสุด การดูแลด้านสุขภาพและการเจ็บป่วยเฉพาะผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาจนทำให้ผู้ต้องกักต่างด้าวเชื้อสายอื่นๆ ที่ถูกควบคุมภายในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองเสียชีวิต รวมถึงการช่วยเหลือทางด้านอาหารแก่ผู้ต้องกักขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐานที่มีการกำหนดสารอาหารที่จำเป็น รวมถึงอาหารเสริมเพื่อป้องกันโรคเหน็บชา เบอริเบอร์รี่ (Beriberi) ที่ทำให้ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาเสียชีวิตและพิการแต่ก็ถูกปฏิเสธจากตัวผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาจากไม่มั่นใจว่า อาหารที่จัดหาโดยองค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐานจนได้มีการเปลี่ยนเป็นการสนับสนุนงบประมาณให้กับกลุ่มอาสาสมัครขององค์กรมุสลิมเป็นผู้จัดทำอาหารภายใต้คำแนะนำขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน

บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนอยู่บนแนวทางการทำงานขององค์กรสมัยใหม่ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านของตน การให้ความช่วยเหลือและเป็นผู้แทนทางกฎหมาย การช่วยเหลือทางด้านโภชนาการเพื่อลดการตายและการเจ็บป่วย แต่ยังคงถูกจำกัดจากการเมืองและอำนาจของรัฐในประเทศนั้นๆ เช่น การทำงานของเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะองค์กรระหว่างประเทศที่มีความระมัดระวังในการทำงานที่จะไม่ทำลายเจ้าหน้าที่รัฐทั้งของไทยที่สามารถอนุญาตหรือไม่อนุญาตทำงานในประเทศได้ และใช้กลไกทางการระหว่างผู้แทนองค์กรของตนกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยโดยตรง ขณะที่องค์กรพัฒนาเอกชนภายในประเทศบางองค์กรพยายามให้ความช่วยเหลือผู้ต้องกักชาวโรฮิงยา โดยไม่เปิดเผยจากความจำเป็นในการรักษาความสัมพันธ์กับรัฐบาลเมียนมาเพื่อการขยายพื้นที่การทำงานตามทิศทางการสนับสนุนงบประมาณในประเทศเมียนมาที่มากกว่าในประเทศไทย

4.2 ชีวิตภายในชุมชนมุสลิม ชีวิตที่ถูกกำหนดโดยพระผู้เป็นเจ้าของ

ชาวมุสลิมในประเทศไทยเริ่มให้ความช่วยเหลือแก่คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยมากขึ้น หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่ชาวมุสลิมโรฮิงยาต้องเผชิญในประเทศเมียนมา ระหว่างปี พ.ศ.2555 ที่สำนักของความเป็นพี่น้องมุสลิมที่มี “เรือนร่างเดียวกัน” เกิดขึ้นอย่างชัดเจนมากขึ้น หลังพร้อมกับการใช้ความรุนแรงของรัฐต่อคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเหล่านี้ สำนักของความเป็นมุสลิมที่แสดงผ่านการแสดงท่าทีของจุฬาราชมนตรี กลุ่ม องค์กร ชุมชนของชาวมุสลิมที่ต้องเผชิญกับหน้าที่ความรับผิดชอบของชาวมุสลิมที่มีต่อรัฐในฐานะพลเมือง เจ้าหน้าที่รัฐ และอื่นๆ ขณะเดียวกันกลุ่มอาสาสมัครชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงยาที่เข้ามาใหม่ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ภายในระเบียบกฎหมายของรัฐ แต่ก็ยังถูกจำกัดอยู่ภายในศีลธรรมของอิสลาม กระนั้นศีลธรรมของอิสลามก็ยังคงไม่สามารถควบคุมคนของตนได้ เมื่อชาวมุสลิมกลุ่มหนึ่งก็เห็นว่า การช่วยเหลือขบวนการนำพาและค้ำชูมนุษย์เป็นช่วยเหลือชาวโรฮิงยาออกจากความรุนแรงที่บ้านเกิด

4.2.1 บทบาทของจุฬาราชมนตรี และองค์กรมุสลิมในประเทศไทย

จุฬาราชมนตรีและองค์กรของชาวมุสลิมในประเทศไทย ได้แสดงให้เห็นความสามารถในการต่อรองกับรัฐ ทั้งจากการที่จุฬาราชมนตรีเป็นตำแหน่งที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายของรัฐ และเครือข่ายขององค์กรประชาสังคมที่ทำงานร่วมกับรัฐในการแก้ไขปัญหาภายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่แม้จะเป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมเท่านั้นที่ทำให้รัฐต้องยกเว้นการใช้กฎหมายในบางพื้นที่อย่างไม่เป็นทางการและยินยอมให้กลุ่ม องค์กร ชุมชนมุสลิมให้การปกป้องดูแลชาวโรฮิงยาทั้งภายในระดับชุมชน หมู่บ้าน จนถึงระดับจังหวัด

ท่ามกลางข่าวการพบกลุ่มคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยา ท่านจุฬาราชมนตรี กลุ่มผู้นำองค์กรมุสลิม และในประเทศไทยได้เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลไทยช่วยเหลือผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาบนพื้นฐานของกฎหมายและหลักมนุษยธรรม รวมถึงเรียกร้องให้สังคมไทยเห็นใจชาวโรฮิงยาที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ท่านจุฬาราชมนตรีกล่าวทั้งน้ำตา ระหว่างไปเยี่ยมชาวโรฮิงยา ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองสะเดา จังหวัดสงขลาว่า "ไม่ต้องการให้มีการผลักดันชาวโรฮิงยาเหล่านี้กลับไปยังประเทศพม่า เพราะจะต้องประสบกับชะตากรรมเหมือนเดิม โดยต้องการเรียกร้องให้มีการประสานงานไปยังประเทศที่สามที่ชาวโรฮิงยากกลุ่มนี้ต้องการไปพักพิงให้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือชาวโรฮิงยากกลุ่มนี้ เช่น รับไปทำงานหรือช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม" (อาคิส พิทักษ์คุมพล จุฬาราชมนตรี, สัมภาษณ์ผ่านสื่อมวลชน, วันที่ 16 มกราคม 2557)

องค์กรมุสลิมในจังหวัดสงขลา และ 5 จังหวัดภาคใต้ โดย ดร.วิสุทธิ์ บินล่าเต๊ะ ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานสำนักจุฬาราชมนตรีภาคใต้ พร้อมด้วยตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมกันออกแถลงการณ์ในนามสำนักจุฬาราชมนตรีและองค์กรมุสลิม กรณีผู้ลี้ภัยชาวมุสลิมโรฮิงยา¹ โดยมีสาระสำคัญที่เรียกร้องรัฐบาลไทยให้คำนึงถึงมนุษยธรรม ไม่ส่งตัวคนเหล่านี้กลับไปยังประเทศเมียนมา トラบไตที่สถานการณ์ยังไม่กลับคืนสู่ภาวะปกติ และอาจส่งตัวคนเหล่านี้ไปยังประเทศที่สามตามความสมัครใจของผู้ลี้ภัยเอง พร้อมทั้งเสนอให้ใช้มัสยิดกลางจังหวัดสงขลาเป็นสถานที่พักพิงชั่วคราวสำหรับผู้ลี้ภัยชาวมุสลิมโรฮิงยานี้ หากไม่เป็นการขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองและกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จนกว่าจะสามารถจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมได้

นอกจากการออกแถลงการณ์ที่มุ่งสื่อสารไปยังรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐโดยตรง สำนักจุฬาราชมนตรี ศูนย์ประสานงานฯ ประจำภาคใต้ และคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัด ยังได้ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในการดูแลผู้ชาวมุสลิมโรฮิงยาที่ถูกควบคุมภายในด่านตรวจคนเข้าเมืองทั่วประเทศ และการเข้าไปช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการดูแลกลุ่มผู้ต้องกักชาวมุสลิมโรฮิงยาในระดับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการที่เข้าไปสนับสนุนอาหาร และอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามวิถีในศาสนาอิสลาม และในช่วงเวลาพิเศษ เช่น ในเดือนถือศีลอด รวมถึงการพยายามประสานงานกลุ่มองค์กร มูลนิธิและภาคประชาสังคมมุสลิมในประเทศไทยในนามสภาเครือข่ายช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม สำนักจุฬาราชมนตรี ในการให้ความช่วยเหลือที่เริ่มต้นจากชาวมุสลิมโรฮิงยาที่ถูกพบภายในประเทศไทย รวมถึงชาวมุสลิมในเมียนมา ตะวันออกกลางและผู้ประสบภัยที่ไม่ใช่ชาวมุสลิมในประเทศไทย

การหลายค่ายพักใกล้ชายแดนมาเลเซียในเดือนมกราคม 2557 พบชาวมุสลิมโรฮิงยาในครั้งแรก 531 คน ครั้งที่สอง 349 คน และที่ชาวบ้านไปพบอีกจำนวน 24 คน ที่ได้ส่งตัวเข้ารับรักษาตัวที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ โรงพยาบาลสะเตาะ มัสยิดประจำตำบลได้กลายเป็นพักพิงชั่วคราวให้กับชาวมุสลิมโรฮิงยามากกว่า 800 คน และเป็นที่พักพิงแก่โรฮิงยาระยะยาวอีกกว่า 20 คน อีกหลายเดือนต่อมาชาวบ้านและอาสาสมัครของมุสลิมตัดสินใจที่จะให้มัสยิดเป็นสถานที่ให้ความดูแลชั่วคราวไปก่อน ทางอาสาสมัครแจ้งให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบเพื่อให้เข้าไปดูแลและช่วยเหลือ แต่ไม่ให้อำนาจหน้าที่จนกว่าพวกเขาจะแข็งแรง

¹ ดร.วิสุทธิ์ บินล่าเต๊ะ ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานสำนักจุฬาราชมนตรีภาคใต้ พร้อมด้วยตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมกันออกแถลงการณ์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 17 ม.ค. 2557 ที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา

ระหว่างที่ชาวโรฮิงยา 20 กว่าคนอยู่ที่มัสยิด มีจำนวน 5 คน ที่มีญาติมารับ และอีกประมาณ 20 คน ที่ยังอยู่ภายในมัสยิด จำนวน 14 คนมีอาการป่วย บางคนเดินไม่ได้ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยที่ยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปดูแลให้การช่วยเหลือ มีเพียงผู้นำศาสนาชาวบ้าน และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา คอยดูแลให้การช่วยเหลือ ค่าอาหาร เครื่องดื่ม ที่พักอาศัย และยารักษาโรค ที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาและชาวบ้านก็ออกค่าใช้จ่ายให้ แต่หลังจากออกจากโรงพยาบาล บางคนก็เดินไม่ได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ มีเจ้าหน้าที่ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เข้าไปดูและให้ยาบ้างเป็นครั้งคราว แต่ส่วนใหญ่เป็นภาระของชาวบ้านที่ดูแลชาวมุสลิมโรฮิงยา ช่วยฝึกเดินและนวดเพื่อให้ช่วยตัวเองต่อไป แต่ก็ยังมีชาวโรฮิงยา 5 คนที่เสียชีวิตต่อมา โดยเสียชีวิตที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ 3 คน และที่มัสยิด 2 คน

ระหว่างการพักอยู่ในชุมชน อาสาสมัครของกลุ่มมุสลิมได้สัมภาษณ์ชาวมุสลิมโรฮิงยาหลายคน และพบว่าเคยถูกกักที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดมุกดาหาร และอุบลราชธานี ในสภาพอ่อนล้า บางคนถูกทำร้ายร่างกาย มี 4 คน ที่สามารถพูดคุยกันได้บ้างก็พบว่า คนแรก ชื่อ นายเอการิม อายุ 19 เคยถูกควบคุมที่ ตม.จว.สงขลา หมายเลขประจำตัว 45 คนที่สอง นายนูนิยะ อายุ 18 ปี เคยถูกควบคุมที่ ตม.พิบูลมังสาหาร จว.อุบลราชธานี หมายเลขประจำตัว 43 คนที่สาม นายอามีนฮูเซ็น อายุ 26 ปี เคยถูกควบคุมที่ ตม.จว.มุกดาหาร หมายเลขประจำตัว 22 และคนที่สี่ นายอามีน อายุ 21 ปี เคยถูกควบคุมที่ ตม.จังหวัดมุกดาหาร หมายเลขประจำตัว 18 ทั้ง 4 คน บอกเหมือนกันว่าทั้งหมดเป็นผู้ต้องกักภายในด่านตรวจคนเข้าเมืองระหว่างปี 2556 ต่อมาถูกเคลื่อนย้ายมาที่ ด่าน ตม.จว.ระนอง ก่อนที่จะถูกดำเนินการส่งกลับประเทศต้นทางผ่านทางเรือ ท่าเรืออันดามัน จังหวัดระนอง ระหว่างการเดินทางทางเรือ ทั้ง 4 ได้รับการแจ้งว่า ทั้งหมดถูกซื้อมาจากเจ้าหน้าที่ คนละ 11,000 บาท ฉะนั้นจะไม่พากลับไปประเทศพม่า และถูกบังคับให้นั่งเรือต่อไปอีกเป็นเวลากว่า 3 ชั่วโมง ก่อนที่ขึ้นฝั่ง และนั่งรถกระบะบรรทุกต่อมาจนถึงป่ายาง และถูกบังคับให้เดินเท้าต่อจนถึงจุดที่ปักในป่า ที่มีค่ายพักมีลักษณะเป็นคอกสัตว์เปิดโล่ง จนกระทั่งมีเจ้าหน้าที่เข้าไป แต่พวกเขาาก็กลัวที่จะถูกจับไปอีกก็เลยหลบจนเจอกับชาวชาวบ้านที่ขึ้นไปช่วยกันสำรวจหลังจากเจ้าหน้าที่ถอนกำลังออกไปหมดแล้ว

ต่อมา ชาวมุสลิมโรฮิงยาในชุมชนก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอีก 1 คน จากโรงพยาบาล ปาดังเบซาร์ส่งตัวชาวโรฮิงยาที่อาการดีขึ้นแต่ยังต้องการพักผ่อน โดยอิสมาแอนหม่อง อาสาสมัครชาวโรฮิงยาในอำเภอสะเดาได้เข้ามาช่วยเป็นล่าม ก็เลยมีจำนวนเพิ่มเป็น 15 คน ต่อมาญาติมารับตัวไปดูแลต่อ อีก 5 คน และมีคนมาช่วยนำพาข้ามไปประเทศมาเลเซียไปอีก 5 คน ซึ่งชาวบ้านก็ไม่สามารถห้ามปรามได้เพราะชาวโรฮิงยาก็ยินดีที่จะไปรวมถึงนายเอการิม นายนูนิยะ นายอามีนฮูเซ็น และนายอามีนที่ถูกจับเป็นรอบที่ 2 ขณะที่เหลืออีก 5 คน ที่อยู่พักพิงที่มัสยิดจนถึงปลายปี มีนายอามะโซบี

นายฮามิสสุสเซน นายอะการ์ม และนายโมห์หมัดยาซิน ที่เป็นชาวโรฮิงยาคนเดียวที่ตัดสินใจเดินทางไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศที่สาม จนถึงสิ้นปี 2558 ยังรอการเดินทางอยู่ที่มัสยิด เขาจึงเป็นคนที่ยกช่วยงานภายในมัสยิดมากที่สุด ขณะที่เพื่อน ๆ ก็มักชวนเขาไปถึงปัตตานีเพื่อร่วมทำอะวะห์ นอกเหนือจากงานในมัสยิดเขาก็เริ่มเรียนการทำโรตีเพื่อขายในหมู่บ้าน

อาสาสมัครชาวมุสลิมยังพยายามที่ให้การปกป้องชาวโรฮิงยาจากการถูกดำเนินการตามกฎหมายจากหน่วยงานของรัฐ โดยได้ติดต่อขอให้กลุ่มแพทย์ พยาบาลอาสาสมัครของสมาคมแพทย์พยาบาลจันทร์เสี้ยววงเดือนแดง ที่มีการทำงานกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มานานให้เข้ามาดูแลรักษา และนำอุปกรณ์ในการรักษาพยาบาลและฝึกทำกายภาพในเบื้องต้นมาให้ชาวบ้านช่วยดูแลชาวโรฮิงยา สมาคมแพทย์พยาบาลจันทร์เสี้ยวยังประสานกับทางโรงพยาบาลในการส่งต่อผู้ป่วยอาหารหนักและให้ทางโรงพยาบาลเข้ามาติดตามอาการป่วยคนอื่นๆ ด้วย พร้อมทั้งขอให้ทางสำนักงานงานยุติธรรม ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต) ให้ลงไปเยี่ยมเยียนชาวโรฮิงยา ที่ถูกทำร้ายร่างกาย ได้รับบาดเจ็บอาการสาหัส ชาวบ้านได้ช่วยเหลือให้พักอาศัยอยู่ที่มัสยิดในตำบลชายแดนของอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จำนวน 20 กว่าคน เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2557 และเพื่อจะได้ให้ ศอ.บต. ประสานงานกับจังหวัดและหน่วยงานราชการอื่นๆ ในการช่วยเหลือเพิ่มเติมจนมีการจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการประสานงานการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยหลบหนีเข้าเมือง เพื่อประสานงานระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ลี้ภัยหลบหนีเข้าเมืองที่โรงพยาบาลจำหน่ายแล้ว และให้ความช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ที่ถูกกักตัวอยู่ในห้องกักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปอย่างมีระบบครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2557 ห้องประชุม CEO ศาลากลางจังหวัดสงขลาที่ได้รับทราบการให้ความช่วยเหลือและที่พักพิงแก่ชาวโรฮิงยา กว่า 24 คน ในชุมชนขององค์กรมุสลิม และนำไปสู่การแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานการให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาร่วมกับหน่วยงานราชการภายในจังหวัดสงขลา

4.2.2 ความช่วยเหลือภายในชุมชนมุสลิม

การให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงยาภายในชุมชนมุสลิม ขึ้นอยู่กับท่าทีของผู้นำภายในชุมชนเป็นหลัก ผู้นำที่เป็นทั้งผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ อย่างเช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อิหม่ามประจำมัสยิด นักวิชาการศาสนาในพื้นที่ หรือแม้แต่คนรับซื้อน้ำยางประจำหมู่บ้าน ที่จะเป็นผู้กำหนดกรอบของการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและปกป้องผู้ที่ให้ความช่วยเหลือแก่คนโรฮิงยาที่เข้ามาในชุมชน โดยที่ทั้งหมดมีศูนย์กลางอยู่ที่มัสยิด มัสยิดของชุมชนจะเป็นสถานที่ให้การ

ดูแลชาวโรฮิงยาที่เจ็บป่วย ต้องการที่พักพิง หรือคอยสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวที่ไร้ที่พึ่งแก่ชาวโรฮิงยาหากมีการคุกคามจากขบวนการ

ชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสงขลาพบผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาครั้งแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 และครั้งใหญ่ที่สุดในวันที่ 10 มกราคม 2556 ในพื้นที่ป่าดงเบงชาร์ อำเภอสะเดา สงขลา จำนวนมากกว่า 800 คน และได้ส่งตัวไปควบคุมตัวอยู่ตามด่านกัก และสถานีตำรวจหลายแห่งในจังหวัดสงขลา ก็เข้ามาระดมความช่วยเหลือ ทางด้านอาหาร น้ำ ที่พักพิงและสุขอนามัยเบื้องต้นให้ทันเวลา โดยมีกลุ่มชมรมมุสลิมบุหลันแดง ปาดังเบซาร์เริ่มต้น ต่อมาก็ร่วมกับกลุ่มองค์กรมุสลิมในพื้นที่เป็น “เครือข่ายช่วยเหลือโรฮิงยา จังหวัดสงขลา” เพื่อรวบรวมสิ่งของและเงินบริจาคให้เกิดประโยชน์แก่ชาวโรฮิงยา รวบรวมข้อมูลและติดตามความเคลื่อนไหว การโยกย้ายชาวโรฮิงยา ติดต่อประสานงาน และสนับสนุนหน่วยงานราชการเพื่อสร้างความเข้าใจในการเข้าช่วยเหลือ และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้เป็นที่รับรู้และแก้ปัญหาต่อไป อิสมาแอน หมัดอะด้า จากเครือข่ายช่วยเหลือโรฮิงยาจังหวัดสงขลาบอกว่า “เป็นการพิสูจน์ความเป็นพี่น้องมุสลิมด้วยกัน ที่มีความเดือดร้อนและช่วยกันและเป็นหลักการที่ถูกต้อง” (อิสมาแอน หมัดอะด้า, สัมภาษณ์, วันที่ 20 มกราคม 2557)

ชุมชนของชาวมุสลิมจึงมีบทบาทในการความช่วยเหลือมากขึ้น ตั้งแต่ปลายปี 2556 ที่มีมัสยิดหลายแห่งและชาวบ้านหลายคนในพื้นที่ของอำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดา อำเภอรัตนภูมิ ของจังหวัดสงขลา เริ่มพบชาวโรฮิงยาหลบหนีออกจากมาค้ายพักชั่วคราว ตั้งแต่ในอำเภอกระบุรี จังหวัดระนองพบผู้หลบหนีเข้าเมือง ชาวโรฮิงยาเข้ามาขอความช่วยเหลือและขอพักพิงในมัสยิดหลายแห่งในพื้นที่ซึ่งชาวบ้านก็สามารถที่จะให้อยู่ได้ 2-3 วันก่อนที่จะพวกเขาจะติดตามหาญาติพี่น้องมาช่วยต่อไปได้ ชาวบ้านหลายคนบอกว่า เป็นพวกที่หนีมาจากการส่งต่อให้นายหน้า

ชาวมุสลิมในพื้นที่ชุมชนแถบชายแดนมาเลเซีย เริ่มพบชาวโรฮิงยาหลบหนีออกมาในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในอำเภอรัตนภูมิของจังหวัดสงขลาพบชาวโรฮิงยาหลบหนีจากแคมป์ในป่าใกล้บ้านคลองต่อ จำนวน 2 คน ชาวบ้านบอกว่า ชาวโรฮิงยาทั้งสองคนเคยถูกขังไว้ที่ ตม.หนองคาย แล้วมาถูกผลักดันออกมาทางจังหวัดระนอง ชาวบ้านให้มาพักอยู่แถวบ้านทุ่งตำเสา (อำเภอหาดใหญ่ จ.สงขลา) ต่อมาชาวบ้านจึงให้ไปอยู่ที่บ้านทุ่งออก ไกลออกไปในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เพื่อความปลอดภัยทั้งตัวชาวโรฮิงยา และชาวบ้านในพื้นที่เอง

ผู้ชายทั้ง 2 คน ชื่อคอฮัส อายุประมาณ 19 ปี มาจากเมืองบูธิดอง รัฐยะไข่ มีญาติห่างๆ อยู่ในประเทศมาเลเซีย ส่วนพ่อกับแม่ยังอยู่ที่เมืองบูธิดอง อีกคนชื่อฮารุนรามิน อายุ 21 ปี จากเมืองบูธิดองเหมือนกัน แต่ไม่มีทั้งญาติและครอบครัวทั้งในมาเลเซียและในพม่า ทั้งสองคนเล่าให้ฟังว่าได้นั่งเรือมาพร้อมกับชาวโรฮิงยาอื่นๆ อีกประมาณ 350 คน ทั้งหมดถูกนำตัวไปพักบนเกาะก่อนที่จะ

ถูกนำตัวขึ้นฝั่งมาขึ้นรถต่ออีกประมาณ 4 ชั่วโมงมาถึงคอกในค่ายพักบนภูเขาที่มีคนไทยติดอาวุธคอยดูแลประมาณ 20 คน และเป็นชาวโรฮิงยาอีกประมาณ 12 คน ระหว่างการอยู่ในคอกจะมีการให้โทรศัพท์ติดต่อคนรู้จักทางมาเลเซียเพื่อให้โอนเงิน มีประมาณ 300 คนที่ได้เดินทางต่อไปมาเลเซีย แต่ทั้งสองคนไม่มีเลยถูกขัง อดข้าวและอาหารก็เลยตัดสิ้นใจหนีออกมาพวกเขาใช้เวลาเดินทางประมาณ 6 วันก่อนที่ชาวบ้านจะพบและให้ความช่วยเหลือ “ตอนหนีออกมา ก็ไม่รู้จะไปไหน แคพยายามเดินลงมาจากเขา ก็มาเจอทางรถไฟก็ไม่มีคน แต่พอได้ยินเสียงอาซาลมา ก็เลยเดินไปตามเสียง จนมาเจอหมู่บ้าน ชาวบ้านที่เจอก็พามาหาผู้ช่วย” (คอยส์, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556)

ส่วนทางผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเองก็กังวลที่พบชาวโรฮิงยาหลบหนีออกมาจากในป่าใกล้หมู่บ้านแต่ก็ยังช่วยอยู่ “ถ้ามีการร้องเรียน หรือเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจค้นก็อาจโดนกล่าวหาว่าให้ที่พักพิง แต่ตอนนี้ชาวบ้านที่นี้ยังต้องการให้ช่วยอยู่ ก็เลยให้อยู่ที่ขนาของชาวบ้านคนหนึ่ง มีชาวบ้านที่อยากได้คนงานก็มาเอาไปทำงาน ได้ค่าจ้างด้วย” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 18 ธันวาคม 2556)

ขณะที่ชาวบ้านในหมู่บ้านเองยังมีความเห็นไม่ตรงกัน แต่ด้วยเหตุผลที่แตกต่างออกไป ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบอกว่า

“ในพื้นที่ก็มีชาวบ้านอยู่ 2 กลุ่ม ทั้ง 2 กลุ่มก็อยากช่วยเหมือนกัน แต่กลุ่มหนึ่งช่วยโดยไม่หวังผลอะไร พอเขาแข็งแรงก็ตัดสิ้นใจเอาเอง อยากรู้อยู่ก็อยู่ ไม่อยากอยู่ก็หาทางติดต่อญาติกันเอง กับอีกกลุ่มหนึ่งที่คอยเป็นหูเป็นตาหาคนที่หลบหนีออกมาแล้วคอยแจ้งให้กับคนในค่ายก็จะได้เงิน 1,000 บาท ต่อคน แต่ถ้าพากลับขึ้นไปให้ก็จะได้ 5,000 บาทต่อคน พวกนี้บางคนก็เชื่อว่าเป็นการช่วยแบบหนึ่งเหมือนกัน บางคนก็เห็นว่าเป็นการหารายได้ ไม่ได้คิดมากอะไร”

(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 18 ธันวาคม 2556)

ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ.2556 ชาวบ้านในพื้นที่ยังคงเจอหนีลงมาอีก ผู้ช่วยผู้ใหญ่เริ่มให้ไปพักที่มัสยิดของหมู่บ้านก่อน เพราะชาวบ้านเองก็เริ่มไม่กล้าที่จะให้พัก ในช่วงแรกทั้งอิหม่ามและชาวบ้านช่วยกันบริจาคเงิน อาหาร เสื้อผ้าในเบื้องต้น โดยมีอาหมัด ชาวโรฮิงยาที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่มาช่วยเป็นล่ามแปลในการติดต่อ สื่อสาร แต่พอมีหนีออกมากันอย่างต่อเนื่องเรื่อยๆ ทำให้อิหม่ามและชาวบ้านเริ่มไม่สบายใจ และกังวลว่าหมู่บ้านของตนจะกลายเป็นจุดพักการเดินทาง

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบอกว่า "ถ้าหนีมาจริงก็ช่วยกันได้ แต่พอช่วยแล้ว แข็งแรงแล้ว แล้วมีคนมาเอาไปต่อเรื่อยๆ มันก็ไหว" (สัมภาษณ์, วันที่ 18 ธันวาคม 2556)

ขณะที่ชาวบ้านบางคนก็สงสัยในตัวอาหมัดว่า จะมีผลประโยชน์จากการหลบหนีเข้ามาของชาวโรฮิงยา แต่ผู้ช่วยผู้ใหญ่ก็ยังคงขอให้อาหมัดช่วยติดต่อและประสานให้ชาวโรฮิงยาที่หนีมา ให้เดินทางต่อไปได้หากพวกเขาต้องการ โดยผู้ช่วยฯ จะช่วยคุยกับชาวบ้านให้ อาหมัดบอกว่า "ฮอเราะะ ไม่ได้เป็นนายหน้า แต่ก็ช่วยติดต่อและหาช่องทางที่พอช่วยเหลือได้ 5 คนที่อาศัยอยู่ที่มัสยิดจะเดินทางข้ามชายแดนในวันอาทิตย์นี้ (วันที่ 22 ธันวาคม 2556) คนในหมู่บ้านเดียวกันที่อยู่ในมาเลเซีย เขาช่วยกันออกเงินให้ คนละ 10,000 บาท" (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 18 ธันวาคม 2556)

ในระหว่างคุยกับอาหมัด และชาวโรฮิงยาที่อาศัยอยู่ในมัสยิด อาหมัดก็ได้รับโทรศัพท์ พูดคุยกันเป็นภาษาของชาวโรฮิงยา หลังจากนั้นก็มาคุยกับทางผู้ช่วยผู้ใหญ่ "ว่ามีชาวโรฮิงยาหนีมาได้อีก"

ผู้ช่วยผู้ใหญ่	"จะช่วยไม่ไหวแล้ว ผมก็ไม่มีเวลา"
อาหมัด	"แต่คงต้องช่วย มาจากหมู่บ้านเดียวกัน"
ผู้ช่วยผู้ใหญ่	"ถ้าจะช่วย คงพามาอยู่ที่มัสยิดไม่ไหว แต่พามาอยู่ที่บ้านอาหมัดก็ได้"

ผู้ช่วยผู้ใหญ่เองก็รู้ว่าตำบลของตนไม่ได้เป็นที่เดียว อีกตำบลที่ผู้ช่วยผู้ใหญ่ทราบก็คือ มัสยิดแห่งหนึ่งที่ฉลุง ในอำเภอหาดใหญ่ที่อยู่ใกล้ชายแดนมาเลเซียและติดกับถนนสายหลักที่มาจากจังหวัดสตูลก็เจอปัญหาแบบเดียวกันอยู่ "ที่นั่นมีโรฮิงยาที่หนีออกมาบอຍกว่า พวกกำนันผู้ใหญ่บ้านแถวนั้นก็เคยพาเจ้าหน้าที่ตำรวจมาตรวจบ้านที่มีข่าวว่าให้ที่พักพวกโรฮิงยาที่หลบหนีออกมา ก็เลยไม่รู้ว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านที่นี่เป็นพวกใคร แต่อิหม่ามที่นี่ก็ยืนยันจะช่วยอยู่ถ้าหากหนีลงมาได้" (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 18 ธันวาคม 2556)

ที่มัสยิดประจำหมู่บ้าน ในตำบลฉลุง ผู้ช่วยผู้ใหญ่ก็พาคู่กับอิหม่ามของมัสยิดที่นี้อยู่บ้าง พร้อมกับทางอิหม่ามได้รับการติดต่อมาจากองค์กรของมุสลิมที่สงขลาแล้วก็ไม่ลำบากใจที่จะระบายความอัดอั้นในใจ

ช่วงแรกก็มาเป็นกลุ่มๆ ละ 8-10 คน หนีลงมา ต่อมาก็พบเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น ประมาณ 100 กว่าคนขึ้นไป ล่าสุดเมื่อประมาณ 2 เดือนที่แล้วก็ประมาณ 170 คนทยอยมาที่มัสยิดตั้งแต่เช้า เดินทางกันมาโดยตามเสียงฮาซาล (เสียงเรียกสวดละหมาด) มัสยิดและชาวบ้านก็ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ให้พักกันที่มัสยิด ให้พวกผู้หญิงมาช่วยกันทำอาหารและก็แจ้งให้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ แต่ก็ไม่ได้มา

ภายในวันนั้น ในคืนนั้นก็มีคนในหมู่บ้านพบเห็นคนที่คาดว่าอยู่กับขบวนการลงมา
ข่มขู่และนำตัวกลับออกไปจากมัสยิดเหลือเพียงแค่ 50 คน วันถัดมาเจ้าหน้าที่ก็มาถึง

เจ้าหน้าที่ก็มีการสอบถาม ทำไมเหลือเพียงแค่นี้

ทางอิหม่ามก็ตอบว่า แจ้งเจ้าหน้าที่ไปตั้งแต่เมื่อวานก็ไม่มีมา ไม่มีคนเฝ้า
พวกผมก็ทำได้แค่ให้ความช่วยเหลือ

เจ้าหน้าที่บอกกว่า เหลือแค่นี้ ก็เอาแค่นี้

ชาวโรฮิงยาที่เหลือกว่า 50 คนถูกควบคุมไปที่สถานีตำรวจทุ่งตำเสาก่อนที่จะ
จะส่งให้ตรวจคนเข้าเมือง

ส่วนใหญ่ที่พบเห็นเป็นชายชาวโรฮิงยา มีเด็กไม่มาก อายุน่าจะ 10 ปี ขึ้นไป
แต่ก็มีข่าวว่ามีหญิงและเด็กอยู่ในค่าย หรือพยายามหนีลงมาแต่เมื่อขึ้นไปค้นหาก็ไม่
พบ คาดว่าหญิงและเด็กอาจหลบหนีลำบากกว่าและอาจไม่สำเร็จก็ได้ ตอนที่เจอชาว
โรฮิงยาแรก ส่วนใหญ่มีอาการหวาดกลัว แสดงท่าทางการถูกทุบตี ถูกมัดมือ
(อิหม่ามประจำมัสยิด ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ,
สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2556)

แต่การช่วยเหลือชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมาจากค่ายของขบวนการนำพา และคำ
มโนขยในป่าใกล้กับหมู่บ้านก็ทำให้ทั้งมัสยิดและอิหม่ามประจำมัสยิดต้องเผชิญกับเจ้าหน้าที่และคน
ของขบวนการนำพาและคำมโนขยมากขึ้นโดยตรง อิหม่ามบอกว่า

พวกในฉลุหรือพื้นที่ใกล้เคียงคงมีจำนวนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย
ที่คอยค้นหาชาวโรฮิงยาที่หลบหนีลงมา มีข่าวว่าหากมีคนหายจะเป็นภาระที่คนคอย
ดูแลต้องติดตาม ตามหากลับมา

เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ก็ไม่ได้มีความสนใจที่สืบสวนจับกุม เพียงแต่หากมี
การแจ้งก็จะเข้ามาจับกุมและควบคุม เจ้าหน้าที่ตำรวจมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่เคยแจ้งให้
ทางอิหม่ามทราบ

เรื่องโรฮิงยา รู้พอพื้นๆ ก็เพียงพอ ไม่ต้องรู้จัก

ตอนนี้อิหม่ามได้เขียนแนวทางของมัสยิดอย่างเป็นทางการแล้วว่า จะยุติ
และไม่ให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมาอีกแล้ว หากบ้านไหนอยากให้

ช่วยเหลือก็แล้วแต่ละบ้าน แต่ก็ยังมีบ้านที่ยังช่วยอยู่นะ บ้านกะที่อยู่ชอยข้างมัสยิดนี้ ก็ช่วยตลอด

(อิหม่ามประจำมัสยิด ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2556)

4.2.3 อัลเลาะห์ การกำกับควบคุมศีลธรรมภายในของชาวมุสลิม

อิสลามก็มีการใช้อำนาจในการบริหารจัดการชีวิตด้วยการสร้างสำนึกภายในชีวิตของผู้ศรัทธา เช่นเดียวกับกับอำนาจของรัฐ หรือองค์กรสมัยใหม่ที่ได้ผูกขาดการสร้างสำนึกภายในชีวิตเท่านั้น อิสลามได้แสดงให้เห็นบทบาทและอิทธิพลของตน โดยเฉพาะได้กำกับชีวิตของชาวมุสลิมได้มากกว่าอำนาจสมัยใหม่ของรัฐ ความหวาดกลัวในกฎหมายและบทลงโทษของรัฐสมัยใหม่เผชิญกับการตัดสินใจทางศีลธรรมที่ชาวมุสลิมจะต้องรับผิดชอบต่อหน้าพระเจ้าหลังจากที่พวกเขาละทิ้งโลกดุนยาที่เป็นเพียงโลกชั่วคราวเท่านั้น ชาวมุสลิมในประเทศไทยจึงพยายามใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับหน้าที่ภายในรัฐสมัยใหม่และความรับผิดชอบของพวกเขาที่มีต่อพระเจ้า

อิหม่ามของมัสยิดในตำบลฉลุง ได้แนะนำให้ผู้เขียนไปที่บ้านเพื่อที่จะพูดคุยกับกะ ในเรื่องการคอยช่วยเหลือชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมา กะเป็นหญิงวัยกลางคนอาศัยอยู่กับพี่น้องอีก 3 คน และหลานอีก 2 คน ทั้งหมดไม่ได้มีครอบครัวก็เลยสร้างบ้านกันอยู่ใกล้ๆ กันทั้ง 3 หลัง บ้านกะเป็นบ้านที่อยู่หน้าสุดแล้วก็ยาวเข้าไปเป็นห้องนอนและห้องครัวที่เปิดไปประตูด้านหลังออกไปก็เป็นบ้านของน้องอีกหลัง จากประตูหลังบ้านเดินเลี้ยวขวาก็จะเป็นบ้านของน้องสาวกะอีกหลัง กะบอกว่า

เคยมีคนในหมู่บ้านไปแจ้งเจ้าหน้าที่ว่า กะให้ความช่วยเหลือพวกโรฮิงยาที่หลบหนีเข้ามา ก็ช่วยจริง จนมี ตม. มาที่บ้านขณะที่มีวัยรุ่นชายชาวโรฮิงยาหลบอยู่ แต่เนื่องจากบ้านปลูกติดกันถึง 4 หลัง เป็นพี่น้องกัน เลยเอาชาวโรฮิงยาไปหลบไว้ในหลังอื่นๆ โดยที่กะออกมารับหน้าเจ้าหน้าที่ ตม. ก็มีการพูดคุย เจรจา เจ้าหน้าที่ก็แจ้งว่า การให้ที่พักพิงชาวโรฮิงยาเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่ก็ไม่ได้เข้าไปตรวจค้นในบ้าน

นอกเหนือจากเจ้าหน้าที่ ตม. ที่มาที่บ้าน ก็มีคนไทยมุสลิม และโรฮิงยาที่ได้เมียไทยจากจังหวัดอื่นๆ เข้ามาในหมู่บ้าน มาตามหาโรฮิงยาที่หนีออกมา เขาบอกว่า มันเป็นสินค้าของเขา เขาออกเปี้ยมา

พวกโรฮิงยาที่หลบหนีมา บอกว่า มามา โปลิส กร๊อก กร๊อก ก๊ะ กี้กั้ว ทั้งหมดทั้งพวกนายหน้า และเจ้าหน้าที่จะมาจับเป็นคดีความ แต่ก๊ะก็ปรับปรุงพื้นที่ข้างหลังของบ้านให้เป็นที่พักของชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมา ก็ทำเป็นไม้ยกพื้นขึ้นมาขณะที่พื้นที่ได้แผ่นไม้ก็สามารถเข้าไปหลบได้ มีการซื้อหม้อ และกะทะขนาดใหญ่เตรียมไว้

ชาวบ้านในหมู่บ้านก็มีกันทั้งสองกลุ่ม กลุ่มที่อยากช่วยชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมา อีกกลุ่มก็ที่อาจจะอยู่จะกับขบวนการ

ประมาณเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม มีชายชาวโรฮิงยากว่า 30 คน หลบหนีลงมาในหมู่บ้าน ก๊ะ ก็ให้มาพักกันที่บ้าน เหมือนพวกเขาмаกับน้ำ หนีออกมากันภายหลังวันที่มีฝนตกหนักกันตลอด

พักกันได้ 2-3 วัน ก็มีคนมารับไป ก๊ะก็ไม่ว่าจะทำยังไง พวกที่มากันน้อยๆ พอหายดี แข็งแรงก็ขอโทรศัพท์ติดต่อญาติๆ กัน บางคนก็หาว่าก๊ะได้ตั้ง ก็แล้วแต่ อัลเลาะห์รู้ว่าก๊ะทำอะไร

(ก๊ะ, สัมภาษณ์, วันที่ 22 ธันวาคม 2556)

เช่นเดียวกับอับดุลเม็ยะ ชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศมากกว่า 30 ปี การช่วยเหลือของเขาทั้งที่ช่วยเจ้าหน้าที่รัฐตามกฎหมาย และช่วยเหลือชาวโรฮิงยาหลบหนีออกมาจากขบวนการที่ไม่ได้เป็นตามกฎหมายก็ทำให้เขาถูกมองว่าอาจเป็นส่วนหนึ่ง หรืออย่างน้อยก็ต้องได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือโรฮิงยาที่หลบหนีออกมาไม่มากนักน้อย แต่เขาก็ยืนยันกับผู้เขียนเมื่อถามถึงเรื่องที่เขาให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาในการข้ามแดน

ผมก็ไม่ว่าจะทำยังไง เคยโทรหาเจ้าหน้าที่ ตม.ว่าจะให้ทำอย่างไร ตม.ก็บอกว่าถ้าให้ไปเอามาก็ต้องมากักไว้ก่อน จะไปเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ แบบนี้ถ้าส่งให้เจ้าหน้าที่แล้วเมื่อไหร่พวกเขาจะได้เจอกับครอบครัว

ก็ให้พวกเขาติดต่อครอบครัวให้ได้ก่อน และถ้าต้องการจะไปหาญาติพวกเขา ก็ไป ถ้ามารับได้ก็มา ถ้ามารับไม่ได้ จะให้ผมไปส่ง ผมก็ไปส่ง

จะผิดกฎหมายไหมก็ไม่รู้ แต่ที่ผมทำทุกวันสามารถตอบกับอัลเลาะห์ที่ได้
(อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2558)

4.2.4 กลุ่มชาวโรฮิงยาและการกำกับภายในอิสลาม

กลุ่มของชาวโรฮิงยาที่คอยเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเจ้าหน้าที่มักจะแอบให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงยาที่หลบหนีออกมาจากค่ายพักโดยไม่แจ้งเจ้าหน้าที่ หรือบางคนก็ช่วยเหลือให้หลบหนีออกมาจากสถานที่ควบคุมดูแล แม้ว่าจะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่ชาวโรฮิงยาหลายคนยังคงเลือกที่ทำ แต่การกระทำที่ผิดกฎหมายเหล่านี้ก็ถูกตรวจสอบจากศีลธรรมของอิสลาม เมื่อกลุ่มของชาวโรฮิงยาในประเทศไทยยังต้องขอความช่วยเหลือจากองค์กรมุสลิมในประเทศ

अबดุลเม็ยะเป็นที่รู้จักมากขึ้น ทั้งในพื้นที่และกรุงเทพฯ จากการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการช่วยเหลือชาวโรฮิงยาออกจากขบวนการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในปี 2555 เขาได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิของชาวมุสลิมในกรุงเทพฯ ที่ได้ติดตามและนำเสนอข่าวความรุนแรงที่ชาวโรฮิงยาเผชิญตั้งแต่ในเมียนมาจนถึงประเทศไทยมาช่วยสนับสนุนการรวมกลุ่มของชาวโรฮิงยาในประเทศไทย เพื่อจะได้เป็นตัวแทนในการเรียกร้องต่อหน่วยงานต่างๆ และให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงยาที่หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยในระหว่างปี 2555

अबดุลเม็ยะได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าของกลุ่มชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิของชาวมุสลิม พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณที่ได้รับมาจากการบริจาคของพี่น้องชาวมุสลิมในประเทศแก่ अबดุลเม็ยะในการช่วยเหลือชาวโรฮิงยาที่ถูกนำพาเข้ามาในประเทศไทย การเป็นหัวหน้าขององค์กรชาวโรฮิงยาในประเทศไทยมีการแข่งขันค่อนข้างมาก แม้ว่า अबดุลเม็ยะจะได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าของกลุ่มก็ตาม แต่ในปีต่อมาก็มีคลิปที่แสดงให้เห็นว่าเขาอยู่ในงานเลี้ยงหนึ่งที่มีการเต้นรำและมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งเขาบอกว่า

มันเป็นงานแต่งงานที่ผมจัดขึ้นให้กับหนุ่มสาวชาวโรฮิงยาคนหนึ่งที่มาอยู่กับผม ผมก็เชิญอิหม่ามมาทำพิธีให้ แล้วผมก็ออกไปส่ง กลับเข้ามาก็เจอคนกลุ่มหนึ่งร้องเพลง เต้นรำกันอยู่ ผมไม่รู้ว่ามีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผมไม่ได้เอามา ผมไม่เห็น

มันต้องเป็นพวกนายหน้าที่วางแผนถ่ายคลิป มันส่งคลิปนี้ไปให้กลุ่มองค์กรมุสลิมทั้งหมด ถ้าไม่วางแผนมาก่อน คงกระจายกันไม่ไวขนาดนี้

(अबดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2558)

สำหรับกลุ่มองค์กรมุสลิม การเต้นรำ ร้องเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานเลี้ยงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถยอมรับได้ เขาถูกปลดออกจากการเป็นหัวหน้ากลุ่มชาวโรฮิงยาในประเทศไทย พร้อมกับมีการจัดการประชุมเพื่อเลือกประธานคนใหม่ แต่ अबดุลเม็ยะก็ยังทำ

เหมือนเดิม ยังพยายามช่วยชาวโรฮิงยาที่หนีออกมาได้ให้มาอยู่ด้วยกัน แม้ว่าจะลำบากมากขึ้น เนื่องจากไม่ได้ความช่วยเหลือจากมุสลิมเพื่อสันติที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร

ในปี พ.ศ. 2558 อับดุลเม็ยะพยายามลงแข่งขันเข้ารับการศึกษาเพื่อเป็นประธานของสมาคมชาวโรฮิงยาแห่งประเทศไทยอีกครั้ง โดยมี อาลี เพื่อนเขาที่เคยทำงานช่วยเหลือกันมา และอิหม่ามชาวโรฮิงยาที่อยู่ในประเทศไทยเข้าร่วมลงแข่งขัน ภายใต้การสนับสนุนของมุสลิมเพื่อสันติ ผลการเลือกตั้งอิหม่ามชาวโรฮิงยาได้รับเลือก แต่ด้วยคะแนนเสียงที่ชนะอับดุลเม็ยะเพียง 3-4 คะแนนเท่านั้น ขณะที่ห่างจากอาลี เพื่อนร่วมงาน

4.2.5 ชีวิตในโลกหน้า

ชุมชนมุสลิมในจังหวัดสงขลาพยายามแสดงให้เห็นการช่วยเหลือ “พี่น้องมุสลิม” ชาวโรฮิงยาที่ถูกกักอยู่ในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมือง แม้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจะถูกกักกันอยู่ในห้องกักที่แยกคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาออกจากโลกภายนอก แต่ความเป็นพี่น้องมุสลิมภายในชีวิตของพวกเขาชัดเจนขึ้น คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาก็มีความสามารถในการเป็น “ชาวมุสลิมที่ดี” ขึ้นมาได้ โดยไม่ได้ถูกจำกัดควบคุมจากรัฐ พวกเขายังคงพยายามปฏิบัติกิจวัตรทางศาสนาภายในห้องกักที่ทำให้อาสาสมัครชาวมุสลิมมีความต้องการที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือถึงภายในห้องกักให้ได้ ความเป็นมุสลิมยังคงดำรงอยู่ในชีวิตของคนไร้รัฐได้เชื่อมพวกเขาเข้ากับชุมชนมุสลิมภายนอกห้องกัก

แม้ว่าการถูกควบคุมภายในห้องกักที่ไม่ได้มีตารางเวลากิจกรรมที่ชัดเจน นอกเหนือไปจากเวลาที่เข้า เที่ยง เย็นที่จะมีเจ้าหน้าที่นำข้าวขึ้นมาให้ในแต่ละวัน กลางวันและกลางคืนไม่ได้มีความแตกต่างกัน เมื่อกลางคืนพวกเขาก็ไม่สามารถนอนหลับได้เต็มที่ ขณะที่กลางวันชีวิตภายในห้องกักของผู้ต้องกักไม่ได้มีอะไรให้ทำมากนัก นอกจากพยายามที่จะนอนให้หลับเพื่อทดแทนการนอนไม่หลับในช่วงกลางวัน ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านร่างกายที่ขอบตาคล้ำและซีดเซียว แต่การรับรู้เวลาทางศาสนายังคงเข้มแข็ง และวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ศาสนายังคงดำรงอยู่อย่างชัดเจน แม้ว่าทางร่างกายจะเริ่มอ่อนแอ

การกักขังอยู่ในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองที่ปราศจากตารางของชีวิตในแต่ละวันที่ชัดเจนทำให้ผู้ต้องกักหลายคนรู้สึกถูกละเลยและทอดทิ้งอยู่ในห้องกักในด่านตรวจคนเข้าเมืองเหลือเพียงแค่วิถีทางศาสนาที่ยังคงมีความหมายและกำกับชีวิตในปัจจุบันต่อเนื่องไปจนถึงโลกหน้า ผู้ต้องกักหญิงชาวโรฮิงยาภายในห้องกักคนหนึ่งบอกว่า “การอยู่ที่นี่เป็นชีวิตที่โหดร้ายสภาพของของกักที่นี่ทำร้ายชีวิตของพวกเขามากที่สุด มันทำให้พวกเขารู้สึกกลัวกับชีวิตนั้นถูกทำลายสิ้นหวัง แต่จะยังอดทนต่อไป ที่นี่เป็นบททดสอบของอัลเลาะห์ก่อนที่พวกเขาจะได้เห็นบ้านอีกครั้ง

อาจเป็นบ้านในโลกนี้ หรืออาจเป็นบ้านในโลกหน้า” (ผู้ต้องกักหญิงชาวโรฮิงยาไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์ วันที่ 24 มกราคม 2559)

วิถีทางศาสนายังมีความสามารถในการกำกับชีวิตอย่างชัดเจน ในช่วงเข้าก่อนแสงของพระอาทิตย์กำลังขึ้น และช่วงเย็นที่พระอาทิตย์เริ่มตกที่พวกเขาจะลุกขึ้นมาทำการละหมาด แม้การทำความสะอาดจะเป็นเรื่องยากก็ตาม นอกเหนือจากการปฏิบัติในแต่ละวัน การปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลาของปีในชีวิตยังคงได้รับการปฏิบัติอย่างไม่แตกต่างจากชีวิตภายนอก เมื่อผู้ต้องกักชายชาวโรฮิงยาคนหนึ่งได้ถามอาสาสมัครมุสลิมที่นำข้าวขึ้นไปส่งในช่วงก่อนการเริ่มถือศีลอดว่า “จะประกาศศูประจันทรวันไหน” เพื่อที่จะได้เริ่มการถือศีลอดในเดือนศักราชที่สิริ

ช่วงเวลาระหว่างเดือนถือศีลอดที่จะเริ่มในช่วงต้นเดือนมิถุนายนในแต่ละปีจะเป็นช่วงเวลาเวลาที่เวลาของผู้ต้องกักกับโลกมุสลิมภายนอกเป็นเนื้อเดียวกัน เมื่ออาสาสมัครมุสลิมต้องทำอาหารและนำไปส่งให้กับผู้ต้องกักประมาณ 03.00 ก่อนพระอาทิตย์จะขึ้นในแต่ละวัน เพื่อที่จะให้ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาได้ทานก่อนที่พระอาทิตย์จะขึ้น ซึ่งจะเหลือเพียงเจ้าหน้าที่เวรประจำด้านตรวจคนเข้าเมืองประจำการอยู่เท่านั้น ขณะที่เวลาภายนอกโลกมุสลิมยังคงว่างเปล่าเมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเริ่มทำงานในช่วงเช้าอีกครั้งก็จะพบเพียงแค่ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาที่พยายามนอนขมตาให้หลับเพื่อจะเผชิญกับความหิวระหว่างวันก่อนที่จะลุกขึ้นมาทานอาหารเย็นในช่วงเวลาหลังพระอาทิตย์ตก โดยเริ่มจากการละหมาด และทานลูกอินทผลัมผลไม้ในพระคัมภีร์ก่อนที่จะทานอาหารมื้อแรกในภายหลังพระอาทิตย์ตกดินอีกครั้ง

4.3 สรุป

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้เผชิญกับอำนาจที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาทางทะเลที่ต้องเผชิญอำนาจรัฐในการป้องกันและควบคุมการเดินทางเข้าเมือง เรือของพวกเขาถูกกองทัพเรือผลักดันให้ออกนอกน่านน้ำ การถูกจับกุม กักขัง ผลักดันและตกลอยอยู่ในวงจรของการจับกุม กักขัง ผลักดัน คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ไม่สามารถกลับประเทศต้นทางได้กลายเป็นสินค้ากลุ่มใหม่ของขบวนการนำพา การไม่มีสถานะทางกฎหมายทำให้คนไร้รัฐต้องพึ่งพาขบวนการนำพา และการไม่ได้รับการคุ้มครองใดๆ จากรัฐบ้านเกิด และรัฐบาลไทยก็ทำให้ขบวนการนำพาสามารถใช้ความรุนแรงบังคับให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาต้องจ่ายทุกอย่างที่มี เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางผิดกฎหมายที่ไม่มีใครรับรองว่าจะเดินทางไปถึงเป้าหมายหรือไม่

รัฐบาลไทยถูกกดดันจากประเทศสหรัฐอเมริกาในประเด็นสถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศที่มีความเลวร้าย ความเสี่ยงจากการสูญเสียผลประโยชน์ทางการค้าทำให้รัฐบาลเดินทาง

นโยบายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างจริงจัง ขณะที่หน่วยงานความมั่นคงยังคงใช้แนวทาง “ช่วยเหลือให้เดินทางต่อไปต่อ” แต่หน่วยงานของรัฐอื่นๆ กลับเริ่มดำเนินการปราบปราม ขบวนการค้ามนุษย์ที่รวมถึงขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยา เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เริ่มทำการคัดกรองจนพบผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาที่ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ ขณะที่สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองก็ชะลอการผลักดันคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เข้าข่ายว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงออกไปก่อน สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยฯ ก็ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้เข้าให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงยาที่อาจเข้าข่ายการมีสถานะเป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพเงื่อนไขที่ได้รับสิทธิและเข้าสู่กระบวนการในการเดินทางไปยังถิ่นฐานในประเทศที่ 3 ได้ในอนาคต

นอกเหนือไปจากอิทธิพลทางเศรษฐกิจของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ผ่านการทำรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ที่ทำให้รัฐยอมรับคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาให้เข้ามาอยู่ภายใต้การปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายแล้ว รัฐต้องเผชิญกับศีลธรรมภายในกลุ่มของผู้นับถืออิสลามที่เห็นว่า คนมุสลิมนั้นเป็นพี่น้อง หรือมีเรือรบร่วมเดียวกันที่จะไม่ปฏิเสธหน้าที่ของมุสลิมที่ดีที่จะต้องให้ความช่วยเหลือแก่คนที่เดือดร้อน โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางกฎหมาย และสัญชาติของพวกเขา ซึ่งสามารถเห็นได้ตั้งแต่การออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลไทยปกป้องชาวโรฮิงยาที่หนีเข้ามาในประเทศของท่านจุฬาราชมนตรี การให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าของคณะกรรมการกลางอิสลามในหลายจังหวัด กลุ่มชมรมบุหลันแดง เครือข่ายช่วยเหลือโรฮิงยาจังหวัดสงขลา สมาคมจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุข และการให้ความช่วยเหลือดูแลให้ที่พักพิงอยู่ภายในชุมชนมุสลิม รวมถึงการต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐแทนคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่อยู่อาศัยภายในชุมชนของตนที่ทำให้รัฐไม่สามารถใช้อำนาจของตนดำเนินการกับชาวโรฮิงยากลุ่มนี้ในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายได้อย่างเต็มที่

การเผชิญหน้าต่อรอง และร่วมมือกันของอำนาจที่หลากหลายภายในประเทศไทยทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยกลายเป็นทั้งผู้หลบหนีเข้าเมือง สิ้นค้า ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพเงื่อนไข และเป็นมุสลิม แต่คนไร้รัฐก็ไม่ได้เป็นเพียงผู้ที่ถูกระงับภายในกระบวนการการใช้อำนาจของรัฐ ขบวนการนอกกฎหมาย องค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรมุสลิมเท่านั้น คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยยังมีความสามารถที่จะต่อรองหาทางเลือกภายใต้เงื่อนไขและประสบการณ์ของตนเอง เช่น การใช้การปกป้องคุ้มครองของรัฐเพื่อเตรียมตัวหลบหนี การปฏิเสธการได้เป็นผู้ลี้ภัยโดยสภาพเงื่อนไข และเลือกที่จะเป็นคนไร้รัฐเพื่อเดินทางต่อไปยังที่ตนต้องการจะไป การใช้ความสามารถและการดิ้นรนต่อรองของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจะได้รับศึกษาและอภิปรายในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

การต่อรอง และการสร้างทางเลือกของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทย

ในบทนี้ผู้เขียนสนใจชีวิตของคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาภายในประเทศไทยในสถานะชีวิตที่ไม่ได้ไร้ความสามารถใน 2 ลักษณะ โดยประการแรกความสามารถที่จะเลือกปฏิบัติตามกระบวนการทางกฎหมายที่มุ่งจัดการกับคนกลุ่มอื่นๆ ภายในประเทศที่หลากหลายของรัฐ หรือต่อรองกับการเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลเด็ก ผู้หญิง ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ รวมถึงกลายเป็น "ผู้ไม่มีทะเบียนราษฎร" ตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรี 18 มกราคม 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ/คนไร้สัญชาติภายในประเทศไทย ภายใต้แนวคิดการจัดการปัญหาความมั่นคงของชาติที่คำนึงถึงความสมดุลของสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ควบคู่กัน ได้เปิดช่องว่างในการดำเนินการสำรวจและขึ้นทะเบียนผู้ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน หรือ "แรงงานต่างด้าว" ที่สามารถอยู่อาศัยและทำงานได้ในประเทศเป็นการชั่วคราว ประการที่สองความพยายามของชาวโรฮิงยาที่จะทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีตามเป้าหมายและความต้องการของรัฐ การเป็นพลเมืองที่ดี ที่พยายามช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐ แม้ว่าจะไม่ได้มีสถานะที่เป็นพลเมืองตามกฎหมายก็ตาม และประการที่สาม การต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองภายในห้องกัก ที่ยังคงต้องได้รับการดูแลไม่ให้เสียชีวิตก่อนที่จะส่งออกจากประเทศไทย

5.1 จากคนไร้รัฐสู่การได้สถานะกฎหมายหรือผ่อนผันในประเทศไทย

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาโดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามาในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน แสดงให้เห็นความสามารถในการมีชีวิตภายในประเทศไทยอย่างหลากหลาย อย่างเช่น อับดุลเม็ยะ อาสาสมัครชาวโรฮิงยาในอำเภอหาดใหญ่ที่คอยช่วยทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ และอิสมาแอนหม่อง อาสาสมัครล่ามในพื้นที่อำเภอสะเดา แต่ความพยายามของพวกเขาไม่ได้สอดคล้องความต้องการของเจ้าหน้าที่ในทุกครั้งทั้งที่เป็นไปโดยไม่ตั้งใจ หรือเป็นความตั้งใจของพวกเขาก็ตาม

อับดุลเม็ยะ เป็นชาวโรฮิงยาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยมานานมากกว่า 20 ปี เขาเดินทางเข้ามาอย่างผิดกฎหมายแต่ก็หาทางที่จะได้รับสถานะทางกฎหมายจากรัฐที่ให้สิทธิในการอยู่อาศัยในประเทศไทยทั้งการขึ้นทะเบียนสำรวจเป็น "บุคคลผู้ไม่มีทะเบียนราษฎร" หรือขึ้นทะเบียนผ่อนผันเป็น "แรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา" แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้มีคุณสมบัติหรือสอดคล้องตามเงื่อนไขและความตั้งใจของกฎหมาย อย่างไรก็ตามอับดุลเม็ยะพยายามที่จะปฏิบัติตามกฎหมายและ

ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เพื่อที่เขาจะสามารถได้รับการรับรองเมื่อต้องยื่นขอสถานะทางกฎหมายอื่นๆ เช่น สิทธิอยู่อาศัยถาวร หรือการขอมีสัญชาติไทยในอนาคต

อับดุลเม็ยะต้องหนีออกมาจากบ้านในรัฐยะไข่จากการทำร้ายทารุณ เขาได้พลาดทำร้ายทารุณมาจนเสียชีวิตระหว่างที่หมู่บ้านของเขาถูกกองทัพพม่าใช้กำลังตรวจหาผู้อพยพจากบังคลาเทศ เขาเลือกที่จะหนีออกจากหมู่บ้านตามคำแนะนำของพ่อที่เป็นผู้นำของหมู่บ้าน แต่ระหว่างทางเขาถูกจับจากทหารพม่าอีกหน่วยหนึ่ง เพื่อไปเป็นแรงงานช่วยขนเสบียงและอาวุธเพื่อใช้ในการสู้รบ ไม่นานเขาก็หาทางหลบหนีออกมาพร้อมกับขโมยอาวุธมาด้วยโดยมุ่งหน้าไปรัฐกะเหรี่ยง เขาถูกจับโดยกองกำลังของกะเหรี่ยงที่ต่อมาได้ชักชวนให้มาร่วมรบด้วย อับดุลเม็ยะปฏิเสธ แต่ก็ได้มอบอาวุธที่ขโมยมาให้กับทหารกะเหรี่ยงโดยเขาได้อยู่ในพื้นที่ของกองกำลังกะเหรี่ยงก่อนที่จะข้ามเข้ามาในประเทศไทยทางอำเภอแม่สอด โดยเพื่อนชาวกะเหรี่ยงให้ความช่วยเหลือนำพาเข้ามาที่ค่ายผู้อพยพก่อน ก่อนก็เข้าอยู่ในเมืองของอำเภอแม่สอดกับเพื่อนชาวมุสลิมและก็เข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อหางานในตอนแรก เขาเริ่มเรียนการทำโรตีสื่อและขอความช่วยเหลือจากเพื่อนในการหารถและอุปกรณ์ขายโรตีสื่อด้วยตัวเอง อับดุลเม็ยะหาทางพัฒนาด้วยตนเองจนเป็นคนทำโรตีสื่อส่งขายตามร้านอาหารโดยมีรายได้มั่นคงกว่าการต้องขายด้วยตัวเอง

อับดุลเม็ยะยังเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเขาจะไม่ได้มีกลุ่มหรืออยู่ในองค์กรแต่ก็มักที่จะเข้าร่วมเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยในเมียนมาบ่อยครั้ง ทั้งการประท้วงหน้าสถานทูตเมียนมาในกรุงเทพฯ และการประชุมสัมมนา ซึ่งทำให้เขาได้รู้จักกับนักเคลื่อนไหวและองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยพอสมควร รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ได้แนะนำให้เข้าไปขอผ่อนผันเป็นแรงงานต่างด้าวไปก่อน จนประมาณ ปี พ.ศ.2549 รัฐบาลไทยก็มีนโยบายการจัดการคนไร้รัฐที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศออกมาที่อับดุลเม็ยะก็พยายามเข้าไปขอขึ้นทะเบียนด้วยเช่นกันแม้ว่าเขาจะไม่ได้เป็นคนไร้รัฐที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย

5.1.1 การขึ้นทะเบียนเป็นเป็น “คนไร้ทะเบียนราษฎร”

คนไร้รัฐยังคงเป็นปัญหาในหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงไทยและเมียนมา แต่รัฐบาลก็มีนโยบายและการจัดการคนไร้รัฐภายในประเทศของตนที่แตกต่างกันไป คนไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่เข้ามาในประเทศไทยและมีเครือข่ายทางสังคมภายในประเทศไทยทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงและกลายเป็นเพียง “คนไร้รัฐ” ภายในประเทศที่ทำให้สามารถเข้าถึงการสำรวจของรัฐได้ และทำให้คนไร้รัฐสร้างสถานะทางกฎหมายใหม่ๆ ขึ้นได้ในภายหลัง

รัฐบาลไทยเริ่มสำรวจสถานะบุคคลผู้ไม่มีทะเบียนราษฎรในประเทศไทยที่หลังจากการประกาศใช้ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล 2548 ที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทำให้อย่างเป็นทางการของของรัฐบาลไทยในการพยายามรวมกลุ่มคนที่ยังไม่เคยมีตัวตนทางกฎหมายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย (กฤติยา, 2554) แต่ก็ยังไม่ได้รวมถึงคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงญาที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยเช่นเดียวกับกลุ่มคนต่างด้าวอื่นๆ กระนั้นก็ดีเมื่อรัฐไม่สามารถควบคุม กำกับการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ ชาวโรฮิงญาที่เข้ามาประเทศไทยสามารถใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อให้รวมพวกเขาเข้าไปในการสำรวจดังกล่าวที่ต่อมากจะกลายเป็นการซื้อ-ขายบัตรโดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน

ในปี 2549 รัฐบาลไทยเริ่มสำรวจจัดทำประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ยังไม่มีชื่ออยู่ระบบทะเบียนราษฎร ตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล ปี พ.ศ. 2548 ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 มกราคม 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติในสังคมไทยภายใต้แนวคิดการจัดการปัญหาความมั่นคงที่คำนึงถึงความสมดุลของสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และความมั่นคงของชาติควบคู่กัน

บุคคลที่ได้รับการสำรวจดังกล่าวกลายเป็นการเริ่มต้นการมีสถานะทางกฎหมายที่จะนำไปสู่สถานะและการขอเอกสารราชการอื่นๆ เช่น การขอใบอนุญาตขับขี่ ที่ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากคนไทย แม้ว่าคนต่างด้าวในประเทศไทยจะสามารถทำใบอนุญาตขับขี่ได้ก็ตาม แต่ก็จำเป็นต้องมีเอกสารแสดงตัว เช่น บัตรประชาชน หนังสือเดินทาง บัตรประจำตัวบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือเอกสารอื่นๆ ที่ราชการออกให้ซึ่งได้ทำให้ชาวโรฮิงญาในประเทศไทยกลายเป็น “บุคคลไร้สัญชาติ” แต่ไม่ได้ไร้รัฐเมื่อรัฐบาลไทยได้รับรู้ถึงการมีตัวตนของพวกเขา

แม้ว่าอับดุลเม็ยะจะมีทั้งบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน แต่เขาก็ยังได้ไปทำใบอนุญาตขับรถเพิ่มเติม บัตรที่เขาขอที่จะพกและมักใช้บ่อยกว่าบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนที่มองเห็นความแตกต่างจากบัตรประชาชนชัดเจนจากที่เป็นบัตรสีขาวยังใบขณะที่ใบอนุญาตขับรถไม่ได้มีรูปแบบที่แตกต่างไประหว่างคนสัญชาติไทยกับคนที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย นอกเหนือไปจากเลข 13 หลักที่แตกต่างไปเท่านั้น บัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนของอับดุลเม็ยะ เป็นบัตรขนาดเดียวกันกับบัตรประจำประชาชน แต่เป็นสีขาวล้วน มีตราสิงห์สีทองของกรมการปกครองอยู่ตรงกลาง พร้อมกับข้อความ “บัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน” อยู่บนสุด บันทึกถัดมาเป็นเลขประจำตัว 13 หลัก ที่ขึ้นต้นด้วย 0-7703-xxxx-xx-x แล้วจึงตามด้วยชื่อ สกุล วันเกิด ที่อยู่ วันออกบัตร วันหมดอายุ และลายมือชื่อนายทะเบียนที่ออกบัตร แม้ว่าชื่อบนบัตรจะไม่ใช่อับดุล แต่นามสกุลก็ยังเป็น “เม็ยะ”

อับดุลเม็ยะบอกที่มาของชื่อด้วยรอยยิ้มคิดว่า

ชื่อผมมาจากเจ้าหน้าที่ให้ แต่นามสกุล ผมขอให้เป็นเม็ยะ ผมเคยอยู่ในค่ายมะเนอปลอว์นะ พวกกะเหรี่ยงเคยชวนให้เข้าร่วมกองกำลังแต่ไม่ชอบ ผมก็เลยข้ามเข้ามาฝั่งไทยที่แม่สอด แต่ผมชอบนายพลโบ เม็ยะ มาก เขาเป็นนักต่อสู้เพื่อคนของตัวเอง ผมก็เลยเอาเลือกคำว่า เม็ยะ มาใส่ในชื่อผมตอนที่ทำบัตรที่ประจวบ ก็เลยมาเป็นอับดุลเม็ยะ

(อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 พฤษภาคม 2558)

แม้ว่าโดยสถานะของผู้ถือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนจะไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออกนอกพื้นที่ที่ตนอยู่อาศัย แต่อับดุลเม็ยะก็นำบัตรดังกล่าวไปทำใบขับขี่รถยนต์อีกใบ และมักพกใบขับขี่รถยนต์แทนบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนระหว่างการเดินทางในต่างจังหวัด ขณะที่ใช้หนังสือเชิญไปให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงของหน่วยงานราชการต่างๆ แสดงให้กับเจ้าหน้าที่เมื่อตรวจเรียกตรวจบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน “ผมใช้หนังสือเรียกตัวผมไปเป็นพยานของศาลจังหวัดภูเก็ต เมื่อเดือนที่แล้ว (กันยายน 2558) แต่ผมไปหลายครั้ง ก็บอกตำรวจว่าทางอัยการให้ผมมาเตรียมตัวก่อนขึ้น ธรรมดาแค่ใบขับขี่ก็ไม่มีปัญหาอะไร แม้ว่าผมไม่มีสิทธิเดินทางออกนอกที่อยู่ตามบัตร หลังๆ ผมเอาของตราครุฑวางในหน้ารถเลยทีเดียวนะ” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 20 ตุลาคม 2558)

ชาวโรฮิงยาที่หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยมาก่อนปี 2550 ส่วนใหญ่จะพยายามไปทำบัตรประจำตัวบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน โดยแสดงตัวในวันเวลาที่เจ้าหน้าที่ทะเบียนราษฎรทำการสำรวจเพื่อออกบัตร รวมถึงการติดสินบนเจ้าหน้าที่ทะเบียนราษฎร โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนด้วย เพื่อนของอับดุลเม็ยะหลายคนก็ถือบัตรผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร เช่นเดียวกันกับกลุ่มนายหน้าชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่ส่วนใหญ่ก็ถือบัตรดังกล่าว

โดยสถานะการเป็นผู้ถือบัตร “บุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน” ไม่ได้มีสถานะการเป็นคนสัญชาติไทย แต่เป็นสถานะของบุคคลที่ได้รับสำรวจจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยจากรัฐเท่านั้น หากมีหลักฐานอื่นๆ ที่ยืนยันได้ว่าเป็นบุคคลที่ตกหล่นจากสำรวจในการให้สัญชาติไทยก็สามารถยื่นเอกสารและหลักฐานในการขอมีสัญชาติไทยได้ในอนาคต ส่วนการตัดสินใจการให้สัญชาติไทยนั้นจะเป็นอำนาจในการพิจารณาของกระทรวงมหาดไทยที่จะพิจารณาจากหลักฐานการเชื่อมโยงอื่นๆ แต่การได้รับการสำรวจเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนก็เป็นขั้นตอนแรกในการยื่นขอพัฒนาสถานะทางกฎหมายต่อไปได้ในอนาคต

5.1.2 การผ่อนผันในฐานะแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยายังมีทางเลือกทางกฎหมายจากนโยบายผ่อนผันแรงงานผิดกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้าน แต่ก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่รัฐเป็นผู้กำหนด เช่น ช่วงเวลาที่รัฐจะเปิดให้มารายงานตัวเพื่อขอผ่อนผัน การต้องมีนายจ้างในกิจการที่รัฐอนุญาต หรือการกำหนดให้แรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้กลับประเทศแล้วเดินทางเข้ามาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายภายในระยะเวลาที่กำหนด หรืออื่นๆ ที่คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาต้องอาศัยต้นทางสังคมต่อรองภายในกระบวนการของรัฐในการอนุญาตผ่อนผันให้อยู่ภายในประเทศในฐานะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน

อับดุลเม็ยะย้ายไปอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ในช่วงปี พ.ศ.2557 เขาตัดสินใจที่จะลงมาเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเจ้าหน้าที่และองค์กรมุสลิมในจังหวัดสงขลา เขาพยายามรวมกลุ่มของชาวโรฮิงยาในพื้นที่มาช่วยทั้งเป็นล่าม อาหาร และอื่นๆ แต่ชาวโรฮิงยาคนอื่นๆ ก็มาแล้วก็หายไปเหลือเพียงอับดุลเม็ยะที่ยังอยู่ ผู้เขียนเจออับดุลเม็ยะพร้อมๆ กับชาวมุสลิมที่อาสาสมัครเข้ามาช่วยเหลือชาวโรฮิงยาหลังจากที่มีการพบในพื้นที่จังหวัดสงขลาเป็นจำนวนมากตั้งแต่ปี พ.ศ.2556

เดือนกันยายน 2558 อับดุลเม็ยะได้ถามกับผู้เขียนให้ช่วยหานายจ้าง เพื่อที่จะให้โรฮิงยาที่เขาให้ความช่วยเหลืออยู่นั้นสามารถไปรายงานตัวเพื่อผ่อนผันในฐานะที่เป็นแรงงานผิดกฎหมายกับรัฐบาลได้ “ช่วยหานายจ้างให้ที่ที่บ้านมีอยู่คนนึงแล้วที่ทำงานกับร้านหน้าบ้าน แต่นายจ้างไม่ยอมไปทำบัตรให้ ถ้ามีมุสลิมที่ไหนที่อยากจ้าง ให้บอกด้วยนะ ให้พวกมันทำบัตรซะจะได้พอหางานทำได้บ้าง หรือเดินทางไม่ต้องหลบ ไม่ต้องซ่อน จะได้หาที่ทางที่จะไปต่อกันเองได้บ้าง” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 19 ตุลาคม 2558)

หลังจากที่อับดุลเม็ยะรู้ว่าโมฮัมหมัดยาซิน ชาวโรฮิงยาที่พักพิงอยู่ในมัสยิดใกล้ชายแดนกับเพื่อนอีก 2 คน ได้ไปรายงานตัวเพื่อขึ้นทะเบียนผ่อนผันเป็นแรงงานต่างด้าวที่สโมสรนายทหารเรือ ฐานทัพเรือสงขลาที่เป็นสถานที่รับขึ้นทะเบียนรายงานตัวแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองของจังหวัดสงขลาในระหว่างเดือนตุลาคม 2558 โดยมีบังยา ชาวมุสลิมในชุมชนเป็นทั้งคนที่พาไปและรับที่จะเป็นนายจ้างให้ด้วย โดยที่ตัวบังยาเองก็ไม่ได้เป็นนายจ้างจริงทั้ง 3 คน แต่ก็รู้จักและก็ช่วยเหลือกันมา ตั้งแต่หามลงมาจากป่าเมื่อเดือนมกราคม 2558 เพราะอดอาหารและเจ็บป่วยอย่างหนักจนเริ่มหายดี

ก็ไปมาเลเซียก็ไม่ว่าใคร พอมีคนมาช่วยสอนให้ทำโรติและช่วยหาของมาให้ก็เลยขายโรติอยู่ในหมู่บ้าน ก็พอได้บ้าง แล้วก็ก็มีเพื่อน ก็เลยว่าจะอยู่ที่นี้แหละ ไม่ไปมาเลเซียแล้ว

เพื่อนในหมู่บ้านก็ชวนไปข้างนอก แต่บังยาไม่อยากให้ออกไปกัน ก็กลัวว่า จะโดนจับทั้งตัวเอง และก็เด็กในหมู่บ้านที่ไปด้วยกัน

เพื่อนมาบอกว่ามีขึ้นทะเบียนต่างด้าวที่จังหวัด ก็เลยขอให้บังยาช่วย บังยา ก็เลยพาไปจังหวัด ไปทำบัตรต่างด้าวจะได้ทำงานและเดินทางไปไหนได้บ้าง

(โมฮัมหมัดยาซิน, สัมภาษณ์, วันที่ 20 ตุลาคม 2558)

ส่วนบังยาดกลงที่รับเป็นนายจ้างให้ก็เพราะเห็นว่า โมฮัมหมัดยาซินน่าจะอยู่ใน หมู่บ้านนี้แน่ คงไม่ไปทั้งมาเลเซียและอเมริกา บังยาบอกว่า

เห็นว่าโมฮัมหมัดยาซินมันขายโรตืออยู่ในหมู่บ้าน เพื่อนก็มี จะแต่งเมียกับคน ในหมู่บ้านอีก มันคงไม่ไปไหนแล้วเลยตัดสินใจช่วย

ที่แรกก็ไม่รู้ว่าจะพาไปรายงานตัวยังไงหรอก ก็เลยโทรไปหาอาจารย์อิสมา แอน (ขณะทำงานช่วยเหลือโรฮิงยา สำนักจุฬาราชมนตรี) ก็เลยแนะนำให้ไป ปรีक्षाกับบังแมว (อิสมาแอนหม่อง) เป็นโรฮิงยาที่ทำงานอยู่ที่สะเดา เห็นว่าเคยไป รายงานตัวมาตั้งแต่ครั้งแรกๆ บังแมวก็เลยนัดจะพาไปรายงานให้

ระหว่างทางก็มีถูกเรียก แต่บังแมวก็บอกว่าจะพาพวกมันรายงานตัวที่ สงขลา ตำรวจก็เลยปล่อยไป

(บังยา, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2558)

นอกเหนือไปจากการขอรับการสำรวจเพื่อมีบัตรบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนของ คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศไทย การให้คนต่างด้าว 3 สัญชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้า เมืองผิดกฎหมายมารายงานตัว เพื่อขึ้นทะเบียนและผ่อนผันให้อยู่อาศัยและทำงานได้ในประเทศไทยก็ เป็นอีกช่องทางในการเข้าถึงสถานะทางกฎหมายของไทยแม้ว่าจะมีเงื่อนไขที่มากกว่าการเป็นบุคคลที่ ไม่มีสถานะทางทะเบียน เช่น ต้องดำเนินการพิสูจน์สัญชาติกับประเทศต้นทางภายในระยะเวลาที่ กำหนด การผ่อนผันที่ให้เพียง 2 ปี ต่อได้อีก 2 เท่านั้น แต่ก็ยังเป็นทางเลือกเดียวหลังจากการที่สำรวจ ตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล 2548 ยุติลงในปี 2555 และถูกแทนที่ด้วย ยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ 2555 ที่แม้จะเน้นไปที่การป้องกันการเข้ามา ใหม่ของคนต่างด้าว แต่ก็ยังผ่อนผันให้กับคนต่างด้าวที่เข้ามาก่อนแล้วจากแรงกดดันของภาคธุรกิจที่ ยังคงต้องการแรงงานจำนวนมาก โดยได้จัดตั้งศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวเบ็ดเสร็จ ในการ พิจารณาออกใบอนุญาตทำงานชั่วคราวและจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ลาว และ กัมพูชาในระหว่างปี 2557-2558

รัฐบาลไทยได้เริ่มนโยบายการผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายสามารถอยู่และทำงานได้ในประเทศได้ ซึ่งเป็นความพยายามของรัฐบาลไทยในการจัดการและควบคุมแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายภายใต้เงื่อนไขและพื้นที่ และตอบสนองความต้องการแรงงานของภาคการผลิตในระบบเศรษฐกิจของประเทศ (อดิศร, 2555) ด้วยการกำหนดให้นายจ้างต้องพาแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาอย่างผิดกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 สัญชาติ คือ เมียนมา ลาว และกัมพูชามารายงานตัวกับเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการขออนุญาต ซึ่งแรงงานต่างด้าวที่มารายงานตัวจะได้รับการทำประวัติคนต่างด้าว (ทร.38/1) บัตรประจำตัวบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยพร้อมกับเลขประจำตัว 13 หลัก (โดยขึ้นต้นด้วยเลข 00) ให้กับแรงงานคนต่างด้าวที่ได้มารายงานตัวและขึ้นทะเบียน

แรงงานต่างด้าวที่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่อาศัยและทำงานได้ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวตามแต่ระยะเวลาที่มติคณะรัฐมนตรีอนุญาตให้เป็นครั้งๆ ไป โดยแรงงานจะสามารถทำงานได้ใน 2 ลักษณะ คือ งานกรรมกร และงานรับใช้ในบ้าน การทำงานในประเภทอื่นๆ เป็นความผิดตามกฎหมาย ยกเว้นจะต้องมีการขอแจ้งเปลี่ยนนายจ้าง สถานที่ทำงานและประเภทงานที่ทำด้วยถึงจะสามารถทำได้ แต่ทั้งนายจ้างและแรงงานต่างด้าวต่างก็ขอให้เจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่เอื้อลุ่มช่วยเหลือให้หากทำงานอื่นๆ

การผ่อนผันแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยเฉพาะจากประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชา เพื่อเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานและควบคุมแรงงานต่างด้าวให้อยู่ภายใต้การดูแลผ่านนายจ้างของรัฐบาล ซึ่งเป็นเป็นแนวนโยบายที่ไม่ได้รวมถึงคนต่างด้าวชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่มีแนวนโยบายที่ไม่ผ่อนผันให้อยู่ภายในประเทศ แต่การพึ่งพานายจ้างให้นำต่างด้ามารายงานและให้ควบคุมผ่านการทำงานกับนายจ้างนั้นๆ ก็ไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายของรัฐเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างคนไทยกับแรงงานต่างด้าวมีมากกว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

กลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศของไทยที่ต้องการใช้แรงงานและใช้สิทธิพลของตนกดดันรัฐบาลให้ผ่อนผันแรงงานจากสามประเทศเพื่อนบ้านก็ไม่สามารถจำกัดและแยกคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ไม่ได้เป็น “แรงงาน” จากแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ในภาคการผลิต เมื่อคนต่างด้าวชาวโรฮิงยาสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นมาได้ เพียงพอที่คนชุมชนพร้อมที่จะให้ช่วยเหลือด้วยการยอมรับสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเป็นนายจ้างกับลูกจ้างขึ้นมาชั่วคราว เพื่อที่คนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาสามารถต่อรองกับรัฐเพื่อที่จะได้รับการผ่อนผัน

แต่ชาวโรฮิงยาที่พยายามขอสถานะทางกฎหมายผ่านการรายงานตัว เพื่อขอผ่อนผันกับรัฐบาลไทยในฐานะแรงงานต่างด้าวของชาวโรฮิงยายังต้องเผชิญกับการขยายอำนาจของรัฐบาลเมียนมาในการกีดกันพวกเขาออกไปนอกการปกป้องคุ้มครองของตน เมื่อนโยบายการขึ้นทะเบียนของ

รัฐบาลไทยพยายามที่จะแก้ปัญหาคนต่างด้าวไร้รัฐภายในประเทศด้วยการบังคับเพิ่มเติมให้แรงงานที่ขึ้นทะเบียนผ่อนผันกับรัฐบาลไทย ต้องดำเนินการขอพิสูจน์สัญชาติกับประเทศต้นทางของตน เพื่อดำเนินการออกหนังสือเดินทาง วีซ่าและใบอนุญาตการทำงานตามกฎหมาย

พี่เขยของผมเกิดในรัฐยะไข่ ไม่มีเอกสารอะไรติดตัวออกมาเลยตอนหนีออกมา พอต้องไปพิสูจน์สัญชาติกับเจ้าหน้าที่เมียนมาที่ชายแดนจังหวัดระนองก็เลยถูกปฏิเสธกลับมา

พอไม่มีเอกสารแสดง เขาก็ให้กรอกประวัติเพื่อส่งกลับไปพิสูจน์ที่บ้านเกิดในเมียนมา พอรู้ว่าพี่เขยเป็นมุสลิม เกิดในรัฐยะไข่ก็ปฏิเสธ ไม่ส่งกลับไปตรวจที่บ้านเกิดเลย

ตอนนี้ก็อาศัยอยู่โดยใช้บัตรต่างด้าว ที่ไปขึ้นทะเบียนมายังไม่หมดอายุ ถ้ารัฐบาลไทยผ่อนผันให้ต่อก็ดี ถ้าบังคับให้ต้องพิสูจน์สัญชาติให้ได้อย่างเดียวก็คงหาทางอีกที

(อิสมาแอนหม่อง, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2558)

การผลักดันให้แรงงานที่ขึ้นทะเบียนผ่อนผันภายในประเทศไทยกลับไปพิสูจน์สัญชาติกับรัฐบาลในประเทศของคนต่างด้าว เป็นความตั้งใจที่จำกัดโอกาสของคนต่างด้าวที่เข้ามาภายในประเทศยื่นขอสถานะทางกฎหมายอื่นๆ เพื่อสิทธิในการอยู่อาศัยในประเทศอย่างถาวรในอนาคต สำหรับแรงงานที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติแล้วก็ถูกบังคับให้ต้องเดินทางออกนอกประเทศเมื่อครบกำหนด 4 ปี ตามระยะเวลาของการอนุญาตทำงาน เพื่อที่จะให้ต่างด้าวไม่สามารถมีสิทธิในการขออนุญาตอยู่ในประเทศไทยเป็นการถาวร แต่ทั้งนี้แนวนโยบายการจัดการแรงงานต่างด้าวของรัฐบาลไทยก็ไม่ได้มีความต่อเนื่องมากนัก โดยรัฐบาลไทยเปลี่ยนนโยบายที่จะบังคับให้แรงงานต่างด้าวทุกคนไปพิสูจน์สัญชาติเป็นการผ่อนผันให้ทั้งกลุ่มที่พิสูจน์สัญชาติแล้ว และกลุ่มที่ยังไม่ได้ดำเนินการพิสูจน์ให้อยู่อาศัยและทำงานได้ในประเทศจนถึงวันที่ 31 มีนาคม 2561 ซึ่งก็ทำให้ชาวโรฮิงญาที่ไม่สามารถหรือถูกปฏิเสธจากการพิสูจน์สัญชาติสามารถอยู่และทำงานได้ตามกฎหมายได้ต่ออีกครั้ง

5.2 การเป็นพลเมืองที่ดี

ความพยายามของคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาในการเป็นพลเมืองที่ดีของไทยที่นอกเหนือไปจากเป็น “พลเมือง” ของรัฐทางกฎหมาย อับดุลเม็ยะพยายามช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐองค์กรสิทธิมนุษยชน และองค์กรมุสลิมในการจัดการปัญหาการอพยพเข้ามาของชาวโรฮิงญา

เพื่อที่จะได้รับการรับรองจากรัฐในอนาคต แต่เขาก็ยังเผชิญเผชิญกับการคุกคามและหน่วยงานรัฐก็ไม่ได้ให้การรับรองตามที่เคยร้องขอ

รัฐบาลไทยดำเนินการการปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในช่วงเวลาระหว่างปี 2557-2558 ทั้งการปราบปรามการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาและการค้ามนุษย์ในกิจการแรงงาน นอกเหนือจากการกำชับให้หน่วยงานของรัฐ ยังเรียกร้องให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ด้วยเช่นกัน

นายกรัฐมนตรีมอบหมายสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เร่งออกระเบียบ/ข้อกำหนดระยะเวลาในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ เพื่อให้สะท้อนถึงเจตนารมณ์และความจริงจังของรัฐบาล ในการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน

นอกจากนี้ยังได้กำชับให้ทุกหน่วยงาน ช่วยกันสอดส่องดูแลให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำพาและลักลอบขนคนเข้าเมือง และการค้ามนุษย์ เช่น ชาวโรฮิงยา หากพบให้เร่งดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่อย่างเด็ดขาด รวมทั้งกำชับให้ทุกหน่วยงานเร่งประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือกับทางราชการในการแจ้งเหตุการค้ามนุษย์ และเบาะแสการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อให้การช่วยเหลือเหยื่อค้ามนุษย์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นไปอย่างรวดเร็วและทันที่

(รายงานการประชุมความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาเรื่องการค้ามนุษย์ในประเทศไทย ทำเนียบรัฐบาล, วันที่ 21 พฤษภาคม 2558)

อับดุลเม็ยะบอกกับผู้เขียนว่า “รัฐบาลไทยพยายามช่วยเหลือชาวโรฮิงยาอย่างมาก ถ้าไม่ได้ท่านประยุทธ์มาเป็นนายก ขบวนการอาจจะยังไม่ถูกจับกุมก็ได้ และพวกโรฮิงยาคงยังคงถูกพาเข้ามาอีกมาก แต่ลูกน้องท่านบางคนที่ผมเคยพาเจ้าหน้าที่ไปดูบ้านของขบวนการก็ไม่ได้ดำเนินการจับกุมตามที่ท่านนายกสั่งเลย ก็จนมาเจอผู้การที่เอาจริง เหมือนพลเอกประยุทธ์” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 12 พฤษภาคม 2558)

อับดุลเม็ยะให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่ตั้งแต่ปี 2550-2551 โดยการเข้าไปช่วยเป็นล่ามในการจับกุมหลายครั้งในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต ต่อมาในปี 2556 ก็เป็นคนแจ้งข่าวให้กับหน่วยทหารในพื้นที่ชายแดน จนได้มีการจับกุมขบวนการในพื้นที่จังหวัดสงขลา แต่เจ้าหน้าที่ทหารได้หยุดดำเนินการต่อในภายหลัง จนกระทั่งอับดุลเม็ยะได้รู้จักกับผู้การตรวจคนเข้าเมืองภาค 6 คนใหม่ ที่มีความตั้งใจในการปราบปรามขบวนการนำพาต่างด้าวในพื้นที่อย่างจริงจังตามนโยบายของรัฐบาล ก็ยิ่ง

ทำให้ अबดุลเม็ยะหุ่มเทมากขึ้น ข้อมูลคอกพักชาวโรฮิงยาของ अबดุลเม็ยะที่ส่งต่อให้ผู้การนำไปสู่การวางแผนจับกุมโดยการนำของผู้การด้วยตัวเอง “ผู้การยังให้ผมใส่เสื้อกันกระสุนของแกด้วยเลย ตอนที่นำทีมของแกขึ้นไปจับบนเขาตามข้อมูลที่ผมโทรไปบอกแก แกก็ไม่ไว้วางใจคนอื่นนะ แกเอาเฉพาะคนของแกขึ้นไปด้วยกันก่อน”

นอกเหนือไปจากข่าวสารและข้อมูลที่คอกพักต่างๆ ของขบวนการ अबดุลเม็ยะก็เริ่มให้รายละเอียดของชาวโรฮิงยาที่อยู่ในขบวนการทั้งคนนำพา นายหน้า คนคุมให้กับผู้การฯ จนสามารถขยายผลต่อไปได้ถึงกลุ่มที่นำพาเข้ามาตั้งแต่ในจังหวัดพังงา และสตูล ขณะที่ अबดุลเม็ยะก็เริ่มเป็นที่รู้จักของกลุ่มชาวบ้าน และอาสาสมัครมุสลิมในพื้นที่ เมื่อมีการพบชาวโรฮิงยาหลบหนีออกมา ก็มักจะแจ้งให้ अबดุลเม็ยะมารับตัวมาดูแลที่บ้าน พยายามสอบถามและช่วยเหลือซึ่งก็ทำให้ अबดุลเม็ยะได้ข่าวความเคลื่อนไหวของขบวนการมากขึ้น ซึ่งเขาก็ได้ส่งต่อให้ผู้การฯ โดยตลอด

ความช่วยเหลือของ अबดุลเม็ยะทำให้เขากลายเป็นที่รู้จักในมาเลเซียด้วยเช่นกัน अबดุลเม็ยะให้คนที่เขาเคยช่วยให้ช่วยติดตามหา มุฮัมหมัดนุร์ที่เป็นพยานในคดีวางแผนจับกุมอดีตนักการเมืองท้องถิ่นที่ถูกข่มขู่ให้หลบหนีออกไปจากสถานคุ้มครองชายฯ เข้าไปในมาเลเซียจนทราบว่าเขาอยู่อาศัยอยู่ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย จึงได้แจ้งให้ทางตรวจคนเข้าเมืองสงขลาทราบ เพื่อให้ประสานกับตรวจคนเข้าเมืองของมาเลเซียอย่างไม่เป็นทางการ ในการส่งเจ้าหน้าที่ของไทยพร้อมกับ अबดุลเม็ยะเข้าไปในมาเลเซียเพื่อนำตัวนายมุฮัมหมัดนุร์กลับเข้ามาเป็นพยานในคดี โดยที่ अबดุลเม็ยะและเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองสงขลาต้องรับประกันถึงความปลอดภัย รวมถึงทนายความของมุฮัมหมัดนุร์ที่ร่วมทำงานกับอัยการก็พยายามติดต่อให้ทางมุฮัมหมัดนุร์เข้าไปอยู่ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานของกรมสืบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม แต่ก็ถูกปฏิเสธโดยอ้างว่ายังไม่มีการคุกคามที่รุนแรงจนถึงชีวิต ทั้งเจ้าหน้าที่และทนายความร่วม จึงให้มุฮัมหมัดนุร์อยู่ภายใต้การดูแลของ अबดุลเม็ยะในระหว่างการรอเป็นพยานในชั้นศาล

แต่การเป็นพลเมืองดีในหน่วยงานรัฐที่เป็นผู้ใช้ความรุนแรงตามกฎหมาย เช่น ตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งต้องเผชิญกับการโต้ตอบจากอำนาจนอกกฎหมายของขบวนการ การเล่นกลับผู้การฯ อาจจะยาก แต่กับ अबดุลเม็ยะง่ายกว่าทั้งการใช้ความรุนแรงข่มขู่โดยตรง หรือการทำให้ตัว अबดุลเม็ยะถูกสงสัยว่าเป็นคนของขบวนการ अबดุลเม็ยะโดนข่มขู่หลายครั้ง ครั้งหลังสุดที่ अबดุลเม็ยะโดนข่มขู่ เขาบอกว่า

ระหว่างทางที่เขากำลังขี่มอเตอร์ไซด์กลับไปบ้านเช่า มีผู้ชายสองคนใส่หมวกกันน็อคมาคันทั้งคู่ขี่มาประกบและปาดหน้ารถ ทำให้รถเขาเสียหลักล้มไปข้างทาง

ชายสองคนก่อนที่พูดทำนองข่มขู่ว่า เขารู้ว่าเป็นใคร และรู้ว่าทำอะไรอยู่ แล้วให้เลิกยุ่ง

ผมก็บอกว่าไม่รู้เรื่อง

สองคนนั้นก็ยังคงถามย้ำอีกหลายทีว่า ใช้อับดุลเม็ยะหรือไม่

ผมก็บอกไม่ใช่อับดุลเม็ยะ พร้อมกับยื่นใบขับขี่ของเขาที่เป็นชื่อไทยให้ชายทั้งสองคนดู

ชายสองคนหยิบบัตรมาดูแล้วจึงขับรถออกไป

ผมก็เลยรีบกลับบ้านไปบอกให้พวกที่อยู่ที่บ้านผมไปอยู่กับเพื่อนที่มีสยิดแห่งหนึ่งก่อน ตัวผมเองก็เก็บของกลับขึ้นมากรุงเทพฯ คืนนั้นเลยก่อนก็ไปหลบที่ชายแดนแดนแห่งหนึ่ง

(อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 6 ธันวาคม 2558)

นอกเหนือจากการถูกข่มขู่โดยตรง ก่อนหน้านั้นก็เคยมีนายหน้าชาวโรฮิงยาที่รู้ว่าอับดุลเม็ยะได้นำ “สินค้า” ที่หลบหนีออกมาขายพักอยู่ในบ้านแห่งนั้น นายหน้าจึงได้แจ้งเจ้าหน้าที่ตรวจในท้องที่ว่า บ้านของอับดุลเม็ยะนั้นให้ที่พักพิงแก่ต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง และพาเจ้าหน้าที่เข้าไปจับพบชาวโรฮิงยาหลายคนอยู่ในบ้านหลังนั้นแต่ไม่พบอับดุลเม็ยะ ก็เลยเอาตัวชาวโรฮิงยาในบ้านไปควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจ อับดุลเม็ยะอยู่ระหว่างการเดินทางกลับจากกรุงเทพฯ ได้รับโทรศัพท์จากชาวโรฮิงยาในบ้านก่อนที่จะถูกควบคุมไปสถานีตำรวจว่า ถูกตำรวจจับก็เลยติดต่อไปยังตรวจคนเข้าเมืองสงขลา เพื่อให้ช่วยเหลือเอาตัวชาวโรฮิงยาที่ถูกขังที่สถานีตำรวจออกมา

รวมถึงตัวเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองที่เห็นว่า การช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวโรฮิงยาของอับดุลเม็ยะหลายครั้งก็ขัดแย้งกันเอง และทำให้เจ้าหน้าที่รัฐที่ได้รับการร้องขอความช่วยเหลือจากอับดุลเม็ยะอดีตอด และหลายครั้งก็ปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือ “อับดุลเม็ยะช่วยไปทั่ว หลายครั้งก็ทำให้หน่วยงานรัฐขัดแย้งกันเอง ผมก็เลยต้องถอยออกมาบ้าง ไม่งั้นจะไปขัดแย้งกับหน่วยงานอื่น ที่เขามีหน้าที่โดยตรง ซึ่งอับดุลเม็ยะก็ไม่ยอมเข้าใจว่ามันเป็นหน้าที่ของหน่วยงาน อื่นๆ แม้จะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐเหมือนกัน” (เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 30 กรกฎาคม 2557)

เช่นเดียวกับองค์กรสิทธิมนุษยชนแห่งหนึ่งที่ปฏิเสธจะออกหนังสือรับรองการทำงานให้อับดุลเม็ยะ “ก็รู้ว่าอับดุลเม็ยะช่วยเหลือเหยื่อโรฮิงยาไว้หลายคน แต่ก็ช่วยพาข้ามแดนไปหาญาติก็หลายคน โดยไม่ส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ ก็เข้าใจได้อยู่แล้วว่าถ้าส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายก็ไม่ว่าจะได้ออกมาเมื่อไหร่ แต่ถ้าให้เอกสารรับรองไปแล้วอับดุลเม็ยะโดนอีกกลุ่มหักหลังจับระหว่างทาง มันก็

เสี่ยงเกินไปสำหรับการรับรองอย่างเป็นทางการ” (เจ้าหน้าที่องค์กรสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 17 มิถุนายน 2557)

ขณะเดียวกันที่อับดุลเม็ยะเริ่มถูกข่มขู่จากการให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ เขาเริ่มช่วยเหลือนักข่าว สร้างเครือข่ายข่าวสารของคนที่สามารถช่วยเหลือผู้ถูกกระทำได้เมื่อมีพวกเขาถูกข่มขู่คุกคาม ซึ่งทำให้ผู้ถูกกระทำจากเหตุการณ์นั้นกลายเป็นผู้กระทำการผ่านการนำเสนอภาพในรายงานข่าวของสื่อมวลชน และได้รับการปกป้องคุ้มครองจากอำนาจรัฐและความรุนแรงอื่นๆ “ผมก็ช่วยพานักข่าวไปนู่นไปนี่อยู่ อะไรที่ผมช่วยได้ ผมก็ช่วยหมด ถ้ามีอะไรผมอาจจะบอกนักข่าวก็ได้ ก็น่าจะทำให้ขบวนการกลัวอยู่บ้าง อย่างน้อยก็ให้มันรู้ว่าผมมีนักข่าวที่รู้จักอยู่ จะทำอะไร เราก็ยังยังมีเพื่อนทั้งเจ้าหน้าที่ ทั้งนักข่าว” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 6 ธันวาคม 2558)

อับดุลเม็ยะเริ่มเป็นที่รู้จักของนักข่าวต่างประเทศภายในประเทศไทย จากผู้สื่อข่าวอิสระในจังหวัดภูเก็ตที่เขาได้ลงไปช่วยเป็นล่าม เมื่อมีการพบชาวโรฮิงญาที่รอดจากการผลักดันออกนอกประเทศของกองทัพเรือ ที่ต่อมาได้ช่วยนำผู้สื่อข่าวต่างชาติที่เข้ามาทำรายงานข่าวลงพื้นที่และติดต่อสัมภาษณ์กับทั้งชาวโรฮิงญาที่หลบหนีออกมาจากขบวนการ หรือการจับกุมของเจ้าหน้าที่ และชาวโรฮิงญาที่ช่วยเหลือขบวนการนำพาและค้ำชูในในประเทศไทย

ที่บ้านเช่าของอับดุลเม็ยะแห่งนี้ แม้ว่าจะปิดบ้านตลอดเวลา และดูเหมือนไม่มีใครอยู่ แต่ก็ยังมีชาวโรฮิงญาที่คอยช่วยอับดุลเม็ยะแวะเวียนมาเยี่ยมอยู่เรื่อยๆ แต่จำนวนไม่มาก ฮามิส เป็นชาวโรฮิงญาจากพัทลุงที่อับดุลเม็ยะไว้ใจ ที่คอยมาเยี่ยมอยู่เสมอ เขาเคยเดินทางกลับไปรัฐยะไข่เพื่อลงเรือแล้วเดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อที่จะเอารายละเอียดของคนนำพาในแต่ละช่วงมาบอก โดยอับดุลเม็ยะจะจ่ายเงินให้กับขบวนการเพื่อจะเอาฮามิสกลับออกมาเมื่อเดินทางกลับถึงประเทศไทย และจะได้ให้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเข้าจับกุม แต่เกิดความผิดพลาดขึ้น ทำให้อับดุลเม็ยะต้องจ่ายเงินให้กับขบวนการและเอาตัวฮามิสก่อนที่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจะวางแผนจับกุมได้

ฮามิส ไม่ค่อยพูด เขายิ้มกับผมทีนึ่งก่อนที่จะกลับไปเล่นโทรศัพท์ แต่อับดุลเม็ยะบอกผมว่า “ฮามิส เข้ามาในประเทศไทยนานแล้ว ได้เมียเป็นคนไทยด้วย ไม่ค่อยสูงส่งกับโรฮิงญาด้วยกันเท่าไร มัวแต่ไปช่วยเมียกรีดยางในสวนยางของพ่อตาตลอด ก็เลยให้กลับไปพม่า ขึ้นเรือเข้ามา แล้วก็คอยบันทึกภาพเหตุการณ์ระหว่างทาง ช่องสามก็เคยเอาไปใช้ ให้ทีวีฝรั่งก็เยอะเยอะ” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์, วันที่ 6 ธันวาคม 2558)

ทั้งอับดุลเม็ยะ และฮามิสก็ไม่ได้บอกถึงรายละเอียดเพิ่มเติมของการเดินทางจากประเทศไทยกลับไปยะไข่ในประเทศเมียนมาเพื่อขึ้นเรือและบันทึกการเดินทางของขบวนการที่ลักลอบนำพาชาวโรฮิงญาเข้ามาในประเทศไทย

ผู้เขียนได้พบว่า มีสำนักข่าวต่างประเทศหลายแห่งที่เข้ามาทำสารคดีเปิดโปง ขบวนการนำพาชาวโรฮิงยาเข้ามาในประเทศไทย โดยมีอับดุลเม็ยะเป็นผู้นำพาไปพบนายหน้าใน ชุมชนเพื่อสัมภาษณ์ หรือชาวโรฮิงยาที่อยู่กับอับดุลเม็ยะเป็นผู้นำทางไปยังจุดพักต่างๆ รวมถึงจุดฝัง ศพบางแห่งที่ไม่ได้มีโอกาสพิสูจน์ว่ามีศพฝังอยู่จริงหรือไม่ อับดุลเม็ยะได้ให้สัมภาษณ์กับนักข่าว ต่างประเทศในระหว่างที่เขานำนักข่าวลงไปคอกที่เคยใช้กักขังชาวโรฮิงยาว่า “เมื่อปีที่แล้วพวก ขบวนการตั้งค่าหัวผมไว้ 50,000 บาท แต่ปีนี้มันตั้งเพิ่มเป็น 500,000 บาท ผมยังมีคลิปที่พวกมันคุย กันเรื่องผมอยู่เลย เพราะว่าผมไปช่วยเจ้าหน้าที่ทำลายค่ายของพวกมัน” (อับดุลเม็ยะ, สัมภาษณ์กับ นักข่าว Aljazeera, วันที่ 5 พฤษภาคม 2557)

อับดุลเม็ยะยังมีความสนิทสนมกับนักข่าวต่างประเทศชาวไทยที่เขามักจะส่งข่าวสาร รวมถึงขอความช่วยเหลือเมื่อเขารู้สึกไม่ปลอดภัย รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลชาวโรฮิงยาที่หลบหนี ออกมาจากขบวนการในบางครั้ง แต่การนำเสนอของสื่อมวลชนเหล่านี้รวดเร็วและฉาบฉวย เมื่อมี เหตุการณ์และความรุนแรงที่ต้องรายงานในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก ความสัมพันธ์ระหว่างตัว สื่อมวลชนกับผู้ถูกนำเสนอเหล่านั้นเกิดขึ้นอย่างฉาบฉวย รวดเร็ว และขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความ รุนแรงที่เกิดขึ้น โดยที่ผู้ถูกนำเสนอเหล่านั้นไม่อาจจะควบคุมได้

5.3 ชีวิตในห็อกกัก การต่อรองภายใต้การควบคุมกักขัง

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่จำแนกให้เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายชาวโรฮิงยา จะถูก ควบคุมอยู่ในห็อกกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองเพื่อรอการผลักดัน แต่หลังปี พ.ศ.2556 รัฐบาลไทย และเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองได้ชะลอการผลักดันชาวโรฮิงยาออกนอกประเทศออกไป การกักขัง ควบคุมชาวโรฮิงยาในปี พ.ศ.2556 ทำให้มีผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาเสียชีวิต เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง พยายามไม่ให้เกิดการเสียชีวิตระหว่างการกักขังควบคุมตัว มีการขอความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่าง ประเทศในการเข้ามาดูแลสุขภาพ มีการทำอาหารที่มีปริมาณสารอาหารครบกับความต้องการในแต่ละ ะวัน และอนุญาตให้องค์กรมุสลิมได้เข้าเยี่ยมเยียน สามารถได้รับสิ่งของบริจาคในการประกอบพิธี ทางศาสนา และอนุญาตให้ทำอาหารฮาลาลให้กับผู้ต้องกัก เพิ่มเติมจากอาหารที่ทางตรวจคนเข้าเมือง จัดให้ แต่การทำงานที่แตกต่างระหว่างองค์กรระหว่างประเทศที่ดูแลสุขภาพ ปริมาณสารอาหารกับ องค์กรมุสลิมที่ให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานความศรัทธาเดียวกัน ทำให้ต้องหาทางทำงานร่วมกัน โดย องค์กรระหว่างประเทศจะกำหนดเงื่อนไขของอาหารในแต่ละมื้อแล้วให้องค์กรมุสลิมเป็นผู้จัดทำ และ นำเข้าไปให้ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยา

การควบคุมชาวโรฮิงยาภายในห็อกกักของด่านตรวจคนเข้าเมือง เพื่อรอการผลักดัน ยังอยู่ภายใต้แนวทางการดูแลภายในกฎหมาย การเสียชีวิตของชาวโรฮิงยาที่เกิดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ.

2556-2557 ทำให้สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองและรัฐบาลไทยถูกกดดันจากหน่วยงานพัฒนาเอกชนภายในประเทศและองค์กรระหว่างประเทศจนต้องอนุญาตให้องค์กรบางแห่งทั้งในประเทศและระหว่างประเทศเข้าไปดูแลช่วยเหลือผู้ต้องกักชาวโรฮิงยา ถึงแม้ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาจะยังคงถูกควบคุมอยู่ในห้องกัก แต่ชีวิตและความตายของพวกเขายังคงมีความหมายและอำนาจที่ทำให้สามารถต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองได้ การคุกคามข่มขู่เอาชีวิตของตนเอง เช่น การอดอาหารและทิ้งข้าวที่จัดหามาให้กลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ภายในห้องกัก “ข้าวราดผัดผักกับวิญญาณไข่ ที่ ตม. เอามาให้ทุกมื้อตลอดหลายเดือนใครจะกินไหว กินไปเพื่ออะไร ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะได้ออกไป อยู่แบบนี้ต่อไป ตายอาจจะดีกว่า” (ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาในด้านตรวจคนเข้าเมืองสะเดา ไม่ประสงค์เปิดเผยชื่อ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม)

ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาภายในด้านตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดสงขลาบอกกับอาสาสมัครชาวมุสลิมที่นำข้าวและแกงเผ็ดไปเสริมให้อีกวันละมื้อภายหลังที่เจ้าหน้าที่อนุญาตให้อาสาสมัครนำอาหารที่ขอสนับสนุนขึ้นไปให้บนห้องกัก อาสาสมัครเล่าเพิ่มเติมว่า

ผู้ต้องกักไม่ยอมกินข้าว แล้วทิ้งข้าวของ ตม. เต็มถุงขยะ มีล้นกองกันอยู่ข้างถุงขยะหน้าลูกกรง คงมาจากวันก่อนๆ ด้วย เจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศที่เอาไข่ต้มขึ้นไปเพิ่มให้ก็โดนพวกโรฮิงยาเอาไข่ต้มขว้างใส่กลับลงมา อาหารที่เหลือก็ไม่ยอมกิน

ที่ผ่านมาก็ยอมกินกันบ้าง แต่หลายวันมานี้ไม่ยอมกินกันเลย ตอนนี้ ตม. ก็ขอให้เราทำข้าวมาส่งให้ทุกวันเพิ่มขึ้น ทาง IOM ก็อาจจะเปลี่ยนมาให้เราทำเข้าไปให้แทนที่จะให้ไปพร้อมกับข้าวของ ตม. ก็อย่างน้อยไข่ 1 ฟองและผลไม้ในแต่ละวัน ก่อนหน้านี้บอกให้ทำอย่างละเอียด แต่ทำไม่ไหว แค่ทำเลี้ยงคนหลายร้อยคนต่อมื้อ ทุกวันก็เหนื่อยอยู่แล้ว

(อนัส สันละ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2558)

เดือนกรกฎาคม 2557 ซึ่งเป็นเวลาที่มากกว่า 6 เดือนที่ชาวโรฮิงยาจำนวนมากกว่า 500 คน ถูกควบคุมอยู่ในห้องกัก ด้านตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดสงขลา แม้ว่าทางเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจะได้จัดหาอาหารมาให้ในแต่ละวันจากผู้รับเหมาทำอาหารภายนอกของตรวจคนเข้าเมือง แต่ก็ผู้ต้องกักหลายคนเริ่มอาการเจ็บป่วยมากขึ้น หลายคนไม่สามารถเดินได้ จนเจ้าหน้าที่ขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น (IOM) ที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากการขาดวิตามินบีและสารอาหารอื่นๆ ที่ร่างกายจำเป็น จึงทำให้องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการ

โยกย้ายถิ่นเสนอความช่วยเหลือ ด้วยการจัดหาวิตามินบีรวมและเพิ่มอาหารที่สารอาหารมากขึ้นเช่น ไข่ต้มแก่ด่านตรวจคนเข้าเมือง แต่ก็ยังไม่อนุญาตให้องค์กรมุสลิมเข้ามาเช่นเดียวกันกับองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น

ไข่ต้ม ถูกนำมาเป็นอาหารเสริมเฉพาะหน้าเพื่อให้ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนนอกเหนือไปจากข้าวกับผักฝักวิญญานไข่ที่ได้รับในแต่ละมื้อจากการคำนวณปริมาณสารที่อาหารที่ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาต้องการในแต่ละวัน เจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นจึงได้จัดหาเสริมให้ เพื่อให้มีสารอาหารเพียงพอในแต่ละมื้อ แต่การสนับสนุนอาหารเสริมขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น เป็นการสนับสนุนผ่านข้าวที่สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจ้างเหมาคนภายนอกและถูกนำไปแจกจ่าย โดยเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองประจำห้องกักขังที่ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาการที่อยู่ภายในห้องกักตลอด 6-7 เดือน รู้สึกถึงความหวังหวังที่จะได้ออกไปจากห้องกักลดลง การมีชีวิตอยู่ต่อภายในห้องกักไม่ได้เป็นสิ่งที่ต้องอดทนต่ออีกต่อไป

การปฏิเสธอาหารของผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาทำให้ทางตรวจคนเข้าเมืองอนุญาตให้กลุ่มอาสาสมัครมุสลิมทำเข้าไปเสริม รวมถึงเข้าไปแจกจ่ายอาหารให้กับผู้ต้องกักในเวลาต่อมา อาหารที่แตกต่างไปจากเดิม และมาจากมือของอาสาสมัครมุสลิมที่นำไปให้พวกเขาภายในห้องกักมีทำให้ผู้ต้องกักเริ่มทานอาหารขึ้นมาบ้าง เป็นความไว้วางใจและความหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากมือของพี่น้องมุสลิม นอกเหนือไปอาหารทางกายภาพที่มีคุณภาพ และประกอบไปด้วยเนื้อ ผัก ขนมหรือผลไม้และสารอาหารที่ครบตามที่องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น กำหนดมาในแต่ละมื้อมากขึ้น ยังรวมถึงการผ่อนผันการควบคุมที่ห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองแยกพวกเขาออกจากพี่น้องมุสลิมภายนอก ที่เขาจะขอร้องให้ช่วยเพิ่มเติมทั้งให้ติดต่อญาติพี่น้องของตน หรือของใช้ที่พวกเขาต้องการ แต่กลุ่มอาสาสมัครก็จำกัดการให้ความช่วยเหลืออยู่เพียงแค่อาหาร ของใช้พื้นฐาน และสิ่งของทางศาสนา เช่น เสื้อผ้า หมวก ผ้าที่ใช้ในการละหมาด

การสนับสนุนอาหารจากกลุ่มอาสาสมัครมุสลิมที่เข้าไปเสริมให้กับผู้ต้องกักชาวโรฮิงยากลายเป็นอาหารหลักที่อาศัยทั้งเงินบริจาคของพี่น้องมุสลิม และงบประมาณสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น ภายใต้ปริมาณอาหารที่ถูกกำหนดมาให้ แม้บางช่วงจะไม่มีเงินบริจาคและงบประมาณสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นจนต้องลดอาหารเหลือเพียงวันละ 1 มื้อ และ 2-3 วันต่อสัปดาห์ก็ตาม แต่ผู้ต้องกักชาวโรฮิงยายอมที่จะอดทนการกินข้าวจากผู้รับเหมาภายนอกของด่านตรวจคนเข้าเมือง

5.4 สรุป

ในสภาพของการใช้อำนาจตามกฎหมายที่มุ่งให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประชากรที่มีลักษณะในเฉพาะ เช่น ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ที่ประสิทธิภาพในการใช้อำนาจเหล่านี้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายในประสบการณ์ การตีความของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และการสร้างสำนึกตัวตนของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาขึ้น ยังรวมถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจไม่ได้มีเพียงลักษณะของการเป็นผู้กระทำ และผู้ถูกระทำที่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานะได้ตลอดเวลาเท่านั้น ข้อเสนอที่ Ong ให้พิจารณาเพิ่มเติมคือความซับซ้อนในความสัมพันธ์ของอำนาจระหว่างผู้กระทำการต่างๆ ทั้งของรัฐชาติ และอื่นๆ ที่รัฐต้องเผชิญหน้า ต่อร่องกันบนความแตกต่างทางคุณค่าหลักการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่ผู้กระทำในการแสดงของอำนาจเหล่านี้ ผู้ใช้อำนาจที่หลากหลายจึงไม่สามารถปฏิบัติได้ตามหลักการและคุณค่าที่เป็นพื้นฐานของอำนาจได้อย่างเต็มที่

ขณะที่ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรระหว่างประเทศและอื่นๆ จึงต่างอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมภายใต้อำนาจ และคุณค่าของตนที่ถูกจำกัดจากการประนีประนอมต่อรองมาแล้ว ยังต้องเผชิญกับความสามารถ ประสบการณ์ในการทำความเข้าใจแนวทาง คำสั่งของผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงความสามารถในการปฏิบัติการ ประสบการณ์ที่ไม่ได้ถูกจำกัดควบคุมอยู่ภายในการใช้อำนาจตามระเบียบอำนาจสมัยใหม่ใดๆ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกระเบียบการเมืองของรัฐ ความพยายามของอำนาจจึงมีลักษณะของความพยายามที่ขยายการใช้อำนาจเข้าไปกำกับควบคุมพื้นที่ และชีวิตที่ยังอยู่ภายนอกอำนาจรัฐซึ่งเป็นการเผชิญกับโต้ตอบกับปฏิบัติการของชีวิต

ปฏิบัติการและความสามารถของชีวิตคนไร้รัฐที่แสดงออก เมื่อต้องเผชิญกับอำนาจอื่นๆ มาจากความสามารถพื้นฐานของชีวิตที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะของชีวิตสมัยใหม่ใดๆ เช่น การต่อต้านที่เกิดขึ้นภายในห้องกักที่กลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยปกติภายใต้ความพยายามควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ การเลือกเผชิญกับการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่หลากหลายก็ถูกเปลี่ยนแปลง หลบหลีกและถูกเลือกใช้จากคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาอย่างน่าสนใจ รวมถึงอำนาจศีลธรรม คุณค่าภายในสังคมที่ดำรงอยู่ในชีวิตทางศาสนา วิถีอิสลามที่ได้พยายามกำกับชีวิตทางสังคมและประกอบสร้างให้พวกเขาเป็นชีวิตขึ้นมาในปัจจุบัน ก็ไม่สามารถถูกพรากออกจากชีวิตได้และพร้อมที่จะเชื่อมพวกเขาเข้ากับโลกของมุสลิมได้ในทุกครั้งที่มีโอกาส

แต่ภายในความสัมพันธ์ที่มีการต่อรองกันระหว่างอำนาจที่หลากหลายนั้น การประนีประนอมระหว่างอำนาจสามารถนำไปสู่การกีดกันที่แม้คุณค่าสากลในความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิมนุษยชนยังต้องถูกจำกัดไว้เฉพาะกลุ่ม และยังได้รับการยกเว้นการปกป้องคุ้มครองกลุ่มชาวโรฮิงยา

ไม่ได้อยู่ภายในเงื่อนไข ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือความสามารถและปฏิบัติการของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา จะต่อรองได้ รวมถึงการเป็นผู้ถูกนำเสนอภายในรายงานของสื่อมวลชนในปัจจุบัน

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ภายในประเทศไทย คนไร้รัฐชาวโรฮิงยา ยังคงมีสถานะการเป็นคนไร้รัฐที่ติดตัวมา แม้กระทั่งพวกเขาจะอพยพหลบหนีออกมาภายนอกประเทศเมียนมา และยังคงเผชิญกับการใช้อำนาจของรัฐไทยในสถานะอื่นๆ ที่ทำให้พวกเขาเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายซ้อนทับเข้าไปบนการเป็นคนไร้รัฐของพวกเขา แต่การศึกษาคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในพื้นที่จังหวัดระนอง พังงา และสงขลา ระหว่างปี พ.ศ.2557-2558 ที่มีทั้งคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยก่อนหน้าปี พ.ศ.2555 และเพิ่งเดินทางเข้ามาในประเทศไทยภายหลังปี 2556 พบว่า คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยถูกสร้างให้มีสถานะอื่นๆ ที่ไม่ได้มีลักษณะของการกีดกันจากการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายที่หลากหลายภายในของรัฐบาลไทย และรวมถึงสถานะอื่นๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจากองค์กรระหว่างประเทศ และอำนาจทางศีลธรรมของศาสนาอิสลามภายในประเทศไทย

จากการศึกษาคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยขึ้นนี้ผู้เขียนพบว่าข้อสรุปในความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับรัฐ 2 ประการ ประการแรก คือความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของรัฐกับชีวิตมีมากกว่าทางกฎหมาย แม้ว่ารัฐยังคงผูกขาดสถานะทางกฎหมายของการเป็นพลเมือง แต่สถานะความเป็นพลเมืองของรัฐไม่ได้เป็นสถานะทางกฎหมายเดียวที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ ภายในความสัมพันธ์ทางอำนาจที่รัฐใช้ผ่านกฎหมายกับชีวิตของผู้คนไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะการสร้างชีวิตทางการเมืองภายในรัฐสมัยใหม่ในฐานะของการเป็นพลเมือง และกีดกันชีวิตที่ไม่ใช่พลเมืองของตนให้อยู่ภายนอกเท่านั้น รัฐเริ่มขยายกฎหมายและหน่วยงานของตนปกป้องคุ้มครองคนที่ไม่ใช่พลเมืองของตนไปพร้อมๆ กับการคงพยายามที่จะใช้อำนาจและความรุนแรงของตนผลักดันพวกเขาให้ออกอยู่ภายนอกอำนาจของรัฐเช่นกัน ซึ่งได้แสดงให้เห็นความหลากหลาย ไร้เอกภาพภายในการใช้อำนาจของรัฐ ขณะเดียวกันภายใต้สภาพความสัมพันธ์อำนาจที่หลากหลายภายในโลกสมัยใหม่ที่ต่างต่อรอง แข่งขันและพยายามสร้างความร่วมมือ รัฐจึงไม่สามารถที่จะใช้อำนาจและความรุนแรง หรือให้การปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายตามที่ต้องการได้

และประการที่สอง การใช้อำนาจเป็นกระบวนการที่ปรากฏขึ้นจากปฏิบัติการของชีวิต ทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชน พลเมือง และชาวมุสลิม โดยเฉพาะคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ไม่ได้จำเป็นต้องอยู่ภายในระเบียบกฎหมายการเมืองใดๆ แม้ว่าชาวโรฮิงยาถูกทำให้สูญเสียสถานะการเป็นพลเมืองชีวิต แต่พวกเขายังคงมีความสามารถในการสร้างปฏิบัติการขึ้นมา เริ่มจากการเดินทางหลบหนีออกมาประเทศเมียนมาเข้ามาในประเทศไทยของ

ชาวโรฮิงยา ซึ่งเป็นการทำทลายโดยตรงต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลเมียนมาที่พรากความเป็นพลเมืองออกจากชีวิตของชาวโรฮิงยา และเป็นการทำทลายการใช้อำนาจของรัฐบาลไทยในความพยายามควบคุมการเดินทางของผู้คนที่ไม่ใช่พลเมืองของตน ภายใต้ความหลากหลายของอำนาจทั้งภายในรัฐและภายนอก รัฐ ชาวโรฮิงยาก็ยังคงพยายามที่จะเลือกที่จะเข้าสู่กระบวนการใช้อำนาจที่หลากหลายตามความสามารถ เงื่อนไขและความต้องการของตน รวมถึงการหลบหนีจากการปกป้องคุ้มครองของรัฐและเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย เพื่อบรรลุนความต้องการของตน ซึ่งทำให้ชีวิตของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยเป็นความทำทลายของรัฐสมัยใหม่ที่พยายามใช้อำนาจควบคุมชีวิตสมัยใหม่

6.1 การถูกทำให้ไร้รัฐและการดำรงอยู่ภายในรัฐของชาวโรฮิงยา

รัฐบาลเมียนมาพยายามทำให้ชาวโรฮิงยาสูญเสียการเป็นพลเมืองก่อนที่จะมีการแก้ไขกฎหมายความเป็นพลเมือง ในปี พ.ศ.2525 และต่อเนื่องภายหลัง ทั้งการวางโครงสร้างของรัฐที่แยกการควบคุมชาวโรฮิงออกเป็นการเฉพาะ การลบและสร้างประวัติศาสตร์ที่ปราศจากชาวโรฮิงยาในพื้นที่ และการใช้ความรุนแรงในปฏิบัติการการตรวจสอบเอกสารสถานะความเป็นพลเมืองชาวโรฮิงยา ที่นำไปสู่การสถาปนาการกีดกันทางกฎหมายอย่างเป็นทางการอย่างเช่น ภายในประเทศเมียนมา ที่ทำให้การกีดกันทางกฎหมายเป็นเพียงการเสริมการกีดกันให้ชัดเจนขึ้น และในทางตรงกันข้ามที่การกีดกันทางกฎหมายเกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น ขณะที่ความพยายามกีดกันของรัฐภายในพื้นที่ทางสังคมยังไม่ได้มีความสามารถมากพอที่จะตัดความสัมพันธ์ทางสังคมและผลักดันให้คนต่างด้าวชาวโรฮิงยาให้อยู่ภายนอก รัฐ คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยจึงมีสามารถสร้างการยอมรับได้ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ทางกฎหมายของรัฐที่ยังคงถูกปกป้องดูแลอยู่ภายในสังคมไทย

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมาสูญเสียความเป็นพลเมืองของตนภายหลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐ และสังคมภายในประเทศเมียนมา ชาวโรฮิงยาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในอาศัยในดินแดนที่เคยถูกเรียกว่าอาระกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและยังถูกยอมรับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นในรัฐอาระกัน เป็นพลเมืองของประเทศเมียนมาตั้งแต่ภายหลังได้รับเอกราชจนกระทั่งนายพลเน วินทำการยึดอำนาจรัฐบาลนายอู นุ นำแนวนโยบายสังคมนิยมแบบพม่ามาใช้ ยึดธุรกิจของคนเชื้อสายต่างชาติในเมืองทำให้คนเชื้อสายอินเดียและจีนที่เข้ามาในประเทศพม่า เปลี่ยนชื่อรัฐใหม่เป็น “ยะไข่” และเมืองศูนย์กลางของรัฐเป็น “ซิตต่วย” เปลี่ยนคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นในอาระกัน ภายในกฎหมายสัญชาติฉบับปี พ.ศ.2525 เป็น “ชาวยะไข่” รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในหนังสือเรียน และรายการวิทยุภาษาโรฮิงยาของรัฐบาลที่ทำให้ชาวโรฮิงยาในอดีตรัฐอาระกันสูญเสียการเป็นพลเมือง และพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และสังคมจนนำไปสู่การการสำรวจและยึดเอกสารแสดง

สัญชาติตั้งแต่ พ.ศ.2521 ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่ได้การจัดตั้งกลไกการบริหารงานภายในระยะที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ โดยมีการแยกเขตปกครอง 3 เมืองชายแดน ได้แก่ มงคตอร์ บูริตอง และราธิตอง ออกมาเป็นการเฉพาะที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกองทัพพม่าโดยตรงและผลักดันให้ชาวโรฮิงยาอพยพหนีออกนอกประเทศในที่สุด และสุดท้ายการแก้ไขและการบังคับใช้กฎหมายสัญชาติฉบับปี พ.ศ.2525 ภายหลังจากส่งชาวโรฮิงยากลับเมียนมาของรัฐบาลบังคลาเทศที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงกลุ่มชาติพันธุ์ภายในกฎหมายจากเดิมที่กำหนดไว้เป็น “ชาวอาระกัน” ได้เปลี่ยนเป็น “ชาวยะไข่” และจำแนกสถานะความเป็นพลเมืองออกเป็นสามกลุ่มที่ได้ทำให้ชาวโรฮิงยากลายเป็นคนต่างด้าวภายในประเทศบ้านเกิดอย่างเป็นทางการ สูญเสียสิทธิทรัพย์สินภายในรัฐและการถูกบังคับให้อพยพออกจากบ้านเกิดด้วยความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี พ.ศ.2555 การเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมของชาวยะไข่และกลุ่มชาตินิยมพุทธได้นำไปสู่ความรุนแรงระหว่างชาวพุทธและมุสลิม มากกว่า 100,000 คน ไม่มีที่อยู่อาศัย และชาวโรฮิงยาเกือบ 100,000 คน ขึ้นเรืออพยพหลบหนีออกจากเมียนมาข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทยที่พวกเขาถูกปฏิบัติในฐานะคนไร้รัฐเช่นเดียวกับรัฐบ้านเกิด

พวกเขาพยายามอพยพหลบหนีออกจากบ้านเกิดและเข้ามาในประเทศไทยที่เป็นการละเมิดและทำทลายอำนาจของรัฐบาลไทยในการควบคุมการเดินทางเข้ามาของคนต่างด้าวโดยตรง การใช้อำนาจกับคนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาในประเทศผ่านกลไกและอำนาจตามกฎหมายใน 2 แนว คือ การป้องกันคนต่างด้าวไม่ให้หลบหนีเข้ามาในประเทศโดยกองทัพ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในพื้นที่ชายแดน และการจัดการคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาในประเทศตามกฎหมายคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 แต่การเป็นคนไร้รัฐจากบ้านเกิดทำให้ชาวโรฮิงยาเผชิญกับกับการใช้อำนาจของรัฐบาลไทยที่มากกว่าต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน การถูกกองทัพเรือและเจ้าหน้าที่ความมั่นคงของไทยพบก่อน ทำให้ถูกผลักดันให้กลับออกไปนอกอาณาเขตและต้องเสี่ยงอยู่กลางทะเลมากขึ้น โดยโดยที่ไม่สามารถกลับต้นทางได้ การถูกจับได้ภายในก็จะถูกดำเนินคดี ถูกกักขังในห้องกักยาวนานกว่าปีจนผู้ต้องกักชาวโรฮิงยาสมัครใจที่จะถูกผลักดันกลับประเทศที่พวกเขาหนีออกมา

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่อพยพหลบหนีหรือถูกนำพาเข้ามาในประเทศไทยทั้งที่เข้ามาทางบกก่อนปี พ.ศ.2555 และกลุ่มที่เข้ามาทางทะเลภายหลังยังคงไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายที่แตกต่างไปจากภายในประเทศบ้านเกิด พวกเขาถูกปฏิบัติเป็นพลเมืองของเมียนมา และถูกปฏิบัติในฐานะคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองเมื่อเข้ามาภายในประเทศไทย แต่กลไกการใช้อำนาจของรัฐบาลไทยก็ไม่ได้มีประสิทธิภาพและเอกภาพที่ทำให้คนต่างด้าวถูกกีดกันออกไปภายนอกการปกป้องคุ้มครองจากรัฐได้อย่างเด็ดขาด แม้กระทั่งภายในสถานที่ควบคุมกักขังต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาของด่านตรวจคนเข้าเมืองที่ได้แยกคนต่างด้าวออกจากโลกภายนอกมากกว่าเรือนจำ หรือสถานที่ควบคุม

กักขังอื่นๆ ของรัฐ แต่คนต่างด้าวชาวโรฮิงยายังได้รับความคุ้มครองจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยในการเข้าไปดำเนินการเพื่อส่งไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม รวมถึงกลุ่มองค์กรมุสลิมในประเทศที่ไม่ได้อำนาจตามกฎหมายแต่สามารถแทรกแซงและให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาอย่างหลากหลาย ทั้งโดยตรงและผ่านหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐและเอกชน ขณะที่คนต่างด้าวชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐในหน่วยงานอื่นๆ ก็ไม่ได้เป็นการควบคุมกักขัง แต่เป็นการปกป้องดูแลในฐานะของผู้เสียหาย ผู้หญิงและเด็กตามกฎหมายอื่นๆ ที่แตกต่างกันไป รวมถึงคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่สามารถหลบหนีจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ไทยที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากอำนาจเชิงจริยธรรมของศาสนา เช่น อิสลาม ที่ทำให้พวกเขาสามารถแทรกซึมเข้าไปภายใต้อำนาจของรัฐที่ได้รับการยกเว้นจากเสรีนิยมใหม่ที่ทำให้รัฐยอมผ่อนผันให้ต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายในฐานะของการเป็นแรงงานในภาคการผลิตของประเทศ หรือพยายามแทรกตัวเข้าไปในกระบวนการพัฒนาสถานะความเป็นพลเมืองไทยของคนไร้รัฐภายในประเทศ หรือแม้แต่อาศัยอำนาจของขบวนการนอกกฎหมายปกป้องคุ้มครองจากกฎหมายของรัฐ

กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนย่อย1 ระนอง หน่วยงานผู้รับผิดชอบในพื้นที่ชายฝั่งอันดามัน ได้เปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติจากการผลักดันออกนอกประเทศตามกฎหมาย และนโยบายการจัดการคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองที่ไม่สามารถหยุดการหลบหนีเข้ามาในประเทศทางทะเลของชาวโรฮิงยามาเป็นแนวทางการปฏิบัติ ที่มีความเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มกลุ่มผู้หลบหนีทางทะเลชาวโรฮิงยามากขึ้น ทั้งการใช้เกาะใกล้ชายฝั่งเป็นจุดพักก่อนที่จะ “ช่วยเหลือให้ไปต่อ” ในทางทะเลที่เป็นการผลักดันเรือให้ออกไปนอกทะเลของไทยในการปฏิบัติ และการเอื้ออำนวยให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่สามารถเข้ามาถึงชายฝั่งของไทยสามารถเดินทางต่อไปยังประเทศที่สามทางบกได้นั้น แสดงให้เห็นว่าอำนาจตามกฎหมายคนเข้าเมืองและนโยบายการจัดการคนต่างด้าวของรัฐบาลไทยไม่ได้มีความสามารถในการจัดการกับการหลบหนีเข้ามาทางทะเลของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา และความล้มเหลวในการจัดการการอพยพเข้ามาทางทะเลของรัฐบาลไทยกลายเป็นการสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ขบวนการนำพาและค้ามนุษย์ที่พาคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเดินทางเข้ามา และข้ามออกไปอย่างผิดกฎหมาย ขบวนการเหล่านี้ใช้อำนาจความรุนแรงการควบคุมและนำพาคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเข้ามาในประเทศเพิ่มขึ้น โดยอาศัยอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต และนโยบาย กฎหมายของรัฐที่ไม่ได้ให้การปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายแก่คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาเมื่อเข้ามาภายในอาณาบริเวณอำนาจของรัฐไทย

เจ้าหน้าที่รัฐทุจริตร่วมมือกับนักการเมือง และกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นในการช่วยเหลือนำพาชาวโรฮิงยาเข้ามาในประเทศ โดยอาศัยใช้อำนาจตามกฎหมายของตนที่ดูแลความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนในการป้องกันชายแดนกำกับดูแลการเดินทางของคนต่างด้าวก็ตาม แต่ความร่วมมือภายในขบวนการก็ยังเผชิญกับการต่อรองภายในกลุ่มขบวนการ และการใช้อำนาจของ

หน่วยงานรัฐอื่นๆ ที่ใช้อำนาจตามกฎหมาย และแนวนโยบายของรัฐที่แตกต่างออกไป ทั้งจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง 6 สงขลา พยายามปราบปรามขบวนการนำพา และการค้ามนุษย์ต่างด้าวและชาวโรฮิงญาตามนโยบายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของรัฐบาล และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ต้องให้ความช่วยเหลือดูแลแก่ผู้หญิง เด็กและผู้เสียหายชาวโรฮิงญา ขณะพี่น้องมุสลิมชาวไทยก็ได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือโดยไม่ได้คำนึงถึงสัญชาติและสถานะทางกฎหมายใดๆ ซึ่งทำให้การใช้อำนาจของรัฐตามกฎหมายคนเข้าเมืองในการป้องกันการหลบหนีเข้ามาของคนต่างด้าวไม่สามารถทำได้ดังที่รัฐต้องการ

รัฐบาลไทยยังต้องเผชิญกับการแทรกแซงจากอำนาจภายนอกอื่นๆ ทั้งที่มาจากรัฐชาติอื่นๆ และมาจากกลุ่มทางสังคมภายในประเทศของตน การแทรกแซงจากรัฐชาติอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างรัฐต่อรัฐ รัฐชาติอื่นๆ ยังสามารถแทรกแซงผ่านปฏิบัติการขององค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานอยู่ภายในประเทศ โดยเฉพาะสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยและสหประชาชาติ (UNHCR) และองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่น (IOM) ที่เข้ามาดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงญาที่ถูกจับกุมและอยู่ในระหว่างกระบวนการคัดแยกและดำเนินการตามกฎหมายของไทย คนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาทางทะเลที่ถูกจำแนกเป็น “ชาวโรฮิงญา” จากประเทศเมียนมาและถูกควบคุมตัวเพื่อรอการดำเนินการตามกฎหมายอยู่ภายในกึ่งกักขังของด่านตรวจคนเข้าเมือง และสถานที่ดูแลของ พม. จะได้รับอนุญาตให้ได้รับการสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ จัดทำประวัติและส่งตัวไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามในฐานะของการเป็นผู้ลี้ภัยโดยพฤตินัย (De facto Refugee) หากผู้ต้องกักชาวโรฮิงญายินยอม และรัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นประเทศที่เสนอตัวรับผู้อพยพผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาที่ถูกควบคุมอนุญาตให้เข้าไปตั้งถิ่นฐานได้ ซึ่งก็มีเพียงผู้ต้องกักชาวโรฮิงญาจำนวนไม่มากที่ตัดสินใจไปประเทศที่สาม ส่วนมากยังคงรอการผลักดันออกนอกประเทศเพื่อหาทางเดินทางต่อไปมาเลเซีย หรือยังรอดัดตัดสินใจพร้อมกับครอบครัวของตน

การที่รัฐบาลเมียนมาทำให้ชาวโรฮิงญาสูญเสียความเป็นพลเมือง ไม่ได้ทำให้กลายเป็นชีวิตที่เปลือยเปล่าอย่างสิ้นเชิง แต่กระนั้นก็ดีก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงการปรากฏขึ้นของระเบียบกฎหมายของรัฐที่ปฏิบัติการบนชีวิตของผู้คน (Agamben 1998) ความเป็นคนไร้รัฐของพวกเขา ก็เป็นสถานะหนึ่งของชีวิตที่ถูกสร้างขึ้นภายในความสัมพันธ์ภายในกฎหมายของรัฐใหม่ โดยเฉพาะภายในประเทศเมียนมา สถานะการเป็นคนไร้รัฐอาจถูกทับซ้อน หรือซ้อนทับลงบนสถานะอื่นๆ รวมถึงการเป็นคนไร้รัฐภายในสภาพเงื่อนไขทางสังคมเฉพาะก็เป็นการอนุญาตให้อำนาจของรัฐหรืออื่นๆ แสดงความเป็นองค์อำนาจสูงสุดเหนือชีวิตในการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตที่ไม่ต้องรับผิดชอบ

ขณะที่ Hansen & Stepputat (2009) ฉะนั้นอำนาจอธิปไตยของรัฐจึงไม่ได้เป็นเพียงอำนาจเดียวที่สามารถปฏิบัติบนชีวิตของผู้คนอีกต่อไป

อำนาจภายในความสัมพันธ์ในโลกลสมัยใหม่มีอำนาจที่หลากหลาย (Ong, 2006) และรัฐไม่ได้สามารถผูกขาดอีกต่อไป และความสามารถที่หลากหลายของชีวิตที่แสดงให้เห็นผ่านการศึกษาด้วยวิธีการชาติพันธุ์วรรณา ไม่ได้ทำให้ชีวิตอยู่ในสถานะของผู้ถูกกระทำแต่อย่างใด แต่ก็เห็นว่า การไม่ให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยของรัฐและองค์อำนาจอื่นที่ยังคงสามารถใช้ความรุนแรงได้ในปัจจุบันเป็นความละเอียดที่สำคัญ โดยเฉพาะในรัฐชาติสมัยใหม่ที่ยังคงเผชิญกับความรุนแรง สงคราม และอื่นๆ ที่อำนาจสมัยใหม่ในการจัดการประชากรกลุ่มเฉพาะไม่สามารถปฏิบัติการได้อย่างเต็มที่ ฉะนั้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับชีวิตจึงจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ดังกล่าวเพิ่มอีกอย่างน้อย 2 ประการ คือ หนึ่งการพิจารณาอำนาจรัฐและองค์อำนาจอื่นๆ ทามกลางความสัมพันธ์ในโลกลสมัยใหม่ที่ต้องเผชิญกับอำนาจอื่นๆ ทั้งจากรัฐชาติอื่น องค์การระหว่างประเทศ กลุ่มองค์กรที่อาศัยอำนาจทางศีลธรรมสากลต่างๆ เช่น กลุ่มองค์กรสิทธิมนุษยชนและองค์กรศาสนา และสองความสามารถของชีวิต ซึ่งไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในอำนาจสมัยใหม่ที่มีผู้จัดการประชากรกลุ่มเฉพาะ แต่เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะเลือกใช้หรือไม่ใช้อำนาจใดๆ ในการต่อรอง ปรับเปลี่ยนหรือแม้กระทั่งสร้างความสัมพันธ์กับอำนาจอื่นๆ ขึ้นมาใหม่

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยไม่ได้ถูกทำให้เป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองแต่อย่างใด พวกเขายังถูกทำให้มีสถานะทางกฎหมายอื่นๆ แตกต่างไปตามอำนาจของกฎหมายที่หน่วยงานของรัฐต่างกระทำการในนามของกฎหมายนั้นแล้ว ความเป็นมุสลิมที่ไม่ถูกแบ่งแยกด้วยสถานะทางกฎหมาย และสัญชาติของรัฐสมัยใหม่ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในการเข้าไปแทรกแซงการใช้กฎหมายของรัฐในหลายระดับ ทั้งการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐเองหรือการดำเนินการด้วยตัวเอง เพื่อให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกจับกุมได้ในประเทศไทยได้รับการปกป้องคุ้มครอง การเรียกร้องของท่านจุฬาราชมนตรีที่ขอให้รัฐบาลหยุดการผลักดันชาวโรฮิงยาออกนอกประเทศ กลุ่มและองค์กรของชาวมุสลิมจำนวนมากที่เข้าไปช่วยเหลือและติดตามการให้ความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ และการให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่ผู้หลบหนีเข้าเมือง/ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยาของชุมชนและชาวบ้านมุสลิมในหลายพื้นที่ของประเทศไทยที่เป็นเส้นทางและพื้นที่หลบซ่อนในระหว่างการเดินทางข้ามชายแดน และรวมถึงกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) และองค์กรอื่นๆ ที่เป็นสมาชิก องค์กรพัฒนาเอกชนภายในประเทศเหล่านี้ทำงานให้ความช่วยเหลือแก่ประชากรที่ไม่ได้มีสัญชาติไทยอยู่แล้ว ที่รวมถึงชาวโรฮิงยาในฐานะของการเป็นมนุษย์ที่อยู่เหนือลิติตตามกฎหมายของพลเมืองภายในรัฐสมัยใหม่

องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชนพยายามช่วยเหลือคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา เมื่อหน่วยงานของรัฐเริ่มใช้อำนาจและดำเนินกระบวนการตามตามกฎหมาย เช่น กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์พ.ศ.2551 หรือแม้แต่กฎหมายคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 เมื่อคนต่างด้าวไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกนำพาเข้ามาในประเทศถูกจับกุมก็จะเผชิญกับกระบวนการคัดแยกตามกฎหมายใหม่และได้รับการปกป้องคุ้มครองในสถานะผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เมื่อเริ่มพบว่ามีการกักขังหญิงหนีเยวเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะในพื้นที่ของจังหวัดพังงาที่เจ้าหน้าที่ในอำเภอตะกั่วป่าเริ่มทำการสัมภาษณ์และคัดแยกผู้ที่คาดว่า เป็นผู้เสียหายออกจากกลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก และตามมาด้วยการสัมภาษณ์คัดแยกหลังการจับกุมในอีกหลายจังหวัด ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เหล่านี้จะได้รับสิทธิให้อยู่ภายในประเทศเป็นการชั่วคราว ภายใต้สถานที่ดูแลของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง (พม.) ของรัฐ ทั้งบ้านพักเด็กและครอบครัวฯ และสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพฯ เช่นเดียวกับผู้หญิง เด็กต่างด้าวที่อายุไม่ถึง 18 ปี ที่แม้จะไม่ได้เป็นผู้เสียหายแต่ก็ได้รับการส่งต่อไปอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภายใต้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เช่นกัน

อำนาจตามกฎหมายที่หลากหลาย องค์กรระหว่างประเทศ และอื่นๆ ที่พยายามทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยมีสถานะแตกต่างออกไปจากเป็นคนไร้รัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเหล่านี้ซับซ้อนมากขึ้นในโลกสมัยใหม่ตามที่ Ong (2006) ได้เสนอให้พิจารณาความสัมพันธ์ของอำนาจใน 2 ประการ ประการแรกรัฐไม่ได้ผูกขาดความสัมพันธ์ทางอำนาจกับชีวิตอีกต่อไป อำนาจรัฐและองค์อำนาจอื่นๆ ต้องเผชิญกับอำนาจอื่นๆ ทั้งจากรัฐชาติอื่น องค์กรระหว่างประเทศ กลุ่มองค์กรที่อาศัยอำนาจทางศีลธรรมสากลต่างๆ เช่น กลุ่มองค์กรสิทธิมนุษยชนและองค์กรศาสนา และประการที่สองไม่ควรละเลยความสามารถของชีวิตที่แสดงให้เห็นผ่านการศึกษาด้วยวิธีการชาติพันธุ์วรรณาไม่ได้ทำให้ชีวิตอยู่ในสถานะของผู้ถูกกระทำแต่อย่างเดียว ความสามารถของชีวิตซึ่งไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายในอำนาจสมัยใหม่ที่มุ่งจัดการประชากรกลุ่มเฉพาะ แต่เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะเลือกใช้หรือไม่ใช้อำนาจใดๆ ในการต่อรอง ปรับเปลี่ยนหรือแม้กระทั่งสร้างความสัมพันธ์กับอำนาจอื่นๆ ขึ้นมาใหม่ แต่ก็กระนั้นข้อเสนอการพิจารณาอำนาจก็ไม่ควรละเลยการไร้เอกภาพภายในอำนาจของรัฐและการดำรงอยู่ของอำนาจอธิปไตยของรัฐและองค์อำนาจอื่นที่ยังคงสามารถใช้ความรุนแรงได้ในปัจจุบันเป็นความละเอียดที่สำคัญ

อำนาจของรัฐยิ่งแสดงให้เห็นถึงความไร้เอกภาพ เมื่อรัฐนั้นต้องใช้อำนาจอย่างยืดหยุ่นในการจัดการต่อรองกับอิทธิพลและอำนาจภายนอกรัฐชาติของตน ด้วยการทำให้อำนาจอธิปไตยของตนมีหลากหลายยืดหยุ่นตามกลุ่มประชากรและดินแดนเฉพาะที่รัฐต้องการ Ong (2006)

ที่นอกเหนือไปจากการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษของรัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือการผ่อนผันแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในการทำงานในประเทศไทยได้ของไทยแล้ว การปกป้องและให้สิทธิการอยู่ในประเทศแก่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้กลายเป็นเงื่อนไขของรัฐที่ทำให้ไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายควบคุมคนเข้าเมืองของรัฐต่อคนต่างด้าวเข้าหลบหนีเข้าเมืองได้อย่างปกติ และอำนาจของหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ในการดูแลกลุ่มประชากรเฉพาะของตนทั้งการดูแล “ผู้หญิง” “เด็ก” และ “ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์” ที่อยู่บนพื้นฐานของอำนาจและกฎหมายที่แตกต่างไปจากกฎหมายคนเข้าเมืองก็ทำให้หน่วยงานที่ใช้อำนาจตามกฎหมายที่แตกต่างๆ กันต้องหาทางประนีประนอมระหว่างกันมากขึ้น

แม้กระนั้น คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาไม่ได้ยอมรับการถูกระทำภายใต้อำนาจเท่านั้น ให้มีเป็นคนไร้รัฐ คนต่างด้าวหลบหนีเข้ามาผิดกฎหมาย หรือเป็นเพียงผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แต่พวกเขาพยายามที่จะความสามารถทั้งการเข้าถึงสถานะทางกฎหมายภายในประเทศไทย การใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมเข้าถึงการกระบวนการสำรวจเพื่อขึ้นทะเบียนเป็น “ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน” หรือ “แรงงานต่างด้าว” และใช้สถานะที่สร้างขึ้นหรือถูกสร้างขึ้นตามกฎหมายคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการทั้งการพยายามเข้ามามีสถานะภายในระเบียบกฎหมายของรัฐและเคลื่อนไหวอยู่ภายนอกระเบียบกฎหมาย อับดุลเม็ยะ ชาวโรฮิงยาที่เข้ามาในประเทศไทยมากกว่า 30 ปีพยายามช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามขบวนการฯ ทั้งการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวของขบวนการ ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ไทยวางแผนจับกุม ทลายค่ายพักของขบวนการ ช่วยเป็นล่ามในกระบวนการคัดแยก และชักชวนให้ชาวโรฮิงยาในขบวนการฯ เปลี่ยนใจมาเป็นพยานให้กับเจ้าหน้าที่ ขณะที่ชาวโรฮิงยาในขบวนการฯ กลับพยายามทำให้การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ล้มเหลว เพื่อที่จะได้นำพาชาวโรฮิงยาอื่นๆ มาอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของขบวนการ ชาวโรฮิงยาในขบวนการฯ ที่ถูกจับได้ระหว่างการนำพาชาวโรฮิงยาในประเทศไทยอาศัยความไม่พร้อมในการคัดแยกตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ทำให้ตนเองกลายเป็นผู้เสียหาย เพื่อจะติดตามและนำพาชาวโรฮิงยาหลบหนีออกมาภายหลังเมื่อมีโอกาส

รวมถึงการไม่ยอมจำนนอยู่ภายในกระบวนการของอำนาจทั้งตามกฎหมาย และขององค์กรอื่นๆ คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจำนวนหนึ่งพยายามที่จะหลบหนีในระหว่างที่พวกเขาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลทั้งหน่วยงานของรัฐบาลไทยและขบวนการฯ เป็นการโต้ตอบกับการใช้อำนาจตามกฎหมายของรัฐ และความรุนแรงของขบวนการฯ ที่ไม่ได้รับการยอมรับจากคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา การควบคุมดูแลคนไร้รัฐของหน่วยงานรัฐทั้งที่มีสถานะเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ภายในสถานะที่ดูแลของ พม. หรือเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองภายในห้องกักของด่านตรวจคนเข้าเมืองเป็นไปอย่างไม่มี

กรอบระยะเวลาและเป้าหมายที่ชัดเจนว่า พวกเขาจะได้ไปอยู่กับครอบครัวญาติมิตรเมื่อไหร่ จะมีสถานะทางกฎหมายภายหลังอย่างไร ซึ่งก็ทำให้คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาที่ถูกควบคุมภายในสถานที่และในสถานะทางกฎหมายที่แตกต่างกันนั้นไม่ได้รู้สึกว่าจะแตกต่างกัน และความรู้สึกที่กลับมีเหมือนกัน คือต่างรู้สึกว่าการถูกขังไว้ “ขังไว้” ไม่ต่างกัน ขณะที่การหลบหนีออกจากขบวนการฯ เกิดขึ้นเมื่อขบวนการฯ ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขาได้ทั้งจากการปฏิเสธข้อตกลงเดิม การไม่สามารถจ่ายเงินเพิ่มเติมที่ถูกเรียกภายหลังเข้ามาในประเทศและเริ่มใช้ความรุนแรงควบคุม โดยไม่คำนึงถึงชีวิตของชาวโรฮิงยาที่ต่อมาได้เป็นการบังคับหลอกลวงให้เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ต้นทางในบริเวณชายแดนเมียนมา บังคลาเทศ แต่กระนั้นขบวนการฯ ที่ไม่ได้ใช้อำนาจเกินเลยไปจากความสามารถของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยา หรือครอบครัวญาติมิตรพวกเขาจะตอบสนองได้ ไม่มีการเรียกค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมระหว่างการเดินทาง หรืออาจจะสามารถจ่ายเพิ่มเติมได้ ขบวนการฯ เหล่านี้ก็ยังคงเป็นทางเลือกที่พวกเขายังคงสมัครใจหากต้องการเดินทางออกไปนอกประเทศบ้านเกิดเพื่อชีวิตที่ดีกว่า

คนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจึงแตกต่างไปจากผู้อพยพชาวกัมพูชาที่ Ong (2003) ได้ศึกษาไว้ที่แม้จะให้ภาพของการเป็นผู้กระทำการของผู้อพยพชาวกัมพูชา แต่ก็ยังถูกจำกัดอยู่ภายในกระบวนการใช้อำนาจของรัฐที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบเดิมของผู้กระทำกับถูกกระทำที่กลับด้านเท่านั้น ปฏิบัติการของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในประเทศไทยที่ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายในกระบวนการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ หรืออำนาจการจัดการประชากรกลุ่มเฉพาะของหน่วยงานรัฐ องค์กรระหว่างประเทศที่พยายามใช้อำนาจในการปกป้องคุ้มครองในฐานะผู้ลี้ภัยเท่านั้น การหลบหนีหรือแฝงตัวอยู่ภายในสถานที่คุ้มครองเด็ก ผู้หญิง ผู้เสียหายที่รัฐจัดหาให้ การปฏิเสธสถานการณ์เป็นผู้ลี้ภัยที่จะได้รับการปกป้องดูแลจากองค์กรระหว่างประเทศ การเลือกที่จะถูกส่งกลับออกนอกประเทศเพื่อกลับไปหาขบวนการนำพาในการช่วยเหลือให้เดินทางข้ามชายแดนไปยังเป้าหมายของตน ได้แสดงให้เห็นปฏิบัติการของคนไร้รัฐที่ไม่ได้จำกัดอยู่ภายในกระบวนการอำนาจสมัยใหม่ใดๆ

ปฏิบัติการ หรือการต่อต้านของชีวิตที่อยู่นอกเหนือกระบวนการของอำนาจ หรือแม้กระทั่งอยู่นอกของระเบียบกฎหมายของรัฐใดๆ จำเป็นที่จะต้องได้รับการพิจารณาใหม่ที่มาจากความสามารถพื้นฐานของชีวิตที่อยู่นอกเหนือกระบวนการ ปฏิบัติการของอำนาจภายในระเบียบกฎหมายการเมืองใดๆ ที่ทำให้แม้กระทั่งการมีสถานะของการเป็นพลเมืองของรัฐที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองก็เป็นความพยายามของอำนาจรัฐในการควบคุมและจำกัดความสามารถของชีวิตให้อยู่ภายในรัฐและกระแสโลกาภิวัตน์ที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้อำนาจของรัฐ (De Genova, & Peutz, 2010)

การเป็นคนไร้รัฐและการเลือกชีวิตที่อยู่ภายนอกกฎหมาย หรือการปกป้องคุ้มครองใดๆ จากรัฐของชาวโรฮิงยาจึงเป็นการใช้ความสามารถพื้นฐานของชีวิตของตนในการแสวงหาชีวิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตนที่ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐใดๆ และยังคงแสดงให้เห็นว่าการให้สถานะความเป็นพลเมืองของรัฐทั้งจากระเบียบกฎหมายภายในรัฐ จากศีลธรรมสากลที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับของสิทธิของการมีชีวิตภายในรัฐ เช่น การเป็นผู้ลี้ภัย หรือไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ ยังคงอยู่ห่างไกลจากเป้าหมายในการปกป้อง คุ้มครองและพัฒนาชีวิตในฐานะที่เป็นทั้งที่มาและเป้าหมายในการใช้อำนาจของชุมชนการเมืองภายในยุคสมัยปัจจุบัน

ขณะเดียวกันที่ความเป็นพี่น้องมุสลิมที่อยู่บนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม ที่มีความเป็นสากลภายในประเทศที่ไม่ใช่อิสลามอย่างเช่น ในประเทศไทยกลับสามารถแสดงบทบาทและให้การปกป้องคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาในฐานะของการเป็นพี่น้องมุสลิมที่ไม่ได้มีความแตกต่างระหว่างชาวโรฮิงยาจากเมียนมากับชาวมุสลิมในประเทศไทย และยังสามารถต่อรองกับอำนาจของรัฐสมัยใหม่ในการยกเว้นการใช้อำนาจของรัฐและองค์กระหว่างประเทศอื่นๆ ในการปกป้องคุ้มครองคนไร้รัฐได้อย่างสร้างสรรค์และท้าทาย ท่ามกลางการพยายามแบ่งแยกความเป็นพี่น้องภายในโลกอิสลามภายในรัฐชาติสมัยใหม่ปัจจุบัน

6.2 สรุป

รัฐยังคงมีความสามารถในการใช้อำนาจตามกฎหมายผ่านชีวิตของผู้คน การกำกับควบคุมชีวิตให้แยกออกจากพื้นที่ของระเบียบกฎหมายปกติท่ามกลางอำนาจอื่นๆ ภายในสังคมที่พร้อมจะแทรกแซงการใช้อำนาจของรัฐในวิธีการต่างๆ ที่ทำให้รัฐไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายได้อย่างที่ต้องการ ความสำเร็จในประเทศเมียนมาในการการกีดกันชาวโรฮิงยาเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจที่มากกว่าทางกฎหมาย และการเป็นพลเมืองของรัฐ การสร้างการกีดกันทางประวัติศาสตร์และทางสังคมของรัฐบาลเมียนมาที่เกิดขึ้นพร้อมกับการใช้ความรุนแรงของรัฐต่อชาวโรฮิงยาในประเทศเมียนมาทำให้ชาวโรฮิงยาถูกผลักให้ไปอยู่ในพื้นที่นอกกฎหมายและถูกทอดทิ้งจากสังคมภายในประเทศเมียนมา ซึ่งแตกต่างไปจากการกีดกันต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองของไทยที่เป็นเพียงการกีดกันคนต่างด้าวไร้รัฐไม่ให้เข้ามาและพยายามควบคุมการเดินทางของคนต่างด้าวเท่านั้น ขณะที่คนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายก็ยังสามารถผ่อนผันให้ทำงานในประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐก็ถูกแทรกแซงจากทั้งอำนาจนอกระเบียบกฎหมายและอำนาจทางจริยธรรมในสังคมที่ทำให้การกีดกันทำได้เพียงภายในกรอบการปฏิบัติงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองตามกฎหมายคนเข้าเมืองเท่านั้น

ชาวโรฮิงยาในประเทศไทยยังคงไม่ได้มีสถานะทางกฎหมายที่แตกต่างไปจากภายในประเทศบ้านเกิด พวกเขาถูกปฏิบัติในฐานะคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง แต่กลไกการใช้อำนาจของรัฐก็ไม่ได้มีประสิทธิภาพและเอกภาพที่ทำให้คนต่างด้าวถูกกีดกันออกไปภายนอกการปกป้องคุ้มครองจากรัฐได้อย่างเด็ดขาด แม้กระทั่งภายในสถานที่ควบคุมกักขังต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงยาของด่านตรวจคนเข้าเมือง ที่ได้แยกคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้ามาออกจากโลกภายนอกมากกว่าเรือนจำหรือสถานที่ควบคุมกักขังอื่นๆ ของรัฐ แต่คนต่างด้าวชาวโรฮิงยายังได้รับความคุ้มครองจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยในการเข้าไปดำเนินการเพื่อส่งไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สาม รวมถึงกลุ่มองค์กรมุสลิมในประเทศที่ไม่ได้มีอำนาจตามกฎหมาย แต่ก็สามารถแทรกแซงและให้ความช่วยเหลือชาวโรฮิงยาอย่างหลากหลายทั้งโดยตรงและผ่านหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐและเอกชน ขณะที่คนต่างด้าวชาวโรฮิงยาที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐในหน่วยงานอื่นๆ ก็ไม่ได้เป็นการควบคุมกักขัง แต่เป็นการปกป้องดูแลในฐานะของผู้เสียหาย ผู้หญิงและเด็กตามกฎหมายอื่นๆ ที่แตกต่างกันไป

ความสามารถของชีวิตที่ถูกกละเลยจาก Agamben (1996) หรือที่ Ong (2006) ที่ได้พยายามแสดงให้เห็นมากขึ้นนั้นก็ยังไม่ใช่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจความสามารถของชีวิตที่อยู่ภายนอกกระบวนการของอำนาจใดๆ ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาความสามารถของชีวิตก็ไม่ควรถูกจำกัดอยู่ในกระบวนการของอำนาจใดๆ การหลบหนีของคนไร้รัฐชาวโรฮิงยาจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่ไทย การปฏิเสธการคุ้มครองจากรัฐสมัยใหม่ภายในรัฐ การเลือกที่อยู่ภายในการปกป้องคุ้มครองจากรัฐบาลเชิงจริยธรรมของศาสนาสากล เช่น อิสลาม การเลือกที่จะเป็นคนไร้รัฐ หรือเลือกที่จะเดินทางข้ามชายแดนของรัฐร่วมกับขบวนการนอกกฎหมาย คือความท้าทายของชีวิตต่อความพยายามในการใช้อำนาจภายในรัฐในการควบคุมชีวิตผู้คนให้อยู่ภายในระเบียบการเมืองในปัจจุบันที่จำเป็นต้องได้รับการทบทวนเพิ่มเติมต่อไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). *พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ปิยะนุช ปิ้ว. และเจษฎา มีบุญลือ. (2552). *ปัญหาโรฮิงยากับแนวทางการแก้ไข*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

บทความวารสาร

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). การจัดระบบคนไร้รัฐบริบทประเทศไทย. *ประชากรและสังคม 2554 : จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ฐิรวุฒิ, เสนาคำ. (2547). อรชุน อัปผาดุริย กับ มโนทัศน์ ท้องถิ่น ข้ามท้องถิ่น (Translocalities). *รัฐศาสตร์สาร*; 25, (หน้า 103 – 149).

วิทยานิพนธ์

อดิศร เกิดมงคล. (2555). *แรงงานข้ามชาติชาวปะโอจากพม่าในกรุงเทพฯ: ชีวิตข้ามพรมแดนบนพื้นที่ของอำนาจและการต่อรอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, สาขาวิชามานุษยวิทยา.

สามารถ อยู่เจริญ. (2547). *การบังคับใช้กฎหมายตามมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน. (2559). ประวัติความเป็นมาของ กอ.รมน. สืบค้นจาก <http://www.isoc.go.th/index.php/about-isoc/history>

- โต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรา. (5 กุมภาพันธ์ 2552). ลีแกแต่ไม่ลับ...เปิดรายงานหน่วยมั่นคงกรณี
โรฮิงยา. สืบค้นจาก <http://prachatai.org/journal/2009/02/19914>
- ปริญญา ประหยัดทรัพย์. (2555). 22 ประตูสู่ความสุขแห่งชีวิต. สืบค้นจาก
http://www.skthai.org/articles/41941768/144179_1301037096
- ผู้จัดการ Online. (18 สิงหาคม 2554). กอ.รมน.ร่วมวางแผนสกัดโรฮิงยาอพยพทางทะเล, สืบค้นจาก
<http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9540000103586&TabID=1&>
- ผู้จัดการ Online. (13 มีนาคม 2556). “ทัพเรือ” ย้ำเป็นไปไม่ได้สังหารชาวโรฮิงยา ยันเน้นช่วยเหลือ
ด้านมนุษยธรรม สืบค้นจาก
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9560000031142>
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2552). สถานการณ์ด้านคนไร้รัฐคนไร้สัญชาติในภาคเหนือของ
ประเทศไทย: คืออะไร? ควรจัดการอย่างไร?, สืบค้นจาก
http://www.archanwell.org/autopage/print.php?t=1&s_id=464&d_id=467&page=1

Books and Book Articles

- Agamben, G. (1998). *Homo sacer: Sovereign power and bare life*. Stanford University Press.
- (1999). *Remnants of Auschwitz: The witness and the archive*. Trans Daniel Heller-Roazen. New York: Zone Books.
- (2005). *State of Exception*. Kewin Attel (trans.), University of Chicago Press.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: cultural dimensions of globalization* (Vol. 1). University of Minnesota Press.
- Aretxaga, B. (1995). Dirty protest: symbolic overdetermination and gender in Northern Ireland ethnic violence. *Ethos* Vol. 23, No. 2, p. 123-148. American Anthropological Association
- Buchanan, F. (1799). A comparative vocabulary of some of the languages spoken in the Burma Empire. *Asiatick Researches or Transactions of the Society*

- instituted in Bengal for inquiring into the History and Antiquities, the Arts, Sciences and Literature of Asia*, 5, 219-240. Asiatic Society of Bengal.
- Chakravarti, N. R. (1971). *The Indian minority in Burma: the rise and decline of an immigrant community*. Oxford University Press for the Institute of Race Relations, London.
- Chan, A. (2005). The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar). *SOAS Bulletin of Burma Research*, 3(2), 396-420.
- (2011). Burma's Western Border as Reported by the Diplomatic Correspondence (1947-1975). *The Kanda journal of global and area studies*, 2, 1-14.
- Chatterji, S. K. (1926). *The Origin and Development of the Bengali Literature, Volume II*. Calcutta: D. Mehra, Rupa & Co (1975 edition).
- De Genova, N. (2002). Migrant "illegality" and deportability in everyday life. *Annual review of anthropology*, 419-447.
- De Genova, N. & Peutz, N. (2010). *The deportation regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Duke University Press.
- Farzana, K. F. (2011). *Forced Migration and Statelessness: Voices and Memories of Burmese Rohingya Refugee in Bangladesh*. National University of Singapore.
- Fealy, Gy. (2009). Islam in Southeast Asia. *Contemporary Southeast Asia*, 2, 157-175.
- Foucault, M., Burchell, G., Gordon, C., & Miller, p. (1991). *The Foucault effect: Studies in governmentality*. University of Chicago Press.
- Grundy-Warr, C. & Wong, E. (1997). Sanctuary under a plastic sheet—the unresolved problem of Rohingya refugees. *IBRU Boundary and Security Bulletin*, 5(3), 79-91.
- Hansen, T. B. and Stepputat, F. (Eds.). 2009. *Sovereign bodies: Citizens, migrants, and states in the postcolonial world*. Princeton University Press.
- (2006). Sovereignty revisited. *Annual Review of Anthropology*, 35, 295-315.
- Irwin, A. (1946). *Burmese Outpost*. London: Collins.
- Berlie, J. A. (2008). *The Burmanization of Myanmar's Muslims*. Bangkok, Thailand: White Lotus Press,

- Lambrecht, C. (1995). *The Return of the Rohingya Refugees to Burma: Voluntary Repatriation or Refoulement?*, Washington, DC: US Committee for Refugees and Immigrants.
- Leider, J. P. (2014). Rohingya: The Name, the Movement, the Quest for Identity. *Nation Building in Myanmar*. Yangon: Myanmar EGRESS/Myanmar Peace Center, 204-255.
- Lewa, C. (2003, June). We are like a soccer ball, kicked by Burma, kicked by Bangladesh. In *Asia Forum for Human Rights and Development (FORUM-ASIA)*. (2008). Asia's new boat people. *Forced Migration Review*, 30, 40-42.
- Luce, G. H. (1985). *Phases of pre-Pagán Burma: languages and history (Vol. 1)*. Oxford University Press.
- Malkki, L. (1992). National geographic: the rooting of peoples and the territorialization of national identity among scholars and refugees. *Cultural anthropology*, 7(1), 24-44.
- Martin, S. J. and Schmolke, K. (1999). *Burma. Insurgency and the Politics of Ethnicity*. Bangkok, White Lotus.
- Mathieson, D. (2009). *Perilous plight: Burma's Rohingya take to the seas*. Human Rights Watch. United States of America
- Maw, U Ba. (1968). *Breakthrough in Burma: memoirs of a revolution, 1939-1946* (No. 1968). Yale University Press.
- Myo Myint, (2013), *Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State*. State Inquiry Commission. Republic of the Union of Myanmar.
- Ong, A. (2003). *Buddha is hiding Refugees, citizenship, the new America (Vol. 5)*. University of California Press.
- (2006). *Neoliberalism as exception: Mutations in citizenship and sovereignty*. Duke University Press.
- Parker, L. (2015). Access to citizenship in transitional Myanmar: Seeking Rohingya rights the wrong way?, *Refugee Law Initiative Working Paper No. 13*, Human Rights Consortium, School of Advanced Study, University of London"

- Parnini, S. N. O., Redzuan, M. & Ghazali, A. S. (2013). The Rohingya refugee crisis and Bangladesh-Myanmar relations. *Asian and Pacific Migration Journal*, 22(1), 133-146.
- Phayre, A. P. (1883). *History of Burma: Including Burma Proper, Pegu, Taungu, Tenasserim, and Arakan*. Trübner & Company.
- Rahman, U. (2010). The Rohingya refugee: A security dilemma for Bangladesh. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 8(2), 233-239.
- Razvi, M. (1978). The Problem of the Burmese Muslims. *Pakistan Horizon*, 31(4), 82-93.
- Sarkar, J. (1948). *History of Bengal, vol. II*. The University of Dacca, 132-36.
- U Khin Maung Saw. (1993), 'The 'Rohingyas', who are they? The origin of the name 'Rohingya"', in Gärtner, U. & Lorenz, J. (Eds), *Tradition and Modernity in Myanmar*. Berlin: Berliner Asien-Afrika Studien, Humboldt Universität.
- Sen, S. (1960). A comparative grammar of Middle Indo-Aryan (Vol. 1). *Linguistic Society of India*.
(1993). *Islami Bangla Sahitya*. Kolkata. Anand Publishers.
- Smith, M. (2013). *"All You Can Do is Pray": Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State*. Human Rights Watch. United States of America
- Smith, M. & Landis, T. (2014). *Policies of Persecution: Ending Abusive State Policies Against Rohingya Muslims in Myanmar*. Fortify Rights.
- Totten, S., & Bartrop, P. R. (2008). *Dictionary of Genocide: A-L* (Vol. 1). Westport, CT: Greenwood Press.
- Ullah, A. A. (2011). Rohingya refugees to Bangladesh: Historical exclusions and contemporary marginalization. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 9(2), 139-161.
- Van Schendel, W. (2001). Working through partition: making a living in the Bengal borderlands. *International Review of Social History*, 46(03), 393-421.
- Yegar, M. (1972). *The Muslims of Burma, A Study of a Minority Group*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, Germany.

Khin Maung Yin. (2005). Salience of ethnicity among Burman Muslims: A study in identity formation. *Intellectual Discourse*, Vol 13, No 2, 161-179.

Yunus, M. (1994). *A history of Arakan: Past and present*. University of Chittagong.

Articles

Charney, M. W. (2005, November). *Buddhism in Arakan: Theories and Historiography of the Religious Basis of Ethnonyms*. Paper presented at the Arakan History Conference, Thailand, Bangkok.

Hudson, B. (2005, November). Ancient geography and recent archaeology: Dhanyawadi, Vesali and Mrauk-u. Paper presented at The Forgotten History of Arakan conference. Bangkok, Chulalongkorn University.

Smith, M. (1995, December). The Muslim Rohingya of Burma. Paper presented at Conference of Burma Centrum, Netherlands.

Theses

Bahar, A. T. M. S. (1982). Dynamics of ethnic relations in Burmese society a case study of inter-ethnic relations between the Burmese and the Rohingyas. (Master's thesis). School of Social Work, University of Windsor.

Feigenbaum, S. G. (2013). *The Oppressed of the Oppressed*. (Master's thesis). Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences, Georgetown University

Galen, S. E. A. V. (2008). *Arakan and Bengal: the rise and decline of the Mrauk U kingdom (Burma) from the fifteenth to the seventeenth century AD*. (Doctoral dissertation). Leiden University, Faculty of Arts, Research school, Centre of Non-Western Studies

Gill, F. S. (2015). *Human Rights and Statelessness: The Case Study of the Rohingya in Myanmar*. (Master's thesis). Institute of China and Asia-Pacific Studies, National Sun Yat-sen University.

Olsen, M. H., & Schjøtt, T. N. (2014). Migrant claims from a precarious position: a study of undocumented migrant workers' struggles to counter workplace

exploitation in Mae Sot, Thailand (Master's thesis). Roskilde University, International Development Studies, Denmark.

Electronic Media

- Abrar, C. R. (1995). Repatriation of Rohingya Refugees. Retrieved from http://www.burmalibrary.org/docs21/Abrar-NM-Repatriation_of_Rohingya_refugees-en.pdf
- BBC News. (2005, August 17). Bombs explode across Bangladesh. Retrieved from http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/south_asia/4158478.stm
- Equal Rights Trust report excerpts. (2014, October 18). Torment of Rohingya in Thailand: New Report Documents. Retrieved from <http://phuketwan.com/tourism/torment-rohingya-thailand-report-documents-agony-21208/>
- Holland, H. (2014, April 14). "Myanmar's census bars Rohingya". Retrieved from <http://www.aljazeera.com/indepth/inpictures/2014/04/pictures-myanmar-census-bars-r-2014413114633189492.html>
- Human Rights Watch, 1996, BURMA THE ROHINGYA MUSLIMS Ending a Cycle of Exodus?. Retrieved from <https://www.hrw.org/reports/pdfs/b/burma/burma969.pdf>
- Human Rights Watch. (2013, March 13) Thailand: Fleeing Rohingya Shot in Sea by Navy: Investigate Deadly Shooting at 'Boat People' During 'Push Back'. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2013/03/13/thailand-fleeing-rohingya-shot-sea-navy>
- Kiragu, E. R., Angela L. & Morris, T. (2011). States of denial A review of UNHCR's response to the protracted situation of stateless Rohingya refugees in Bangladesh. Policy Development and Evaluation Service, UNHCR. Retrieved from: <http://www.unhcr.org/4ee754c19.pdf>.
- Inquiry Commission, Republic of the Union of Myanmar. (2013). Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State. Retrieved from

- http://www.burmalibrary.org/docs15/Rakhine_Commission_Report-en-red.pdf
www.burmalibrary.org/docs15/Rakhine_Commission_Report-en-red.pdf
- Morison, A. & Sidasathian. C. (2009, January 10). Phuketwan Voyages to Secret Exile Island. Retrived from <http://phuketwan.com/tourism/phuketwan-voyage-secret-red-sand-island/>
- (2009, February 18). Boat People Update. Retrived from <http://phuketwan.com/tourism/dsi-pursue-boat-people-traffickers/>
- (2010, March 22). Boatpeople off Thailand. Retrived from <http://phuketwan.com/tourism/boatpeople-phuket-mystery-deepens-12269/>
- (2013, March 6). Military Opened Fire Killed Rohingya. Retrieved from <http://phuketwan.com/tourism/thai-military-opened-fire-killed-rohingya-north-phuket-boatpeople-locals-17692/>
- Siddiqui, H. (2011). Muslim Identity and Demography in the Arakan State of Burma). Retrieved from <http://ssrn.com/abstract=1949971> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1949971>
- Sidasathian. C. (2008, December 19). Phuket Navy Holds Rohingya. Retrieved from <http://phuketwan.com/tourism/photo-special-phuket-navy-holds-burmese-muslims/>
- (2008, December 31). Police Arrest More Boat people North of Phuket. Retrieved from <http://phuketwan.com/tourism/police-arrest-boat-people-north-phuket/>
- Spindle, W. (2015, May 29). *Assistant High Commissioner for Protection in Thailand to discuss refugees, migrants at sea*. Attributed at the press briefing, at Palais des Nation in Geneva. Retrieved from <http://www.unhcr.org/news/briefing/2015/5/55685ad26/assistant-high-commissioner-protection-thailand-discuss-refugees-migrants.html>
- Weng. L. (2014, March 31). Govt Rejects 'Rohingya' Census Classification, Causing Problems among Muslim Communities. Retrieved from <http://www.irrawaddy.org/burma/govt-rejects-rohingya-census-classification-causing-problems-among-muslim-communities.html>

U Ba Tha. M. A. T. (1998). "A short History of Rohingyas and Kamans of Burma", originally written in Burmese under the title: "The Rohingyas and Kamans" Retrieved from <http://www.scribd.com/doc/16041503/A-Short-History-of-Rohingya-by-U-Ba-Tha>

U Khin Maung Saw. (2005), *On the Evolution of Rohingya Problems in Rakhine State of Burma*, Retrieved from http://www.networkmyanmar.org/images/stories/PDF14/Illegal_Kular_Problem_in_Arakan.pdf

(2011), Islamization of Burma through Chittagonian Bengalis as "Rohingya Refugees", Retrieved from

<http://xa.yimg.com/kq/groups/1337177/821320087/name/Rohingya.pdf>

UNHCR, (2015, December 4). Bay of Bengal boat movements manageable with regional cooperation. Retrieved from <http://www.unhcr.org/56619f0e6.html>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายศิววงศ์ สุขทวี
วันเดือนปีเกิด	28 กันยายน พ.ศ.2521
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2544: รัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ตำแหน่ง	ผู้ประสานงาน Coalition for the Rights of Refugees and Stateless Persons, Thailand
ผลงานทางวิชาการ	ศิววงศ์ สุขทวี. (2557). โรฮิงยา ชีวิตภายใต้อำนาจจากชายแดนด้านตะวันตกของพม่าถึงไทย. วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา ปีที่: 33 เล่มที่: 1 เลขหน้า: 197-222. มกราคม-มิถุนายน 2557
ประสบการณ์ทำงาน	2558 – ปัจจุบัน ผู้ประสานงาน Coalition for the Rights of Refugees and Stateless Persons, Thailand 2554-2558 ผู้ประสานงาน Migrant Working Group, Thailand 2553-2554 ผู้ช่วยผู้จัดการโครงการ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้รัฐและแรงงานข้าม ชาติ สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ 2544-2551 เจ้าหน้าที่โครงการ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

